

Doktori (PhD) értekezés

László Márton

2013
LÁSZLÓ MÁRTON

KOLLEKTIVIZÁLÁS A SZÉKELYFÖLDÖN

(1949-1962)

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Történelemtudományi doktori iskola (Dr. Fröhlich Ida)

Gazdaság-, régió- és politikatörténeti műhely (Dr. Berényi Iván DSc)

Témavezető: prof. Dr. Botos Katalin DSc, egyetemi tanár

Marosvásárhely
2013

KOLLEKTIVIZÁLÁS A SZÉKELYFÖLDÖN**LÁSZLÓ MÁRTON**

Összefoglaló: célok és eredmények	4
1. A kutatás feltételei, korlátai, szaknyelvezet-problémák	5
2. A szovjet modell kiépítése Kelet-Európában a gazdasági szférában	7
3. A vizsgált terület: a Székelyföld közigazgatási változásai 1949–1962 között	10
4. A hatalom társadalomszemlélete, céljai	12
5. Társadalmi-gazdasági folyamatok	13
5.1. Intézményesített diszkrimináció: kulákok, kulák-listák	15
6. Elvonási technikák	21
6.1. Mezőgazdasági adó	21
6.2. Pénzreformok	33
6.2.1. 1947. évi pénzreform	33
6.2.2. 1952. évi pénzreform	34
6.3. Kötelező beszolgáltatás	35
6.3.1. A kötelező beszolgáltatások eseménytörténete	35
6.3.2. A kötelező beszolgáltatást végrehajtó intézmények	37
6.3.3. Növényi termények beszolgáltatása	39
6.3.4. Húsbeszolgáltatás	44
6.3.5. Tejbeszolgáltatás	46
7. Földtulajdon-viszonyok megváltoztatása	48
7.1. A földvásárlás korlátozása – 1947	48
7.2. Földátvételek a mezőgazdasági minisztérium 1949. évi utasításai nyomán	48
7.3. Földátvételek a 83/1949 számú törvényrendelettel	53
7.4. Földátvételek az 111/1951 számú törvényrendelettel	54
7.5. Földátvételek az 308/1953 számú minisztertanácsi határozattal	54
7.6. Földátvételek a 478/1954 számú törvényerejű rendelettel	58
7.7. Földátvételek a 115/1959 számú törvényrendelettel	58
8. Terményforgalmazás- és szállítás kontrollja	61
9. A szocialista mezőgazdasági egységek modelljei	66

9.1. Kollektív gazdaság	66
9.1.1. A kollektív gazdaság jellemzői	66
9.1.2. A kollektív gazdaság megalakítása	69
9.1.3. A kollektív gazdaság megszervezése	70
9.1.4. A kollektív gazdaságok működése	71
9.2. TOZ típusú mezőgazdasági társulás/mezőgazdasági társulás/társas gazdaság	74
9.3. Járadékos mezőgazdasági termelészövetkezet	75
9.4. Egyszerű társulások	76
10. A romániai kollektivizálás eseménytörténete	77
11. A Székelyföldi kollektivizálás eseménytörténete	83
11.1. Az erőszakos kollektivizálás a leendő Maros tartományban (1949-1950)	83
11.1.1. Erőszakos kollektivizálás Maros megyében	84
11.1.2. Erőszakos kollektivizálás és megmozdulások Háromszék megyében	84
11.1.3. Erőszakos kollektivizálás Kis-Küküllő megye a MAT-ba került falvain	119
11.1.4. Erőszakos kollektivizálás Kolozs megye a MAT-ba került településein	123
11.2. Ellenállás a kollektivizálásnak Maros tartományban (1950. szeptember)	123
11.2.1. Tömeges ellenállás	123
11.2.2. A hatalom reagálása	127
11.3. Rejtett ellenállás, vezetécserék és a kollektív gazdaságok stabilizálása.	128
11.3.1. Rejtett ellenállás	128
11.3.2. Az enyhülés időszaka a tartományi kollektivizálásban	130
11.3.3. A lassú kollektivizálás időszaka	133
11.3.4. Az új kezelési modell: az újjászervezés	134
11.3.5. A tartományi pártbizottság kísérlete a helyzet javítására.	140
11.3.6. Újabb válság. 1951 július-augusztus	142
11.3.7. Próbálkozás a váltságkezelésre. 1951. augusztus 30 – szeptember 26.	147
11.3.8. Központi beavatkozás, vezetécserék. 1951. szeptember	152
11.3.9. A kialakult helyzet kezelése. 1951. október-december	154
11.4. A mezőgazdaság átszervezése 1953 – 1962 között Maros tartományban	162
12. A kollektivizálás következményei	195
Felhasznált levéltári források, könyvészet, használt rövidítések	196

Táblázatok jegyzéke	199
Mellékletek	200
1. melléklet: A mezőgazdaság átszervezésének adatai a MAT-ban	200
2. melléklet: Egy vidéki gazdálkodó meggyilkolása: Kiss István-Vadad	205
3. melléklet: Az 1952., 1953. és 1954. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagjövedelem-csoportok összehasonlító táblázatai	214
Összefoglaló	218
Thesis abstract	219

Összefoglaló: célok és eredmények

Kutatásom célja a székelyföldi kollektivizálás feltárása volt. Elsősorban egy eseménytörténetet szerettem volna elkészíteni, majd a kollektivizálás során alkalmazott beszerzési technikákat szerettem volna feltárni. Azt is célul tűztem ki, hogy megvizsgáljam, a kollektivizálás milyen gazdasági-társadalmi változásokat eredményezett.

Munkám elején a korszak közigazgatási átalakításait kellett megvizsgálnom, hiszen a Székelyföld területét a kollektivizálás 13 éve alatt négy közigazgatási átszervezés érintette.

A fő célkitűzést illetően sikerült a székelyföldi kollektivizálás egy bővített eseménytörténetét elkészíteni, ami – a romániai kollektivizálás kronológiájával összehangolva – lehetőséget biztosított a folyamat korszakolására is. Az átszervezési folyamat számszerűsítésére is kísérletet tettem havonkénti bontásban (lásd 1. számú melléklet), ez az 1953-1962-es évekre készült el, de egyes hónapokra nincs adat.

A kutatás során szembesültem azzal, hogy a vidéki társadalmat sújtó elvonási technikák is a kollektivizálás irányába ható nyomásgyakorló eszközként használták, emiatt ezekre is kiterjesztettem a kutatást (mezőgazdasági adó, pénzreformok, kötelező beszolgáltatás), és elkészítettem ezek alkalmazásának országos kronológiáját is, de további hosszúságú kutatás tárgya lenne annak kiderítése, hogy a MAT/MMAT-ot számszerűsítve ez hogyan érintette.

A leendő kollektív gazdaságok földalapját gyakran a helybeliektől elkobzott vagy általuk önként „felajánlott” földterületek jelentették, így elemeztem azokat a törvényrendeleteket, határozatokat, amelyek a földek átvételének jogi alapját jelentették, és amennyiben rendelkeztem adatokkal, számszerűsítettem is közigazgatási egységenként ezeket.

Egy külön fejezetet szenteltem a szocialista mezőgazdasági modellek bemutatására, hiszen a kollektív gazdaságok megalakítását a legtöbb esetben megelőzte egy egyszerű társulás, vagy egy mezőgazdasági társulás megszervezése.

A mellékletben egy esettanulmányt (egy kulák meggyilkolásának történetét) is közlöm.

Összegezve, a kutatás fő célkitűzését – a székelyföldi kollektivizálás eseménytörténetét – sikerült elkészítenem, de további aprólékos, hosszadalmas munka szükséges az elvonási technikák által megvalósuló elvonás számszerűsítéséhez.

1. A kutatás feltételei, korlátai, szaknyelvezet, problémák

A felhasznált forrásanyag. Mivel egy új, eddig kevésbé kutatott témát dolgoztam fel, disszertációmban alapvetően a levéltári iratanyagra támaszkodtam. Elsősorban a „hatalom” által termelt iratanyag állt rendelkezésemre: a felhasznált pártiratokat a Román Nemzeti Levéltár Bukaresti Hivatalában (a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága Mezőgazdasági Osztályának iratai) és Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatalában (Román Kommunista Párt Maros Tartományi Bizottsága) találtam. Ez utóbbiban kutattam a vonatkozó közigazgatási szervek (Maros Tartományi Néptanács, rajoni Néptanácsok) iratanyagát is.

A kevés számú publikációból Oláh Sándor antropológiai megközelítésű munkáit használtam fel, a Dan Căţănuş – Octavian Roske szerzőpáros kollektívizálás témájú forráskiadását, pár összefoglaló munkát a romániai kollektívizálásról (elsősorban Marius Oprea tanulmányát), illetve a korabeli hivatalos közlönyöket, törvénytárakat.

Az „alávetettek” világát egy egyedi forrásból próbáltam megközelíteni: egy székelyföldi gazda korabeli kronológiájából, és egy volt tsz-elnök visszaemlékezéseiből.

Kutatási módszerem a forráselemzés és összehasonlítás volt, de a forrásanyag pár sajátossága nehezítette munkámat.

Az általános és az egyedi összemossa. A kommunista párt határozatainak, illetve a különféle pártokumentumoknak egyik közös jellemzője, hogy a párt irányvonalának, döntéseinek helyességét bizonygatják pár konkrét példa felmutatásával, majd „néhány” hiányosságról számolnak be, ugyancsak konkrét példákkal, végül következnek a helyzet orvoslására tett javaslatok. Ez a típusú megközelítésmód (statisztikai adatok nélkül) nem teszi lehetővé annak eldöntését, hogy egy általános vagy pedig egyedi állapottal állunk szemben, ezért az ilyen típusú dokumentumok sok esetben használhatatlanok.

Statisztikák. Általános a vélekedés, mely szerint a kommunizmus időszakából származó statisztikákat hamisították, emiatt azok használhatatlanok. A kutatás során használt eddigi statisztikákat ezért összehasonító módon próbáltuk vizsgálni, illetve lehetőség szerint az „alapszintű” (községi, illetve rajoni) statisztikákból állítottunk össze tartományi szintű adatokat. Eddigi tapasztalatunk szerint például a rajoni kulák-névjegyzékeknél a visszamenőleges (az utólagosan összeállított iratokban szereplő adatokban) adatoknál találtunk eltéréseket a községi, a névjegyzék összeállításakor közölt adatokhoz képest.

A kollektivizálási statisztikák esetében a rajoni vezetésnek konkrét adatokat kellett szolgáltatniuk az újonnan alakult mezőgazdasági egységekről¹, ezek összesítéséből készült a tartományi statisztika. A mezőgazdasági egységek számában kicsi a valószínűsége a fordításnak, a létszám- és földterület adatokat pedig szűrőpróbával lehetne ellenőrizni. A tartományi statisztikai adatokat lehetőségünk van országos adatokkal összehasonlítani, úgy tűnik, esetenként pontatlanságból származó kisebb eltérések vannak. Néhány esetben egyazon időpontban több, különböző adatot tartalmazó statisztikát találtunk, ezekben az esetekben feltüntettük mindegyiket, és az adatsorban (összehasonlítással) bemérhető a valószínűbb adat. Egy másik nehézség, hogy a statisztikák a mezőgazdasági társulások közé számították az állattenyésztési társulásokat is, és ezek utólagos elkülönítésére nem volt lehetőségünk.

A statisztikai adatokat a folyamatok dinamikájának követésére használtuk, ha számszerű adataik kismértékben tévesek is, de folyamatok lassulását vagy felgyorsulását jelzik.

Szaknyelvezet. A kollektivizálás terminológiája tévedésekre adhat lehetőséget, ezért fontosnak tartjuk munkánk elején tisztázni azt. A „mezőgazdaság szocialista átszervezése” terminust az egész átalakítási folyamatra alkalmazták. A „szövetkezetesítés” az egyéni gazdaságoknak mezőgazdasági- vagy állattenyésztési társulásokba (társas gazdaságokba) való beszervezését; a „kollektivizálás” az egyéni vagy társas gazdaságok kollektív gazdaságokba való átalakítását jelentette. De a kollektivizálás terminust használták általános értelemben is, az egész átszervezési folyamatot értve alatta.

Problémaként jelentkezett a kollektivizálás folyamatának számszerűsítése. A létesült kollektív gazdaságok, mezőgazdasági társulások és járadékos mezőgazdasági termelő szövetkezetek számát, az oda beíratott családok számát, valamint a birtokolt terület nagyságát sikerült nagy vonalakban ugyan meghatározni (lásd 1. számú melléklet), de ezek arányát a tartomány összföldterületéhez, illetve a teljes agrárlakossághoz képest nem. Ennek oka, hogy a korabeli iratokban rendkívül pontatlan és változó fogalmakat használtak², változó, és egymásnak ellentmondó százalékos értékekkel.

¹ Helység, megalakulás időpontja, tagok létszáma, földterület nagysága.

² Például az ötvenes évek közepéig a tartomány mezőgazdasági területének kollektivizálásáról beszélnek, később ezt váltja „a tartomány szövetkezetesíthető földterülete” majd az „a tartomány kollektivizálható földterülete” terminus. Hasonló a helyzet a mezőgazdasági egységek típusainál is: hol szocialista szektorra (azaz állami gazdaságok, kollektív gazdaságok, mezőgazdasági társulások, járadékos mezőgazdasági termelő szövetkezetek), hol szövetkezeti szektorra (az utóbbiak, vagy azok egyrésze) adják meg százalékokban – és eléggé ellentmondó adatokkal – az birtokolt földterület nagyságát.

2. A szovjet modell kiépítése Kelet-Európában a gazdasági szférában

A második világháborút követően Kelet-Európa a Szovjetunió érdekszférájába került, amely elszánta magát, hogy ezen a területen is a saját politikai rendszerét építi ki. Ezzel egy gyökeresen új társadalmi-gazdasági modellt került bevezetésre ezeken a területeken. A magántulajdont felváltotta az állami vagy államtól függő tulajdonforma, a társadalmat gyökeresen átalakították egyes, ellenségesnek minősített társadalmi csoportok megszüntetésével.

Romániában is ugyanaz a folyamat játszódott le, ami a többi Kelet-Európai országban. A Román Kommunista Párt politikai befolyásának növekedésével, arányosan került sor a különböző gazdasági szektorok államosítására.

1947 szeptemberétől 1948 nyaráig a néhány nagybankot államosították, a többi romániai magánbankot és hitelintézetet feloszlatták.³ 1948 júniusában elkezdődött az az iparvállalatok államosítása.

A folyamat hasonlóan, de némi fáziseltéréssel zajlott az egész Kelet-Európában: néhány ország már 1945-1946-ban széles körű államosításokat hajtott végre: Jugoszláviában, Lengyelországban, Csehszlovákiában és Albániában az ipar zömét már 1946-ig államosították, míg Magyarországon, Romániában és Bulgáriában az ipar vállalatok zöme még magánkézben volt.⁴

Csehszlovákiában 1948. április 28-án minden 50-nél több munkást alkalmazó üzemet, és minden kül- és nagykereskedelmi céget államosítottak.

Lengyelországban 1946 januárjában minden 50 főnél több dolgozót alkalmazó üzemet állami tulajdonba vettek.

Jugoszláviában már 1946 végén a végén az egész ipar, bankszektor, nagykereskedelem és külkereskedelem az állam tulajdonában volt.

A korábbi német csatlós államokban az államosítások zömmel csak 1947 után indultak be. Bulgáriában 1947. december 23-án államosították az ipari szektort, Romániában 1948. július 11-én államosították a legalább 100 főt foglalkoztató iparvállalatokat.⁵

³ Hunya Gábor – Réti László – R. Süle Andrea – Tóth László: *Románia 1944-1990. Gazdaság és politikatörténet.* Atlantisz, Kiadó, Budapest, 1990, p. 25.

⁴ Berend T. Iván: *Terelőúton. Közép- és Kelet-Európa 1944-1990.* Vince Kiadó, Budapest, 1999, p. 104-105.

⁵ Berend T. Iván: *Terelőúton. Közép- és Kelet-Európa 1944-1990.* Vince Kiadó, Budapest, 1999, p. 105.

Magyarországon az 1948. márciusi törvénnyel állami tulajdonba vették minden, legalább 100 alkalmazottat foglalkoztató iparvállalatot. 1949 decemberében a foglalkoztatási határt 10 alkalmazottban állapították meg, de bizonyos ágazatokban minden vállalatot államosítottak, tekintet nélkül azok alkalmazotti létszámára.

A bankszektort is államosították, és a központi bankokon kívül szakosított bankokat hoztak létre, a többit pedig megszüntették.

A mezőgazdaságban a kötelező vetéstervezés (amely megszabta a főbb termények vetésterületét) és a kötelező beszolgáltatások rendszere (amely megszabta az államnak beszolgáltatandó termények fajtáját és mennyiségét) szolgálta a kitűzött állami terv teljesítésének eszközét⁶, és a kollektivizálás időszakában pedig egy nyomásgyakorló eszközként alkalmazták a magángazdaságokkal szemben.

A Szovjetunióhoz tartozó kárpátaljai területeken a háború után, 1945-ben alakították meg az első kolhozot, majd a kisajátított földesúri és egyházi birtokok szétesztásakor „földközösségeket” és „termelői csoportokat” hoztak létre. 1947-ben 630 ilyen közösség működött Kárpátalján, majd 1948-ban 27-ről 188-ra, 1949-ben pedig 478-ra nőtt a kolhozok száma, és ezzel befejeződött a régió kollektivizálása.⁷

A Kelet-Európai államok közül Jugoszláviában kezdődött meg legelőször a kollektivizálás 1946-ban. Az év végéig 20.013 családot léptettek be 248 szövetkezetbe, ezek száma 1951-ig 730-ra nőtt, majd fokozatosan csökkent. – leállították a kollektivizálást, mivel a paraszti társadalom döntő részét szembefordította a Tito-rendszerrel, amely pedig a Szovjetunióval való konfrontálódása miatt nem vállalta, a lakosság ezen, döntő részét alkotó társadalmi csoporttal való konfrontálódását is. Így a mezőgazdasági földterület magántulajdonban lévő része Jugoszláviában 77%, Szerbiában 91%, a Vajdaságban 41,7% maradt. 1953 márciusában nyilvánosan is bejelentették a kollektivizálás kudarcát, és feloszlatták a mezőgazdasági szövetkezeteket. De két hónap múlva egy jogszabállyal 10 Ha-ra szállították le az egy család által birtokolható föld nagyságát, az így kisajátított területeket pedig az állam (mezőgazdasági kombinátok) tulajdonába került.⁸

⁶ Berend T. Iván: *Terelőúton. Közép- és Kelet-Európa 1944-1990*. Vince Kiadó, Budapest, 1999, p. 110.

⁷ Bárdi Nándor-Fedinecz Csilla-Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, MTA, 2008, 240.

⁸ Bárdi Nándor-Fedinecz Csilla-Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, MTA, 2008, 238-239.

Csehszlovákiában a szövetkezetesítés 1948 szeptemberében kezdődött meg. Noha a beiratkozott tagok 1951-től 50 ár háztáji telket is kaptak használatra, lassan ment a szervezés, és csak kényszerrel sikerült beléptetni a tagokat, ezért 1953-1954-ban, amikor lehetővé tették a kilépéseket, tömegesen hagyták ott a földművelők a szövetkezeteket, amelyeknek kétharmada felbomlott Kelet-Szlovákiában és a magyarok lakta dél-szlovákiai járásokban. A csehszlovákiai szövetkezetesítés 1957-58-tól vett új lendületet, 1960-ra a szlovákiai mezőgazdasági területek 88%-a a szövetkezetek tulajdonába került.⁹

Az NDK-ban a kommunista párt (hivatalos nevén a Német Szocialista Egységpárt) 1952. júliusi pártkonferenciáján meghirdette a parasztok és földmunkások közös gazdaságokba történő egyesülését bár a kollektivizálást már előre előkészítették.¹⁰ A kollektivizálás ütemének fokozása 1952-1953 telén a jobbmódú gazdák NSZK-ba való tömeges emigrálást idézte elő, és ez együtt az agrártermelés elhanyagolásával 1953 tavaszán hosszas élelmiszerválságot okozott. Emiatt Sztálin halála után (1953. március 5.) az új szovjet vezetés már 1953. május 23-án utasította a keletnémet kommunista párt központi bizottságát a kollektivizálás felfüggesztésére. Ennek nyomán 1953. június 9-én a Német Szocialista Egységpárt közleményben elismerte az agrárpolitikai hibákat, és az elmenekült földművelőket visszahelyezte birtokukba. Ezt követően egészen 1956-1957-ig csak lassan haladt a kollektivizálás: 1954 elejétől 1956 végéig közös gazdaság száma csupán körülbelül 1600-ra emelkedett.

Az 1957. októberi német kommunista párt központi bizottsági ülésén és az 1958 júliusi, V. pártkongresszus határozataival újra beindították az erőteljes kollektivizálást – a folyamatban csak 1959 tavaszán és nyarán tartottak rövid megszakítást, de 1959 decemberében egy járásban befejezetté nyilvánították a kollektivizálást, többek között ennek hatására a pártvezetőség úgy döntött, hogy a kollektivizálást néhány héten belül be kell fejezni: ezt követően 1960 tavaszán mintegy félmillió gazdálkodót tereltek be a közös gazdaságokba. A gyors szervezés miatt még 1963-ig az ekkor létrehozott közös gazdaságok megszilárdításán dolgoztak.¹¹

⁹ Bárdi Nándor-Fedinecz Csilla-Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, MTA, 2008, 237-238.

¹⁰ Arndt Bauerkämper: *Agrártörténet és agrártársadalom az NDK-ban*. *Korall* 2009 július, p. 91.

¹¹ Arndt Bauerkämper: *Agrártörténet és agrártársadalom az NDK-ban*. *Korall* 2009 július, p. 92.

3. A vizsgált terület: A Székelyföld közigazgatási változásai 1949–1962 között

A kutatást megnehezítő egyik tényező a vizsgált időszakban végrehajtott számtalan közigazgatási átalakítás, ami megnehezíti a statisztikai adatok összehasonlító vizsgálatát.

A korszakban Maros, Háromszék, Udvarhely és Csík megyéket tekintettek „székely” megyéknek, amelyek nevükben a régi székely székek hagyományát vitték tovább.

A vizsgált időszak (1949-1962) alatt közigazgatási átszervezések történtek 1950-ben, 1952-ben, 1956-ban és 1960-ban is. 1950-ig a megye/járás/község felosztás létezett, ezt az 1950. szeptember 8-i közigazgatási átszervezés során módosították: megszüntették a megyéket, járásokat, majd szovjet mintára tartományokat (regiuni) hoztak létre amelyek rajonokból (raioane) álltak.¹² Több falu önálló község státuszát megszüntették, és községközpontoknak rendelték alá.

Székelyföld területén Sztálin (később: Brassó) és Maros tartományokat alakították meg. Ez utóbbi Gyergyó, Ludas, Régen, Erdőszentgyörgy, Dicsőszentmárton és Marosvásárhely rajonokból szerveződött. Sztálin (Brassó) tartomány túlnyomórészt magyarok lakta rajonokból állt (Udvarhely, Csík, Rákos, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely), kivételt képezett Sztálin rajon a Brassó körüli falvakkal.

1952. szeptember 27-én szovjet nyomásra¹³ egy újabb közigazgatási átszervezéssel létrehozták a Magyar Autonóm Tartományt (MAT), amely Maros tartomány helyett létesült.¹⁴ Sztálin tartománytól átcsatolták a magyar lakosságú Csík, Udvarhely, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely rajonokat. A Felső-Maros völgyében lévő, többségében románok lakta településekből létrehozták Hévíz rajont, a román többségű Dicsőszentmárton és Ludas rajont Sztálin, illetve Kolozs tartományhoz csatolták. A MAT 13,5 ezer km² területén 731,4 ezer lakos élt, ezek 77,3%-a (565,5 ezer) magyar nemzetiségű, 20,1% (146,8 ezer) román, 3,2 ezer német és 3,0 ezer izraelita.¹⁵

A következő közigazgatási átszervezés 1956. január 10-én történt, ekkor a MAT-on belül létrehozták Székelykeresztúr rajont, emellett a belső rajonhatárokon is módosítottak.¹⁶ Ez az

¹² 5/1950 sz. törvény. Buletinul Oficial [Hivatalos Közlöny] (a továbbiakban: BO) nr. 77/1950, 1950. szeptember 8.

¹³ Lásd: Stefano Bottoni: *Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952-1960)*, Csíkszereda, 2008, Pro-Print, p. 21-45.

¹⁴ 331/1952 sz. rendelet. BO nr. 50/1952, 1952. szeptember 27. Ludas rajont Kolozs tartományhoz csatolják, Dicsőszentmárton rajont Brassó tartományhoz. Más tartományoktól átcsatolják Csík, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Udvarhely, Székelykeresztúr rajonokat.

¹⁵ Lásd Pándi Lajos-Bárdi Nándor: *Köztes-Európa 1763–1993 (Térképgyűjtemény)*. Bp., 1997, Osiris, p. 562-563.

¹⁶ 12/1956 sz. rendelet. BO nr. 1/1956, 1956. január 10.

átrendezés szerencsés módon viszonylag kismértékű „külső” határmódosítást jelentett, ezért a tartományi szintű statisztikák folyamatosan használhatóak.

Az 1960. decemberi 27-i közigazgatási átrendezéssel Maros-Magyar Autonóm Tartományra (MMAT) nevezték át a tartományt, emellett nagyarányú területmódosulást is eszközöltek, aminek legfontosabb következménye a tartomány tömbmagyar jellegének megszűnése.¹⁷ Brassó tartományhoz csatolták Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely magyar lakosságú rajonokat, a MMAT-hoz csatolták a román többségű Ludas (Kolozs tartománytól) és Dicsőszentmárton (Brassó tartománytól) rajonokat.¹⁸ Így a 12,3 ezer km² területű tartomány 766,8 ezer lakosából 62,2% magyar, 35,1% (267,4 ezer) román, 9,0 ezer német, 3,4 ezer izraelita.¹⁹

A fentiek ismeretében elsősorban az 1952–1960 közötti időszak adataira összepontosítunk, mivel itt tartományi szinten gyakorlatilag változatlan területtel/népességgel számolhatunk.

¹⁷ 3/1960 sz. törvény. BO nr. 27/1960, 1960. december 27.

¹⁸ Lásd Pándi Lajos-Bárdi Nándor: *Köztes-Európa 1763–1993 (Térképgyűjtemény)*. Bp., 1997, Osiris, p. 562-563.

¹⁹ Lásd Pándi Lajos-Bárdi Nándor: *Köztes-Európa 1763–1993 (Térképgyűjtemény)*. Bp., 1997, Osiris, p. 562-563.

4. A hatalom társadalomszemlélete, céljai

Az kommunista hatalom ideológiája egy új társadalomfelfogáson alapult: eszerint a társadalom egymással szemben álló társadalmi osztályokból tevődik össze, amelyek között kibékíthetetlen ellentétek vannak, és a szembenállás a feloldása csak a kizsákmányolónak tekintett társadalmi osztályok felszámolásával következhet be. A kizsákmányoló osztályok birtokolják a termelőeszközöket (üzemek, föld, mezőgazdasági gépek), ezért az „ember ember általi kizsákmányolása” csak a termelőeszközök közössé – azaz kollektív tulajdonná – tételével szüntethető meg. Ez az ideológia a vidéki társadalmat nincstelenekre, szegény-, közép- és gazdag parasztokra (kulákokra), valamint nagybirtokosokra osztotta, és közülük a kulákokat (nagygazdákat) és nagybirtokosokat minősítette kizsákmányolóknak.

A vázolt ideológia saját társadalomszemléletének leírására a köznyelvben addig nem használt új fogalmakat emelt be (kulákok, osztályharc). Eszközrendszere kifejtésében az új ideológia agresszív retorikát használt: az elképzelt társadalom felépítése a „proletárdiktatúra” segítségével történik, a „kizsákmányoló” társadalmi osztályokra pedig a „megsemmisítés”, „korlátozás”, „felszámolás” vár. A vidéki társadalom csoportjainak megnevezésében a „gazda” és „földműves” helyett a sértő hangzású „paraszt” szó került.

A hatalom célja tehát a vidéki társadalom „kizsákmányoló” osztályainak megszüntetése, tagjainak háttérbe szorítása volt. Társadalmi befolyásukat meg kellett szüntetni, helyettük a vidéki „nincsteleneket” és szegényparasztokat kívánták a helyi közigazgatási és gazdasági szervezetek élére állítani.

A hatalom gazdasági elképzeléseit a tervgazdaság eszméje uralta. Úgy vélték, az erőforrások központilag irányított felhasználásával érhető el a minél gyorsabb fejlődés. Az ideológiából következett a magántulajdon visszaszorítására való törekvés és a tervgazdasághoz illeszkedő új szervezetrendszer kiépítése. Ágazatok szempontjából elsődlegesnek a nehézipar fejlesztését tartották, ehhez a többi szektorból, mindenekelőtt a mezőgazdaságból kívánták az erőforrásokat elszívni.

A mezőgazdaságban a magántulajdon felszámolása után nagy, tagosított táblákon gépesített mezőgazdaságot kívántak megvalósítani. Ezt már csak azért is szükségesnek tartották, mert az ipar munkaerőigényének ellátását a vidéki munkaerő egy részének városra áramoltatásával képzelték el, a mobilitás ösztönzésére szolgált például a falu és város közötti bérkülönbség.

5. Társadalmi-gazdasági folyamatok

A székelyföldi kollektivizálás egy összetett folyamat, *a vidéki társadalom, a tulajdonviszonyok és a gazdálkodás átalakításába* illeszkedik.

A vidéki társadalom átalakításának célja a helyi gazdasági elit megszüntetése (nagygazda elit), és az egyház befolyásának csökkentése, ami együtt járt a társadalmi béke felrúgásával, illetve a régi elit ellen indított harccal. Az új vidéki vezetőréteg létrehozása az agrárproletariátus (nincstelen-, és szegényparasztok, kisiparosok) soraiból történt.

A régi elit megszüntetése többlépcsős folyamat, először kiszorították őket a különféle vezetői pozíciókból (falubíróság intézménye, a szövetkezetek vezetőségéből), majd felhalmozott anyagi tartalékaiktól a progresszív pénztárváltással és a kulákká minősítéssel járó megnövekedett gazdasági terhekkel megfosztották őket. Sokuktól elvették ingatlanvagyonuk jelentős részét (házukat, istállóikat kollektív gazdaságnak) vagy rákényszerítették őket földjeik állami szervek részére történő átadására (tudniillik így mentesülhettek a megnövekedett adóterhek alól²⁰). Gyerekeik társadalmi felemelkedését megakadályozták azzal, hogy kizárták a felsőoktatási intézmények hallgatói közül, illetve nem engedték felvételizni őket.²¹

Az új elit kiépítése során a helyi közigazgatási- és gazdasági intézmények vezetőségét nincstelenekkel, szegényparasztokkal, illetve helyi kisiparosokkal töltötték be, akiket gyorstalpaló ideológiai-szakmai kurzusokon képeztek át; gyermekeik továbbtanulását támogatták.

Ezen személyek többsége 1948-ig, a kommunista hatalomátvételig foglalkozásánál, illetve emberi kvalitásánál fogva a helyi közösség periferiáján helyezkedett el. (A falvak lakosainak túlnyomó többsége földműves volt, az általuk alkotott gazdátársadalomhoz képest a pár vidéki kézműves – varga, csizmadia, kovács – kisebbségben volt. A szegényparasztok és nincstelenek szorgalmas munkával és kitartással gazdává válhattak, így aki a vidéki társadalomban semmire sem vitte, annak – általános megítélés szerint – restsége vagy pazarlása volt az oka.) Ők a kedvező politikai konjunktúrát kihasználva lehetőséget kaptak a felemelkedésre.

²⁰ A folyamatról lásd Oláh Sándor: Rendeleti tulajdonkiszajátítás a Magyar Autonóm Tartományban 1952-1960. Oláh Sándor: *Kivizsgálás. Írások az állam és a társadalom viszonyáról a Székelyföldön.* (a továbbiakban: Oláh) Csíkszereda, Pro-Print, 2008, p. 229-254.

²¹ Egy 1950 szeptemberében a székelyudvarhelyi tanítóképzőben lezajlott kizárásról lásd (szerk. László Márton): Máthé János: *Magyarhermány kronológiája.* Csíkszereda, 2008, Pro-Print, (a továbbiakban: Máthé) p. 78.

A vidéki társadalom életének átalakításához hozzátartozott a hagyományos vidéki társadalmi és gazdasági szervezetek megszüntetése vagy átalakítása,²² illetve új társadalmi szervezetek létrehozása. Ezzel párhuzamosan igyekeztek a *valláshoz kötődő ünnepek jelentőségét lecsökkenti*²³, és helyettük a kommunizmushoz kötődő ünnepeket elterjeszteni.

A vidék tulajdonviszonyai átalakításának egyik célja az állami földtulajdon megnövelése volt. Nagy kiterjedésű állami gazdaságokat hoztak létre, ennek érdekében az addigi legfejlettebb mezőgazdasági üzemeket, a nagybirtokokat a hatalom önmaga számára foglalta le, állami gazdaságokká nevezték át őket, és a legjobb gépparkot igyekeztek biztosítani nekik. Az egyéni érdekeltség ezekben még kisebb fokú volt, mint a többi gazdálkodási egységnél, ennek megfelelően – legalábbis a kollektivizálás első időszakban – veszteségesek voltak. Létrehozásukkal az állami függés csökkentését célozták a nem állami tulajdonú mezőgazdasági termelő egységektől.

A tulajdonviszonyok egy másik irányú megváltoztatása a nagykiterjedésű földbirtokok elvétele és állami vagy közös (kollektív) tulajdonba való adása volt. A folyamat fokozatos volt, 1949-ben előbb az egyházi birtokok jórészét vették el, majd március 2-án az 1945. évi földreform után megmaradt, 50 Ha-nál nagyobb földbirtokokat.²⁴ A nagygazda réteget kuláknak nyilvánították, és megemelt gazdasági terhekkel kényszerítették, hogy földjeit átadja az államnak, amelyre az „nagyvonalúan” jogi keretet teremtett: a 308/1953, 524/1955 és a 115/1959-es rendeletekkel lehetett „felajánlani” a földet az államnak, amely ezt követően döntött, hogy átveszi-e azt vagy sem.²⁵ A kollektivizálás folyamán pedig – 1949–1952 között – a termőterületek döntő többsége közös vagy állami tulajdonba került.

A gazdálkodási rend átalakítása keretében tagosították a földterületeket, nagy kiterjedésű mezőgazdasági üzemeket hoztak létre, és egyre nagyobb mértékben gépesítettek.

Összességében tehát a hatalom körülbelül másfél évtized (1948-1961) alatt gyökeresen átalakított vidéki földtulajdon-viszonyokat és ezzel összefüggésben a vidéki társadalom szerkezetét. Viszont az egyéni érdekeltség hiánya, az állami elvonási és árpolitika, valamint az

²² A gazdaköröket propagandagyűlésekké silányították.

²³ A keresztfához járást, húsvéti körmenetet az '50-es években betiltották.

²⁴ A végrehajtásra 1948. március másodikáról harmadikára virradó éjszaka került sor. A volt tulajdonosokat családjukkal együtt kényszerlakhelyre szállították.

²⁵ Az elbírálás lehetőségét valószínűleg a fokozatosság érdekében tartották fenn, ugyanis túl sok birtok átadása termés kiesést eredményezhetett volna.

erőszakos végrehajtás generálta általános ellenszenv miatt nem bontakozott ki az elképzelt korszerű mezőgazdaság.

5.1. **Intézményesített diszkrimináció: kuláklisák, kulák-gyilkosságok.** A „kulák” fogalom a Szovjetunióból származik, ahol a vidéki gazdagparaszságot nevezték így. A kommunista hatalomátvétel (1947) után Romániában is először sajtóhadjárat kezdődött a „kulákok” ellen, majd a RMP KB 1949. március 3/5-i plenáris ülésén döntöttek a kollektivizálásról és a kulákok elleni megszorító intézkedésekről. Az akkori kommunista pártfőtitkár, Gh. Gh. Dej szerint a kulákok meghatározásánál figyelembe kell venni:

- „*hogya van földje, milyen tartományban található a föld, hogya még rendelkezik más termelő eszközökkel, hány és milyen fajta termelő eszközzel; mit termel; mennyit termel, és mennyit visz a termésből a piacra; hogya kizsákmányol vagy nem idegen munkaerőt; hogya ki van zsákmányolva vagy nem mások által; a család nagysága, és egy sor helyi körülmény amelyeket értékelni csak minden konkrét eset részletes megvizsgálásával tudunk.*

*A döntő azonban az, hogya kizsákmányolt vagy nem idegen munkaerőt, és hogya ki van zsákmányolva vagy nincs mások által; rendelkezik vagy nem termelő eszközökkel, hány és milyen fajta termelő eszközzel.”*²⁶

A kulákokra kirótt többletterhek megkövetelték a *kulák-listák* (névjegyzékek) összeállítását. Dej meghatározásából is látható, hogy nagyon bonyolult volt eldönteni, hogy ki minősül kuláknak, így a névjegyzékeket összeállító helyi párttagok és Néptanács-vezetők szubjektívizmusa, gyakran rosszindulata érvényesült az összeállítás során. A párt- és államvezetés is több alkalommal nyomást gyakorolt a kulákok számának növelése érdekében. 1949-től 1959-ig, általában évenként állítottak össze kulák-névjegyzékeket, ezekben a kulákok száma az éppen időszerű politikai és gazdasági helyzet függvényében változott. Megbízható országos adatok nem állnak rendelkezésre, a közigazgatás különféle szintjein összeállított névjegyzékekben pedig gyakori a módosítás, átjavítás, ami nehezíti egy adott időpontban a kulákok pontos számának a megállapítását.

A gyakorlatban a következő okok miatt minősítettek valakit kulákká: *átlagosnál nagyobb földbirtok; kisvállalkozás folytatása* (cséplőgép- malom-, kocsma- kisüzlet-tulajdonosok, de akár egy pálinkafőző üst birtoklása is); *származás* (az ún. „kulák-fiókák”); *átlagosnál jobb anyagi*

²⁶ Scănteia 1949. március 19., 2. p.

*helyzet; fizetett munkaerő alkalmazása (szolga tartás); politikai nézet (pl. rendszerellenesség vádjá).*²⁷

Az 1949. március 3–5-i plenáris ülésen kitűzték a kulákokkal szembeni társadalmpolitikai célokat: gazdasági meggyengítésük, társadalmi befolyásuk csökkentése, kizárásuk a szövetkezetek vezetőségéből. Gazdasági helyzetük meggyengítését *többlettadóval, emelt beszolgáltatási kvótával* (20-50 %-os emelés) érték el. Ha nem tudták teljesíteni ezeket, gazdasági szabotázs vádjával kerültek bíróság elé, ahol az éppen időszerű politikai és gazdasági helyzet függvényében bírság, vagyonelkobzás, börtön, kényszermunka, vagy kitelepítés várt rájuk. Társadalmi téren a RMP megpróbált „osztályharcot” indítani ellenük, azaz a vidéki kommunista párttagok és szimpatizánsok központi utasításra hecckampányt folytattak a kulákok ellen: kerítéseikre sértő feliratokat mázoltak, falíújságokban csúfolták, ügyintézésben negatívan diszkriminálták őket; mindez kiegészült az ellenük folyó sajtóhadjárattal. De több szolidaritási gesztust is ismerünk: falustársaik terménnyel vagy munkával segítették ki őket vagy nyilvánosan, nagygyűléseken vették őket védelmükbe.

A kulákoknak nevezettek megfélemlítő célzatú *kivégzése* gyakorolta a legnagyobb hatást a vidéki társadalomra. Például Maros megyében a szérűcséplésre való áttérés, illetve a kollektivizálással szembeni ellenállás letörésére több közismert, kuláknak minősített személyt végeztek ki.

A kollektivizálás első időszakában elterjedt gyakorlat volt a megalakítandó kollektív gazdaságok számára egy kuláknak minősített személy *ingatlan vagyonának elkobzása* (földterület, ház, csűr), ennek feltétele vagy „gazdasági szabotázs” vádjával az elítélésük és vagyonuk elkobzása, vagy a család elűzése és az „elhagyott” javak átvétele volt. A jelenség a székelyföldi megyékben tömeges volt (1950. október közepéig Háromszék megyében: 24, Csík megyében 12, Udvarhely megyében 10, Maros megyében 53 ilyen esetről tudunk).

Más esetekben belekényszerítették őket a közös gazdaságokba, majd a felavatáskor, vagy azt követően *kizárták a kollektív gazdaságból* – a beadott állataik és mezőgazdasági felszerelés nélkül. *Felsőoktatási intézményekből kizárták* a kuláknak minősítettek gyerekeit, és ide *nem*

²⁷ Az áttanulmányozott kulák-névjegyzékek alapján (lásd: A névjegyzékek összeállítása részt), kiegészítve beszélgetésekkel: 2001. október 15-én Vaida Alexandruval, Marosvásárhely rajon Néptanácsának az 1951–52 közötti időszakban hivatalban lévő elnökével; 2001. november 9-én Bartha Pállal, Marosvásárhely rajon Pártbizottságának 1951–1952 novembere között hivatalban lévő elsőtitkárával.

felvételizhettek. Munkahelyről való kizárásukról is vannak adatok. De a felsoroltak kívül, a hétköznapi életben is sokféle módon diszkriminálták őket.

1952-ben a kulákokkal kapcsolatos intézkedéseket eszközként használták a kommunista párt belső harcaiban: Gh. Gh. Dej pártfőtitkár azzal vádolta Vasile Luca (Luka László) Központi Bizottsági tag és pénzügyminisztert, hogy intézkedései miatt a kulákok 1949–1951 között túl alacsony adókat fizettek, és hogy a kulák gazdaságok számát mesterségesen csökkentették. Miután Lucát leváltották, 1952. április 21-én új alap-irányelveket dolgoztak ki a kulákok azonosítására, ekkor már az minősült kuláknak, aki évi 30 napnál több ideig használt fizetett munkaerőt. Az intézkedés nyomán megnőtt a kulákok száma, majd az így keletkezett többletbeszolgáltatások begyűjtése után, 1952 őszén a politikai vezetés csökkentette a kulákok számát.

1953. augusztus 19-20-i RMP KB plenáris ülésének határozatában elismerték, hogy egyes kulák-gazdaságokra túlzottan magas és törvényellenes adókat, beszolgáltatási- és más kötelezettségeket róttak ki, amik eredményeképpen lecsökkent azok termelése, parlagon hagyták földjeiket, vagy elhagyták a gazdaságaikat.

Mivel a mezőgazdasági termények biztosítása kiemelt fontosságú volt, a határozat felszólította a végrehajtó szerveket, hogy a kulákok „korlátozásának” politikáját oly módon hajtsák végre, hogy azok eleget tudjanak tenni az állammal szembeni gazdasági kötelezettségeiknek.

A RMP 1956. július 16–17-i plenáris ülésének határozatában is foglalkoztak a kulákok helyzetével. Megállapították, hogy a kulákok ellen irányuló megszorító intézkedések, valamint a „mezőgazdasági tulajdon természetes szétaprózódása” eredményeképpen csökkent a kulák gazdaságok száma, és hogy azok lehetőségük alatti mértékben veszik ki részüket a termelésből, a túlzott megszorító politika miatt – ennek ellensúlyozására utasították a pártszerveket, hogy enyhítsék a megszorításokat. Emellett a határozat felszólított a kulák-névjegyzékek újravizsgálására, egyesek felmentésére és engedélyezte – bizonyos feltételekkel – a kulákok, és kulák-gyermekek felvételét a kollektív gazdaságokba, mezőgazdasági társulásokba és mezőgazdasági szövetkezetekbe.

Vélhetően az 1956-os magyarországi forradalom hatására az év második felében – legalábbis a Székelyföldön – csökkentették a kulákok számát, és a fokozatos csökkentés jellemezte az 1959-ig tartó időszakot is.

1959. március 30-án megtiltották a mezőgazdasági termelőknek a földek haszonbérbe adását vagy részesművelését, valamint az idegen munkaerő alkalmazását. Azokat a földterületeket, amelyeket a tulajdonosuk nem tudott megművelni, a kollektív gazdaságok vagy mezőgazdasági társulásoknak kellett átadni, együtt a meg nem dolgozott, tulajdonos nélküli vagy bejelentetlen mezőgazdasági területekkel (115/1959. sz. TER). A rendelet megszegőit a földterület elkobzásával fenyegették. A rendelet kilátásba helyezte azoknak, akik lemondanak a „kizsákmányolásról” (azaz a földterületük jórészeről és a fizetett munkaerő alkalmazásáról) hogy leveszik őket a kulák-listákról, és semmiféle diszkriminatív többletterhet nem rónak rájuk.

A rendelet nyomán a MAT-ban 516 kulák gazdaság 8.856 Ha területtől vált meg, más társadalmi csoportba tartozók 1.891 Ha-t adtak át.

A rendelet alkalmazásával megszűnt a kulák-névjegyzékek összeállítása, a kuláknak minősítettek diszkriminálása, a rájuk rótt többletterhek, így lezárult a társadalomtörténet egyik szomorú fejezete.

Összegezve tehát megállapítható, hogy a kulákká minősítés főként a vidék tehetősebb, vállalkozói rétegét érintette, eltüntetésük a vidéki modernizáció belső, természetes folyamatának megszakítását jelentette, de emellett a vidéki társadalmi rend felborulását, és – szakértelmük hiányában – a vidék kiszolgáltatottságának növekedését az államapparátussal szemben.

A továbbiakban ismertetem a Maros megyei kulák-gyilkosságok áldozatairól eddig összegyűlt adatokat.

Sántha József

- Születés ideje: 1890.
- Lakhely, foglalkozás: Vadasd, református kántortanító
- Gyilkosság helye, ideje: 1949. augusztus 7-én vasárnap délután Vadasd határában, a Vadasd – Havadtó út mellett a Csegely laposa nevű helyen
- Gyilkosság vélhető indoka: a szérűcséplésnek ellenálló vidéki lakosság megfélemlítése
- Körülmények: 1949. augusztus 7-én, vasárnap még Sántha József vezette az éneket a templomban, majd utána egy fogattal elment gabonát vásárolni Erdőszentgyörgyre. Estefele Sántha Józsefet kereste két Securitate tiszt, Lőte László és Tóth Zoltán. Csak Sántha szolgáját, a helybeli Tibódi Károlyt találták otthon, őt magukkal vitték, majd elindultak kifelé a faluból, de szembetalálkoztak a hazaérkező Sántha Józseffel. A Securitate tisztok nem engedték hazamenni, hanem a szekeret odaadták Tibódinak, hogy hazahajtsa, Sánthát pedig közrevették és kísérték

kifele a faluból, Havadtő fele. A falutól mintegy 500 méterre, a Csegely laposa nevű helyen Sánthát lelőtték. A faluból többen is hallották a lövés hangját.

Sántha József családját még vasárnap, csak kézipoggyással elvitték Nyárászeredába, majd a Románia délkeleti részébe Cernavodă-ra, utóbb Mircea Vodă-ra deportálták, majd Dicsőszentmártonban volt kényszerlakhelyük.

- Utóesemények: 1992. április 23-án csütörtökön kihantolták Sántha Józsefet, majd illő temetés után a helybeli református templom mellett helyezték örök nyugalomra.

Kacsó István

- Születés helye, ideje: Nyárádszereda, 1881. február 28., szülei: Károly, Rozália
- Lakhely, foglalkozás: Nyárádszereda, gazdálkodó
- Gyilkosság helye, ideje: Nyárádszereda – Gálfalva út, 1949. augusztus 9-ről 10-ére virradó éjszaka
- Gyilkosság vélhető indoka: a szérűcséplésnek ellenálló vidéki lakosság megfélemlítése
- Körülmények: a családtagok visszaemlékezése szerint 1949. augusztus 9-ről 10-ére virradó éjszaka letartóztatták Kacsó Istvánt és családját, és a marosvásárhelyi Securitatéra vitték kihallgatásra őket. Kacsó Istvánt éjszaka visszavitték, és Nyárádszereda határában agyonlőtték. Noha a Securitate iratok szerint megtámadta az őt kísérő Securitatésokat, ez képtelenség, mert 68 éves volt, és lábát és bal kezét ízületi merevség miatt nehezen használhatta. Családját, és fiát annak családjával a Constanța megyei Peștera, majd Mircea Vodă faluba deportálták, kényszerlakhelyre, a két házukat, annak minden javaival együtt elkobozták.
- Utóesemények: 1992. április 2-án a Maros Megyei Törvényszék alkalmazottjai a család feljelentése nyomán kiszálltak a helyszínre és megpróbálták megtalálni Kacsó István földi maradványait, de nem jártak sikerrel, mert az elhantolást végzők közül már csak Bodoni Sándor élt, aki megvakult és nem tudta megtalálni az elhantolás helyszínét, így hiába keresték a holttestet, annak hiányában pedig nem lehetett megindítani az eljárást.

Kiss István

- Születés helye, ideje: Vadad, 1902. szeptember 2.
- Lakhely, foglalkozás: Vadad, gazdálkodó

- Gyilkosság helye, ideje: Vadad – Nyárádszereda út mellett, 1950. július 20-áról 21-edikére virradó éjszaka
- Gyilkosság vélhető indoka: a kollektivizálásnak ellenálló falu lakosságának megfélemlítése
- Körülmények: 1950. július 20-án este Kiss Istvánt őrizetbe vette három Securitate alkalmazott, és lelőtték a falu határában. (Részletes leírás lásd 3. melléklet.)
- Utóesemények: 1989 decembere után a helybeliek keresték Kiss István sírját, de nem találták meg, elképzelhető, hogy a nem mély sírból a belbiztonsági szervek utólag kivették a holttestet.

Nagy László

- Születés helye, ideje: Udvarfalva, 1913
- Lakhely, foglalkozás: Udvarfalva, gazdálkodó
- Gyilkosság helye, ideje: 1950. augusztus 13-áról 14-ére virradó éjszaka lőtték le, az Udvarfalva – Marosszentanna út mellett
- Gyilkosság indoka: a kollektivizálásnak ellenálló falu lakosságának megfélemlítése
- Körülmények: A gazdálkodót 1950. augusztus 13-áról 14-ére virradó éjszaka lőtték le. Udvarfalva és Marosszentanna közötti út mellett. Családja, gyereke nem volt. Mihály Sándor, a Securitate Maros Megyei Hivatala vezetőjének 1950. évi nyilatkozata szerint a kivégzésre Coreanu Alexandru Securitate hadnagy kapott parancsot. Nagy László kivégzése után egy héttel édesanyját Nyárádszentbenedekre, szülőfalujába száműzték, javait elvette a helyi kollektív gazdaság.

Lăluț Remus

- Születés helye, ideje: Marosbogát 1908. március 4.
- Lakhely, foglalkozás: Marosoroszi, gazdálkodó
- Gyilkosság helye, ideje: Marosoroszi, 1950. augusztus 2-áról harmadikára virradó éjszaka.
- Gyilkosság indoka: a kollektivizálásnak ellenálló, befolyásos gazda meggyilkolása
- Körülmények: a nagygazda bujkált a faluban, és a Néptanács felszólítására sem jelent meg. Egy helybeli feljelentése nyomán megtalálták, és belügyminisztériumi szervek őrizetbe vették, és kifelé kísérték a faluból, majd a falu temetőjétől nem messze, a saját földjének határában lelőtték, és ott is hantoltatták el. Az özvegy kérésére, még a kommunizmus időszakában, több évtizeddel később kihantolták és újratemették a falu temetőjében.

6. Elvonási technikák

Az elvonási technikák célja a vidéki társadalom felhalmozott tartalékainak és erőforrásainak elvonása volt, az iparosítás finanszírozására. Az anyagi javak elvonását szolgálta a mezőgazdasági adó, a kötelező beszolgáltatások, a kötelező biztosítás, az „önadó”, míg az áruszállítás és forgalmazás korlátozása, a háziállat-levágások tilalma, és a tűzifa-kiutalások központi szabályozása az anyagi javak feletti kontrollt hivatott biztosítani.

A hatalom a teljesen megtervezhető termelés tévtanából kiindulva a gazdálkodás módját is megváltoztatta: az 1947-ben bevezetett kötelező vetéstervezés annak a kormányzati elképzelésnek a gyakorlatba ültetése volt, hogy a hatalomnak mindig az általa eltervezett mennyiségű termény álljon rendelkezésére az általa megszabott terményekből. Az 1949-től erőltetett szérűcséplés célja pedig az volt, hogy a gazdálkodók ne rejthessék el az új gabonatermést a beszolgáltatás elől, hiszen a szérűn a cséplőgép mellett ott állt a cséplési ellenőr, aki a kicsépelet gabonából azonnal lefoglalta a kötelező beszolgáltatás értelmében az államnak járó terményrészt.

Jelen értekezésben csak a legfontosabb elvonási technikákat ismertetjük, egyrészt területi okokból, másrészt pedig a kutatási nehézségek okán: a vonatkozó jogszabályok egy részét nem közölték a hivatalos közlönyökben.

6.1. Mezőgazdasági adó. 1947-ben a mezőgazdasági adót terményben szedték be, valószínűleg a szárazság okozta élelmiszerhiány miatt. Négy különböző termékenységi fokú területet jelöltek ki, birtoknagyság szerint más-más beadási kötelezettséggel.²⁸

1. táblázat. Az 1947. évi mezőgazdasági adó alá eső földbirtokok

Terület Ha-ban	Adó nagysága kilogrammban, minden Ha-ra			
	I. oszt. ter.	II. oszt. ter.	III. oszt. ter.	IV. oszt. ter.
0-2	16	26	34	44
2-5	20	32	42	55
5-10	24	39	51	66
10-20	28	46	59	77
20-35	32	52	68	88
Több mint 35	36	59	77	99

- az I. osztály a leggyengébb, a IV. osztály a legjobb termőterület

Forrás: 306/1947 sz. törvény. MO nr. 200, 1947. szeptember 1.

²⁸ 306/1947 sz. törvény. *Monitorul Oficial* [Hivatalos Közlöny] (a továbbiakban: MO) nr. 200, 1947. szeptember 1., és *Colecția de legi și regulamente* [Törvények és szabályrendeletek gyűjteménye] (a továbbiakban: CLR), 1947/augusztus-szeptember

1948-ban nem közöltek újabb szabályozást, valószínűsíthetően az előző évre megállapított adóterheket vetették ki újra.

Az 1949. évre érvényes mezőgazdasági adót 1949. július 13-án közölték. Az ország megyéit öt csoportba osztották a talaj termékenysége szerint, és mindegyik termény-csoportra (gabonafajták, ipari növények zöldség stb.) más-más átlagjövedelmet állapítottak meg, hasonlóképpen az állatoknál is.²⁹

2. táblázat. Az 1949. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagjövedelem-csoportok

Mezőgazdasági jövedelem alapja	Éves átlagjövedelem leiben Ha-ra vagy jószágra				
	Megye-csoportok				
	I.	II.	III.	IV.	V.
MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETEK					
Területek és növényfajták					
Szántóterületek					
Búza, kukorica, árpa, zab, rozs, lóhere, lucerna, dohány és egyéb növények, az alábbiakon kívül	6.000	5.500	5.000	4.500	4.000
Gyapot	4.200	3.850	3.500	3.500	2.800
Textil- és olajos növények	4.800	4.400	4.000	4.000	3.200
Cukorrépa	9.000	8.250	7.500	7.500	6.000
Zöldségfélék és mezei vetemények, burgonya és dinnye	9.000	8.250	7.500	6.750	6.000
Rizs	18.000	16.500	15.000	13.500	12.000
Állandó jellegű zöldségeskertek	48.000	44.000	40.000	36.000	32.000
Szántóföldek, engedély nélkül műveletlenül hagyva	6.000	5.500	5.000	4.500	4.000
Kaszáló	3.000	2.750	2.500	2.250	2.000
Legelő	1.200	1.100	1.000	900	800
Gyümölcsös	12.000	11.100	10.000	9.000	8.000
Oltott és direkt termő szőlős	36.000	33.000	30.000	27.000	24.000
Hibrid szőlő	21.600	19.800	18.000	16.200	14.400
ÁLLATOK					
Tehén és bivalytehén	1.800	1.650	1.500	1.350	1.200
Juh és kecske	240	220	200	180	160
Disznó	840	770	700	630	560
Ló	2.700	2.100	1.500	1.350	1.200
Ökör, bika és bivaly	1.200	1.100	1.000	900	800

- az I. osztály a legjobb, a IV. osztály a leggyengébb termőterület

Forrás: Az 1949. július 13-i, 18. számú törvény, CLDH 1949/július

A megyék csoportokba való besorolását a Minisztertanács végezte, a Megyei Ideiglenes Bizottságok a megyére kijelölt átlagjövedelmet egyes járások esetében 20%-al módosíthatták, de úgy, hogy a megye szintjén az átlagjövedelem nem módosulhatott – azaz, ha csökkentették egy járás átlagjövedelmét (és ezzel az adóját), akkor egy másikét kellett növelni. Azoknak a jövedelmeknek a megadóztatása, amelyre a törvény nem számított átlagértéket (virágoskertek,

²⁹ Az 1949. július 13-i, 18. számú törvény. *Colecția de Legi, Decrete și Hotărîri* [Törvények, rendeletek és határozatok gyűjteménye] (a továbbiakban: CLDH) 1949/július.

stb.) az éves jövedelem alapján kellett az adót megszabni. A törvény adócsökkentésben részesítette a különböző mezőgazdasági társulásokat és a kollektív gazdaságokat.

3. táblázat. Az egyéni gazdaságok adókulcsa 1949-ben

A gazdaság megadózándó jövedelme	A gazdaság évi adója	Jövedelemre kivetett adósázalék
12.000 lei-ig	Mentesített	
12.000 – 15.000	720 lei + 10 lei minden száz lei után, 12.000 lei fölött	6 <
15.000 – 20.000	1.020 lei + 10 lei minden száz lei után, 15.000 lei fölött	6,8 <
20.000 – 30.000	1.670 lei + 10 lei minden száz lei után, 20.000 lei fölött	8,35 <
30.000 – 50.000	3.370 lei + 10 lei minden száz lei után, 30.000 lei fölött	11,23 <
50.000 – 100.000	7.770 lei + 10 lei minden száz lei után, 50.000 lei fölött	15,4 <
100.000 – 200.000	21.770 lei + 10 lei minden száz lei után, 100.000 lei fölött	21,7 <
200.000 – 300.000	56.770 lei + 10 lei minden száz lei után, 200.00 lei fölött	28,3 <
300.000 lei fölött	99.770 lei + lei minden száz lei után, 300.000 lei fölött	33,25 <

Forrás: Az 1949. július 13-i, 18. számú törvény, CLDH 1949/július

Az adót négy részletben, háromhavonkénti felosztásban kellett fizetni.

A törvény 19. cikkelye kimondta, hogy a kulák-gazdaságokat 30-50%-os többletadónak kell alávetni, ezek névjegyzékét a járási Néptanácsoknak kellett összeállítaniuk, és a megyei Néptanácsnak kellett jóváhagynia.

A különböző fokú rokkantak, idősek, négy vagy több, tizenkét évesnél kisebb korú gyerekekkel rendelkező családok, a természeti katasztrófa sújtotta gazdaságok részben vagy teljesen adómentességet kaptak.

1949. július 15-én közölték a megyék adóbesorolását a mezőgazdasági földterület minősége szerint.³⁰

4. tábl. A megyék mezőgazdasági területének termékenysége szerinti besorolása 1949-ben

Osztály	Mezők
I.	Temes-Torontál
II.	Brassó, Nagy-Küküllő, Kis-Küküllő
III.	Arad, Nagybánya, Bihar, Dolj, Fogaras, Maros, Udvarhely, Roman, Romanați, Szatmár, Szilágy, Szeben, Suceava, Teleorman, Háromszék
IV.	Fehér, Botoșani, Krassó, Cămpulung, Csík, Kolozs, Dorohoi, Hunyad, Ilfov, Naszód, Rădăuți, Szörény, Szamos, Torda, Vlașca
V.	Argeș, Bacău, Brăila, Buzău, Constanța, Covurlui, Dâmbovița, Fălciu, Gorj, Ialomița, Iași, Maramaros, Mehedinți, Muscel, Neamț, Olt, Prahova, Putna, Rîmnicul-Sărat, Tecuci, Tulcea, Tutova, Vaslui, Vâlcea

- az I. osztály a legjobb, az V. osztály a leggyengébb termőterület

Forrás: A Pénzügyminisztérium 1949 július 15-i, 724. számú határozata. CLDH 1949/július

³⁰ A Pénzügyminisztérium 1949 július 15-i, 724. számú határozata. CLDH 1949/július

5. táblázat. A megyék állattartás szerinti besorolása 1949-ben

Osztály	Megyék
I.	Temes-Torontál
II.	Arad, Bihar, Brassó, Krassó, Ilfov, Maros, Szatmár, SZilágy, Szörény, Szeben, Nagy-Küküllő, Kis-Küküllő, Háromszék
III.	Fehér, Brăila, Câmpulung, Csík, Kolozs, Constanța, Covurlui, Dâmbovița, Dolj, Fogaras, Hunyad, Ialomița, Máramaros, Udvarhely, Prahova, Rădăuți, Romanați, Szamos, Suceava, Teleorman, Vlașca
IV.	Bacău, Baia, Botoșani, Buzău, Dorohoi, Fălciu, Iași, Mehedinți, Muscel, Năsăud, Neamț, Olt, Putna, Râmnicul-Sărat, Roman, Tecuci, Tulcea, Torda, Tutova, Vaslui, Vâlcea
V.	Argeș, Gorj

- az I. osztály a legjobb, az V. osztály a leggyengébb állattartó terület

Forrás: A P.minisztérium 1949 július 15-i, 724. számú határozata. CLDH 1949/július

A mezőgazdasági termények tekintetében III. osztályú megyék közé tartozott Udvarhely, Maros, Háromszék megye, a IV. osztályú megyék közé Csík megye.³¹ Az állatállomány tekintetében a II. osztályú megyék közé sorolták Maros és Háromszék megyéket, a III. osztályúak közé Csík és Udvarhely megyéket.

A következő évben változtattak a megyék átlagjövedelem-besorolásán a mezőgazdasági adó kivetésénél, ezt 1950. július 23-án közölték.³²

6. tábl. A megyék mezőgazdasági területének termékenysége szerinti besorolása 1950-ben

Osztály	Megyék
I	Arad, Bihar, Brassó, Dolj, Făgăraș, Ilfov, Maros, Romanați, Sălaj, Szatmár, Szeben, Nagy-Küküllő, Kis-Küküllő, Teleorman, Temes-Torontál, Vlașca
II.	Fehér, Bacău, Nagybánya, Botoșani, Kolozs, Câmpulung, Dorohoi, Hunyad, Mehedinți, Naszód, Neamț, Olt, Rădăuți, Roman, Szamos, Suceava, Háromszék, Torda
III.	Krassó, Csík, Gorj, Iași, Máramaros, Muscel, Udvarhely, Prahova, Putna, Tecuci, Tutova, Vâlcea, Vaslui
IV.	Argeș, Dâmbovița, Fălciu, Severin,
V.	Brăila, Buzău, Constanța, Covurlui, Ialomița, Râmnicul-Sărat, Tulcea,

- az I. osztály a legjobb, az V. osztály a leggyengébb termőterület

Forrás: 762/1950 sz. MTH, BO nr. 59, 1950. július 13.

7. táblázat. A megyék állattartás szerinti besorolása 1950-ben

Osztály	Megyék
I.	Arad, Bihar, Brassó, Krassó, Câmpulung, Csík, Fogaras, Hunyad, Ilfov, Máramaros, Maros, Udvarhely, Rădăuți, Sălaj, Szatmár, Szörény, Szeben, Nagy-Küküllő, Kis-Küküllő, Temes-Torontál, Háromszék
II.	Fehér, Dolj, Kolozs, Naszód, Romanați, Szamos, Suceava, Teleorman, Torda, Vlașca
III.	Bacău, Baia, Botoșani, Dâmbovița, Dorohoi, Iași, Mehedinți, Muscel, Neamț, Olt, Prahova, Putna, Roman, Tecuci, Tutova, Vâlcea, Vaslui,
IV.	Argeș, Fălciu, Gorj
V.	Brăila, Buzău, Constanța, Covurlui, Ialomița, Râmnicul-Sărat, Tulcea,

- az I. osztály a legjobb, az V. osztály a leggyengébb állattartó terület

Forrás: 762/1950 sz. MTH, BO nr. 59, 1950. július 13.

³¹ A Pénzügyminisztérium 1949. július 15-i, 724. számú határozata. CLDH 1949/július

³² 762/1950 sz. Minisztertanácsi Határozat (a továbbiakban: MTH). BO nr. 59, 1950. július 13.

A módosítással a földterületek tekintetében Maros megyét az I. osztályba, Háromszék megyét a II. osztályba, Csík és Udvarhely megyét a III. osztályba sorolták. Az állatállomány tekintetében az I. osztályba sorolták Csík, Maros, Udvarhely, és Háromszék megyéket – azaz a négy székely megyét magasabb adónak vetették alá mint az előző évben.

A továbbiakban a törvénytárakban nem közölték az egyez közigazgatási egységek termőkésesség vagy állattartás szerinti besorolását, így nincs lehetőségünk a további területi összehasonlításra.

1951-ben semmiféle újabb szabályozást nem közöltek a mezőgazdasági adóra vonatkozóan, valószínűleg változatlanul hagyták.

1952. január 25-én egy lényeges megszorítást hoztak: a mezőgazdasági adó 25%-át előlegként be kellett fizetni február 25-ig, és újabb 25%-át március 25-ig.³³ Az előleg kiszámításánál az előző évi adót vették számításba, és a rendeletet már a folyó 1952-es évben alkalmazták.

1952. május 31-én újra szabályozták a mezőgazdasági adót.³⁴ A kiírást kiterjesztették egyes, nem mezőgazdasági tevékenységekre is mint a fuvarozás és valamilyen jövedelemkiegészítő kisiparosság folytatása („producția auxiliară meșteșugărească”). Az adó alapját jelentő átlagjövedelmet a következőképp módosították:

8. táblázat. Az 1952. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagjövedelem-csoportok

Éves átlagjövedelem Ha-ra vagy állatra és méhkaptárra	Rajon-csoportok				
	I.	II.	III.	IV.	V.
Területek és növényfajták					
I. SZÁNTÓTERÜLETEK					
Búza, kukorica, árpa, zab, rozs, lóhere, lucerna, dohány és egyéb növények, az alábbiakon kívül	550	500	450	400	350
Gyapot	450	400	350	300	250
Textil- és olajos növények	500	450	400	350	300
Cukorrépa	950	850	750	650	550
Zöldségfélék és mezei vetemények	950	850	750	650	550
Burgonya és dinnye	1.200	1.100	1.000	900	800
Rizs-ültetvények	1.900	1.700	1.500	1.300	1.100
Állandó jellegű zöldségeskertek	5.000	4.500	4.000	3.500	3.000
Megműveletlen szántóföldek (engedély nélkül)	650	570	500	430	350
Kaszálók	320	290	250	220	180
Legelők	120	110	100	90	80
Gyümölcsösök	1.300	1.150	1.000	850	700
Oltott és direkt termő szőlős	2.600	2.300	2.000	1.700	1.400
Hibrid szőlős	1.800	1.600	1.400	1.200	1.000
II. ÁLLATOK					

³³ Az 1952. január 25-i, 36. számú rendelet. BO nr. 6, 1952. január 25.

³⁴ 124/1952 sz. rendelet. BO nr. 26, 1952. május 31.

Tehén és bivalytehén	280	250	220	190	100
Juh és kecske	40	35	30	25	20
Sertés	100	90	80	70	60
Ló. Szamár	280	250	220	190	160
Ökör, bika, bivaly	140	120	110	100	80
III. MÉHÉSZET					
Keretes kaptár	90	80	70	60	50
Egyszerű kaptár	45	40	35	30	25

- az I. csoport a legjobb, az V. csoport a leggyengébb termőterület, állattartó terület

Forrás: 124/1952 sz. rendelet. BO nr. 26, 1952. május 31.

Azokat a termelőket, akiknek 4000 lei-nél nagyobb mezőgazdasági jövedelme volt, és piacokon mezőgazdasági terményeket értékesítettek, éves adózandó jövedelmüket 10%-al megemelték.

Azoknak a kulákoknak, akik piacokon adtak el terményeket, az éves adózandó jövedelmüket 100%-al felemelték.

A helyi adottságok függvényében a rajoni Néptanácsok egyes községek becsült átlagjövedelmének értékét 30%-ig csökkenthették (ami a kivetett adó mennyiségének csökkentését is jelentette), de úgy, hogy a rajoni adózandó átlagjövedelem ne csökkenjen.

9. táblázat. Az egyéni gazdaságokra kivetett mezőgazdasági adó 1952-ben

A gazdaság megadózáandó jövedelme	A gazdaság éves adója	Jöv-re kivetett adó-százalék
600 lei-ig	Adómentes	
600 lei fölött, 750 lei-ig	30 lei + 10 lei minden száz lei után ami meghaladja a 600 lei-t	5 <
750 lei fölött 1.000 lei-ig	45 lei + 10 lei minden száz lei után ami meghaladja a 750 lei-t	6 <
1.000 lei fölött, 1.500 lei-ig	75 lei + 10 lei minden száz lei után ami meghaladja a 1.000 lei-t	7,5 <
1.500 lei fölött, 2.500 lei-ig	155 lei + 10 lei minden száz lei után ami meghaladja a 1.500 lei-t	10,3 <
2.500 lei fölött, 5.000 lei-ig	395 lei + 10 lei minden száz lei után ami meghaladja a 2.500 lei-t	15,8 <
5.000 lei fölött, 10.000 lei-ig	1.195 lei + 10 lei minden száz lei után ami meghaladja a 5.000 lei-t	23,9 <
10.000 lei fölött, 15.000 lei-ig	3.245 lei + 10 lei minden száz lei után ami meghaladja a 10.000 lei-t	32,4 <
15.000 lei fölött	5.745 lei +10 lei minden száz lei után ami meghaladja a 15.000 lei-t	38,3 <

Forrás: 124/1952 sz. rendelet. BO nr. 26, 1952. május 31.

A kulák-gazdaságok adóját kötelező jelleggel 50%-al kellett növelni. Az adó 30%-át március 31-ig kellett kifizetni, a fennmaradó részt egyenlő részletekben szeptember 1-ig, október 1-ig és november 1-ig.

1952. november 1-jén csökkentették a mezőgazdasági adót.³⁵ Ezt a kisebb termékkel indokolták, valójában a beszédés túlteljesítéséről volt szó. Noha több tartományban jelentős

³⁵ Az 1952. november 1-i, 2.338/1952 sz. határozat. CLDH 1952/október-december

mértékben csökkentették az adót, a Magyar Autonóm Tartományban csak Régen rajonban csökkentették, és ott is csak 10%-al a mezőgazdasági adót.

1953-ban az adóalapot többé már nem az átlagjövedelem, hanem a becsült átlagtermés alapján szabták ki. Így az elvonás mértéke sokkal nagyobbá vált.

10. táblázat. Az 1953. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagtermések

Termény	A rajon-csoport átlagtermése kg-ban hektáronként		
	I.	II.	III.
Búza	1.200	1.100	1.000
Kukorica	1.300	1.200	1.100
Árpa és zab	1.100	1.000	900
Gyapot	400	400	400
Öntözött gyapot	900	900	900
Napraforgó	900	800	700
Cukorrépa	14.000	12.000	10.000
Burgonya	11.000	9.000	7.000

- az I. csoport a legjobb, a III. csoport a leggyengébb termőterület

Forrás: 3.007/1953 sz. MTH, CHD nr. 57, 1953. szeptember 10

A rajonokat a három kategória valamelyikébe besorolták, a városokat azokba a rajonokba, a melyek területén feküdtek.

Ebben az évben felmentették a mezőgazdasági adó kifizetése alól a kollektív gazdaságok szarvasmarha-tenyésztéssel foglalkozó farmjait (ferme), a farm megalakításától számított első két évben.

A kollektív gazdaságoknak és a mezőgazdasági társulásoknak adócsökkentést írtak elő a terményértékesítés utáni adókivetésre: 25%-al, ha az eladás a piacon történt; 50%-al, ha az értékesítés a szövetkezeti szervezeteken (organizații cooperatiste) keresztül történt.

A piaci illetékeket 75%-al csökkentették a kollektív gazdaságok és mezőgazdasági társulások esetében, és 50%-al az egyéni gazdálkodóknak.

Azokat a munkásokat, hivatalnokokat és nyugdíjasokat, akik nem rendelkeztek saját termőfölddel, felmentették a mezőgazdasági- és jövedelemadó alól a helyi Néptanácsból használatra kapott földterületek esetében, ha az illető földterület nem volt 0,25 Ha-nál nagyobb. 10%-al csökkentették azon kollektív gazdaságok adóját, amelyek rendben tartották a könyvelésüket, és határidőn belül bemutatták az éves elszámolásukat (dăile de seamă).

A MTH adócsökkentéseit a folyó év adózásánál, azaz 1953. január 1-től alkalmazták.

1953. szeptember 10-én újabb csökkentéseket léptettek életbe az 1953. évi mezőgazdasági adónál.³⁶ A szőlő- és gyümölcsültetvények két első termőévében nem kellett adót fizetni. Adócsökkentést alkalmaztak a méhészeteknél, a „merinói” (merinos) és „spancă” juhok tenyésztésének jövedelmét adómentessé vált, 50%-al csökkentették a cigálya („țigae”) juhok számított átlagjövedelmét, így kevesebbet kellett adózni utánuk. Azokra a területekre, amelyeken szerződött ipari növényeket termesztettek, és a teljes termést beadták 20-30% közti csökkentést kaptak, a selyemhernyó-tenyésztést pedig adómentessé tették.

A kollektív gazdaságok és mezőgazdasági társulások esetében eltörölték a rajoni átlagjövedelmen felüli elért termésmennyiség esetében az annak eladásakor arra kirótt mezőgazdasági adót.

1954. május 11-én módosították a mezőgazdasági adót, a következő átlagjövedelmű rajonokat határozták meg.³⁷

11. táblázat. Az 1954. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagjövedelem-csoportok

	Földterület-, termény-, és méhkaptár-csoportok	Átlagjövedelmek rajon-csoportok szerint				
	MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETEK	I.	II.	III.	IV.	V.
1.	1. Szántóterületek, bevetve					
	a) búza, kukorica, árpa, zab, rozs, rizs, cukorrépa, zöldség, dohány, lóhere, lucerna, megműveletlen szántóterületek (engedély nélkül) és minden másfajta növény az alábbiakon kívül	620	570	520	470	420
	b) textil-, olajos-növények és gyapot	500	450	400	350	300
	c) burgonya és tök	1.100	1.000	900	800	700
	d) állandó jellegű zöldséges- és káposztáskertek	5.000	4.500	4.000	3.500	3.000
2.	Kaszálók és legelők	250	230	200	150	110
3.	Gyümölcsösök, epresek, málna, kokozsa, gombák és virágok	1.300	1.150	1.000	850	700
4.	Szőlő, minden fajta	2.200	1.900	1.600	1.300	1.200
	II. ÁLLATOK					
1.	Tehén és bivalytehén	310	280	250	220	190
2.	Juh és kecske	45	40	35	30	25
3.	Sertés	120	110	100	90	80
4.	Ló, számár	500	450	400	350	300
5.	Ökör, bika és bivaly	250	225	200	175	150
	III. MÉHÉSZET					
1.	Keretes vagy egyszerű méhkaptárok	60	50	40	30	20

- az I. csoport a legjobb, az V. csoport a leggyengébb termőterület, állattartó terület

Forrás: 154/1954 sz. rendelet, 1954. május 11. CLDH 1954/május-június

Ha a kollektív gazdaságok, mezőgazdasági társulások tagjai, vagy más gazdálkodók saját gazdaságukból piacon értékesítettek terményeket, az adóalapjukat 10%-al növelték. Abban az

³⁶ Az 1953. szeptember 10-i, 3.007/1953 sz. MTH. CHD nr. 57, 1953. szeptember 10.

³⁷ Az 1954. május 11-i, 154/1954 sz. rendelet. CLDH 1954/május-június

esetben, ha kulákok értékesítettek terményeket, a effektív befolyt jövedelmet adták hozzá az adóalapoz, de ez nem lehetett 20%-ánál kevesebb az illető adóalapjának. Különbféle kedvezményeket adtak a kis jövedelmű (kis földel rendelkező) idősöknek, rokkantaknak, de ezek nem terjedtek ki a kulákokra.

Módosították a befizetési határidőket, ezek szerint március 15-ig az adó 30%-át, és utána három egyenlő részletben, szeptember 1-ig, október 1-ig és november 1-ig kellett befizetni a fennmaradó részletet. A rendeletet már a folyó évben (1954) alkalmazták.

Látható, hogy az 1952. májusi szabályozáshoz képest változtatták az átlagjövedelmeket, általában növelték őket, a burgonyánál jelentősen csökkentették.

1955. június 5-én újra szabályozták a mezőgazdasági adót, ekkor új átlagjövedelmeket állapítottak meg.³⁸

12. táblázat. Az 1955. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagjövedelem-csoportok

	Földterület-, termény-, és méhkaptár-csoportok	Átlagjövedelmek rajon-csoportokra				
		I.	II.	III.	IV.	V.
	I. MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETEK					
1.	Szántóterületek, bevetve:					
	a) búza, kukorica, árpa, zab, rozs, textil-, olajos-növények és gyapot, cukorrépa, dohány, lóhere, lucerna, megműveletlen szántóterületek (engedély nélkül) és minden másfajta növény az alábbiakon kívül	700	650	600	540	480
	b) burgonya, dinnye, rizs, zöldség	1200	1100	1000	900	800
	c) állandó jellegű zöldséges- és káposztáskertek	6000	5500	5000	4500	4000
2.	Kaszálók és legelők	290	270	230	170	130
3.	Gyümölcsösök, epreszek, málna, kokozsa, gombák és virágok	1500	1300	1100	1000	900
4.	Szőlő, minden fajta	2800	2600	2400	2100	1800
	II. ÁLLATOK					
1.	Tehén és bivalytehén	310	280	250	220	190
2.	Juh és kecske	45	40	35	30	25
3.	Sertés	120	110	100	90	80
4.	Ló, szamár	500	450	400	350	300
5.	Ökör, bika és bivaly	250	225	200	175	150
	III. MÉHÉSZET					
1.	Keretes vagy egyszerű méhkaptárok	60	50	40	30	20

- az I. csoport a legjobb, az V. csoport a leggyengébb termőterület, állattartó terület

Forrás: 211/1955 sz. rendelet, 1955. június 5. CLDH 1955/május-június

Ez az egy évinél korábbihoz képest jelentékeny emelést jelentett, pl. a gabonáknál 80-60 lei emelést, a burgonyánál 100 lei, az állatoknál viszont változatlan maradt.

³⁸ Az 1955. június 5-i, 211/1955 sz. rendelet. CLDH 1955/május-június

Az egy évvel korábbi átlagjövedelmekhez képest a következő elmozdulások történtek: a gabonáknál az I-IV osztályú rajonoknál 80 lei-el megemelték az átlagjövedelmet, de a leggyengébb, az V. osztályú rajonoknál 60 lei-el.

A burgonyánál egységesen 100 lei-el emelték az átlagjövedelmet, A háziállatok esetében egyetlenegynél sem módosítottak az 1954. évi átlagjövedelem-értékeken.

Azokat a gazdaságokat, amelyeket időjárási okokból a várható termés 40%-ánál nagyobb kárt szenvedtek, részben vagy teljesen felmentették az adófizetés alól, de a felmentést csak a tartományi Néptanács hagyhatta jóvá, a rajoni vagy rajon rangú városok Néptanácsainak javaslatára. A befizetési határidők ugyanazok maradtak.

A kollektív gazdaságok, mezőgazdasági társulások és tenyésztési társulások (asociații de cultivatori) földadóját is 1955. június 5-én szabályozták, ezek fix összeget fizettek a teljes birtokolt földterület hektárjára, aszerint hogy melyik rajon-osztályba (grupă de raion) sorolták.³⁹

1955. augusztus 4-én módosítottak a rajonok átlagjövedelem szerinti elosztásán is, de az ezt tartalmazó mellékletet a hivatalos közlönyökben nem közölték.⁴⁰

1955. augusztus 4-én rugalmasabbá tették a mezőgazdasági adó kirovását: az egy községen belüli falvak átlagjövedelmét 30%-ig módosíthatták, de oly módon, hogy a község megadózendó összjövedelme ne csökkenjen – azaz az esetleges csökkentést egy másik falu átlagjövedelmének növelésével kellett ellensúlyozni.⁴¹

1956. április 5-én csökkentették az állattenyésztési társasokba beállott termelők mezőgazdasági adóját; azok a gazdálkodók, akik állataikat beadták az állattenyésztési társasokba és ott az állatokat az egész év folyamán együtt tartották, 20%-al csökkentették az ezen állatokra számított átlagjövedelmet (normele de venituri mijlocii aferente animalelor), és ezzel a rájuk kirótt adót is.⁴²

Azon gazdálkodók esetében, akik nemcsak az állataikat, hanem a földterületeiket is bevitték az állattenyésztési társasokba, 30%-al kevesebb átlagjövedelmet határoztak meg az illető területekre és állatokra. A módosítást 1956. január 1-től alkalmazták.

1955-től a törvénytárak nem közlik a mezőgazdasági adó kivetési módját, úgyhogy egyelőre nincs lehetőségem ennek az elvonási eszköznek a további vizsgálatára.

³⁹ Az 1955. június 5-i, 212/1955 sz. rendelet. CLDH 1955/május-június

⁴⁰ 1.522/1955 sz. MTH. CLDH 1955/július-augusztus

⁴¹ Az 1956. augusztus 4-i, 376/1956 sz. rendelet. CLDH IV/1956

⁴² Az 1956. április 5-i, 465/1956 sz. MTH. CHD nr. 16, 1956. április 5.

6–1962 között nincs több szabályozás az egyéni gazdálkodókra.

Következtetések. A *területi felosztást* tekintetében arra az időszakra, amíg adataink vannak, megállapíthatjuk, hogy az 1949. évi besoroláshoz képest 1950-ben a négy székely megyét magasabb adózásnak vetették alá.

A *becsült átlagjövedelmet* illetően az 1949. és az 1952. évi átlagjövedelmek nem összehasonlíthatóak, mert az 1952. január 28-i pénzreform következtében 1952. május 31-én az új leiben számították újra a mezőgazdasági adót. 1953-ban nem átlagjövedelmet, hanem átlagtermést adtak meg, azaz újra nem összehasonlítható az előző évivel az adóalap.

1954-ben és 1955-ben (akárcsak 1952-ben) újra átlagjövedelem alapján vetették ki az adót, ugyancsak öt rajon-csoportot különítettek el, és nagyjából ugyanazok a termény-csoportok is, tehát összevethető a három év átlagjövedelmeinek módosulása (lásd 2 számú melléklet).

Látható, hogy az átlagjövedelem jelentős mértékben növekszik a legfontosabb terménycsoport, a gabonák esetében. 1952-höz képest 1954-re 12-20%-al, 1955-re 27-37%-al, és hasonló mértékű emelést tapasztalunk a cukorrépa, a gyapot, a textil- és olajos növények esetében is. 1952-höz képest 1955-re 16-18%-al emelkedett a kaszálókra és legelőkre számított átlagjövedelem is. Egy fontos tétel a burgonya (és a hozzá kapcsolt dinnye) átlagjövedelme, 1954-ben kevesebbet számítottak mintegy 9-12%-al, de 1955-ben ezt is 27-37%-al emelték 1952-höz képest. A gyümölcsösök esetében 1954-ben ugyanakkora a számított átlagjövedelem mint 1952-ben, de 1955-ben már 15-28%-al emelkedik. 1952-ben két csoportot létesítenek szőlőfajták szerint, ezt 1954-ben egységesítik, és 1955-ben már 27-50%-aé emelik a becsült átlagjövedelmet.

A haszonállatok esetében azt látjuk, hogy 1952-höz képest 1954-ben emelik a becsült átlagjövedelmet, de 1955-ben ezt változatlanul hagyják. Ez az emelés természetesen differenciált, a tejet adó háziállatoknál 10-90%, a juh- és kecske esetében 12-15%, a sertésnél 20-33%, az igásállatoknál pedig 178-187%.

Tehát arra az időszakra, amikor összehasonlítható adatokkal rendelkezünk (1952-1955), folyamatos a gabona és a legfontosabb mezőgazdasági termények átlagjövedelem-értékének – és ezzel adójának emelkedése. A háziállatok adójának esetében enyhébb emelést tapasztalunk, ami 1955-ben megáll, ekkor tudatosíthatták a mezőgazdasági politika alakítói, hogy a haszonállatok számának csökkenését meg kell állítani, ennek első lépése lehetett a rájuk kivetett adóterhek növelésének megállítása.

Földrajzkörnyezeti adottságainál fogva (többségében hegyvidéki területek, amelyek jórésze hegyi legelő és kaszáló) a Székelyföld főként állattenyésztés profilú volt, ezt az ágazatot a vizsgált időszakban a növénytermesztésnél kevésbé sújtotta az elvonás mértéke, ennek oka az lehetett, hogy az államnak folyamatos húsellátási gondjai voltak, és a városi lakosság szociális elégedetlenségének növelését nem kockáztatták olyan intézkedésekkel, ami az állattenyésztést még jobban visszavetette volna.

Az *adóbeszedés módjára* vonatkozóan megállapíthatjuk, hogy 1949-1951-ben négy egyenlő részletben, háromhavonta kellett azt fizetni. Az 1952-es évtől a mezőgazdasági adó 25%-át előlegként be kellett fizetni február 25-ig, és újabb 25%-át március 25-ig, azaz első évnegyedben beszedték az adó felét. 1954-ben újra módosították a befizetési határidőket, ezek szerint március 15-ig az adó 30%-át, és utána három egyenlő részletben, szeptember 1-ig, október 1-ig és november 1-ig kellett befizetni a fennmaradó részletet – azaz kis eltéréssel visszatértek az évharmadonkénti befizetéshez, az adó 20%-os befizetésével.

Az *adókivetés alkalmazását* illetően 1952-ben 30%-nyi rugalmassággal rendelkeztek a helyi szervek az adókivetésnél.

A *diszkriminatív szabályozást* illetően már 1949-ben a kulák-gazdaságokat 30-50%-os többletadónak vetették alá. A kulák gazdaságok névjegyzékét a járási Néptanácsoknak kellett összeállítaniuk, és a megyei Néptanácsnak kellett jóváhagynia. Ez a következő években is érvényben maradt a negatív megkülönböztetés, amit az 1952. évi előírás bővített, mely szerint azoknak a kulákoknak, akik piacokon adtak el terményeket, az éves adózandó jövedelmüket 100%-al felemelték.

A mezőgazdasági adón keresztül megvalósult elvonás mértékét még nem tudjuk számszerűsíteni, de egy erdővidéki falu, Magyarhermány legnagyobb adófizető gazdája 1952. évi adója esetében megtette ezt egy helybeli tollforgató. Következtetése: *„Egy jó pár ökör ára ma 7500-8000 lei. Bodgán József egy év alatt öt pár ökör árával járult hozzá a szocializmus építéséhez. Egmaga annyi pénz- és terményadót fizetett a »dolgozók államának« mint Hermány gazdaközönsége az első világháború alatt együttesen egy év alatt.»*⁴³

⁴³ László Márton (szerk.) Máthé János: *Magyarhermány kronológiája (1944-1964)*. Pro-Print Könyvkiadó, 2008, Csíkszereda, p. 102.

6.2. Pénzreformok

Noha a második világháború utáni pénzreformok az egész lakosságot érintették, mégis mindkettőnek kiemelt és deklarált célja volt a vidéki gazdálkodók megtakarításainak elvonása, ezért foglalkozunk mindkét pénzbeváltással és hatásukkal.

6.2.1. **1947. évi pénzreform.** A nagymértékű inflációra hivatkozva 1947. augusztus 15-től kivonták a forgalomból a „régí lei”-t („lei vechi”), helyette a „stabilizált lei”-t („lei stabilizat”) hozták forgalomba.⁴⁴ A váltási arányt 20.000 régi lei = 1 stabilizált leiben állapították meg, a beváltást 1947. augusztus 21., este 20 óráig kellett lebonyolítani.

A „stabilizálás” tulajdonképpen a megtakarítások elnyelését jelentette, ugyanis magánszemélyeknek csak egy meghatározott összegig váltottak át régi lei-t, ha ennél többel rendelkezett, dobhatta papírkosárba: nyugdíjasoknak és alkalmazottaknak legtöbb 3.000.000 régi lei-t, a földműveseknek (agricultori), és vidéki lakosoknak⁴⁵ családonként (!) legtöbb 5.000.000 régi lei-t váltottak be. Akik a pénzreform megjelenése előtt már lerótták a kötelező beszolgáltatási kötelezettségüket, ezen felül még beválthattak 2.500.000 régi lei-t. A szakvégzettséggel rendelkezők, valamint a mozgássérültek, hadiözvegyek és hadiárva leg több 3.000.000 régi lei-t válthattak be, azok, akik nem tudták igazolni valamilyen szakmában való végzettségüket, legtöbb 1.500.000 régi lei-t válthattak át.⁴⁶

Az állami intézmények teljes pénzkészletét beváltották. A jogi személyeknek, valamint a nem termelő célú egyesületeknek, a vállalatok és a nagy mezőgazdasági egységeknek („fermele model”) egyhavi fizetéseknek megfelelő összeget váltottak be „működési költség” címen, amit nem fordíthattak beruházásokra. A csak kereskedelmi tevékenységet folytató cégek viszont semennyi pénzt sem válthattak be.⁴⁷

Utólagos értékelése szerint az 1947. évi pénzreform megszüntette a „nagyburzsoázia felhalmozásait” azaz a tehetősebb, vagy csupán takarékosabb személyek megtakarításai eltűntek.⁴⁸

Íme, hogy élte meg egy vidéki gazdálkodó a pénzváltást: „Megtörtént a pénz átcserélése, igaz nevén: a falusi nép körmönfont módszerekkel való kifosztásának egy új

⁴⁴ Az 1947. augusztus 16-i, 287/1947 sz. törvény. CLR 1947/augusztus-szeptember.

⁴⁵ „Alkalmazottak, mesteremberek, valamint mindenki más, akik vidéki községekben lagnak [...]”. A törvény 8. cikkelye.

⁴⁶ A törvény 8. cikkelye.

⁴⁷ „Kivételt képeznek – amelyeket nem fogadnak a beváltásnál – az olyan vállalatok, amelyek általában az áruforgalmazással foglalkoznak (termékeket vagy árukat vásárolnak újraeladás vagy bérbeadás céljával).

⁴⁸ Az 1952. január 26-i, 147/1952 sz. MTH. CLDH 1952/január

változata. Kibocsátották a sok értéktelen papírpénzt, majd hirtelen becserélték. Egy személynek csak 5 milliót cseréltek be, ezért kapott 250 lej új pénzt, a többit tehette a füstre. Az új pénzben a gazdasági termékek árát olcsón, az ipari árukét magasan állapították meg”.⁴⁹

6.2.2. 1952. évi pénzreform. 1952. január 24-én este bezártak az üzletek, majd 1952. január 28-án egy újabb pénzreform vette kezdetét.⁵⁰ A hivatalos magyarázat szerint az újabb pénzreformot a gazdálkodók pénzfelhalmozása, az eltorzult árak és a lei vásárlóerejének gyengülése indokolta.⁵¹

A pénzreform egy új lei bevezetését jelentette. A pénzreformot ismertető jogszabály a „munkásoknak” és „dolgozó parasztoknak” 1:20 átváltási arányt ígért, a bankban levő megtakarítások átszámításánál pedig még ennél is kedvezőbb arányt. A lakosságnak erős vásárlóerejű új lei-t ígértek, és az átváltáskor jelentkező veszteségek megtérülését az alapvető fogyasztási cikkek alacsonyabb árain keresztül. A pénzreform céljai között megemlítették a kulákok és viszonteladók („spekulánsok”) felhalmozott jövedelmeinek lecsökkentését, az iparosítás finanszírozását.

Január 31-ig cserélték át a régi pénzt, a következő új lei/régi lei átváltási arányokkal: a magánvállalatoknak és magánszemélyeknek 1000 régi lej értékig a beváltási arány 1:100; 1000 – 3000 régi lei összegnél 1:200; 3000 régi lei fölötti összegnél 1:400 átváltási aránnyal.

A bankbetéteknél a váltási arány 1000 régi lei értékig 1:50, 1000-3000 régi lei értékig 1:100, 3000 régi lei-nél nagyobb összegeknél 1:200 volt.

Állami vállalatok, intézmények szervezetek készpénzének átváltására 1:200 váltási arányt állapítottak meg, de a bankszámlákon vagy közös számlákon lévő pénzösszegeikre már 1:20 arányt, így azok – a lakosságéhoz képest – jóval kisebb mértékben veszítettek értékükből.⁵² 1:20 arányt állapítottak meg a nagykövetségek és más diplomáciai létesítmények pénzösszegeinek

⁴⁹ László Márton (szerk.) Máthé János: *Magyarhermány kronológiája (1944-1964)*. Pro-Print Könyvkiadó, 2008, Csíkszereda, p. 61.

⁵⁰ 37/1952 sz. törvényerejű rendelet. CLDH 1952/január.

⁵¹ A nyakatekert magyarázkodás szerint az 1947. évi pénzreform óta a szabadpiacon háromszorosára nőtt az élelmiszerek ára, (míg az ipari termékeké nem emelkedett), így a gazdálkodók jövedelmeket halmoztak fel, de nem szállítottak elég terményt a piacokra, illetve nem sikerült összegyűjteni a kötelező beszolgáltatás keretében kirótt terménymennyiségeket, emiatt az állam nem tudta elegendő élelmiszerral ellátni a jegyrendszer keretében a lakosságot. Emellett elismerték a lei vásárlóerejének gyengülését, a kulákság áru- és pénzfelhalmozását. Az 1952. január 26-i, 147/1952 sz. MTH. CLDH 1952/január.

⁵² A vállalatok, intézmények stb. általában csak kevés készpénzt tartanak maguknál nagyobbbrészt inkább számlákon tartják a pénzüket.

átváltására, de a fizetések, ösztöndíjak, segélyek átszámításánál is. Ugyanilyen arányban számították át a fogyasztási árakat és díjszabásokat is!

Pénz beváltására a 16 éven felüli személyek voltak jogosultak, ezek névjegyzését a helyi (községi és városi) Néptanács állította össze.

A pénzreform rendelete ismertette a főbb fogyasztási cikkek árainak csökkentésének mértékét, ezek szerint az élelmiszereknél 5-15%-os, a ruhanemükénél 5-20%-os csökkentést hajtottak végre.⁵³

Máthé János magyarhermányi gazdaember ennek a pénzreformnak a hatását is leírta: „I. 26. 20-ika óta szakadatlanul folyik a »kollektálás«. Utolsó liter tejig, utolsó szem terményig mindent kiperéseltek a rajoni és tartományi begyűjtési szakértők [...]. A végrehajtó különítmény hét napon keresztül reggeltől estig járta a falut, 26-án délután elmentek s azon nyomban szétfutott a hír, hogy az 1947-ben stabilizált és a világ legjobb valutájának kikiáltott »Lei« pénzt nem fogadják el sehol. Az üzleteket bezárták, a pénzforgalom megállt, a meglévő pénzzel adót sem lehet fizetni.

Titokban készítették elő a nép újabb kifosztását. Kis emberek, munkások takarékosan gyűjtögetett pénzét tették semmivé. Gazdák, akik eladták marháikat, két ökör árából egy malacot tudtak később venni. [...] A földműves nép megfeszített munkája gyümölcsének ezer és egy-féle címen eleddig el nem konfiskált maradékát, a népi demokráciának nevezett zsarnoki uralom, 1947 óta második ízben ragadta ki a modern kor rabszolgáinak kezéből. A falvakon annyira elkeseredett volt a hangulat, hogy csak a legcsekélyebb szervezkedési lehetőséget is elzáró féktelen terror tudta a népet a nyílt lázadástól visszatartani. Voltak, akik megtakarított pénzükért vagy eladott marhájuk áráért kapott néhány új leit a kocsmába vitték.”⁵⁴

Következtetés. A két pénzreform a vidéki tehetős réteget jelentősen leszegényítette, és a magánkezdeményezésekre, termelői tevékenységre visszafogó hatást gyakorolt, hiszen a piacon értékesítőket hátrányosan érintette. Az elvonás mellett a cél a társadalom nivellálása volt, amibe a két pénzreform jelentősen besegített.

⁵³ Pékáruknál 5-20% (a kenyér csak 5%); a hentesáruknál 5-15%, a cukornál és édességfélénél 5-15%-os árcsökkentés. 20. cikkely.

⁵⁴ László Márton (szerk.) Máthé János: *Magyarhermány kronológiája (1944-1964)*. Pro-Print Könyvkiadó, 2008, Csíkszereda, p. 96.

6.3. Kötelező beszolgáltatás

6.3.1. **A kötelező beszolgáltatások eseménytörténete.** A paraszti jövedelem elvonásának egyik legfontosabb eszköze a kötelező beszolgáltatás volt. 1945-től törvényi úton szabályozták, 1948-ig alapvető célja a lakosság élelmiszerellátásának biztosítása volt a háború utáni zilált állapotokban és a szárazság okozta élelmiszer-hiányos időszakban.

Miután 1947. december 30-án Románia államformát váltott (eltörölték a királyságot) és bevezették a szocialista tervgazdálkodást, átértékelődött a kötelező beszolgáltatás szerepe: célja a paraszti jövedelmek elvonása, és ezáltal az iparosítás finanszírozása lett.

A kötelező beszolgáltatás bevezetésére lépcsőzetesen került sor, a legfontosabb terményekkel kezdődően. 1948. július 6-tól kötelező beszolgáltatást rendeltek el a gabonára, ami a vidéki gazdálkodó réteg ellenállásába ütközött: a gazdák a cséplést követően igyekeztek elrejtetni az új termést. Ennek megelőzésére a hatalom 1949-től megpróbálta bevezettetni a szérűcséplést.⁵⁵ Ekkor történt az első nagyobb léptékű összeütközés a paraszti világ és a kommunista hatalom között. Az írott források majdnem tettelegességgig fajúló „meggyőző” gyűlésekről, a rendőrség kivezényléséről, tömeges ellenállásról írnak. Megfélemlítésképp, a szérűcséplésre való áttérésért Maros megyében több személyt kivégeztek (lásd a 6.1. részt), ennek nyomán (legalábbis Maros megye túlnyomó részén) megkezdődött a szérűn való cséplés.

Csík, Háromszék és Udvarhely megyékben nincs tudomásunk kivégzésről a szérűcséplés bevezetésének kapcsán. Ennek több oka lehetett, egyrészt a három megye jórészt hegyvidék alkotta, ahol nem folyt nagybani gabonatermesztés, így nem volt akkora tétje az itteni esetleges terményelrejtésnek, tehát a szérűcséplésnek sem. Másrészt ezek a székely megyék „robbanékony” közegnek számítottak a más nemzetiségű lakosság okán, de elképzelhető a háromszéki származású Luka László (Vasile Luca) KB tag és pénzügyminiszter közbeavatkozása is.⁵⁶

1949. január 8-tól beszolgáltatási kötelezettséget rendeltek el a tehén- és bivalytejre⁵⁷, amit 1951. január 14-én kiterjesztettek a juh- és kecsketejre is.⁵⁸ 1950. április 8-án kötelező

⁵⁵ Az intézkedés bevezetéséig a csűrökbe, udvarokba hordták be a gabonatermést, és ott is cséplték ki, ami lehetőséget adott a termény elrejtésére. A szérűcsépléskor a gazdák a learatott gabonát a kijelölt szérűre hordták, és ott kicséplték a gabonát a cséplési ellenőr jelenlétében, aki visszatartotta belőle az államnak járó kötelező beszolgáltatást és cséplési vámot.

⁵⁶ Szülőfaluja a Háromszék megyei Lemhényben volt.

⁵⁷ A Kereskedelmi és Élelmezési Minisztérium 5/1949 sz. határozata. MO nr. 11, 1949. január 14.

⁵⁸ 8/1951 sz. rendelet. MO nr. 7, 1951. január 13.

beszolgáltatást rendeltek el a gyapjúra⁵⁹, majd 1950. május 26-án különféle növényi terményekre: olajos magvakra, zöldségfélékre, takarmányra, takarmánynövény-magvakra, burgonyára, szénára, hagymára.⁶⁰ 1952 elejétől a húsbeszolgáltatást rendelték el, ami különösen nyomasztónak bizonyult a gazdák számára.⁶¹

A kötelező szolgáltatás a tervgazdaság logikája szerint működött, egy országos tervszámot bontottak le közigazgatási egységekre, majd gazdaságokra. A rendszert a bevezetését követően kissé finomították, például differenciálták a földrajzi adottságok szerint a szolgáltatási kvótákat.⁶² Elmozdultak a rugalmasabb tervleosztás fele is, tudniillik lehetőséget adtak előbb a tartományok-, majd a rajonokon belüli tervmódosításra (természetesen azzal a kikötéssel, hogy az előirányzott teljes terménymennyiség ne csökkenjen), és egyszerűsítették a birtokkategóriákat is.

Az 1956-os magyarországi forradalom hatására 1957. január 21-én megszüntették a kötelező szolgáltatást a növényi termények többségére: a gabonafélékre, kukoricára, napraforgóra, borsóra, paszulyra, lencsére, burgonyára és tejre⁶³, viszont a hús- és gyapjúbeszolgáltatást csak 1968 februárjáig fennmaradt.⁶⁴

A szolgáltatás helyett a szerződéses felvásárlási rendszert terjesztették ki: 1957. április 27-én a gabonafélékre⁶⁵, 1957. január 29-én a tejre és állati terményekre⁶⁶, 1957. július 26-án a burgonyára⁶⁷, ez a nagyobb felvásárlási árral előnyösebb volt a gazdáknak, de ugyanúgy teljesítendő tervszámok voltak, amit csak nyomásgyakorlással lehetett elfogadtatni a vidéki gazdálkodókkal.

6.3.2. A kötelező szolgáltatást végrehajtó intézmények. Az 1945 – 1949 közötti időszakra a begyűjtés megszervezését a *Hadsereg és a Polgári Lakosság Ellátásának Államtitkársága* (Subsecretariatul de Stat al Aproximării Armatei și Populației Civile) végezte, a helyi felvásárlást a *Szövetkezetek Országos Intézete* (Institutul Național al Cooperăției)

⁵⁹ 367/1950 sz. MTH. BO nr. 34, 1950. április 8.

⁶⁰ 143/1950 sz. rendelet és 571/1950 sz. MTH. BO nr. 46, 1950. május 26.

⁶¹ 233/1951 sz. rendelet. CLDH 1950/ december

⁶² Például az 1950. évi, országosan egységes széna- és hagyma szolgáltatást a következő években differenciálták, más-más szolgáltatandó mennyiséget írja elő a hegyvidéki, dombvidéki és síkvidéki tartományokra.

⁶³ Azaz, ha pl. csökkentették egy község szolgáltatási tervét, a kiesett terménymennyiséget egy másik helysége kellett ráterhelni.

⁶⁴ 728/1956 sz. rendelet. BO nr. 3, 1957. január. 21.

⁶⁵ 72/1968 sz. rendelet. BO nr. 10, 1968. február. 2.

⁶⁶ 549/1957 sz. MTH. CHD nr. 37, 1957. április 27.

⁶⁷ 122/1957 sz. MTH. CHD nr, 13, 1957.január 29.

végezte.⁶⁸ Noha a vonatkozó jogszabály egészen 1948. július 6-ig érvényben volt, de a lebonyolítás folyamatában 1947-ben megjelent a Mezőgazdaság és Nagybirtokok Minisztériuma is.

1948. június 28-án létrehozták az *Állami Gabonabegyűjtési Bizottságot* (Comisiunea de Stat pentru Colectarea Cerealelor – CSCC), feladata az országos beszolgáltatási tervszámok megállapítása, valamint a beszolgáltatás megszervezése és végrehajtása volt.⁶⁹ Vezetője egy miniszterhelyettesi rangú elnök, akit egy öt tagból álló bizottság segített munkájában. A gabonabegyűjtési bizottság megyei, járási és községi szervezetet hozott létre.

1950. február 18-án a beszolgáltatott termékek körének bővítése nyomán a megnövekedett feladatok ellátása egy nagyobb szervezet létrehozását igényelte, ezért feloszlatták az *Állami Gabonabegyűjtési Bizottságot*, helyette létrehozták a minisztériumi rangú *Mezőgazdasági Terményeket Begyűjtő Állami Bizottságot* (Comitetul de Stat pentru Colectarea Produselor Agricole – CSCPA).⁷⁰

Az új szerv nemcsak a beszolgáltatást, hanem a szerződéses felvásárlást is irányította, emellett begyűjtötte az állami intézményekkel szembeni, mezőgazdasági termékekben fizetendő mindennemű hátralékot.⁷¹ A szervezetet egy miniszteri rangú elnök, két alelnök és négy miniszteri tanácsos vezette, 10 igazgatóságból (direcție), egy technikai felügyelő hivatalból (serviciu) és egy ellenőrző testületből (corp de control) állt. A begyűjtést helyi szinten megyei és járási megbízottak (împuțerniciți) vezették, akik irányították a begyűjtési megbízottak (colectorii) munkáját. Tartományi szinten a begyűjtést a *Tartományi Átvételi Központok* (CRR – Centre Regionale de Receptionare) végezték (1951).

1955. augusztus 4-én a Mezőgazdasági Terményeket Begyűjtő Állami Bizottságot átalakították *Begyűjtési Minisztériummá* (Ministerul Colectărilor).⁷²

Alig másfél év múlva, 1957 elején bekövetkezett a legfontosabb mezőgazdasági termékek beszolgáltatásának eltörlése, emiatt már nem volt indokolt egy minisztériumi rangú intézmény a lecsökkent feladatok ellátására, ezért 1957. január 30-án feloszlatták a Begyűjtési Minisztériumot⁷³, helyette létrehozták a *Mezőgazdasági Termékeket Értékesítő Állami*

⁶⁸ 565/1945 sz. törvény. MO nr. 158, 1945. július 15.

⁶⁹ 112/1948 sz. rendelet. MO nr. 147, 1948. június 29.

⁷⁰ 57/1950 sz. Minisztertanácsi utasítás. BO nr. 14, 1950. február 18.

⁷¹ Vetőmag-hátralék, földreformkor kapott terület fizetési részleteit, a GTÁ-k munkájáért járó fizetséget.

⁷² 339/1955 sz. rendelet. BO nr. 23, 1955. augusztus 4.

⁷³ 49/1957 sz. rendelet. BO nr. 6, 1957. február 19.

Bizottságot (Comitetul de Stat pentru Valorificarea Produselor Agricole – CSVPA), amely közvetlenül a Minisztertanács alárendeltségében működött.⁷⁴ Ekkor részben leépítették a területi szervezetet is, a továbbiakban a kötelező beszolgáltatások és a szerződéses felvásárlás lebonyolítása a helyi Néptanácsok feladatává vált.

1965. április 24-én módosították a bizottság szervezeti felépítését, ekkor már a mezőgazdasági termékeket feldolgozó üzemek is alárendeltségében voltak.⁷⁵

1968. április 5-én a Mezőgazdasági Termékeket Értékesítő Állami Bizottságot a Minisztertanács alárendeltségéből a *Mezőgazdaság Legfelsőbb Tanácsa*⁷⁶ (Consiliul Suprem al Agriculturii – CSA) alárendeltségébe utalták, és átszervezték főosztálya.⁷⁷

6.3.3. Növényi termények beszolgáltatása. A háború után a jóvátételi szállítások és a rossz termés miatti nélkülözések indokolták a gabonafajták kötelező beadását.

1945. július 16-án kötelező beadást rendeltek el a legfontosabb növényi terményekre; először is a termés bizonyos mennyiségét be kellett adni, a felesleget pedig megszabott áron el kellett adni az államnak.⁷⁸ A végrehajtó szervnek joga volt a vetőmagon és a saját használatra szükséges gabonamennyiségen kívül a teljes terménymennyiséget – a hivatalon áron – átvenni, a termelők pedig kötelesek voltak az ily módon megvásárolt terményeket a kijelölt helyekre szállítani. Megtiltották ugyanakkor ezekből a terményekből az árufelhalmozást.

A begyűjtés érdekében országos és megyei begyűjtési terveket kellett kidolgozni. Az így összegyűjtött élelmiszer egyrésze a jóvátételi szállításokra, másrésze a vetőmag-alapba, a hadsereg és a lakosság élelmiszerellátására, és tartalékok képzésére ment el. Ez a törvény egészen 1948. július 6-ig volt érvényben.

1948. július 6-tól egy új törvénnyel kötelező beszolgáltatást rendeltek el a gabonára.⁷⁹ Az országos tervszámot bontották le a minden közigazgatási szinten (megyei, járási, községi) létrehozott gabonabegyűjtő bizottságok (comisiunea pentru colectarea cerealelor). Ez alapján „azonnal” de legkésőbb a cséplés megkezdéséig minden termelőnek egy jegyzőkönyvet adtak át, amely tartalmazta a beadandó gabona mennyiségét. A cséplési vámot és malomvámot is át kellett adni az államnak, cséplés után a begyűjtési központokba kellett szállítani a gabonát.

⁷⁴ 50/1957 sz. rendelet. BO nr. 6, 1957. február 19.

⁷⁵ 191/1965 MTH. BO nr. 14, 1965 április 24.

⁷⁶ A mezőgazdasági minisztérium és egy országos szakmai egyeztető tanács szerepkörét egyesítő szervezet

⁷⁷ 296/1968 sz. rendelet.

⁷⁸ Gabonafajták, kukorica, köles, borsó, bab, lencse, olajos magvak, szója, takarmánynövények magvai. 565/1945 sz. törvény. MO nr. 158, 1945. július 15.

⁷⁹ 121 sz. rendelet. MO nr. 153, 1948. július 6.

1949. július 21-én újra szabályozták a gabonabeszolgáltatást.⁸⁰ Az országos tervet az Állami Gabonabegyűjtési Bizottság (CSCC) állapította meg, és a Minisztertanács hagyta jóvá, majd leosztották megyékre. A megyei Ideiglenes Bizottság leosztotta járásokra, majd ott községekre, és a községi Ideiglenes Bizottságok gazdaságokra.

Az eddigiekhez képest még módosítás, hogy csépelni csak cséplőgépekkel volt szabad, és csak azoknak, akik a megyei Ideiglenes Bizottság által kibocsátott működési engedéllyel rendelkeztek.⁸¹ A községi begyűjtési tervek összeállítása után, még a cséplés előtt minden földműves családfőnek egy jegyzőkönyvet kézbesítettek, benne a beszo­l­gá­lat­andó gabonamennyiséggel.⁸²

Csépléskor ezt a jegyzőkönyvet kellett bemutatni az Ideiglenes Bizottság megbízottjának, (enélkül nem lehetett csépelni), majd a kicsévelt gabonából elvették a kötelező beszo­l­gá­lat­ásért járó mennyiséget, amit aztán a termelő köteles volt saját erőből a begyűjtési központokba szállítani. De nem lehetett egyénileg szállítani, a községi Ideiglenes Bizottság fogatoszlopokat kellett szervezzen a gabona szállítására.

A megyei Ideiglenes Bizottságok indokolt kérésére az Állami Gabonabegyűjtési Bizottság engedélyezhette, különleges esetekben, a cséplést lovakkal vagy cséphadaróval.

A malmok csak abban az esetben örölhették meg a termelők gabonáját, ha azok bemutatták a beszo­l­gá­lat­ási jegyzőkönyvet, amelynek hátára a malomtulajdonos fel kellett jegyezze a megőrölt gabona mennyiségét és az őrlés időpontját.

1949. december 3-án elrendelték a kukorica-beszolgáltatást is, ennek a termésnek az esetében is egy országos tervet (plan general) jelöltek ki, és bontották le a területi egységekre.⁸³

1950. március 24-én szabályozták, hogy a kötelező beszo­l­gá­lat­ásnál egyik gabonafajtát helyettesíteni lehetett egy másikkal.⁸⁴

1950. május 26-án a gabonafajták mellett újabb növényi termékekre rendelték el kötelező beszo­l­gá­lat­ást: az olajos magvakra, zöldségfélékre, takarmányra, takarmánynövény-magvakra, burgonyára, szénára, hagymára.⁸⁵

⁸⁰ 306. sz. rendelet. BO nr. 47, 1949. július 21.

⁸¹ 1949. július 21-i, 774/1949 sz. határozat. CLR iulie/1949

⁸² Amely magába foglalta a kötelező beszo­l­gá­lat­ás gabonamennyiségét, a visszaadandó vetőmag-mennyiséget, a GTÁ által végzett munkák ellenértékét – amit szintén gabonában kellett visszatéríteni – és a földreformkor kapott területek utáni törlesztőrészletet.

⁸³ 1.242/1949 sz. MTH. BO nr. 77, 1949. december 3.

⁸⁴ 234/1950 sz. MTH. BO nr. 28, 1950 március 24.

⁸⁵ 143/1950 sz. rendelet és 571/1950 sz. MTH. BO nr. 46, 1950. május 26.

1951. május 2-án a tartomány-csoportok helyett rajon-csoportokat határoztak meg (ugyanolyan beszoigáltatási mennyiségnél), és rugalmasabbá vált a tervleosztás (a tervhez képest át lehetett tenni rajonokat, községeket, és akár egyes gazdaságokat is egy másik termőképességű kategóriába, azzal a kitételrel, hogy a teljes tervelőirányzat ne csökkenjen).⁸⁶

Öt rajon-kategóriát különítettek el, de az átlagtermés-értékeket érintetlenül hagyták, csak az 1950 évekhez képest egységesítették a 25 Ha-n felüli birtokkategóriák átlagtermését, minden bizonnyal ekkor már nem voltak ennél nagyobb kiterjedésű magántulajdonú földterületek.⁸⁷ Az átvételi árak ugyanazok maradtak mint az előző évben.

1951. május 24-én közölték a Minisztertanács és a Román Munkáspárt közös határozatát, amely a beszoigáltatást is érintette, eszerint 1951. június 15-ig kézbesíteni kellett a termelőknek a növényi termékek utáni beadási kvótát.⁸⁸ A községi Néptanácsok és a begyűjtési megbízottak (colectorii) mindennap szekér-oszlopokat kellett indítsanak a kötelező beszoigáltatásukat szállító gazdák szekereiből, ezt a községi Néptanács egy megbízottja kellett kísérje, aki egy jegyzéket (borderou de predare) vitt magával, amiben a gazdák nevei, és a leadandó gabonamennyiség szerepelt. Az elszállítandó gabona minőségét még a szérűn a Néptanács megbízottja és a cséplési ellenőr (delegatul de batoză) ellenőrizte.

1951. június 18-án a Minisztertanács jóváhagyta a növényi terményekre kivetett azévi beszoigáltatási kötelezettséget⁸⁹, a beszoigáltatás módját pedig 1951. augusztus 20-án közölték.⁹⁰

1952. március 18-án meghatározták a növényi termékek után járó beadási mennyiséget a folyó évre.⁹¹ Öt rajon-csoportot különítettek el (a felosztásukat a jogszabály nem közli), a rajonokon belül a tartományi Néptanács és tartományi begyűjtési megbízott jóváhagyhatták egyes községek átsorolását más átlagtermés-értékű területbe.⁹²

⁸⁶ 64/1951 sz. rendelet. BO nr. 51, 1951. május 3.

⁸⁷ 379/1951 sz. MTH. BO nr. 51, 1951. május 3.

⁸⁸ 432/1951 sz. MTH, BO nr. 58, 1951. május 24.

⁸⁹ 582/1951 sz. MTH, Arhivele Naționale Serviciul Județean Mureș [Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala], (a továbbiakban: SJAN Mureș), Sfatul Popular al Regiunii Mureș Autonomă Maghiară [A Maros-Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa] (a továbbiakban: SP-RMAM) 317/1951, f. 50.

⁹⁰ A Minisztertanács Ügyeinek Vezérigazgatósága (Direcția Generală a Treburilor Consiliului de Miniștri) és a Mezőgazdasági Terménybegyűjtő Állami Bizottság (CSCPA) 1951. augusztus 20-i, 60.360 számú utasítása szerint. SJAN Mureș, Consiliul Popular al orasului Reghin [Szászrégen város Néptanácsa] 1, f. 11.

⁹¹ 58/1952 sz. rendelet és 351/1952 sz. MTH, BO nr. 14, 1952. március 18.

⁹² 351/1952 sz. MTH, BO nr. 14, 1952. március 18.

1952. szeptember 6-án közölték, milyen gazdasági szervezetek vehették át a beszolgáltatás alá eső terményeket.⁹³

1953. április 16-án szabályozták a kötelező terménybeadást a vonatkozó évre.⁹⁴ Minden tartományra egy átlagbeadási mennyiséget (cote globale) írtak elő, majd a tartományi Néptanács és a tartomány begyűjtési megbízottjai község-csoportokra javasoltak kvótákat (a talaj termékenysége szerint), ezek 30%-al térhettek el a tartományi kvótáktól, de a csökkentést kompenzálni kellett. A község-csoportokról szóló javaslatokat a Minisztertanács hagyta jóvá, és 1953. május 10-ig már közölni is kellett ezeket.

Kis termőképességű községek azon gazdaságaira, amelyek domb- vagy hegyvidéken feküdtek, a beszolgáltatási mennyiséget 60%-ig lehetett csökkenteni, a tartományi Néptanács és a tartományi begyűjtési megbízottja javaslatára, a Mezőgazdasági Terményeket Begyűjtő Állami Bizottság (CSCPA) jóváhagyásával. A szabályozás hátrányosan érintette a fizetett munkaerőt alkalmazó gazdákat.⁹⁵ A malom- és cséplőgép-tulajdonosok a teljes vámgabona-mennyiséget át kellett adják az államnak.

1953. április 18-án szabályozták a növényi termékek azévi kötelező beszolgáltatási mennyiségét.⁹⁶ A fizetett munkaerőt használó gazdaságoknak (ezek csak a kulák gazdaságok és az állami gazdaságok voltak) több kvótát kellett beadniuk (2. cikkely).

1953. július 11-én közölték, hogy eltörlik az 1951. évi vagy annál régebbi beadási hátralékokat.⁹⁷ Ugyanakkor eltörölték az 1952. évi szalmásgabona- és borsó beszolgáltatási hátralékokat azon gazdaságoknak, amelyek természeti csapások (calamități naturale) vagy más, tőlük független okokból nem tudták teljesíteni azokat. A beszolgáltatandó növényi termékeket az Állami Gazdaságoknak kellett átadni.⁹⁸

1954-ben a beszolgáltatási ívet a községi Néptanács Végrehajtó Bizottsága és a begyűjtési megbízott kellett kitöltse, a termelő jelenlétében.⁹⁹

Ebben az évben a beszolgáltatás olajozottabb működéséért a helyi Néptanácsok minden év november 15-éig össze kellett állítsák a gazdaságok névjegyzékét (lista gospodăriilor).¹⁰⁰ A

⁹³ 1.761/1952 sz. MTH.

⁹⁴ 1.072/1953 sz. MTH, CHD nr. 27, 1953. április 16.

⁹⁵ Őket a 12,01-15 Ha-s birtokkategóriába osztották be, függetlenül a földterület nagyságától.

⁹⁶ 167/1953 sz. rendelet, BO nr. 12, 1953. április 18.

⁹⁷ 2.303/1953 sz. MTH, CHD nr. 46, 1953. július 11.

⁹⁸ 2.290/1953 sz. MTH, CHD nr. 46, 1953. július 11.

⁹⁹ 1953. december 17-i, 4.172/1953 sz. MTH. CLDH 1953/november-december

¹⁰⁰ 1953. december 17-i, 4.172 sz. MTH, CLDH 1953/november-december

beszolgáltatás nagyságát a rajoni begyűjtési megbízott állapította meg, de a szolgáltatás kiadásakor előforduló hibák elkerülése érdekében a községi Néptanácsok és a begyűjtési megbízottak figyelembe kellett veyék (a consulta) a termelők érveit (obiectioni) a kiadással szemben, és az esetleges hibákat ki kellett javítsák még a szolgáltatási ív kézbesítése előtt.¹⁰¹

1954. január 25-én jelentették be az arra az évre vonatkozó kötelező szolgáltatásokat a növényi termékekre – bizonyos könnyítéseket leszámítva a beadási kötelezettségek ugyanakkorak maradtak, mint az előző évben.¹⁰²

A burgonya-szolgáltatás tekintetében a tartományi Néptanács és a tartományi begyűjtési megbízott együtt módosíthatta a község- vagy falu-csoportokra kirótt szolgáltatási átlagot (norma), de úgy hogy a tartományi tervszám nem módosulhatott. A kis termőképességű községek azon egyéni és kollektív gazdaságaira, amelyek domb- vagy hegyvidéken feküdtek, a szolgáltatási mennyiséget lehetett csökkenteni, a Mezőgazdasági Terményeket Begyűjtő Állami Bizottság jóváhagyásával. Tilos volt az egyéni gazdáknak viszonteladás céljából gabonát felvásárolni, mindezt a „spekuláció” elkerülésére.

Azon kollektív gazdaságokra amelyeknél az egy személyre vetített terület 3 Ha alatt volt, 10%-al kevesebb kvótát kellett kivetni, mint az illető község egyéni gazdaságaira.

1954. március 9-én utasításban szabályozták a Néptanácsok és Mezőgazdasági Terményeket Értékesítő Állami Bizottság (CSVPA) felelősségét a szolgáltatás végrehajtásában.¹⁰³

1955. március 11-én közölték a szolgáltatás szabályozását a növényi termékekre a folyó évre, ezt a talaj termékenysége és a termelésszerkezet (a megtermelt termények aránya) szerint állapították meg.¹⁰⁴

1956-ban nincs semmilyen újabb jogszabály a növényi termények szolgáltatásáról, az előző évi szabályozást alkalmazhatták.

1957. január 21-én megszüntették a kötelező szolgáltatást a növényi termékek többségére: a gabonafélékre (búza, rozs, árpa, zab) és a kukoricára, napraforgóra, borsóra, babra, lencsére, burgonyára, amit a szerződéses felvásárlással váltottak ki.¹⁰⁵ Már 1957. november 2-án

¹⁰¹ 1953. december 17-i, 4.172 sz. MTH, CLDH 1953/november-december

¹⁰² 96/1954 sz. MTH. CHD nr. 5, 1954. január 25.

¹⁰³ 5/1954 sz. Minisztertanácsi Utasítás. CHD nr. 17, 1954. március 9.

¹⁰⁴ 64/1955 sz. rendelet. BO nr. 5, 1955. március 11.

¹⁰⁵ 728/1956 sz. rendelet. BO nr. 3, 1957. január 21.

szabályozták a beszolgáltatási-, a szerződés- és a felvásárlás alapján átvett mezőgazdasági termékek kifizetését.¹⁰⁶

A növényi termények kötelező beszolgáltatása által jelentett gazdasági terhet a beszolgáltatott terménymennyiség évenkénti alakulásával lehetne kvantifikálni, de az eddig áttanulmányozott forrásanyag nem tartalmaz elegendő megbízható, összehasonlítható éves bontású adatot erről.

6.3.4. Húsbeszolgáltatás. A kötelező húsbeszolgáltatást 1952-ben rendelték el, a lebonyolítás a helyi Néptanácsok feladata volt: egy névjegyzéket állítottak össze a község gazdaságairól társadalmi csoportok szerint.¹⁰⁷ A csoportokon belül földnagyság szerint növekvő sorrendben kellett feltüntetni a családfők neveit. A névjegyzéket öt napon belül kellett összeállítani, majd elküldeni a rajoni begyűjtési megbízottnak, aki – az adatok (földnagyság) alapján – összeállította a község a beszolgáltatási ívét. Ebből egy példány a begyűjtési megbízottnál maradt, egyet a begyűjtési központ (bază de receptie) kapott, és egyet a községi Néptanács, amely legkésőbb január 20-ig kellett értesíteni a családfőt a beszolgáltatás nagyságáról. Az éves beszolgáltatást évharmadokra osztották fel, és mindegyik évharmadban meghatározott mennyiséget be kellett adni az éves mennyiségből.

Az állatokat a begyűjtési központokban adták át. A beszolgáltatási kvótákat marhahúsban számolták (carnea de vită medie grasă), a többi állat húsát ebbe számolták át.¹⁰⁸ (Tehát két lehetőség is volt a jövedelemszint mozgatására: egyrészt az átvételi ár, másrészt a marhahúshoz viszonyítva a többi húsfajta fel- vagy leértékelése.)

Az átvételt az Élelmiszeripari Minisztérium átvevőközpontjai végezték, ahol az állatokat megmérték, és 5%-ot (a gyomor tartalmát) leszámítottak a súlyukból. Az átvételi központokhoz legelők is tartoztak, a szállításukig ott tartották az állatokat, amit a Szállításiügyi Minisztérium végzett. Az átvételi központok tíznaponként jelentés küldtek a beszolgáltatásról (az átvételi elismervények másolatait, kimutatásokat) a rajoni begyűjtési megbízottnak. Csak azok kaptak tulajdonjegyet az állataikra, akik teljesítették a beszolgáltatási kötelezettségeiket.¹⁰⁹ (Ezekkel lehetett eladni az állatokat a vásáron.)

¹⁰⁶ 1678/1957 sz. MTH. CHD nr. 71, 1957. november 2.

¹⁰⁷ A következő csoportosítás szerint: egyéni gazdálkodók, kollektív gazdaság tagok gazdaságai, hivatalnokok-, munkások- fizetéses alkalmazottak gazdaságai, valamint hizlaldát működtető gazdák

¹⁰⁸ 1555/1951 sz. MTH. CLD 1951/december

¹⁰⁹ Csak a tulajdonjeggyel lehetett eladni az állatokat – ennek hiányában elkobozhatták az állatot a vásárokon.

1953. január 21-én módosították a húsbeszolgáltatás előírásait.¹¹⁰ A Mezőgazdasági Terményeket Begyűjtő Állami Bizottság (CSCPA) megállapította a tartományi átlag-kvótákat, majd a tartományi Néptanács és a tartományi begyűjtési megbízott meghatározta a rajoni átlagokat (amelyek 20%-al térhettek el a tartományi átlagtól), majd leküldték a rajoni Néptanácsokhoz, amelyek a maguk során a rajoni begyűjtési megbízottal meghatározták község-csoportokra a beszolgáltatási kvótát (ez 30%-al térhetett el a rajoni átlagtól). A javasolt rajoni- és község-csoportok beadási kvótáját a Minisztertanácshoz kellett jóváhagyásra beterjeszteni (év közben is csak a Minisztertanács engedélyével lehetett ezek beadási kvótáját módosítani).

A beadási központok nem lehettek 30 kilométernél nagyobb távolságra a gazdák lakhelyétől, szükség esetén mozgó átvevőközpontokat kellett szervezni.

A községi Néptanácsok össze kellett állítsanak egy jegyzéket arról, hogy a községben mindegyik gazdaság hány és milyen fajta állattal rendelkezik, amit jóváhagyott (!) a tartományi Néptanács elnöke, és továbbította a rajoni begyűjtési megbízottnak, aki a jegyzék alapján 1953. január 25-ig lebontotta háztartásokra a hús-beadási kvótát, amit február 15-ig kézbesíteni kellett minden gazdának. Több gazda közösen is beadhatott egy állatot.

1954-ben változott a beszolgáltatás módja: a tartományi Néptanács és a tartományi begyűjtési megbízott javasolták a rajoni kvótákat, ezek 25%-al térhettek el a tartományra megállapított átlag-kvótától.¹¹¹ Ugyancsak a tartományi vezetőség javasolta, hogy a beszolgáltatandó húsmennyiségből mennyi legyen a sertéshús aránya amit, község-csoportokra állapítottak meg. A tartományi Néptanács javasolhatta a hegyvidéki községek felmentését a sertéshús-beszolgáltatás alól, ha ott nem voltak természeti adottságok a sertéstartásra.¹¹²

A leadott szarvasmarhák jó állapotban kellett legyenek, és nem fogadtak el vemhes juhokat, marhákat és kocákat, valamint bizonyos súlyhatár alatt állatokat.¹¹³

A beszolgáltatás időbeli elosztása 1953-ban és 1954-ben a következő volt: I évnegyed: 25%; II évnegyed: 15%; III évnegyed: 25%; IV évnegyed: 35%.¹¹⁴

¹¹⁰ 160/1953 sz. MTH. CHD nr. 5, 1953. január 21.

¹¹¹ 4.172/1953. sz. MTH. CHD nr. 79, 1953. december 17.

¹¹² Az ilyen tárgyú javaslatokat a Mezőgazdasági Terményeket Begyűjtő Állami Bizottság (CSCPA) hagyta jóvá.

¹¹³ Tinókat és borjakat 120-200 kg alatt (tartományonként változott), 100 kg alatti sertéseket, 20 kg alatti juhokat, 8 kg alatti bárányokat és juhokat, 12 kg alatti növendék kosokat (gidókat), 15 kg alatti kecséket, 3 kg alatti pulykákat és ludakat, 1,5 kg alatti récéket, 1 kg alatti tyúkokat, és 2 kg alatti házinyulakat.

¹¹⁴ 160/1953 sz. MTH. CHD nr. 5, 1953. január 21. és 4.172/1953. sz. MTH. CHD nr. 79, 1953. december 17.

6.3.5. Tejbeszolgáltatás. A gabona- és húsbeadás után a kötelező tejbeadás volt a legnagyobb gazdasági teher a gazdálkodóknak.

A tejbeszolgáltatás működése ugyanolyan központosított volt, mint a terménybeszolgáltatásoké: 1949-ben az országos begyűjtési tervet a Kereskedelmi- és Élelmiszeripari Minisztérium a Mezőgazdasági Minisztériummal közösen dolgozta ki, ezt bontották le és küldték ki a megyékbe, ahol egy megyei bizottság bontotta le községekre¹¹⁵, a községi tervszámok termelőkre való lebontását pedig egy községi bizottság (comisiunea comunală) végezte.¹¹⁶

A községi bizottság beadási könyveket (carnete de predare) kézbesített a termelőknek, amely tartalmazta a beadandó tejmennyiséget. A gazdák kötelesek voltak a községi bizottságot értesíteni a tehenek vagy bivalyoknál létszámában beállott mindennemű változásról, amely ennek arányában módosította beadási kötelezettségüket.

Az 1949. évi begyűjtés jellegzetessége, hogy begyűjtési zónákat (zone de colectare) jelöltek ki, és csak ott szándékoztak megindítani a tej begyűjtését, ahol kiépítették a begyűjtőközpontokat.¹¹⁷ A beadásnál a tejet helyettesíteni lehetett más tejtermékekkel (vaj, tejföl).

1949–1952 között nincsenek közölt jogszabályi változások a tejbegyűjtésre vonatkozóan.

1952-ben az országos terv leosztása hasonlóképpen történt, csak a végrehajtó szervek elnevezései változtak: a Mezőgazdasági Terményeket Begyűjtő Állami Bizottságtól kapott tartományi tervszámokat a tartományi Néptanács és a tartományi begyűjtési megbízott rajonokra osztotta. A rajoni Néptanács és rajoni begyűjtési megbízott ezt továbbosztotta gazdaságokra, ehhez a községi Néptanácsoktól kellett adatokat kérniük. Ezek alapján gazdaság-csoportokra (grupe de gospodărie) bontva állították össze a beszolgáltatási kötelezettséget, a begyűjtést az Élelmiszeripari Minisztérium és a Centrocoop szövetkezeti központ közösen kellett megszervezzük. A kecske- és juhtejnél más volt a beadás időbeli szakaszolása: a második évharmadban a tej 60%-át; a harmadikban 40%-át kellett beadni.

A jogszabály közlésétől számítva 25 napon belül a tartományi begyűjtési megbízotthoz jóváhagyásra be kellett küldeni a községekre és rajonokra leosztott beszolgáltatási tervet, a maga

¹¹⁵ Tagjai: a megye prefektusa, a megyei kereskedelmi igazgatóság vezetője, a megyei mezőgazdasági igazgatóság vezetője és a megyei tervközpont küldötte.

¹¹⁶ Tagjai: a község polgármestere, jegyzője, az állatorvos-, és a községi Ideiglenes Bizottság két tagja. A Kereskedelmi- és Élelmiszeripari Minisztérium 5. számú határozata. MO nr. 11, 1949. január 14.

¹¹⁷ A Kereskedelmi- és Élelmiszeripari Minisztérium 5. számú határozata. MO nr. 11, 1949. január 14.

során pedig a Mezőgazdasági Terményeket Begyűjtő Állami Bizottság 30 napon belül be kellett terjeszse jóváhagyásra a Minisztertanácsnak a begyűjtési tervet.¹¹⁸

1953-ban meghatározták a tartományok átlag-tejnormáit is, amitől a rajoni átlagok 25%-ban térhettek el. A módosításokra a tartományi Néptanács és tartományi begyűjtési megbízott tehetett javaslatot, de a Minisztertanács hagyta jóvá ezeket, és ezeken már utólag tilos volt módosítani. A területeket felosztották a begyűjtési megbízottak („colector principal”) között, az átvett tejet pedig havonta kétszer tervezték kifizetni.¹¹⁹ Ebben az évben február 15-ig szándékoztak a beszolgáltatási kötelezettségek kézbesíteni a termelőknek

1954-ben a tartományi Néptanács és a tartományi begyűjtési megbízott javasolták a rajoni kvótákat, ezek 25%-al térhettek el a tartományra megállapított kvótától. Ebben az évben a tejbeszolgáltatási kötelezettséget január 1-ig szándékoztak kézbesíteni a termelőnek. Tej-átvételi központok minden községben vagy faluban létesíteni kellett, oly módon, hogy a termelőknek ne kelljen 5 km útnál többet megtenniük a legközelebbi átvevőközpontig.¹²⁰

A forrásként felhasznált anyagban (hivatalos közlönyök, jogszabálygyűjtemények) nem közöltek területi egységekre lebontott beszolgáltatási tervmennyiségeket, így nem tudjuk a mennyiségi változásokat, ezek híján pedig következtetéseket sem tudunk megfogalmazni, de a gazdák feljegyzései szerint a tejbeszolgáltatás az egyik legnyomasztóbb beszolgáltatási kötelezettség volt.

Következtetés. Az kötelező beszolgáltatáson keresztül lebonyolított elvonás mértéke egyelőre nem számszerűsíthető a nem kompatibilis és hiányos adatok miatt, de az írásos és szóbeli visszaemlékezések alapján kijelenthetjük, hogy a kötelező beszolgáltatás az állami elvonás legfontosabb eszköze volt. Egyrészt a gazdáknak a beadott terményeik után a szabadpiaci ár töredékét fizették, másrészt a beszolgáltatandó mennyiség annyira nagy volt főként a kuláknak minősítettek számára, hogy gyakran semmijük sem maradt a beszolgáltatás lerovása után. Az elvonást még tetézte a rossz szervezés (a gazdák és a beszolgáltatandó állatok felesleges ide-oda hurcolása a begyűjtőközpontok között) és a helyi adottságok figyelembevétele nélkül összeállított kvóták, amikben az illető vidéken nem termesztett terményeket követeltek.¹²¹

¹¹⁸ 60/1952 sz. MTH. BO nr. 3, 1952. január 15.

¹¹⁹ 230/1953 sz. MTH. CLDH 1953/január-február és a 45/1953 sz. rendelet, CLDH 1953/január-február.

¹²⁰ 4.172/1953 sz. MTH. 1953. december 17, CLDH 1953/november-december,

¹²¹ A folyamatról lásd Máthé János feljegyzéseit.

7. Földtulajdon-viszonyok megváltoztatása

A rendszer mezőgazdasági politikájának egyik célja a termőföld-tulajdonviszonyok megváltoztatása volt: az állami tulajdonú földalap növelése, és a közös tulajdonú (állami kontroll alatt lévő) földterületek maximalizálása – mindezt a magánszemélyektől, illetve szervezetektől, intézményektől kívánták elvenni. Ez a földtulajdon-megváltoztatási folyamat több mint egy évtizeden keresztül tartott, több hullámban ment végbe. A folyamat 1950 előtti szakaszáról Maros megye szintjén rendelkezünk részletesebb adatokkal.

7.1. A földvásárlás korlátozása – 1947. 1947. június 23-án állami engedélyhez kötötték a „mezőgazdasági ingatlanok” (mezőgazdasági földterületek) vásárlását, és rögzítették az állam elővásárlási jogát ezekre.¹²² (Ez alól kivételt volt az egyenes ági rokonok közötti adásvétel harmadíziglen, illetve – közvetlen utód híján az oldalági rokonok is, harmadíziglen. Az engedélyeket a Mezőgazdaság és Nagybirtokok Minisztériuma adta ki, a kéréseket a területileg illetékes Mezőgazdasági Kamarához kellett benyújtani – ez tartalmazta az eladási árat is, vagy ennek hiányában az értékbecslés összegét).

A vásárlónak román állampolgárnak kellett lennie, és foglalkozása szerint földművelőnek vagy alacsony beosztású, vidéken lakó hivatalnoknak, aki abban a helységben lakik, ahol a földterületet vásárolni szándékozik, és a családjának összesen nem lehetett több mint 15 Ha területe az országban.

A cél tehát a földterület-mozgások állami kontroll alá vonása volt. Az intézkedés távlati céljait a későbbi intézkedésekből lehet visszakövetkeztetni: egyrészt a nagybirtokok további növekedésének meggátolása, de azt is meg kívánták előzni, hogy tulajdonosaik helybeli gazdálkodóknak eladják vagy „szétírassák”, mert ezzel kivonták volna őket a későbbi államosítás alól.

7.2. Földátvételek a mezőgazdasági minisztérium 1949. évi utasításai nyomán. A Mezőgazdaság- és Nagybirtokok Minisztériuma 1949. március 19-i, 556.484. számú utasítása nyomán (amelyet az egyházak püspökségeihez küldtek) egyházak, és néhány magánszemély „földfelajánlásaira” került sor az állam részére.

A református egyház esetében a kolozsvári püspökség utasítására a Maros megyei református egyházközségek „felajánlották” mezőgazdasági földterületeiket az államnak.¹²³ A

¹²² 203/1947-es törvény. MO nr. 140, 1947. június 23.

¹²³ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș [A Maros megyei földreform iratai] 243, f. 121.

felajánlásokat általában előre elkészített formanyomtatványon nyújtották be, amelyeket március második felében töltöttek ki.¹²⁴

1949. április 7-én Maros Megye Mezőgazdasági Igazgatósága ezeket a földfelajánlásokat összesítette, és elküldte a Mezőgazdaság- és Nagybirtokok Minisztériumának.¹²⁵

Ennek megfelelően Maros megyében az ortodox egyház 1949. április 7-ig 3.900 Ha 89 ári, 145 egyházközség tulajdonában lévő olyan területet „ajánlott fel” az államnak, amelyeket állami gazdaságok nem tudtak átvenni (ez valószínűleg tartalmazta a megszüntetett görög katolikus egyház földterületeit is).¹²⁶ Ugyanaddig az időpontig Maros megyében a református egyház 656.32 Ha területet ajánlott fel 49 egyházközségtől, míg a római katolikus egyház egyetlen egyházközség 7 Ha-s területét.¹²⁷ Így Maros megyében összesen 195 egyházközség 4.564 Ha mezőgazdasági területet ajánlott fel az államnak, amelyek átvételét a mezőgazdasági minisztérium jóvá kellett hagyja.

Ugyancsak a földátvevéshez kapcsolódtak a Mezőgazdaság- és Nagybirtokok Minisztériuma 560.795/1949. május 20-i, és 563.501/1949. augusztus 5-i utasításai is¹²⁸, amelyekben a Mezőgazdasági Minisztérium utasította a megyei Ideiglenes Bizottságokat az államnak felajánlott földek átvételére.¹²⁹

Az utasítás indoklása szerint „az utóbbi időben” egyre több magánszemély, egyház, intézmény ajánlják fel az államnak mezőgazdasági javaikat (bunuri agricole – földeket, belsejüket, épületeket, felszerelést), és mivel ezek megműveletlenek, az állam megművelésük érdekében átveszi őket, a következő feltételekkel: tehermentesek legyenek, kifizetett földadóval; az illető földterületen lévő épületekkel és az ott lévő élő és holt leltárral veszik át őket; azon állami tulajdonú földek esetében, amelyeket az egyházközség művel, a faluközösség (obștea sãteascã) (sic!) előtt fel kell olvasni a lemondási nyilatkozatot, rámutatva arra, hogy a lelkész nem tudja megművelni.

Az utasítás szerint javakat 1949. május 10-től kezdődően a Mezőgazdaság- és Nagybirtokok Minisztériuma veszi át, a megyei mezőgazdasági szerveken keresztül. Ahol

¹²⁴ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 97-123, 125-128., 130-146.

¹²⁵ A Mezőgazdaság- és Nagybirtokok Minisztériuma 557.050/1949. március 29-i és 556.484/1949. március 19-i utasításaira válaszul. SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 96.

¹²⁶ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 91-94., keltezetlen irat.

¹²⁷ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 95., keltezetlen irat.

¹²⁸ Az 556.484/1949. március 26-i, és az 557.050/1949. március 29-i minisztériumi utasítások. SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 96.

¹²⁹ Az 560.795/1949. május 20-i utasítás. SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 56.

lehetséges volt, a földeket az állami gazdaság kellett átvegye, ahol ilyen nem volt, ott a község használatába került, és annak kellett megművelnie, a megtermelt jövedelem a községet illette.

A földátvételeket csak a Mezőgazdaság- és Nagybirtokok Minisztériuma hagyhatta jóvá, a beadott földfelajánlási kéréseket is oda kellett küldeni.¹³⁰

1949. augusztus 5-én A Mezőgazdasági Minisztérium átvételre jóváhagyott földfelajánlásokat küldött Maros Megyei Ideiglenes Bizottságnak, és utasítást adott azok átvételének megkezdésére¹³¹, majd 1949. augusztus 9-én újabb átveendő birtokok adatait küldte le a Maros Megyei Néptanács Ideiglenes Bizottsága Mezőgazdasági Osztályához.¹³²

1949. augusztus 8-án Maros Megye Ideiglenes Bizottsága Mezőgazdasági Osztálya (Secțiunea Agricolă- főnök: A. Bodor, șef Serviciul Agricol: M. Mătieș) utasította a járásokat a föld átvételére, majd 1949. szeptember 13-án a Megyei Ideiglenes Bizottság Mezőgazdasági Részlege újra megsürgette az átvételi jegyzőkönyvek átküldését – ezek nyomán a járások augusztusban-szeptemberben lefolytatták a földátvételeket.¹³³

A *Marosi Felső járásban* összesen 728.17 Ha földterületet „ajánlottak” fel, egy esetben egy székesi magánszemély (Miriszlai Emma), a többi esetben pedig egyházak.¹³⁴ Ebben a járásban 1949. augusztus 19-szeptember 5-e között magánszemélyektől vettek át földeket¹³⁵, majd 1949. szeptember 25-október 6-a között az egyházaktól átvettek 701.18 ha földet és 20 Ha erdőt, a Marosvásárhelyen lakó Miriszlai Emmától¹³⁶ annak székesi birtokát 15,57 Ha földdel.¹³⁷ A járásban átvett földterületek nagysága valamennyivel kevesebb volt az előzőleg felajánlott területnél (728.17 Ha), a különbséget az átvevő személyek (a Marosi Alsó Járás Mezőgazdasági Osztályának főnöke) azzal magyarázták, hogy a helyszínen saját használatra kis területekre igényt tartottak a lelkészek. Ezek az átvett területek kivétel nélkül a helyi Ideiglenes Bizottságok kezelésébe kerültek, mivel nem volt olyan állami gazdaság sem, amely átvehette volna őket.

A *Dédai járásban* 15 egyházközségtől (ortodox, görög katolikus, református) és négy helységben ortodox püspökségi tulajdonban lévő területről 532.74 Ha-t ajánlottak fel.¹³⁸

¹³⁰ 3398/1949 számmal. SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 2.

¹³¹ A Mezőgazdasági Minisztérium 563.501/1949. augusztus 5-i utasítása. SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 147.

¹³² 17.964/1949. augusztus 9-i számmal.

¹³³ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 67.

¹³⁴ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 64-66. keltezetlen

¹³⁵ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 160-167.

¹³⁶ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 89.

¹³⁷ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 1-61.

¹³⁸ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 802.

A *Görgényi járásban* kilenc egyházközség 202,36 Ha-t ajánlott fel¹³⁹, ezek átvételét 1949. augusztus második felétől október közepéig bonyolították, ezalatt hat egyházközség 209,61 Ha-ját vették át, két egyházközség nem adta át a földjeit.¹⁴⁰

A *Mezőrucsi járásban* 13 egyházközség 304,28 Ha-t ajánlott fel¹⁴¹ (egy másik forrás szerint 21 egyházközség 436,33 Ha-t ajánlott fel¹⁴²), itt 1949. augusztus 30. – szeptember 2-10. között és 30-án vették át az egyházi földeket.¹⁴³

A *Régeni Alsó járásban* 22 egyházközség 588,11 Ha területet „ajánlott fel”¹⁴⁴ ebből 1949. szeptember 23-ig az Alsó-Régeni járásban 15 egyházközségtől (11 helységből) átvettek 164,42 Ha szántót, 54,56 Ha kaszálót, 14,08 Ha legelőt, 262,82 Ha erdőt és 11,86 Ha terméketlen területet (összesen 50.774 Ha területet)¹⁴⁵. Az erdők kivételével a területeket a helybeli Ideiglenes Bizottságok kezelésébe adták.

A *Régeni Felső járásban* 20 egyházközség 425,9 Ha-t ajánlott fel (csak a református és ortodox egyház).¹⁴⁶ Ebben a járásban 17 egyházközségtől összesen 312,16 Ha-t vett át 12 helységben, mindegyik esetben a helyi Ideiglenes Bizottságnak adták át a földterületet.¹⁴⁷ Ebben a járásban nagyszámú eltávozott (a háború végén a német hadsereggel elvonult) szász nemzetiségű román állampolgár földje volt, 1949. május 3-án a Mezőgazdasági Minisztérium jóváhagyta 159 (nagyreszt szászrégeni), „távollévő” (abszenteista) szász földjének átvételét az állam javára.¹⁴⁸

A *Mezőbándi járásban* 21 egyházközség (ortodox, református, unitárius) 561,13 Ha-t ajánlott fel, és egy magánszemély 11,51 Ha-t.¹⁴⁹ Ebben a járásban augusztus 20–31. között vették át a földterületeket.¹⁵⁰

A *Nyárádszeredai járásban* nyolc ortodox egyházközség ajánlott fel 157,95 Ha-t.¹⁵¹

¹³⁹ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 748.

¹⁴⁰ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 747.

¹⁴¹ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 426.

¹⁴² SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 416.

¹⁴³ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 407-417., 422., 788.

¹⁴⁴ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 707.

¹⁴⁵ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 707.

¹⁴⁶ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 539.

¹⁴⁷ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 550.

¹⁴⁸ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 547-549.

¹⁴⁹ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 462.

¹⁵⁰ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 476-484., 502-505.

¹⁵¹ SJAN Mureş, Reforma Agrară a Judeţului Mureş 243, f. 346.

A *Marosi Alsó járásban* 23 egyházközség (ortodox és református) 383,32 Ha-t ajánlott fel (egy másik adat szerint 373,32 Ha-t¹⁵²) és két magánszemély nem ismert nagyságú földterületet. Ebben a járásban augusztus 29. – október 15. között átvettek egyházaktól és magánszemélyektől összesen 261,70 Ha földterületet.¹⁵³

A *Tekei járásban* 19 egyházközség 435,21 Ha területét kellett – a minisztériumi utasítás szerint – átvenni.¹⁵⁴ Ebben a járásban a felajánlott földek zömét 1949. szeptember 15. – október 15. között vették át, és 1949. november 17-ig fejezték be: 11 egyházközségtől 274,19 Ha-t vettek át.¹⁵⁵ Egy „rebellis” eset is előfordult: a tekei református egyházközség nem adta át előzőleg „felajánlott” földterületeit, kijelentették, maguk akarják azt művelni. A járás többi átveendő egyházi földje esetében pedig bizonyos tisztázatlan ügyek („încurcături”) miatt még nem vették át ezeket.

Ugyancsak Tekéhez kapcsolódik, hogy az átvételek kapcsán egy többéves visszásságot is orvosoltak: az 1945. évi földreform során kisajátították a tekei lutheránus egyház papilakját, és temetőjét is! 1949. április 22-én a Mezőgazdasági Minisztérium tájékoztatást kért erről az esetről, amit Maros megye Ideiglenes Bizottsága 1949. május 3-án válaszolt meg, ebben javasolták a temető és a papilak visszaadását, amit a Mezőgazdasági Minisztérium jóvá is hagyott.¹⁵⁶

Erdőszentgyörgy Járásban 1949. augusztus második felében került sor az átvételekre, magánszemélyektől¹⁵⁷, és október 21-én egyházaktól.¹⁵⁸

Az átvételeknél általában jelen volt a járási Ideiglenes Bizottság Mezőgazdasági Ügyosztályának vezetője (néha a megyei Mezőgazdasági Ügyosztály egy küldötte), a községi Ideiglenes Bizottság elnöke, titkára, a mezőgazdasági referens (referent agricol) és a földet átadó egyházi szerv képviselője.

Az átvételi akció keretében nemcsak „felajánlott” földterületeket, hanem pár esetben kulákok javait is elvették: 1949. október 22-én Sălăgean Ioan (13,33 Ha föld, ház, mezőgazdasági felszerelés, ingóságok), és 1949. október 25-én Farkas Gyula (29,58 Ha-s birtok) szászrégeni kulák-minősítésű gazdák javait vette át a szászrégeni „Stahanov” Állami

¹⁵² SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 325.

¹⁵³ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 294.

¹⁵⁴ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 779.

¹⁵⁵ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 792.

¹⁵⁶ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 777-778.

¹⁵⁷ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 174-176/B.

¹⁵⁸ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 358-362.

Gazdaság¹⁵⁹. (Sălăgean Ioan-t a felsőbb hatóságok elvitték¹⁶⁰, Farkas Gyula pedig állítólag „otthagyta” földjeit és elköltözött 1949 tavaszán.¹⁶¹)

A felajánlásokkal párhuzamosan még az 1945. évi földreform kapcsán is volt földterület-mozgás: 1949. június 1-jén 58 Maros megyei távollévő (abszenteista) javait államosítják!¹⁶² 1949. szeptember 8-án Szabó István (kolozsvári lakos) háborús bűnös Marosmagyarón lévő birtokainak elkobzásáról hoztak ítéletet.¹⁶³ Bánd és Mezőmadaras községben ugyancsak elkobozták két háborús bűnösnek minősített földterületeit.¹⁶⁴

7.3. Földátvételek a 83/1949 számú törvényrendelettel. 1949. március 2-ről 3-ra virradó éjszaka az 1945. évi földreform nyomán még megmaradt nagybirtokokat erőszakkal elvette az állam, volt tulajdonosaikat pedig elhurcolták és kényszerlakhelyekre telepítették. Ennek nyomán Maros megyében 90 nagybirtokostól körülbelül 9.939,98 Ha mezőgazdasági területet vett el ily módon az állam.

Ekkor nemcsak mezőgazdasági, hanem erdőterületeket is átvettek, ezek kezeléséről maradtak meg utasítások. A Maros Megyei Erdészeti Igazgatóság (Direcția Silvică Județeană Mureș) utasította a Maros Megyei Mezőgazdasági Igazgatóságot (Direcția Agricolă Mureș), hogy a 83/1949 sz. törvényrendelettel elvett területek mellett az ezekhez a birtokokhoz tartozó erdőket is vegyék át.¹⁶⁵ Ez Maros megyében összesen 5.048 Ha (más adat szerint 5.151 Ha) erdőt jelentett.¹⁶⁶ Az erdőterületek (akárcsak a többi mezőgazdasági terület) előbb a járási mezőgazdasági kerületekhez kerültek, majd a járási erdőkerületeknek adták át ezeket).¹⁶⁷

Az elhurcolt családok javainak átvétele közben kiderül, hogy több volt tulajdonos helybelieknek adott el földterületet, vagy egyszerű, vagy hitelesített szerződéssel, de a földterületek telekkönyvi átírása a telekkönyvekben csak pár esetben történt meg. Maros megyében összesen 85 ilyen adásvétel történt, összesen 366 Ha területtel. Előfordult, hogy az

¹⁵⁹ A Megyei Ideiglenes Bizottság Mezőgazdasági Ügyosztálya 24.402/1949 sz. utasítása szerint. SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 632.

¹⁶⁰ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 615.

¹⁶¹ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 614.

¹⁶² SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 80.

¹⁶³ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 801.

¹⁶⁴ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 489-499.

¹⁶⁵ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 69.

¹⁶⁶ SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 70-70/a.

¹⁶⁷ Pl. 1949. április 20-án a Hévíz Járási Mezőgazdasági Kerület átadja a 83/1949 sz. rendelettel elvett erdőterületeket a Hévíz Járási Erdőkerületnek. SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 735.

elvitt földesúrtól megvásárolt, de telekkönyvileg még át nem írt földeket lefoglalták az új, (helybeli gazda) tulajdonosoktól, kivizsgálás után ezek visszakapták a területeket.¹⁶⁸

7.4. Földátvételek az 111/1951 számú törvényrendelettel. 1951. július 27-én az elkobzott, gazdátlan vagy örökösök nélküli földterületek állami tulajdonba vételéről jelent meg a törvényrendelet.¹⁶⁹ De nemcsak magánszemélyek, hanem egyes állami szervezetek is, ha nem a mezőgazdasági termelés volt a profiljuk, át kellett adják földterületeiket. A rendelet hatálya alá eső földterületeket a rendelet megjelenésétől számítva 30 napon belül be kellett jelenteni Néptanácsok pénzügyi Ügyosztályainál.

1957. január 16-án megerősítették a jogszabály hatályát oly módon, hogy a szóban forgó területet – amennyiben azt építkezés céljából kiutalták – az eredeti tulajdonosok még akkor sem kaphatták vissza, ha arról bírósági végzéssel rendelkeztek¹⁷⁰, de a jogszabályt 1958. szeptember 28-án hatályon kívül helyezték.¹⁷¹

7.5. Földátvételek az 308/1953 számú minisztertanácsi határozattal. Az 1953. február 1-jén megjelent MTH-al bejelentették, hogy az állam átveszi a munkások, hivatalnokok és más olyan személyek földterületeit, akik – más főfoglalkozásúak lévén – nem tudják megművelni a földterületeiket.¹⁷² A MTH végrehajtására egy Központi Bizottságot hoztak létre, a Minisztertanács megbízottjának vezetésével, majd a tartományi és rajoni szinten is hasonló bizottságokat hoztak létre.¹⁷³

A rajoni bizottságok feladata az üzemek, hivatalok, szervezetek, valamint a községi és városi Néptanácsok által előterjesztett átvételi kérvények megvizsgálása volt, majd azokat jóváhagyásra a tartományi (a MTH-ot végrehajtó) bizottsághoz kellett küldeni. Ugyancsak a

¹⁶⁸ Például Paszmoson (Posmus-Tekei járás) Teleki Ernő adott el ily módon 0,27-0,57 Ha-s telkeket hat helybelinek. SJAN Mureș, Reforma Agrară a Județului Mureș 243, f. 797-800., 433., 448-449.

¹⁶⁹ Az 1951. július 27-i, 111/1951 sz. rendelet. CLDH 1951 július. Gazdátlannak minősült a földterület, ha egy évig elhagyott volt (tulajdonosa ismeretlen volt vagy egy évnél hosszabb ideig hiányzott), más vagyontárgyak esetében gazdátlannak minősültek, ha a Milíciának való leadásuktól számítva három hónap alatt nem jelentkezett értük senki.

¹⁷⁰ Azokat a földeket, amelyeket a 111/1951 törvényrendelettel jutottak az állam birtokába, és amelyeket a helyi Néptanácsok építkezés céljából – haszonélvezeti célból – kiutaltak, de amelyek visszaadásáról a régi tulajdonosok javára bírósági döntés született, vagy ilyen döntés születni fog (mert a volt tulajdonosok megindították az ilyenirányú eljárást), az állam tulajdonában maradnak, és a haszonélvezeti jogot továbbra is azok gyakorolják, akiknek eredetileg kiadták a szóbanforgó területeket. Mindez akkor, ha a haszonélvezeti jogot a visszaadásról szóló bírósági végzés előtt kiadták, de nem később mint 1957. január 16. Az 1957. január 16-i, 1/1957. sz. rendelet, CLDH I./1957

¹⁷¹ Az 1958. szeptember 27-i, 404/1958 sz. rendelet, CLDH V./1958

¹⁷² 308/1953 sz. rendelet.

¹⁷³ tagjai: az illető közigazgatási szint Néptanácsa Végrehajtó Bizottságának elnöke, a Néptanácsa Mezőgazdasági Ügyosztályának vezetője (șeful Secției Agricole), az állami begyűjtési megbízottja, a Néptanács Pénzügyi Ügyosztályának vezetője.

rajoni bizottságoknak kellett felügyelni az elhagyott területek átvételét, amit a rajoni átvételi bizottságok felügyeltek.

A jóváhagyásról szóló értesítés kézhezvétele után a községi és városi Néptanácsok értesítették erről a kérvényezőket, majd elvégezték az átvételi eljárást.

A földfelajánlóknak be kellett nyújtaniuk egy kérést (amelyben kérték az illető földterület átvételét), egy tulajdonjogi igazolást, és a munkáltatójuk részéről egy igazolást, hogy teljes állású (nem időszakos) foglalkoztatottak.

Vidéken a rendelet a nyugdíjasokat, az iparosokat, hivatalnokokat célozta, de az egyházi tulajdonban lévő földeket is, ezeket a községi vagy városi Néptanácsokon keresztül lehetett felajánlani az államnak.

A MTH megtiltotta a kulákok földjeinek átvételét (mert így kibújnának a beadási kötelezettségeik alól, ami kiesés jelentene a mezőgazdasági termelésben), kivételt csak a munkaképtelen kulákokkal (rokkantak, idősek, özvegyek, egyedülálló személyek) tehettek, alapos vizsgálat után.

A kéréseket a községi vagy városi Néptanács vizsgálta meg, majd igazolást állítottak ki arról, hogy a kérvényező valóban képtelen a földterülete megdolgozására, és a kérést az igazolással továbbküldték a rajoni Néptanácsához.

Az átvett földterületek az állam tulajdonába mentek át, azokat a Mezőgazdasági Minisztérium felügyelte a helyi Néptanácsokon keresztül.

A földjüket átadó munkásoknak, hivatalnokoknak és nyugdíjasoknak élelmiszerjegyeket ígértek.

Az állami tulajdonba került földeket már 1953-ban használatba kellett adniuk a helyi Néptanácsoknak, szerződéssel, lehetőleg mezőgazdasági társulásoknak. Ha ezek igényét kielégítették, vagy ilyenek nem voltak, akkor egyéni gazdálkodók használatába kellett adni. Ezeken a területeken főleg kukoricát, napraforgót, árpát, zabot akartak termesztetni. Az átvett területeket mentesítették a kötelező beszolgáltatás és az adók fizetése alól, és művelőik a termésből részesedést kaptak.

1953. február 9-án alakult meg a 308/1953 sz. MTH-t végrehajtó tartományi bizottság¹⁷⁴ (elnöke Szabó Frank Ioan, a tartományi Néptanács Mezőgazdasági Ügyosztályának főnöke¹⁷⁵).

¹⁷⁴ SJAN Mureş, SP-RMAM 78/1953, f. 154.

¹⁷⁵ SJAN Mureş, SP-RMAM 78/1953, f. 160.

Február 10-én már a rajoni Néptanácsok elnökeinek tartanak képzést a MTH végrehajtására.¹⁷⁶ Itt ismertették a 70/1953-as törvényerejű rendeletet, majd a 308/1953 MTH-t, és annak végrehajtási utasítását, majd a jelenlévők másolatokat kaptak a 308/1953 MTH-ból, amelyeket a községi Néptanács elnököknek kellett eljuttatni.¹⁷⁷

1953. február 12-én rajoni gyűlések keretében a községi Néptanács elnököknek magyarázták a MTH gyors végrehajtásának rendkívüli fontosságát, tudniillik még a tavaszi vetési kampány előtt le kellett bonyolítani az átvételt és a területek kiosztását az új tulajdonosoknak. A MTH-ot feldogozták a vállalatoknál és intézményeknél is.

1953. február 14-től kétnaponta ülésezett a tartományi bizottság, itt elbírálták a rajonok által felterjesztett földfelajánlási kéréseket (1953. február 19-én érkeztek az első felajánlási kérések a tartományi bizottsághoz).¹⁷⁸

A MTH életbe lépése után két hónappal a MAT-ban 2.595 személy és intézmény (egyházközségek) 12.524 Ha földet adott át az államnak.

13. táblázat. A MAT-ban az államnak átadott földek 1953 áprilisáig

Társadalmi csoport	Kérések száma	Átvett terület (Ha)	Parcellák száma
Munkás	467	914,88	1.100
Hivatalnok	1.150	3.372,44	3.887
Nyugdíjas	150	627,43	547
Kulák	444	4.498,98	2.845
Intézmény (egyházak)	227	2.509,52	1.700
Szabadfoglalkozásúak	289	244,25	330
Dolgozó paraszt	92	344,25	-
Összesen	2.595	12.524,25	10.701

Forrás: SJAN Mureş, SP-RMAM, 78/1953

Látható, hogy az állami szektor alkalmazottai közül került ki a legtöbb földfelajánló, esetükben bizonyára nyomásgyakorlással éltek. A kulák minősítésű gazdák bizonyára a megnövelt gazdasági terhektől akartak megszabadulni a földfelajánlás révén.

1953 májusáig már 14.874 Ha-t vettek át a tartományban a 308/1953 MTH alapján, a következő megoszlásban.

14. táblázat. A MAT-ban átvett földterületek 1953 májusáig

Rajonok	Átvett terület (Ha)
Csík	986,65
Gyergyó	1.047,53
Udvarhely	2.305,46

¹⁷⁶ SJAN Mureş, SP-RMAM 78/1953, f. 150.

¹⁷⁷ Oláh 2005, p. 426. és SJAN Mureş, SP-RMAM 78/1953, f. 261.

¹⁷⁸ SJAN Mureş, SP-RMAM 78/1953, f. 154.

Régen	1.855,79
Sepsiszentgyörgy	2.622,58
Erdőszentgyörgy	1.206,77
Marosvásárhely	3.095,44
Kézdivásárhely	1.869,27
Maroshévíz	153,54
Összesen	15.143,03

Forrás: SJAN Mureş, SP-RMAM 1953/78, f. 373.

Állami tulajdonba vették a műveletlen, elhagyottnak minősített parcellákat is. A MAT-ban 1953 tavaszán 242 személy 1.412 Ha területét (1.524 parcellát) nyilvánítottak elhagyottnak. Ebből 489,47 Ha földet 25 kulákcsalád „hagyott el”, 110 családfő pedig „dolgozó paraszt” minősítésű volt.¹⁷⁹

A MAT-ban 1953 májusáig magántulajdonból az állami tartalékföldekhez átkerült 14.874 Ha-ból 2.051 Ha-t már megalakult kollektív gazdaságok, 2.937 Ha-t állattenyésztési gazdaságok, 1.636 Ha-t a helyi Néptanácsok felügyelete alatt működött mellékgazdaságok használtak, ezek mellett kisebb területeket juttattak tanügyi alkalmazottaknak és iskoláknak, csemetekertek, sportpályák létesítésére.¹⁸⁰

A „felajánlott” földekből 4.440 Ha-t szerződéses alapon átadtak négy-öt éves időszakra kevés földdel rendelkező magántermelőknek. Kiosztatlan maradt közel 2.600 Ha terület (ennek fele kaszáló és legelő volt, körülbelül 350 Ha pedig terméketlen).¹⁸¹

Az átvett földterületekből jutott a kollektív gazdaságoknak is: Csík rajonban 1950 nyarán nyolc kollektív gazdaság alakult, 554 Ha-val, ezek területét „pótolta ki” az állami tartalékföldről átadott 478 Ha, így a nyolc kollektív gazdaság összterülete 1.052 Ha-ra nőtt.¹⁸²

A 308/1953 MTH-al képzett állami tartalék földterületekkel kárpótolták azokat is, akiknek földjét ipari építkezésekre, utak, vasutak építésére stb. kisajátítottak.

Az átvett, de nem hasznosított földterületek további használatáról 1953 októberében a 3522/1953 MTH intézkedett, amely szabályozta az állami tartalékalapba jutott földek „örökhasználatra” való átadását a kollektív gazdaságoknak, mezőgazdasági társulásoknak, és szegényparasztoknak. Az előírások szerint a megfelelő munkaerővel, de kevés földdel rendelkező szegényparasztok földbirtokát 5 Ha-ig lehetett kiegészíteni az állami földterületekből.

¹⁷⁹ Oláh 2005, p. 425.

¹⁸⁰ Oláh 2005, p. 426. és SJAN Mureş, SP-RMAM 78/1953, f. 373.

¹⁸¹ Oláh 2005, p. 426. és SJAN Mureş, SP-RMAM 78/1953, f. 373.

¹⁸² Oláh 2005, p. 427.

Földet kaphattak a községek ún. Lotzoo (Loturi Zootechnice) gazdaságai is, azzal a feltétellel, hogy ezeket a területeket takarmánynövények termesztésére használják.

1954 decemberében újra szabályozták az államnak felajánlott földek művelési módját, eszerint a kisbirtokosok meghatározatlan időre megkaphatták művelésre, de nem kaptak rá tulajdonjogot.

7.6. Földátvételek a 478/1954 számú törvényrendelettel. A 478/1954 sz. törvényerejű rendelet szintén az állam javára történő „ajándékozásokat” szabályozta. Ennek megfelelően az állam javára történt ajándékozásokat – az ajándékozás tárgyának függvényében – a szakosított állami szervek fogadhatják el.¹⁸³ Ha mezőgazdasági területet ajánlottak fel, akkor az átvételhez a Mezőgazdasági és Erdészeti Minisztérium jóváhagyását (aviz) kellett kérni. Azon vagyontárgyakat, amelyeket adóbefizetési vagy más kötelezettség terhelt, csak a Pénzügyminisztérium engedélyével lehetett átvenni.¹⁸⁴

7.7. Földátvételek a 115/1959 számú törvényrendelettel. 1959. január 14-én megtiltották a földek részesművelésbe vagy bérbe adását, csak a tulajdonos dolgozhatta meg őket, és az így felszabaduló területeket a kollektív gazdaságoknak vagy más szocialista mezőgazdasági egységeknek kellett átadni.¹⁸⁵ Ugyanez vonatkozott a meg nem dolgozott, az elhagyott, a be nem jelentett földterületekre is. A rendelet végrehajtása a rajoni és városi Néptanácsokra hárult, az intézkedéseket a tartományi Néptanács kellett jóváhagyja. A rendeletben érintettek névjegyzékét a rajoni és városi Néptanácsok állították össze, nekik nyilatkozniuk kellett arról, hogy mennyi földet akarnak megtartani. A földjüket átadók adó- és beszolgáltatási hátralékát az átadott földterületre eltörölték. A rendelet sugallta annak lehetőségét, hogy az átadott földek tulajdonosai vagy azok örökösei haszonbért kapjanak.¹⁸⁶ A rendelet megszegőire (azaz akik továbbra is részesművelésbe adták földjüket) földterületük elkobzása várt. Ezzel a rendelettel újabb magánbirtokokat kebelezett be az állam.

¹⁸³ Egy elfogadó nyilatkozattal.

¹⁸⁴ BO nr. 46, 1954. december 10.

¹⁸⁵ 115/1959 törvényerejű rendelet 1.cikkely

¹⁸⁶ Utasította a Minisztertanácsot, hogy számszerűsítse, mennyi haszonbért kapjanak, de nem mondta ki a volt tulajdonosok jogosultságát a haszonbérre. Lásd a 8. cikkelyt.

15. táblázat. A 115/1959 számú rendelettel átvett földterületek a MAT-ban

Rajon	Kuláktól átvett területek (Ha)	Más társadalmi csoporttól átvett területek (Ha)
Csík	1.493	263
Keresztúr	342	115
Gyergyó	405	127
Udvarhely	533	159
Sepsiszentgyörgy	1.609	142
Kézdivásárhely	1.227	37
Marosvásárhely	1.755	273
Régen	513	-
Erdőszentgyörgy	278	414
Maroshévíz	628	321
Marosvásárhely város	68	40
Összesen	8.856	1.891

Forrás: SJAN Mureş, SP-RMAM 178/1959, f. 366-368.

Tartományi szinten 516 kulák gazdaságtól 8.856 Ha területet adtak át az államnak, más társadalmi csoportba tartozók 1.891 Ha-t.

Az átvett területek nagyrésze az alábbi gazdasági szervezetek tulajdonába került:

16. táblázat. A 115/1959 számú rendelettel átvett földterületek megoszlása a MAT-ban

Intézmény	Ha
Állami gazdaságok	5.778
Kollektív gazdaságok	2.342
Néptanácsok	360
Más intézmények	40
Összesen	8.520

Forrás: SJAN Mureş, SP-RMAM 178/1959, f. 366-368.

Csík megyében 1960. március 5-ig 1.303 Ha, Gyergyó rajonban 915 Ha területet sajátítottak ki a 115/1959 MTH alapján a szocialista termelőszövetkezetek számára.¹⁸⁷ A kisajátítást bonyolította, hogy a felajánlott földeket tagosítva kellett átadni a minden községbe kiszálló rajoni bizottságnak, mert egy rendelkezés értelmében a szocialista egységek csak a tagosított területekre kaphattak beruházásokat.¹⁸⁸ A tagosítás azonban több esetben megoldhatatlan volt, az átvett földterületek szétszórt apró parcellák voltak, ezért a tartományi Néptanács tagosítási terveket bocsátott ki a rajonoknak.

A földkisajátítások gyakorlatilag a kollektivizálás befejezésének előestéjéig – 1962 márciusáig – folytatódtak a 115/1959 számú rendelet alapján.

Következtetés. Mintegy másfél évtizednyi időszak alatt az állam elérte a földtulajdonnal kapcsolatos céljait: a legjobban működő farmok, nagyobb magángazdaságok állami

¹⁸⁷ SJAN Mureş, SP-RMAM 176/1959, f. 55.

¹⁸⁸ SJAN Mureş, SP-RMAM 176/1959, f. 306.

gazdaságokká váltak, a magánkézben levő földtulajdon pedig jelentéktelenné vált, és vagy az állami gazdaságok földterületét kerekítették ki belőle, vagy a kollektív gazdaságokba került.

Legelőször, 1947-ben a föld adás-vételt vonta ellenőrzése alá az állam, nehogy az elkobozni kívánt nagybirtokokat tulajdonosaik eladják vagy szétírassák, majd 1949-től megkezdődött a magántulajdonú földterületek megszüntetése. Ebben az évben előbb a függő helyzetben levő egyházak, majd március 2/3-án a nagybirtokosok földjét kebelezte be az állam, majd a kollektivizálás során 1962-ig a magánszemélyek földterületét is. Kivételt csak a hegyvidéki falvak jelentettek, ahol nem voltak gépesítve művelhető nagy kiterjedésű földterületek.

A folyamat végén az állam, illetve a tőle függő kollektív gazdaságok voltak a termőföldek korlátlan tulajdonosai, a volt birtokosok használatba kaptak – ha megdolgoztak értük a kollektív gazdaságban – egy kevés háztáji telket.

8. Terményforgalmazás- és szállítás kontrollja

A második világháború után 1947. július 15-én szabályozták a mezőgazdasági termékek forgalmát.¹⁸⁹ Ezek szerint a kötelező beszolgáltatás beadása után lehetett szabadon rendelkezni a mezőgazdasági terményekkel, de a törvény fenntartotta annak lehetőségét, hogy az állam szabályozza a cséplést, és a cséplőgépek használatát, és a malmok, olajprések stb. működését, megszabja a malomvámot, és egy beadandó kvótát rójon ki.¹⁹⁰

Ez a rendelkezés 1948. július 6-án, a kötelező beszolgáltatásról szóló törvény megjelenésével eltörölték.¹⁹¹

1950. január 26-án megengedték a mezőgazdasági termékek (a legfontosabb gabonák és őrleteik, olajos magvak, burgonya) szabad forgalmát a termelőknek, a kötelező beszolgáltatás beadása után.¹⁹² A helyi Ideiglenes Bizottság kellett igazolást adjon arról, hogy az illető mezőgazdasági termelő (producător agricol), a kvóták beadását az átadás-átvételi jegyzőkönyvvel lehetett igazolni. A vásárlók az említett termékeket csak saját használatra és vetőmagszükségletre vásárolhatták, nem halmozhattak fel készleteket, és viszonteladás céljából sem vásárolhatták, kivételt a kereskedői igazolással rendelkezők jelentettek.

1951. július 24-én megengedték a mezőgazdasági termékek szabad szállítását és értékesítését a piacokon (természetesen, azok számára akik teljesítették a kötelező beszolgáltatást).¹⁹³

1952. január 25-én megengedték a mezőgazdasági termékek szabad szállítását és értékesítését a piacokon azok számára akik teljesítették a kötelező beszolgáltatást.¹⁹⁴

1952. november 27-én megtiltják a mezőgazdasági termékek szabad szállítását és értékesítését a község kötelező beszolgáltatási tervének teljesítéséig.¹⁹⁵ Ha ez megtörtént, akkor a tartományi Néptanács elnökének és a tartományi begyűjtési megbízottnak az igazolásával lehetett szállítani és eladni beszolgáltatás alá eső terményeket. A 351/1952 sz. MTH 1. és 2. pontjait ekkor eltörölték.

¹⁸⁹ Legea nr. 251/1947 din 15 iulie 1947, CLR iunie/iulie 1947

¹⁹⁰ Ilyen irányú határozatokat az Ipari- és Kereskedelmi Minisztérium (Ministerul Industriei si Comertului) adhatott ki, a Mezőgazdaság- és [Nagy]Birtokok (?) Minisztériuma (Ministerul Agriculturii si Domeniilor) jóváhagyásával. A rendelkezések betartatásáért a megye prefektusa és a Gazdasági Hivatal igazgatója (Directorul Oficiului Economic) felelt.

¹⁹¹ Decret nr. 212/1948, MO nr. 153 din 6 iulie 1948.

¹⁹² HCM nr. 71 din 26 ianuarie 1950, BO nr. 7 din 26 ianuarie 1950,

¹⁹³ Decret nr. 112 din 24 iulie 1951, BO nr. 79, din 24 iulie 1951, CLDH iulie 1951

¹⁹⁴ Decret nr 13 din 25 ianuarie 1952, CLDH ianuarie/1952

¹⁹⁵ Hotărîrea nr. 2.884 din 27 decembrie 1952, CLDH octombrie-decembrie/1952

1953. január 7-én megtiltották a kötelező beszolgáltatás alá eső termények szállítását és adásvételét az illető község beadási tervének teljesítéséig.¹⁹⁶ Miután a község minden beadásköteles személye leróta e kötelezettségét minden termény esetében, a tartományi Néptanács elnöke és a tartományi begyűjtési megbízott együttes igazolása kellett, hogy a helybeliek szállíthassák és eladhassák megmaradt terményeiket.

1953. április 16-án közölték, hogy tilos a termelőknek vásáros helyeken árusítani szalmásgabonát és borsót addig, amíg az illető rajon lakossága nem teljesítette ezekből a termékekből a beszolgáltatási kötelezettségeit, az „őszi terményekből” (burgonya, kukorica?) pedig addig, amíg az illető község lakossága le nem róta a kötelező beszolgáltatást.¹⁹⁷

1953. június 27-én megengedik azoknak a termelőknek, akik teljesítették a beszolgáltatási kötelezettségeiket, hogy a terményeiket szabadon szállíthassák, eladják, ill. öröltethessék ezeket. Egyéni elbírálás alapján lehetőséget teremtettek arra, hogy még a beadás teljesítése előtt 50 kg gabonát – saját szükségletre – a földművelők learassanak és megőröljenek.¹⁹⁸ A beszolgáltatás alá eső terményeket magánszemélyek továbbra is csak saját szükségletre vásárolhattak, viszonteladásuk tilos volt.

1954. január 25-én közölték, hogy beszolgáltatás alá eső növényi terményeket az állami és szövetkezeti szervek vásárolhatnak, illetve azok a magánszemélyek, amelyek már eleget tettek beadási kötelezettségüknek, de csak saját szükségletre vásárolhatnak, magánszemélyeknek megtiltották a viszonteladást.¹⁹⁹

Az 1738/1954 MTH szerint a faipari munkások szállíthattak vasúton kukoricát, az illetékes faipari (IFET) vállalat által kibocsátott igazolással, amit a helyi Néptanács Végrehajtó Bizottsága láttamozott.²⁰⁰

1955. szeptember 13-án – némi kivétellel – megtiltották magánszemélyeknek a búza és rozs vásárlását, és intézmények, szervezetek (köztük kollektív gazdaságok, mezőgazdasági társulások) is csak akkor vásárolhattak búzát és rozst, ha a begyűjtési minisztériumtól szereztek be erre vonatkozó felhatalmazást.²⁰¹

¹⁹⁶ Decret nr. 502 din 1953 ianuarie, CLDH ianuarie-februarie/1953

¹⁹⁷ Art. 11., HCM nr. 1.072 din 16 aprilie 1953, CHD nr. 27/1953

¹⁹⁸ HCM nr. 2.075/1953, CHD nr. 42 din 27 iunie 1953

¹⁹⁹ HCM 96/1954 art. 11, CHD nr. 5, 25 ian. 1954.

²⁰⁰ SJAN Mures, Primăria Trei Sate, 118, f. 17.

²⁰¹ HCM nr. 1.851 din 13 septembrie 1955, CLDH V/1955. Kivételt azok képeztek, akik saját szükségletre szereztek be vetőmagot, akik nem vetettek beszolgáltatás alá eső terményeket, és akik beadás céljából vásároltak ilyen

A községi és városi Néptanácsoknak a felhatalmazás kibocsátásakor meg kellett vizsgálniuk az illető termelő vetőmagszükségletét, és a beszerzési felhatalmazás csak az illető rajonra, esetleg a környező rajonokra terjedhetett ki.

Ugyanakkor megtiltották a gabona, rozs és ezek lisztjének szállítását vasúton, gépjárművel vagy vízi járművel. A magánszemélyeknek – bármilyen szállítóeszközzel rendelkeztek is – tilos volt ezeket az árukat szállítani.

Ezek alól kivételt csak a Minisztertanács 23/1955 sz. rendelkezése (Dispoziția Consiliului de Miniștri) hatálya alá esők jelentettek, amelynek határidejét 1955. október 31-ig meghosszabbították, minden mezőgazdasági termékre.

Az addig kibocsátott felhatalmazásokat érvénytelenítették, kivételt a fent említett rendelkezés előírásai alá esők jelentették. A határozat megszegőire pénzbírság és áruelkobzás várt.

1955. október 5-én megtiltják a búza, rozs, és ezek örleteinek vásárlását. Magánszemélyeknél kivételt képeztek azok, akik saját szükségletre vetőmagot szereztek be, akik beadás céljából vásároltak ilyen terményeket, illetve egyéni felhatalmazással rendelkeztek.²⁰²

Intézmények, szervezetek (kollektív gazdaságok, mezőgazdasági társulások) továbbra is csak akkor vásárolhattak ilyeneket, ha a Begyűjtési Minisztériumtól szereztek be erről felhatalmazást.

Kivételt képeztek még: a hegyvidéki községek lakói, akik cseréltek (saját terményeik vagy faáru ellenében) vagy vásároltak búzát vagy rozsot (de csak a községi Néptanács által kibocsátott felhatalmazással), és a saját szükségletükre piacokon vásárlók. Tehát az engedélyezett körét kiterjesztették a hegyvidékiekre és a saját szükségletükre vásárlókra, mindkettőt engedélyhez kötve – azaz ellenőrzés alatt.

A községi és városi Néptanácsoknak a felhatalmazás kibocsátásakor meg kellett vizsgálniuk az illető fogyasztási szükségleteinek mértékét, és beszerzési felhatalmazásuk csak az illető rajonra, esetleg a környező rajonokra terjedhetett ki.

A szállítási tilalmat is módosították: búzát, rozsot és kukoricát továbbra is tilos volt szállítani, de 20 kg súlyig lehetett szállítani ezek örleményeit, valamint burgonyát.²⁰³ (Kivételt a

terményeket, illetve azok, akik egyéni felhatalmazással („autorizație individuală”) rendelkeztek, amelyet a területileg illetékes Néptanács bocsátott ki.

²⁰² Ezt a területileg illetékes Néptanács bocsátotta ki.

²⁰³ Valószínűleg az örleményekre nem volt beadási kötelezettség, így ezek szállítási tiltásának nem volt értelme.

szocialista szektor intézményei, szervezeti jelentettek, ők a Begyűjtési Minisztérium felhatalmazásával szállíthattak ilyen árukat. Kivételt képeztek még a Minisztertanács 23/1955 sz. rendelkezése (Dispoziția Consiliului de Miniștri) hatálya alá esők jelentettek, amelynek határidejét 1955. október 31-ig meghosszabbították minden mezőgazdasági termékre.

1956. április 5-én megengedték az őstermelőknek hogy – az állammal szembeni kötelezettségeik lerovása után – szabadon eladjanak a saját, vagy a szomszédos rajonokban kukoricát és puliszkalisztet.²⁰⁴ A vásárlók max. 150 kg kukoricát vagy puliszkalisztet szállíthattak lóvontatta járműveken, és a szállítás csak egyénileg (azaz saját magának) történhetett. A határozatot 1956. április 1-től kellett alkalmazni. (Ezzel a 2.089/1955-ös MTH-t módosították).

1956. november 1-től megengedték azon egyéni fogyasztóknak (consumatori individuali) akik vásárolták vagy cserélték, max. 150 kg kukorica (vagy puliszkaliszt) szállítását, bármilyen szállítóeszközzel, a helyi Néptanács engedélyével, mindez azokra vonatkozott, akik lerótták állammal szembeni kötelezettségeiket. Szervezetek vagy vállalatok már tartományokból is szállíthattak, a Begyűjtési Minisztérium által kibocsátott engedélyek alapján.²⁰⁵

Azok a mezőgazdasági munkások, akik más alkalmazásában (akár szervezet, akár magánszemély) dolgoztak, és természetbeli fizetséget kaptak, az egész mennyiséget szállíthatták 1956. november 1-től, erről az engedélyt a munkáltató bocsátotta ki, és a helyi Néptanács láttamozta.

Azon egyéni termelőknek, akiknek más rajonban vagy tartományban volt területük, csak a beszolgáltatás beadása után engedték meg hogy hazaszállítsák terményeiket, nekik a helyi Néptanácsok szállítási engedélyt kellett kiállítaniuk.

1957. április 29-én a Mezőgazdasági Terményeket Értékesítő Állami Bizottságra (CSVPA) ruházzák a búza, rozs, kukorica és ezek örleteinek szállítására vonatkozó engedély kiadását a különféle intézmények és szervezetek részére.²⁰⁶ (A 2089/1955. október 3-i MTH, 1. pont c alpontja, és a 2228/1956 december 21-i MTH, 2-ik pontja).

²⁰⁴ HCM nr. 485/1956, CHD nr. 16 din 5 aprilie 1956

²⁰⁵ HCM nr. 2.228/1956, CLDH 1 noiembrie-31 decembrie/1956

²⁰⁶ HCM nr. 580, CHD nr. 38, 29 aprilie 1957

1957 augusztus 12-én közzétették azon mezőgazdasági és ipari termények jegyzékét, amelyekkel tilos magánkereskedelmet folytatni.²⁰⁷ Ezek szerint a gabona és azok őrleményei, háziállatok és azok húskészítményei, valamint az olaj, zsírral (untură), szalonna, bőrök, olajosmagvak és takarmánynövények magvai kerültek tiltólistára.

1957. szeptember 14-én a piacokon az áruforgalmazásért megemelik a díjakat.²⁰⁸

Következtetés. Az áruszállítás-és forgalmazást a hatalom amolyan „tartalék” biztonsági (zárolási) technikaként alkalmazta: ha a gazdák nem teljesítették a beszolgáltatási kötelezettségeket, akkor léptették életbe a beszolgáltatandó termények szállítási tilalmát, hogy ne lehessen eladni ezeket. Nyáron, az aratással és betakarítási munkákkal megkezdődött a beszolgáltatások behajtása. Amennyiben az nem a tervek szerint haladt, késő ősszel, télen, vagy a következő év januárjában szállítási tilalmat léptettek életbe: az illető helység vagy község beszolgáltatási kötelezettségeinek teljesítéséig megtiltják mindennemű, a beszolgáltatás alá eső termény szállítását.

²⁰⁷ Hotărîrea privind lista produselor agricole și industriale ce nu pot face obiectul comerțului particular. HCM nr. 1.078/1957, CHD nr. 55, 12 august 1957

²⁰⁸ CLDH V/1957

9. A szocialista mezőgazdasági egységek modelljei

9.1. Kollektív gazdaság.

9.1.1. **A kollektív gazdaság jellemzői.** A kollektív gazdaság jellemzőit az alapszabályzatokon és azok módosításán keresztül közelítjük meg. A RMP 1949. március 3-5-i plenáris ülésének határozatában körvonalazták a leendő kollektívek minta-alapszabályzatának főbb elemeit: csak szegény- és középparasztok vehetők fel a gazdaságokba, kulákok nem; a tagok földterülete és főbb munkaeszközeik közös tulajdonúvá válnak, de a tagok megtarthatnak bizonyos számú háziállatot és egy kis földdarabot a család szükségletére, valamint az ennek megműveléséhez szükséges mezőgazdasági eszközöket.²⁰⁹

Az ülés határozata alapján 1949-ben megalkották a kollektív gazdaságok minta-alapszabályzatát.²¹⁰ Eszerint „kulákok, spekulánsok, kizsákmányolók” nem vehetők fel a kollektív gazdaságokba. A kollektív-tagok 25-50 ár területet kaphattak saját használatra, és saját gazdaságukban megtarthatnak bizonyos számú háziállatot.²¹¹

A kollektív-tagok földjét egy tagba kellett egyesíteni, és a be nem lépett gazdálkodóknak ugyanolyan nagyságú, hasonló minőségű területet kellett adni, lehetőleg ugyanolyan távolságra, mint a tagosított földterület. A kollektívet 5-7 tagú vezetőtanács irányította, őket egy évre választotta a közgyűlés. Ugyancsak a közgyűlés választotta a 3 tagú ellenőrző bizottságot, amelynek beiktatását a rajoni Néptanács Végrehajtó Bizottsága is jóvá kellett hagyja. Az ellenőrző bizottság a vezetőtanács intézkedéseit felügyelte, és háromhavonta legalább egyszer ellenőrzést kellett végezzen.

A kollektív-tagok 60-80 fős brigádokat alkottak (egy brigádos vezetésével), ezek mezei-, zöldséges-, állattenyésztési- stb. brigádok lehettek; lehetőleg egymást jól ismerő emberekből (szomszédokból, rokonokból, családokból) kellett a brigádot összeállítani. Minden brigádnak földeket osztottak ki amelyet vetésforgóban műveltek, és a megdolgozáshoz megkapták a megműveléshez szükséges mezőgazdasági eszközöket és igásállatokat is. A brigádokat feloszthatták 8-10 személyes munkacsoportokra.

²⁰⁹ A RMP KV 1949. március 3-5-i plenáris ülésének határozata [...] a párt feladatairól a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének megerősítéséért és a mezőgazdaság szocialista átalakításáért folytatott harcban. 1949, RMP, p. 25.

²¹⁰ Statutul model al gospodăriei agricole colective [A kollektív gazdaságok minta-alapszabályzata]. [București], 1950., Editura PMR.

²¹¹ Egy tehenet vagy bivalyt, két borjút, egy malacos kocát, összesen 10 juhot és kecskét, korlátlan számú háziszárnyast és nyulat, 15 méhkaptárt.

A kollektív gazdaságokban csak a tagok dolgozhattak, csak kivételes esetekben vehettek igénybe külső munkaerőt vagy szakképesítésűeket (agronómusok, kőművesek, asztalosok, stb.). A gazdaságok adminisztratív személyzete pénztárosból, raktárosból és egy számvevőből (socotitor) állt. Minden év elején termelési tervet állítottak össze, hol, miből, mennyit fog termelni a gazdaság.

Minden munkafázist meghatároztak munkanormákban (az a mennyiségű munka, amit egy munkanap alatt egy munkás elvégez). A munkanormák meghatározását a vezetőtanács végezte, a Mezőgazdasági Minisztérium ajánlása szerint. A normákat átszámították munkanap-egységekre, és ezek arányában osztották ki a termést és a pénzjövedelmet a tagoknak. A pénzjövedelem max. 5%-ig fizethettek külső személyeket, és 10-15%-ot az állóalapba kellett utalni.

Év közben a tagok pénzbeli előleget kaphattak, de csak max. 50%-át a teljes évi illetményüknek. Terményelőleget a cséplés megkezdése után kaphattak, de nem többet, mint a kicsévelt gabona 15%-át.

Rendkívül fontos előírás volt az, hogy a kollektív tagjai az alapítás után 3 évvel kiléphettek a közös gazdaságból.

A kollektívek élmunkásainak 1953. május 21–23. között tartott kongresszusán egy új kollektív gazdaság minta-alapszabályzatot vezettek be, ez az előzőnél kimunkáltabb volt.²¹² Kisebb lett a család használatában maradó földterület (20-30 ár), tartalékalapot létesítettek a gyengébb termésű évekre (2%-a pénzjövedelmeknek), szigorították a pénzfelhasználás feltételeit, maximálták az ügyvezetés költségeit (5%), segélyalapot létesítettek (a termés és jövedelem 2%-a), az állóalap-részesedése nem változott.

A tagság érdekeltségét hivatott növelni az az előírás, mely szerint ha egy brigád a tervezett termésnél nagyobb terméseredményt ér el, jövedelemelosztáskor a tagjai plusz munkanapegységeket (és jövedelmet) kaphattak, annyi százalékban, amennyivel túlhaladták a termést. A tervezett termésnél kevesebbet nyújtó brigádok esetében 10%-ig terjedő munkanapegység-levonást rendelhettek el.

²¹² 1650/1953 sz. MTH, BO nr. 39, 1953. június 18.

A RMP KB 1956. július 16-17-i plenáris ülésének határozatában ajánlásokat fogalmaztak meg a kollektívek alapszabályzatának módosítására.²¹³ Ajánlották egy havonkénti, de legalább negyedévenkénti pénzbeli előleg bevezetését, mellékgazdaságok létesítését (zöldségeskertek, szárnyas-, sertés-, tejgazdaságok) azért, hogy a kollektív egész évben eladható terményeket állítson elő, és ajánlották a segélyalap felemelését 2-ről 4%-ra. De a legnagyobb változás a tagfelvételt érintette: ajánlották az állammal szemben „lojális” magatartású kulákok felvételét a közös gazdaságba.

1966. március 7-9-én ismét egy új minta-alapszabályzatot fogadtak el.²¹⁴ (Ekkora már a kollektíveket mezőgazdasági termelő szövetkezetekké nevezték át.) A mezőgazdasági termelő szövetkezeti családok maximum 30 ár földterületet kaphattak használatra, és csak abban az esetben, ha teljesítették a gazdaságban az előírt minimális munkanap-egységet (80 munkanap-egység).

A szövetkezet kiszélesíthette tevékenységét (építkezési, eszköz-javítási, terményértékesítési tevékenységekkel). A jövedelemelosztás terén egy bizonyos határig arányosabbá tették a tervtúlteljesítés után járó pluszjövedelmet (a munkások a munkaterv túlteljesítésének százalékarányában kaptak nagyobb részesedést, de szalmásgabona esetében max. 15%-ig, más növényeknél max. 60%-ig).

A következő, 1977. október 4-én kihirdetett új alapszabályzat lecsökkentette a családok egyéni parcelláját: 15 árban szabta meg annak nagyságát, természetesen az előírt munkanap-egységek ledolgozásához kötve annak kiutalását.²¹⁵ Jelentős volt az a korlátozás is, mely szerint annak a mezőgazdasági termelő szövetkezeti tagnak, akinek két lakóház volt a tulajdonában, egyiktől meg kellett válnia.

A jövedelemelosztásnál a legelterjedtebb bérezési módszer az úgynevezett „globális akkord” (acord global) volt. Ennek lényege, hogy a bérezést – elvileg – a termeléshez kötötték. A bérezés lehetett a termésmennyiséghez fix árral kötött, tervtúlteljesítés esetén pedig vagy arányos többletbérezést, vagy terményt adtak. Az imént vázolt mellett létezett munkanorma szerinti, munkaidő szerinti, és jövedelemarányos bérezés is.

²¹³ Rezoluția ședinței plenare a CC al PMR din 16-17 iulie 1956. [A RMP KV 1956. július 16-17-i plenáris ülésének határozata]. Roske-Abraham-Cătănuș 2007, p. 449-457.

²¹⁴ Statutul Cooperativelor Agricole de Producție [A mezőgazdasági termelő szövetkezetek alapszabályzata]. București., 1966, Editura Agro-Silvică.

²¹⁵ 346/1977 sz. rendelet. BO nr. 105, 1977. október 4.

1983. március 28-án egy újabb mezőgazdasági termelő szövetkezet alapszabályzatot közöltek.²¹⁶ A főlölesleges munkaerővel rendelkező szövetkezetek munkás-csoportokat kellett alakítsanak, amelyeket alkalmi munkákra kellett elszerződtetni állami gazdaságokhoz, építkezésekhez, erdőkitermeléshez stb.

Egy másik újdonság, hogy a mezőgazdasági termelő szövetkezet elszórt, nem tagosítható területeit 3-5 éves időtartamra kiutalhatták a tagoknak, akik a termés 50%-ig terjedő részesedést kaptak a megműveléséért.

Következtetés. A kollektív gazdaság/mezőgazdasági termelő szövetkezet alapszabály-módosítások a családi használatra kiutalt terület nagyságát érintették, amelynek maximális nagysága 50 árról (1949) lecsökkent 20-30 árra (1953, 1966), majd 15 árra (1977, 1983). Ez a háztáji terület nyomásgyakorlási eszközzé vált a kollektívvel/ mezőgazdasági termelő szövetkezettel szembeni köteleességek teljesítésének kikényszerítésére.

Munkaszervezés szempontjából brigádok, és (azokon belül) munkacsoportok léteztek. 1977-től alapszabályzatban is szabályozták egy kisebb munkaegység, a család-csoportok (grupe de familii) létét.

A *jövedelemelosztás* központilag szabályozott munkanormák szerint történt, amelyeket munkanapegységekre számítottak át. Ez a rendszer a mennyiségi szemléletet helyezte előtérbe a minőségi rovására. 1953-tól kedve igyekeztek a jövedelemelosztásnál ösztönzőket bevonni, (például a tervtúlteljesítésért pluszjövedelem járt), és ez a törekvés minden alapszabályzat-módosításkor erősebbé vált, míg az 1977-ben bevezetett „globális akkord” elvileg összekötötte a kettőt, de az (államilag) garantált minimálbér negatív terméseredmények esetén megakadályozhatta a túlzott jövedelemkiesést.

A jövedelem kifizetésének módja is rugalmasabbá vált: míg a kollektivizálás első éveiben csupán évente egyszer, (előlegosztással kétszer) volt kifizetés, pár éven belül bevezették a negyedévenkénti, majd havonkénti jövedelemelosztást.

9.1.2. **A kollektív gazdaság megalakítása.** Először a helyi állami- és pártszervektől (vagy a helyszínre küldött aktivistáktól) kipuhatolták, hogy melyik helységben befolyásolható (győzhető meg) könnyebben a lakosság, hogy kollektívet alakítson, majd felmérték a kiválasztott

²¹⁶ 1983 sz. Államtanácsi Határozat. BO nr. 93, 1983. március 28.

helység gazdasági és demográfiai helyzetét²¹⁷, aktivistákat küldtek (egy „pártszervező” vezetésével)²¹⁸, akik egy „kezdeményező bizottságot” hoztak létre, és igyekeztek helybelieket megnyerni agitátoroknak.

Rendkívüli eredménynek számított, ha a falu legbefolyásosabb gazdáit sikerült rábírní hogy belépjenek a közös gazdaságba, hiszen ők a falu véleményformálói voltak, beállásukat általában a helybeliek nagyrésze követte.²¹⁹ Ezeknek a gazdálkodóknak a meggyőzése már csak azért is fontos volt, mert csak az ő földterületeik bevonásával lehetett a kollektív alapításhoz megkövetelt föld/munkaerő arányt biztosítani.

A kollektív gazdaságok székházának általában egy nagy udvarral, csúrral rendelkező, általában kuláknak minősített helybeli házát vették el. A családot vagy karhatalommal elvitték a helységről, vagy megfélemlítették, hogy elköltözzenek, a más településeken lakókat pedig lemondatták birtokukról. A megfelelő mennyiségű földterület és munkaerő megléte esetén a szervezők összeállítottak egy összegzést a leendő kollektív gazdaság adataival és javasolták a kollektív megalakításának/felavatásának engedélyezését²²⁰, amit a Központi Bizottság Mezőgazdasági Ügyosztálya vagy a tartományi Pártbizottság bírált el. (A tömeges kollektivizálás időszakában alaposabb vizsgálat nélkül engedélyezték a megalakítást, más időszakokban viszont szigorúan ellenőrizték, akár helyszíni kiszállásokkal is, hogy a kollektív gazdaság működőképességéhez szükséges feltételek meglegyenek.)

9.1.3. A kollektív gazdaság megszervezése. A megalakítás után a gazdaság vezető szerveit hozták létre, vagyis a vezetőtanácsot (5-9 tag) és az ellenőrző bizottságot (3 tag).²²¹

A munkaképes tagságot brigádokba és azon belül munkacsoportokba szervezték. A teljesítmény mértéke a norma, ill. munkanapegység volt, ez nem tette lehetővé az egyéni munka

²¹⁷ A felmérés szempontjai: lakosok száma/családok száma/a kollektívbe beiratkozott lakosok száma/a kollektívbe beiratkozott családok száma/a beiratkozott családok nemzetiségi megoszlása/egy családra jutó átlagos földterület nagysága.

²¹⁸ Papírforma szerint a helybeli párt-alapszervezetnek kellett kezdeményeznie a kollektív alakítását, de gyakorlatilag a felsőbb pártszervek utasítására és vezetésével történt a szervezés. A szervezőmunka vezetését is a központ által leküldött pártszervezők végezték.

²¹⁹ Például Kiskend esetében. SJAN Mureş, Comitetul Regional Mureş al Partidului Comunist Român [A Román Kommunista Párt Martos Tartományi Bizottsága] (a továbbiakban: CRM-PCR) 2, f. 26.

²²⁰ A szintézisben feltüntették a helység legfontosabb adatait (lakosság/családok száma, társadalmi, nemzetiségi és gazdasági összetétele, a falu földterületének nagysága és összetétele, a kollektívbe beiratkozott családok száma, összetétele, a leendő kollektív földterülete, ennek összetétele, a kollektív javasolt neve-, és megalakítási időpontja.

²²¹ SJAN Mureş, SP-RMAM 51/1952, f. 31.

minősége szerinti differenciálást, emiatt létezett egy elkülönülési törekvés a munkamorál, a családok, illetve a nemzetiség szerint.²²²

A tagok élő (lovak, szarvasmarhák) és holt (szekér, borona, cséplőgép) eszközeit egy ún. leltározó bizottság gyűjtötte össze. (A háromtagú bizottság tagjai a kollektív elnöke, könyvelője, és egy választott tag volt.) Ezt a rendkívül népszerűtlen intézkedést gyakran erőszakkal hajtották végre, hisz senki sem akart jószántából az élete munkájával összegyűjtött vagyontárgyaitól megválni. Ezeken kívül a következő évi vetőmagot és a kollektív állatainak kiteleltetéséhez szükséges takarmányt is próbálták összegyűjteni.

A tagosításra kijelölt területről az egyéni gazdálkodóknak át kellett adniuk területeiket (alá kellett írni velük a földcsere-jegyzőkönyvet), helyette távolabbi, általában gyengébb minőségű földterületeket kaptak, ami egy újabb kényszert jelentett a kollektívbe való belépésre. A földek átvételénél több esetben a tagok próbálták földterületeiket eltitkolni.

Mindezek után kidolgozták a vetéstervet, a kollektív területeit és eszközeit elosztották a brigádok között.

Adminisztratív intézkedés volt a kollektív gazdaságok minta-alapszabályzatának feldolgozása majd aláírása a kollektív tagságával. Még el kellett fogadtatni a munkanormákat (azaz egy személy egy napi munkája a különféle mezőgazdasági munkákból: kapálás, aratás stb.), majd a munka-minimumot (egy év alatt egy család minimum hány munkanapegységet dolgozik a közös gazdaságban – a felettes szervek évi minimum 80, a kollektívben végzett munkanapot próbáltak elfogadtatni).

A kollektív kádereinek (brigádosok, traktoristák, mezőőrök, raktárosok) általában párthű embereket választottak, tekintet nélkül a hozzáértésre vagy a szorgalomra, ami folyamatos problémákat és károkat okozott.

9.1.4. A kollektív gazdaságok működése. A kollektívek (majd mezőgazdasági termelő szövetkezetek) működéséről még nem születtek átfogó tanulmányok, alábbiakban csupán egy ehhez kapcsolódó jelentést, illetve visszaemlékezés alapján megragadható jellemvonást közlünk.

Rendelkezésünkre áll a MAT-beli 1956. évi kollektivizálás kiértékelése, amely igen érdekes adatokat tartalmaz azok működéséről.²²³ Abban az évben 714 új család lépett be a

²²² A székelykövesdi kollektívben családok szerint, nem pedig brigádokban akartak dolgozni (SJAN Mureş, CRM-PCR 19, f. 120.), Bátoron 1952-ben a kollektív négy brigádja nemzetiségi alapon szerveződött. (A szászok alkotta brigád azt hangoztatta, hogy ők jobban dolgozták meg a földet mert őszi szántást is végeztek, ezért nagyobb termék érték el, mint a román és magyar gazdák alkotta brigádok). SJAN Mureş, CRM-PCR 69, f. 117.

kollektív gazdaságokba, de ugyanakkor kizárás vagy kilépés miatt 229 családdal csökkent azok létszáma. A tartomány egy közös gazdaságára átlagosan 399 Ha terület jutott, minden családra 4,14 Ha. A jelentés szerint a MAT-ban a gazdaságok többsége a 101–300 Ha közötti földterületet birtokolt és 51–100 családdal rendelkezett. A munkaképes tagság több mint 20%-a nem vett részt a munkákban,²²⁴ ezek túlnyomó része más – jobban fizető – munkahelyen helyezkedett el²²⁵, emiatt a rendelkezésre álló munkaerő a csúcsidőszakokban (nyári betakarítás) nem volt elégséges, ezért vagy külső munkaerőt alkalmaztak (pénzbeli vagy terménybeli fizetségért), ami megnövelte a költségeket, vagy a tagság a megszabottnál többet dolgozott.²²⁶ Néhány gazdaságban a tagság nyomására – szabályellenesen – munkanapegység helyett minden learatott hektár után osztottak termést.

A munka minőségének javításáért egyes kollektív gazdaságokban a kapásnövényeket táblákba osztva munkacsoportoknak, családoknak vagy egyes személyeknek osztották ki művelésre. A módszer eredményei vegyesek voltak, volt, ahol valóban lelkiismeretesebb munkát végeztek a tagok, máshol viszont a terület saktáblához hasonlított, ugyanis az alaposan megkapált négyzet alakú parcellák váltakoztak a lustább tagok elburjánosodott területeivel. Más kollektívek – látva a helyzetet – azzal dolgoztatták meg a területet, aki éppen akadt, ismét mások kitartottak az eredeti elképzelés mellett, és minden tag arról a földről kapott termést, amelyet ő dolgozott meg – ez természetesen a gyengébben dolgozó tagok visszatetszését eredményezte. A tartományi szervezők emiatt úgy ítélték meg, hogy a módszer nem terjeszthető el széles körben, csak egyedi esetekben alkalmazható.

A jelentés szerint egyes kollektívek az egyéni gazdálkodóknál kisebb terméseredményeket értek el a munkaerőhiány és a kevés állatállomány miatti trágyahiány okán, de munkájukat az is hátráltatta, hogy a gép- és traktorállományok (GTÁ) sok esetben gyatra munkát végeztek, a traktoristák pedig fenyegetőzéshez folyamodtak, hogy a kollektív átvegye tőlük az elvégzett munkát.

Rendkívül érdekesek a jelentés jövedelem-elosztással kapcsolatos megállapításai. Eszerint a gabonatermés több mint háromnegyedét helyben tartották: 54%-át bérként a tagoknak

²²³ SJAN Mureş, CRM-PCR 138, f. 18-37.

²²⁴ 1956-ban a munkaképes 23.705 tagból 18.621 vett részt a munkában (78,6%). SJAN Mureş, SP-RMAM 138, f. 21.

²²⁵ Ez egy többéves emelkedő tendenciába illeszkedett, mert az előző évi 4.038 kollektivistával szemben 1956-ban már 4.690 kollektív-tag keresett más munkahelyet.

²²⁶ A kollektív gazdaság alapszabályzata szerint a férfiak 120, a nők 80 munkanapegységet kellett évente teljesíteni. SJAN Mureş SP-RMAM, 138, f. 22.

fizettek ki, 25%-ot különféle címen a kollektív céljaira használták. A kötelező beszolgáltatás és a GTÁ-nak járó munkadíj 20% volt, az állami szerveknek csak 0,42%-ot adtak el a gabonatermésből.

Az állatállomány tekintetében 1954–1956 között enyhe csökkenésről számolt be a jelentés, ennek oka a szűkös takarmányozási lehetőség²²⁷, illetve a tehergépkocsi mint szállítóeszköz elterjedése.

A kollektív gazdaságok 17.605 juhval rendelkeztek, míg a tagok 22.346-al, ellenben a tagok magángazdaságaiban négyszer annyi tehén volt (8.970), mint a közös gazdaságokban (2.183). A jelentés szerint a kollektívek tehenei átlagosan 1.023 liter tejet adtak évenként (napi átlag mindössze 2,8 liter!), a juhok 34 litert, és 2,210 kg gyapjút.²²⁸

A tartomány kollektív gazdaságaiban 110 kovácműhely és 100 kerekes-asztalos műhely volt; ezek jobbra csak a kollektívek igényeit egészítették ki. Két városi kollektív – külső szolgáltatási tevékenységet folytató – műhelye jelentős jövedelmet hozott, két másikban téglát és cserepet állítottak elő.

A kollektív gazdaságok pénzjövedelemét az 1955-ös és 1956-os évre is vizsgálták. A legnagyobb pénzösszeget a növénytermesztés hozta (55–52%), az állattenyésztés részesedése 29% volt, a kiegészítő ágazatok (kovácműhely stb.) 4%-ot „hoztak be”. Jelentősen nőtt a nem ismert „más jövedelmek” pénzbevétele (10-ről 14%-ra). A jelentés megállapításai szerint a legnagyobb jövedelmei a jól fejlett, ipari központok melletti kollektív gazdaságoknak voltak. „Személyi hiányosságok” is előfordultak, egyes kollektív-elnökök közgyűlési jóváhagyás nélkül költöttek beruházásokra, mások pénzkölcsönöket adtak egyes tagoknak, vagy a pénztárossal együtt loptak.

A kollektivizálás befejezése után az állami elvonás mértéke növekedett (a kollektivizálás időszakában a közös gazdaságoknak gazdaságilag vonzónak kellett lennie, ezért az elvonás mértéke kisebb volt), emiatt (is) állandósult a munkaerő-elvándorlás a jobban fizető városi munkahelyekre, és természetesen csökkent a helyben rendelkezésre álló munkaerő minősége is.

Ugyancsak állandósult a lopás a közös gazdaságokból, aminek egész sor technikája alakult ki a csizmaszárba hazavitt búzán keresztül a szalma alá rejtett terméssel teli zsákoktól a szekérdereknyi, utánfutónyi rakományokig.

²²⁷ Egyes esetekben takarmányt kellett vásárolni.

²²⁸ A kép természetesen árnyalt, nagyok voltak a kollektív gazdaságok közötti különbségek, volt, ahol csak 601–800 liter volt a tejhozam, míg öt kollektív gazdaságban 2.000 liter fölött.

Érvényesült egy fentről lefele ható nyomás, amely végül is a statisztikák torzulásához vezetett: akárcsak a beszolgáltatásoknál, a terméseredményeknél is egy országos tervszámot dolgoztak ki, amit aztán mezőgazdasági termelő szövetkezetek szintjéig leosztottak. Mivel a rendszer az „állandó fejlődés” és „állandó növekedés” tévtanában gondolkodott, ezért az elvárt terméseredményeket folyamatosan emelte. A mezőgazdasági termelő szövetkezetektől termésbecslést kértek, és ha az az elvárt terméseredmény alatt volt, újabb termésbecslésre utasítottak, és ezt addig ismételték, amíg a szövetkezet elfogadta a tervként kitűzött terméseredményt.²²⁹

A mezőgazdasági termelő szövetkezetek részéről eddig két kezelési technika ismert erre a helyzetre: egyik esetben a szövetkezet „eltitkolt” (nyilvántartásban nem szereplő) tartalék földterülettel rendelkezett, és ennek pluszterméséből érte el a megkívánt terméseredményt, a másik esetben különféle objektív termés-csökkentő tényezők (fagykár, nagy esőzések, szárazság) túlbecslésével (esetleg az ellenőrök, helyszínelők lefizetésével) a várható terméseredményt fokozatosan – a reális termés mértékéig – csökkentették.

9.2. TOZ típusú mezőgazdasági társulás/társas gazdaság. 1945 után többféle mezőgazdasági tevékenységet folytató társulás jött létre, ezek megszervezését az állam támogatta, mivel a kollektívbe való beszerzés egyik átmeneti lépcsőfokának tekintette őket. Így szabályozták az egyszerű társulások, állattenyésztési társulások,²³⁰ földműves szövetkezetek,²³¹ géphasználati szövetkezetek létrehozását – közülük a mezőgazdasági társulások váltak a legelterjedtebbekké.

A RMP KB 1951. szeptember 18-i határozatában hirdették meg a TOZ típusú mezőgazdasági társulások létrehozását²³², és 1952. január 25-én közzétették a minta-alapszabályzatát.²³³ (Később ezeket mezőgazdasági társulásokként, majd társas gazdaságokként emlegették.)

A legnagyobb eltérés a kollektív gazdaságokhoz képest az volt, hogy a termőterület és a műveléséhez szükséges mezőgazdasági eszközök és igásállatok a gazdák tulajdonában maradtak. Ugyancsak fontos kitétel, hogy be lehetett állni a földterület csak egy részével is. A tagok

²²⁹ Kozma Ödön: *Fogságban szabadon. Főmérnök voltam a termelőszövetkezetben.* 1999. kézirat.

²³⁰ 465/1956 sz. MTH. CHD nr. 16/1956, 1956. április 5.

²³¹ 212/1956 sz. MTH. BO nr. 14, 1955. június 5.

²³² A Román Munkáspárt Központi Bizottsága 1951. szeptember 18-i határozata. *Scãnteia* (2146 sz.) 1951. szeptember 18., p. 1-2.

²³³ 99/1952 sz. MTH. BO nr. 6, 1952. január 25.

földterületeit tagosították, a legfontosabb munkálatokat közösen végezték, a termést a tulajdonosok földterületeinek arányában osztották szét. A mezőgazdasági társulásban munkaterv és termelési terv alapján művelték a földet, a társulás nem oszlott fel mezőgazdasági év végén és lehetőség volt közös (osztatlan) alap létrehozására is.

A mezőgazdasági társulás tagjai csak földterülettel rendelkező gazdálkodók lehettek, „kulákok, spekulánsok, kizsákmányolók”, valamint polgári jogukat elvesztett személyek nem. A társulás – alapszabályzatban is kimondott – célja a kollektív gazdasággá való átalakulás volt, a döntéshozó szervek ennek megfelelően kezelték. Mivel nem volt sem területi-, sem létszám alsó határ, akár 4-5 családdal is alakítottak mezőgazdasági társulásokat.

Az 1956. évi kollektivizálási munka kiértékelése igen érdekes adatokat tartalmaz a társulásokról: a társulások mintegy fele csak papíron létezett a 199 társulásból csak 101-ben végezték közösen a főbb mezőgazdasági munkákat, és közös vagyona is csak 102 társasnak volt.²³⁴ Ebben az évben a mezőgazdasági társulások átlagterülete 43,88 Ha volt, és átlagosan 29,2 családból állt egy társulás; egy családra így 1,5 Ha megművelendő terület jutott. A földterületeket brigádokban, csoportokban és családokra osztva művelték (ez esetben gyaníthatóan minden család a saját földjét, azaz megint csak formailag volt társulás).

9.3. Járadékos mezőgazdasági termelősövetkezet. A járadékos mezőgazdasági termelő szövetkezetet – mint új modellt – viszonylag későn, 1956-ban kezdték propagálni. Ezt a szervezési formát a RMP KV 1956. július 16-17-i plenáris ülésének határozatában ajánlották²³⁵, és 1965 őszén dolgozták ki ennek minta-alapszabályzatát.²³⁶

A tagok a teljes földterületüket a szövetkezetbe hozták, de az megmaradt a gazdálkodó tulajdonában: a szövetkezet csak használati joggal rendelkezett felette. Egyébként ennek a szövetkezetnek a szervezése hasonló volt a kollektív gazdaságokéhoz: a földterületet ugyanúgy (cserével) tagosították, a tagok ugyanúgy 20-30 árt tarthattak meg személyes használatra, és a mezőgazdasági eszközök és igásállatok is közös tulajdonba kerültek.

A leglényegesebb különbség a jövedelemelosztásban volt: azt a munkanapegységekből (75%) és a földterület nagyságának arányában – járadékként – (25%) számították ki.

²³⁴ SJAN Mureş, SP-RMAM 138, f. 18-37.

²³⁵ Rezoluția ședinței plenare a CC al PMR din 16-17 iulie 1956. [A RMP KV 1956. július 16-17-i plenáris ülésének határozata]. (Roske–Abraham–Cătănuș 2007, p. 449-457.)

²³⁶ Roske–Abraham–Cătănuș 2007, 458-464.

A termelést brigádokba és csoportokba szervezték, és – ösztönzésképp – bevezették, hogy a munkaképes tagok – ha nem végeznek el egy minimális mennyiségű munkanap-egységet – nem részesültek a földjáraadékban. Ebben az üzemegységben is a segélyalap 2%-os volt, a tartalékalap 2-5%-os.

9.4. **Egyszerű társulások.** Azokat a társulásokat, amelyek nem követték mindenben a mezőgazdasági társulások alapszabályzatát (pl. nem volt osztatlan alapjuk, nem dolgozták meg együtt a földeket, stb.), „egyszerű társulásoknak” tekintették.²³⁷ Ezek többfélék lehettek, a MAT-ban az ipari növények termesztésére szakosodott társulások ismertek – ezek általában kényszertársulások voltak: a kötelező vetéstermben sok gazdát ipari növények termesztésére kötelezték, és az egyszerű társulás keretében a gazdák egy összefüggő táblában termesztették a kijelölt növényt.

²³⁷ 1139/1959 sz. MTH. CHD nr. 33, 1958. augusztus 15.

10. A romániai kollektivizálás eseménytörténete

A romániai kollektivizálás három nagy időszakra osztható, úgymint az 1949–1953; 1953–1958, 1959–1962 közötti évekre.

A kollektivizálás első időszaka 1949. március 3-5-től, a Román Munkáspárt kollektivizálást meghirdető plenáris ülésétől kezdődik, és négy szakaszra osztható.²³⁸

Az első szakasz jellemzője, hogy viszonylag erőszakmentesen törekedtek a kollektív gazdaságok megalakítására, bizonyos gazdasági adottságok elérésére törekedve.²³⁹ Az óvatosság és a békés módszerek alkalmazása (és a gazdálkodók ellenállása) miatt azonban viszonylag kevés közös gazdaság alakult, emiatt a kollektivizálásért felelős Ana Paukert egyre több kritika érte.²⁴⁰

1950-ben szovjet tanácsadókkal közösen kidolgozták Románia első ötéves fejlesztési tervét, amely szerint 1955-re Románia termőterületének 70 százalékának a kollektív gazdaságok tulajdonában kellett lennie. E cél csak úgy lett volna elérhető, ha már 1950-ben 1000 új gazdaságot létesítenek. Ana Pauker ellenszegült a tömeges kollektivizálás elgondolásának, tudva, hogy az ilyen rövid időn belül csak erőszak alkalmazásával érhető el.

A Központi Bizottság többi vezetőjének, elsősorban Gheorghe Gheorghiu Dej-nek így kapóra jött, hogy 1950. június közepén Ana Pauker egészségi okokból távozott az országból, és helyére Dej bizalmi emberét, a tömeges és felülről irányított kollektivizálást sürgető Alexandru Moghioroș-t (Mogyorós Sándort) nevezték ki a Mezőgazdasági Bizottság élére. Ő 1950. június közepén egy bukaresti pártgyűlésen közölte, hogy szeptemberig országosan körülbelül 1000 új kollektív gazdaságot kell alakítani, és felszólította a megyei párttitkárokat ennek végrehajtására.²⁴¹

Ettől az időponttól új szakaszról beszélhetünk, mert a megyei párttitkárok a gyors és tömeges kollektivizálás érdekében erőszakhoz folyamodtak: a cél a tervszámok elérése volt, bármilyen áron. A Rendőrség és a Securitate is bekapcsolódott a kollektivizálásba,

²³⁸ A RMP KV 1949. március 3-5-i plenáris ülésének határozata a párt feladatairól a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének megerősítéséért és a mezőgazdaság szocialista átalakításáért folytatott harcban. 1949, RMP.

²³⁹ Csak akkor engedélyezték a felavatását, hogyha teljesítette az előírt gazdasági követelményeket (elegendő és jó minőségű földterülettel, valamint elégséges munkaerővel rendelkezett).

²⁴⁰ Robert Levy: *Gloria și decădere Anei Pauker*. [Ana Pauker tündöklése és bukása.] Iași, 2002, Polirom (a továbbiakban: Levy), p. 78-110.

²⁴¹ 1950. június 15-én. Levy, p. 88.

megfélemlítve vagy rákényszerítve az embereket, hogy belépjenek a közös gazdaságba.²⁴² A hatósági erőszak miatt az ország különböző vidékein ellenállási gócok alakultak ki²⁴³, nyár végére nyilvánvalóvá vált az erőszakos kollektivizálás tarthatatlansága, ezért a kollektivizálást ősszel leállították.²⁴⁴

A harmadik szakaszban az erőszakos kollektivizálás nyomán keletkezett problémákat próbálták megoldani, illetve a kollektív gazdaságokat megszilárdítani. Ana Pauker visszatérte után, 1950 őszén leállította a kollektivizálást,²⁴⁵ és igyekezett megszüntetni a törvénytelenégeket.²⁴⁶ 1952 tavaszáig főleg a felmerült problémák rendezésére összpontosítottak, emiatt csak kevés új kollektív gazdaságot alakítottak.

Az irányváltást a nyilvánosság számára a különböző párthatározatok jelezték, ezek közül a RMP KB 1951. szeptember 18-i határozata elismerte, hogy erőszakos módszereket alkalmaztak a kollektivizálás folyamán („különösen a volt Háromszék, Kis-Küküllő, Fehér, Vâlcea, Argeş megyékben”).²⁴⁷ A határozat egész sor hiányosságról számolt be a kollektív gazdaságok működésében (a munkaszervezés, jövedelemelosztás, építkezések, pénzgazdálkodás, belső működés területén)²⁴⁸, a hibák egyik okának azt tekintették, hogy a tartományi- és rajoni pártszervek minél több kollektív megalakítását tűzték ki célul, de megalakulásuk után nem foglalkoztak többé velük.²⁴⁹ A határozat javasolta, hogy létesítsenek TOZ-típusú mezőgazdasági társulásokat, amelyekben a földterület és a mezőgazdasági eszközök egyéni tulajdonban

²⁴² Így körülbelül 30.000 embert írtak be 1950 nyarán és őszén a kollektív gazdaságokba. (Levy. p. 90.)

²⁴³ Levy 89-91. és Dan Cătănuş - Octavian Roske: *Colectivizarea agriculturii în România vol. I. Dimensiunea politică 1949-1953*. [A mezőgazdaság kollektivizálása Romániában. I. kötet. A politikai dimenzió.] Bucureşti, 2000., INST, p. 23. (a továbbiakban Cătănuş-Roske 2000); Dorin Dobrinu: *Colectivizarea, cote şi revolte ţărăneşti în vestul României (1949)* [Kollektivizálás, beszolgáltatás és parasztlázadások Románia nyugati részén]. *Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă* [A Román Jelenkorkutató Intézet Évkönyve], vol. I., 2002, Bucureşti, p. 282-318.

²⁴⁴ A szakasz záró időpontja 1950. szeptember 1. (ekkor ért véget a kollektivizálásra vonatkozó két hónapos terv), vagy október 10-11. (ekkor volt a RMP KB titkárságának kollektivizálással foglalkozó ülése). Cătănuş-Roske 2000, p. 28., 181-191.

²⁴⁵ 1950-ben összesen 917 kollektív gazdaságot alakítottak. A kollektivizálást csak a következő év tavaszán kezdték újra.

²⁴⁶ Leállította a pereket azok a kollektív gazdaság tagok ellen, akiket azért idéztek bíróságra, mert nem adták be állataikat vagy mezőgazdasági felszerelésüket a kollektív gazdaságba, és engedélyezte, hogy kiléphessenek a kollektív gazdaságból azok a földművelők, akik nem akartak tagok maradni.

²⁴⁷ *Scântea* 1951. szeptember 18. (2146 sz.), 1-2.

²⁴⁸ Nem tartják be az alapszabályzatot, a nincsenek állandó tagokból álló brigádok; a termelőeszközök nem adták át véglegesen a brigádoknak, amelyek így nem érdekeltek az eszközök karbantartásában; nem vezetnek pontosan a ledolgozott munkaidőt, így a jövedelmet egyenlően osztják el, ami nem jutalmazza a jó minőségű munkát; nem építenek melléképületeket: gépszíneket, istállókat, raktárakat; a felvett állami kölcsönöket nem a rendeltetés szerint használták fel; csak pár ember hoz döntéseket, a közgyűlés mellőzéseivel.

²⁴⁹ A határozat nevesítette Kolozs, Maros, Galaţi, Argeş tartományt.

maradnak, de a földeket tagosítják és közösen művelik. A társulások nem oszlanak fel az év végén, és a nem titkolt céljuk, hogy a tagságukat meggyőzzék a közösen végzett munka előnyéről, és kollektív gazdaságokká alakuljanak.

Ana Pauker intézkedései miatt a romániai kollektivizálás annyira lelassult, hogy 1952 elején az összes kelet-európai kommunista állam közül Romániában volt a legkisebb a kollektívek tulajdonában levő föld mennyisége.²⁵⁰

A pártvezetésen belüli harcban Ana Pauker fokozatosan teret vesztett Gheorghe Gheorghiu Dej-zsel szemben. Ana Pauker kizárása a pártból (a KB 1952. május 27-29-i ülésén) a kollektivizálásban is új szakasz kezdetét jelentette.²⁵¹ A kollektivizálásban, bár már nem az 1950 nyarán tapasztalt mértékben, de visszatért az erőszak alkalmazása.

Sztálin halálát követően az új szovjet vezetés az erőforrások nagyobb részét csoportosította át a fogyasztási cikkek előállítására, és a gazdálkodókkal kapcsolatos politika is enyhült. A moszkvai irányváltására reagálva Romániában a RMP KB 1953. augusztus 19-20.-i ülésén hozott határozattal jelentették be az új gazdaságpolitikai fordulatot. A mezőgazdasági politikát tekintve a határozat – áttételesen – elismerte, hogy túlzottan nagy beszolgáltatási kötelezettségeket róttak ki, a szerződéses felvásárlási árak túlzottan alacsonyak voltak, és irreális vetésterveket állapítottak meg. A kollektív gazdaságok tekintetében elismerték, hogy azok nem kaptak elégséges támogatást, illetve hogy működési hiányosságaik vannak,²⁵² emiatt kis terméseredményeket értek el. A határozat hatására jelentősen lelassult a kollektivizálás lendülete.²⁵³

A kollektivizálás második időszaka a fentebb említett párthatározattól a RMP II. kongresszusáig (1955. december 23-28.) tartott. Az időszak jellemzője a lassú kollektivizálás: két év alatt az országban csupán 155 új kollektívet létesítettek.²⁵⁴ Ebből az időszakból erőszakos módszerek alkalmazásáról sincsenek adataink.

A romániai kollektivizálás harmadik – utolsó – szakasza a RMP II. kongresszusával kezdődött. A kongresszus egyik célja az 1956–1960. évi, második ötéves terv irányelveinek

²⁵⁰ Levy, p. 93.

²⁵¹ Levy, p. 97.

²⁵² Kevés építőanyagot kaptak, nem vezetnek pontosan a munkanapegységeket, dézsmálják a közvagyont.

²⁵³ Cătănuș-Roske 2000, p. 32.

²⁵⁴ Az országban 1953 végén 1997 kollektív gazdaság létezett, 1955 végén 2152. *Dezvoltarea agriculturii RPR. Culegere de date statistice* [A Román Népköztársaság mezőgazdaságának fejlődése. Válogatás statisztikai adatokból]. Buc., 1965, Direcția Centrală de Statistică, p. 46.

kidolgozása volt. Az 1955. december 23-28-án tartott kongresszuson a szovjet irányváltást követve egy újabb gazdaságpolitikai fordulatról döntöttek.

A mezőgazdaság tekintetében megállapították, hogy az nem növekszik a feltételeknek megfelelően, ennek okát a falusi kisárutermelés túlsúlyában és a mezőgazdaság szocialista szektorának alacsony növekedésében látták, amely az egész gazdaság fejlődését fékezi.²⁵⁵ Ezért tervbe vették, hogy 1960-ig a mezőgazdasági termelés kb. 60-70%-át a mezőgazdaság szocialista egységei adják (állami gazdaságok, kollektív- és társas gazdaságok), ami ezek számának növelését jelentette, vagyis újabb nagyarányú kollektivizálást. Az új kollektív gazdaságok és mezőgazdasági társulások megalakítása mellett a régieket is fejleszteni kellett és támogatni új, egyszerű mezőgazdasági társulási formák létrejöttét.²⁵⁶ A kitűzött célok az addigi kollektivizálási politika felgyorsításával voltak elérhetőek.

A Galați tartományban történt „kísérleti” kollektivizálást követően a RMP KB 1956. július 16-17-i plenáris ülésén hirdették meg az országos kollektivizálás újbóli beindítását.²⁵⁷ (Az ülésen áttekintették a kollektivizálás helyzetét és megállapították, hogy a II. pártkongresszus – 1955 decembere – óta nagy előrelépés történt e tekintetben, és ostromozták azokat a párt- és állami szerveket, amelyek nem fejtették ki kellő aktivitást a mezőgazdaság átalakításában.²⁵⁸) Javasolták egy új típusú mezőgazdasági szervezet, a járadékos mezőgazdasági termelő szövetkezetek létrehozását, ezekben a jövedelem az elvégzett munka (75%) és a gazdaságba bevitt földterület nagysága (25%) szerint oszlott meg.²⁵⁹

²⁵⁵ *A Román Munkáspárt II. Kongresszusa*. Bukarest, 1956, Állami Politikai Könyvkiadó, p. 103.

²⁵⁶ *A Román Munkáspárt II. Kongresszusa*. Bukarest, 1956, Állami Politikai Könyvkiadó, p. 559.

²⁵⁷ Marius Oprea: „Transformarea socialistă a agriculturii”: asaltul final 1953-1962 [„A mezőgazdaság szocialista átalakítása”: a végső roham 1953-1962]. (szerk.): Dorin Dobrinu, Constantin Iordachi: *Țărănimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România* [A hatalom és a parasztság. A kollektivizálás folyamata Romániában]. Polirom, 2005, (a továbbiakban: Dobrinu-Iordachi) p. 97.

²⁵⁸ Közlésük szerint 1955 decemberétől 1956. június végéig a kollektív- és mezőgazdasági társulások száma 6.325-ről 9.436-ra nőtt, és 195.240 parasztcsalád lépett be ezekbe az egységekbe, ami az addigi létszámhoz képest 51%-os növekedés volt. 1955-ben a szocialista szektor a mezőgazdasági árúkészlet 24%-át állította elő. Octavian Roske-Florin Abraham-Dan Cătănuș: *Colectivizarea agriculturii în România. Cadrul legislativ 1949-1962*. [A mezőgazdaság kollektivizálása Romániában. A jogi keret 1949-1962], București, 2007, INST, (a továbbiakban: Roske-Abraham-Cătănuș 2007) p. 449-457.

²⁵⁹ Rezoluția ședinței plenare a CC al PMR din 16-17 iulie 1956 [A RMP KB 1956 július 16-17-i plenáris ülésének határozata]. Roske-Abraham-Cătănuș 2007, p. 449-457.

Az 1956 őszi magyarországi események a kollektivizálás újbóli visszafogását eredményezték, de már az év végi, 1956. december 27-19-i plenáris ülésen a kollektivizálás további folytatásáról döntöttek.²⁶⁰

Ekkor módosították a mezőgazdasági politikát is: a beszolgáltatási rendszert felváltották a szerződéses felvásárlási rendszerrel, ennek lebonyolítására a szövetkezeteket és az állami kereskedelmi szervezeteket jelölték ki.²⁶¹ Könnyítették a mezőgazdasági termékek szabad forgalmát is, a kollektivizálás tekintetében pedig a meglévő kollektívek és társulások megerősítésére fordítottak figyelmet, illetve azok létszámának növelésére.²⁶²

Az intézkedések eredményeképpen 1956–1958-ban 876 kollektív gazdaságot és járadékos mezőgazdasági termelő szövetkezetet, és 4.618 mezőgazdasági társulást alakítottak.²⁶³

A RMP KB 1958. november 26-28-i plenáris ülésén Gh. Dej ismertette a kollektivizálás eddigi eredményeit²⁶⁴, majd a kollektivizálás továbbfolytatását, az állami gazdaságok és a kollektívek gépesítési fokának növelését tűzte ki célul.²⁶⁵

1960. június 20-25-én, a RMP III-ik kongresszusán, Gh. Dej ismertette az ötéves (1956–1960) terv eredményeit: úgy értékelte, hogy a mezőgazdaságban a terület és árutermelés szempontjából már 1959 végén túlsúlyba került a szocialista szektor.²⁶⁶ Szavai szerint „*nagy vonalakban befejeztük a mezőgazdaság szövetkezetesítését*”, így állásfoglalása után várható volt, hogy a fő hangsúly a mezőgazdasági társulások kollektívekké alakítására tevődik. Dej még arra is kitért, hogy „*az utóbbi években [...] a kis kollektív gazdaságok nagyobb gazdaságokba egyesülnek*”, várható volt tehát az összevonások folytatása is.

A RMP KB 1961. június 30. – július 1-i plenáris ülésén szintén a kollektivizálás további folytatásáról értekeztek.²⁶⁷ Gh. Gh. Dej ismét beszámolt a kollektivizálás eredményeiről, értékelése szerint a III pártkongresszus óta tömegessé vált a mezőgazdasági társulások kollektív

²⁶⁰ Lás Gh. Gh. Dej beszédét a RMP 1956. december 27-29-i plenáris ülésén. Marius Oprea: „Transformarea socialistă a agriculturii”: asaltul final 1953-1962. Dobrinu-Iordachi, p. 98.

²⁶¹ A döntés a Beszolgáltatási Minisztérium befolyásának csökkentését jelentette, amit 1957. január 30-án alacsonyabb rangúvá szerveztek át.

²⁶² A RMP KB 1956 december 27-29-i plenáris ülésének határozata. *Előre* 1957. január 8., 1-2. p.

²⁶³ *Dezvoltarea agriculturii RPR. Culegere de date statistice* [A Román Népköztársaság mezőgazdaságának fejlődése. Válogatás statisztikai adatokból]. Buc., 1965, Direcția Centrală de Statistică, p. 46.

²⁶⁴ 1958. novemberéig 15.728 kollektív gazdaság, mezőgazdasági társulás és mezőgazdasági termelő szövetkezet alakult, több mint 1.760.000 család részvételével, és a szocialista szektor a mezőgazdasági földterületek több mint 55%-át birtokolta.

²⁶⁵ *Scînteia*, 1958. december. 2, p. 1-4.

²⁶⁶ A mezőgazdaság szocialista szektora az ország szántóterületének 81%-ár foglalja el, felszámolták a kulákságot. *Előre* 1960. június 21. (3932. sz.), p. 2-4.

²⁶⁷ Marius Oprea: „Transformarea socialistă a agriculturii”: asaltul final 1953-1962. Dobrinu-Iordachi, p. 105.

gazdaságokká alakulása is, így domináns formává váltak a kollektív gazdaságok (amelyek a mezőgazdasági szövetkezetek szántóföld-területének 68%-át birtokolták).²⁶⁸ Dej áttekintése szerint ekkor az ország mezőgazdasági termőterületének majdnem teljes egésze a szocialista szektorban van, és a hátralévő időszak fő feladata a mezőgazdasági társulások kollektívekké alakítása volt.²⁶⁹ Erre alapozva Dej kijelentette, lehetséges a kollektivizálás befejezése a kitűzött év, 1965 előtt. Jelentése végén Dej kijelölte a követendő célokat: a kollektivizálás felgyorsítását és a kis területtel rendelkező kollektív gazdaságok összeolvasztását.²⁷⁰

Valószínűleg a román pártdelegáció 1961. július 31. – augusztus 12. közötti szovjetunióbeli útjával hozható kapcsolatba a kollektivizálás erőszakos formáinak a gyakoribbá válása az ezt követő szakaszban.²⁷¹

A kollektivizálás – szimbolikus – befejezése a Nagy Nemzetgyűlés 1962. április 27-i, ünnepi nagygyűlésén történt.²⁷²

²⁶⁸ Ezek szerint 1961. június 1-én a szocialista mezőgazdasági egységek az ország mezőgazdasági területének 83,1%-át foglalták magukba, (és a szántóterületek 85,3%-át), a földművelő családok 84,2%-a tagja valamely szocialista egységnek. Gh. Gheorghiu-Dej: *Raport la plenara CC al PMR din 30 iunie – 1 iulie 1961 asupra mersului îndeplinirii directivei congresului al III-lea al Partidului privind construirea socialismului la sate și dezvoltarea agriculturii* [Jelentés a Román Munkáspárt Központi Bizottsága 1961. június 30-július 1-i plenáris ülésén a III. Pártkongresszusnak a mezőgazdaság fejlesztése és a szocializmusnak a falvakon való építésére vonatkozó direktívái tekintetében]. Buc., 1961, Ed. Politică.

²⁶⁹ Dej szerint ekkor az ország mezőgazdasági termőterülete 9.820.000 Ha. Ha ezekből leszámítják az állami mezőgazdasági egységek használatában lévő földterületeket, 8.100.000 Ha maradt, ebből 4,5 millió volt kollektív gazdaságok vagy társasok tulajdonában. A fennmaradó területből 600.000 Ha hegyvidéki terület nem alkalmas a kollektivizálásra, tehát mintegy 3 millió Ha területet kellett még kollektivizálni, amelyet majdnem teljesen mezőgazdasági társulások műveltek.

²⁷⁰ Az optimális nagyságot síkvidéken (főleg gabonatermesztés) 1500-2500 Ha, dombvidéken 1000-1500 Ha, és a zöldség- és gyümölcsstermelő gazdaságok esetében 500-1000 Ha-ban határozta meg.

²⁷¹ Ugyanis itt számon kérték a romániai kollektivizálás lassúságát, ez pedig eredményezhette – a felgyorsítás érdekében – az erőszakos módszerek előtérbe helyezését. Marius Oprea: „Transformarea socialistă a agriculturii”: asaltul final 1953-1962. Dobrinu-Iordachi, p. 106.

²⁷² Itt Dej bejelentette, hogy az ország termőterületének 93,4%-át (a szántóterületek 96%-át) a szocialista szektor birtokolja, és a kollektív gazdaságoknak 3.201.000 földműves család a tagja. Gh. Gh. Dej: *Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale 27 aprilie 1962*. [Jelentés a kollektivizálás befejezéséről és a mezőgazdaság vezetőségének újjászervezéséről, közölve a Nagy Nemzetgyűlés 1962. április 27-i soronkívüli ülésén] Buc, Ed. Politică, 1962., p. 5.

11. A szövetkezetesítés eseménytörténete a Székelyföldön

11.1. Az erőszakos kollektivizálás a leendő Maros tartományban. A későbbi Maros tartományi kollektív gazdaságok megalakulásának időpontjai vizsgálva megállapítható, hogy a kollektív gazdaságok túlnyomórészt 1950. július-augusztusában jöttek létre. Ez megfelel az országos trendnek, országos szinten is ekkor, az erőszakos kollektivizálás időszakában alakult a legtöbb kollektív gazdaság.

Az első Maros megyei kollektív gazdaságot presztízs okokból létesítették Ákosfalván, mert ott a második világháború időszakában internálótábor működött, ahová az akkor illegalitásban lévő kommunista párt tagjait és szimpatizánsait zárták. A kollektivizálással párhuzamosan 1950 májusában ellenőrzést indítottak a párttagok és a közigazgatási alkalmazottak között. Azokat, akik elleneztek a kollektivizálást, kizárhatták a pártból, illetve elmozdíthatták munkahelyükről.²⁷³

Az erőszakos kollektivizálás időszakában az általánosan alkalmazott forgatókönyv a következő volt: ha a szóbeli meggyőzés nem vezetett eredményre, akkor félelemkeltéssel igyekeztek a gazdákat rávenni a beállásra. Ennek módozatai közül a kivégzések voltak a leghírhedtebbek. Maros megyében több embert kivégeztetett a hatalom. Valószínűleg a kollektivizálással kapcsolatos megfélemlítésért végezték ki 1950 augusztusában Udvarfalván Nagy László, Vadadon Kiss István²⁷⁴, Mezőszilváson Grindeanu Ioan²⁷⁵, Marosorosziban Lăluț Remus kulák minősítésű gazdákat.

A félelemkeltés másik módozata a fizikai erőszak és/vagy megalázás volt. A helységből pár, kollektivizálásnak ellenálló gazdát a Milíciára vagy a Securitátéra vittek, ahol megfélemlítéssel vagy fizikai erőszakkal rákényszerítették őket a belépésre. Ezután hazaengedték őket, arra számítva, hogy amikor elmesélik a velük történeteket, félelmében a többi helybeli is aláírja a belépési nyilatkozatot. Ez a számítás általában be is vált, de egyúttal ez vált alapjává a kollektív-ellenességnek is.

²⁷³ Jelentés az új kollektív gazdaságok megszervezésének munkájáról Maros megyében, 1950. május 20. SJAN Mureș, Comitetul Județean de Partid Mureș [A Román Kommunista Párt Maros Megyei Bizottsága] (a továbbiakban: CJM-PCR) 161, f. 222.

²⁷⁴ Bakó József: Géppisztollyal lötték le. *Brassói Lapok* 2001. január 19. 6. és Gheorghe Iancu-Virgiliu Țărău: Un episod din implicarea Securității în colectivizarea agriculturii românești. [Egy epizód a Securitate beavatkozásáról a román mezőgazdaság kollektivizálásába]. *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, 1998. Editura Academiei Române, Buc., 2000, p. 289-290.

²⁷⁵ *Memoria*. Nr 7., p. 141.

Nincsenek adatok minden kollektív gazdaság megalakításáról. Írott forrásanyag főleg azokról a kollektív gazdaságokról maradt fenn, ahol utólag megmozdulásokra vagy súlyos cselekményekre került sor, ezeket kutathattam én is. Az alábbi helyi összefoglalók jól szemléltetik az alkalmazott módszereket, és magyarázatul szolgálnak a helybeliek későbbi kollektivizálás-ellenességére.

11.1.1. Erőszakos kollektivizálás Maros megyében. Marosjára. (Alsó-Régeni járás) A kollektív szervezéskor Enyedi Juliu (Gyula) rajoni pártbizottság titkár és Kiss Alexandru (Sándor) rajoni instruktor kiszállt a helységbe, hogy megtudakolja, miért halad ilyen lassan a beiratkozás. Arra a következtetésre jutottak, hogy egyes helybeli, kulákoknak minősített gazdák akadályozzák az emberek beiratkozását, ezért elhatározták, hogy elűzik őket. Egy másik forrás szerint viszont szükségük volt a kulákok földjére a kollektív gazdaságban.²⁷⁶ Utasításukra a helybeli Ideiglenes Bizottság elnöke nyilatkozatot készített, amelyben a kulákként számon tartottak „önként” lemondanak vagyonukról az állam javára. Ezt a nyilatkozatot odaadták Bőjtthe Dezső és Csizmás Anna kulák minősítésű helybelieknek, és aznap éjszaka értesítették őket, hogy reggelig hagyják el a községet. Mivel a helységből előzőleg Csécs Sándor kuláknak nyilvánított gazdát elvitték a Duna-csatornához, a felszólítottak félelmükben késedelem nélkül elhagyták a helységet.

Nyáradkarácsonyfalva. (Marosi Alsó járás) A kollektív szervezését májusban kezdték meg, ennek során azokat a gazdákat, akik nem akartak beiratkozni, párt- és rendszerellenesnek nyilvánították.²⁷⁷ Tagosításkor egyes kollektív tagok eltitkolták földterületeiket, ezek akkor még nem kerültek be a közös gazdaságba.

Backamadaras. (Marosi Alsó járás) Itt a kollektív szervezése 1950. június 28-án kezdődött, egyes személyeket erőszakkal, vagy tudtuk nélkül írtak be a kollektív gazdaságba.²⁷⁸

Székelykövesd. (Mezőbándi járás) Itt az Ideiglenes Bizottság elnöke nyolc középparaszttal azzal fenyegetett, hogy ha nem iratkoznak be a kollektívbe, el kell hagyniuk a községet.²⁷⁹

11.1.2. Erőszakos kollektivizálás és megmozdulások Háromszék megyében. Egy munkaterv 1950. június 25. – szeptember 1. közötti időszakra Háromszék megyére kilenc, Csík megyére 13 kollektív gazdaság alakítását irányozta elő.²⁸⁰

²⁷⁶ Jelentés, 1950. október 21. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 49.

²⁷⁷ Jelentés a nyáradkarácsonyfalvi kollektív gazdaság párt-alapszervezetéről, 1951. október 8. SJAN Mureş, CRM-PCR 29, f. 78-85. f.

²⁷⁸ Jelentés a backamadarasi kollektív gazdaság helyzetéről, 1950. október 8. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 20-24.

²⁷⁹ Jelentés, 1950. október 21. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 50.

1949. március 3-5-i határozat után egy nem pontosított időpontban megkezdtek a kollektív gazdaságok szervezését Háromszék megyében is: két személy érkezett Bukarestből (a Mezőgazdasági Minisztériumtól Raț Gheorghe és a KB egy küldötte), akik Tóth Géza megyei párttitkárral együtt elmentek Lécfalvára (?), ahol – Tóth Géza nyilatkozata szerint – Raț Gheorghe bemutatta egy kollektív gazdaság megszervezésének módját, ennek lényege hogy „a parasztokat rövidre kell fogni” és „nem szabad utánuk engedni, mert máskülönben soha nem iratkoznak be a kollektív gazdaságba”. Tóth a továbbiakban – saját bevallása szerint – Raț tanácsait és módszereit használta fel a szervezésben: mindenütt a helyi párt-alapszervezettel közölte, hogy a kollektív gazdaságok megszervezése párthatározat, és okvetlenül végre kell hajtani.

Háromszék megye első kollektív gazdaságát Torján (Kézdivásárhelyi járás) hozták létre 1949. augusztus 14-én, elnöknek az állami gazdaság elnökét tették meg.

A téli agitációs munka nyomán zsarolással, 62 család részvételével alakították meg az angyalosi (Sepsiszentgyörgyi járás) kollektív gazdaságot, amelyet 1950. május 28-án avattak fel.²⁸¹

Az angyalosi szervezés után kezdtek kényszerítő módszereket alkalmazni, ugyanis ezután a megyei pártbüro csak az eredményeket értékelte ki (valószínűleg teljesítményt kellett felmutatniuk) a hibákat nem, úgyhogy a visszaélések elhallgatása bevett szokássá vált.

A megyei pártbizottság büroójában eldöntötték, hogy Kézdilemhényben is kell kollektív gazdaságot szervezni, mert Luka László (akkori KB tag és pénzügyminiszter) onnan származott, és azt remélték, ha itt létre tudnak hozni egy kollektív gazdaságot, máshol is könnyebb lesz a szervezés. Ezekután 1950. április-májusában, Angyalos községben (Sepsiszentgyörgyi járás) és Kézdilemhény községben (Kézdivásárhelyi járás) kezdődött meg a szervezés.²⁸² Ez utóbbiban is nehezen ment a szervezés, de végül 1950. június 11-én felavatták a kollektív gazdaságot.

Június első felében Tóth Géza megyei párttitkár egy három hónapos kollektivizálási tervet készített, 1950. június-augusztus között három közös gazdaságot szándékoztak a megyében megalakítani. De ekkor érkezett vissza Bukarestből Nagy Mihály, a Háromszék

²⁸⁰ Munkaterv új kollektív gazdaságok létesítésére az 1950. június 25-szeptember 1. közötti időszakra. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale [A Román Történelmi Levéltárak Központi Igazgatósága] (a továbbiakban: DANIC), Comitetul Central al Partidului Comunist Român [A Román Kommunista Párt Központi Bizottsága] (a továbbiakban: CC al PCR), Secția Agrară [Mezőgazdasági Ügyosztály] 63/1950, f. 244.

²⁸¹ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 13.

²⁸² Dénes Albert 1950. szeptember 21-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 40.

megyei pártbizottság titkára, és azt mondta, hogy ez túl kevés, mert Csík megye 20, Udvarhely megye 24 és Maros megye 30 kollektív gazdaság megalakítását tervezi.

Ezt követően Nagy Mihály javaslatára 8, majd 15 új kollektív gazdaság megalakítását vették tervbe. Tóth ezt követően telefonon beszélt Pavel Chirtoacă-val (a KB Mezőgazdasági Ügyosztályának tagjával), akitől megkérdezte, hogy a kollektív gazdaságok szervezésénél mire helyezték a hangsúlyt, a mennyiségre, vagy a minőségre, Chirtoacă válasza: mindkettőre. Ezt úgy értelmezte Tóth, hogy csak nagy létszámú kollektív gazdaságokat szabad alakítani. Így beindult egy erőszakos kollektivizálás, július-augusztusban a megyében 21 kollektív gazdaságot alakítottak, és további háromból gyűjtötték össze az belépési aláírásokat. Az így összesen 24 kollektív gazdaságból 21-et fel is avattak, ezek összesen 2.950 taggal (családdal), 9331 Ha szántóval és 2.840 Ha kaszálóval rendelkeztek.²⁸³

A kollektív gazdaságok szervezésének időszakában Pascu Vasile és Szabó Ferenc feladata volt, hogy ellenőrizze, ne kerüljenek be kulákok a szerveződő kollektív gazdaságokba, de ezt a kitévelt nem lehetett betartani, és a feszített szervezési munka mellett már nem jutott idő a már megalakított kollektív gazdaságokkal sem törődni.

A kollektivizálási munka során a megyei pártvezetés kapcsolatban volt Luka Lászlóval, Alexandru Moghioroş/Mogyorós Sándorral, Nagy Dezsővel, Breban Ioan-nal (a Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztályának helyettes vezetőjével).²⁸⁴

Ubonic KB instruktort Bukarestből Háromszék megyébe küldték, aki 4 hónapig tartózkodott ott, és amikor kiment terepre arra biztatta a helybelieket, hogy nem muszáj beiratkozniuk, és büntetést kapnak azok, akik erőszakkal beírátták őket a kollektív gazdaságba. Miután Ubonic kint volt Rétyen és Mikóújfaluban, másnap ott megmozdulásokra került sor.²⁸⁵

1950. június 14-én egy megyei pártaktíva gyűlést tartottak, ahol Nagy Mihály megyei pártbizottság titkár kritizálta a Kovásza és az Uzon járásbeli pártbizottság tagjait, mert kevés eredményt tudtak felmutatni a kollektivizálásban, nem avattak fel még egyetlen kollektív gazdaságot sem.²⁸⁶ A gyűlés szünetében az érintettek a kézdivásárhelyi és sepsiszentgyörgyi járási aktivistáktól érdeklődtek, ők hogyan érték el sikereiket a szervezésben. A gyűlésről

²⁸³ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 15.

²⁸⁴ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 18.

²⁸⁵ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 18.

²⁸⁶ Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 125.

hazatérve Tóth Ernő, Kovászna járás pártbizottságának titkára magához hívatta Zsigmond János és Csákány Géza járási pártaktivistákat, és erélyesebb kollektivizálási munkára utasította őket.²⁸⁷

Noha a megyei párttitkár Nagy Mihály mindig azt mondta, hogy nem szabad kényszeríteni a beállást, de a járási pártaktivisták és Tóth Géza azt mondták (Pichler Mártának), hogy így egy gazdát sem lehetne beszervezni.²⁸⁸

A petőfalvi kollektív gazdaság felavatása (1950. július 23.) után körülbelül egy héttel egy Kovászna járási pártgyűlést tartottak, ezen résztvevett Tóth Géza, Ábrahám Sándor, Dénes Albert és (Tóth Géza utasítására) a járási Milícia-, a járási Securitate főnöke, valamint a járási Néptanács elnöke. Itt szidalmazták a kovásznai járásiakat, hogy alusznak, és nem csinálnak semmit, és Tóth Géza eredményeket követelt tőlük.²⁸⁹

Ezekután a Kovászna járási pártvezetőség is erőszakos módszereket kezdett alkalmazni, legelőször a papolci kollektív gazdaság szervezésénél: Tóth Ernő utasította a papolci Néptanács elnökét, hogy szabjon kirovást a beiratkozni nem akaró középgazdákra, és utasította a járási Néptanács Oktatási Ügyosztályának főnökét, hogy egyes, beiratkozni nem akaró középgazdák gyerekeit küldje haza.²⁹⁰

Azokban a helységekben, ahol kollektív gazdaság alakult, és nem volt székháza, egy-egy kulákot szabotázs vádjával letartóztattak, és vagyonát elkobozták, és a kollektív gazdaságnak adták. Éjszaka vitték el a gazdákat, mert napközben nem találták otthon őket.²⁹¹

A 24 kollektív gazdaság megalakítása után létrehoztak egy háromtagú bizottságot, hogy ellenőrizzék le mindegyik új gazdaságot, nehogy kulákok legyenek bennük.

A Háromszék megyei kollektivizálás 1950. június és augusztus közötti időszakára főleg az erőszakos módszerek használata volt a jellemző.

Botozás. Kézdimartonfalván és Kézdimárkosfalván (vagy Oláhmárkoson) Ábrahám Sándor pártaktivista botozott helybelieket.²⁹²

Kényszermunka. Az Ideiglenes Bizottságokon keresztül ún. „önkéntes munkára” kényszerítették azokat, akik megtagadták a kollektív gazdaságba való beállást. Ez leginkább fuvarozás volt, követ, fát kellett szekerekkel hordaniuk.²⁹³

²⁸⁷ Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 126.

²⁸⁸ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 91.

²⁸⁹ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 77.

²⁹⁰ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 77.

²⁹¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 6.

²⁹² DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 64-65.

Zaklatás. Éjszaka 11 és 4 között rendelték az Ideiglenes Bizottság székházához az ellenszegülő helybelieket a földcsere-jegyzőkönyveket aláírni. Egyes helységeken karhatalommal hozták be az ellenszegülőket az Ideiglenes Bizottsághoz.²⁹⁴

Nyomásgyakorlás a gyerekek iskolából való kizárásának fenyegetésével. Tanulókat küldtek haza, hogy írassák be szüleiket a kollektívbe, enélkül ne jöjjenek vissza az iskolába.

A rokonság meggyőzésére kényszerítés. Hétfégenként hazaküldték azokat a köztisztviselőket, akiknek a kollektivizálandó helységeken rokonaik voltak, hogy a meggyőzzék őket, hogy iratkozzanak be a kollektív gazdaságba. (pl. Angyaloson)

Rendszerellenes nyilatkozat aláírására kényszerítés. A gazdák elé két nyilatkozatot tettek, az egyik a kollektívbe való belépési nyilatkozat volt, a másik pedig arról szólt, hogy a rendszer és a kollektív gazdaság ellen van az aláírója. A helybelieknek választaniuk kellett, melyiket írják alá, a rendszerellenes nyilatkozat aláírása esetén bíróság és börtön várt volna az aláíróra. Hasonló esetről tudunk Sepsiarósról, itt szabotázsjegyzőkönyv volt a másik választás.

Nyomásgyakorlás földtagosítással. A leendő kollektív gazdaság földjét egy tagban mérték ki, általában a falu legjobb minőségű mezőgazdasági területén. Akiknek itt volt földterületük, azoknak a falu határának más, gyengébb minőségű területén mérték ki földet, és ezzel fenyegetőztek Angyaloson, Kézdimárkosfalván is. Sokan nem akarták elfogadni a csereföldet, őket a rendőrséggel kényszerítették erre, így sok gazda, akinek a tagosításra kijelölt területen volt földje, inkább beiratkozott a kollektív gazdaságba.²⁹⁵

Több tucat (30-60) beiratkozott szegény- és középparaszt esetében megkezdték a földtagosítást és földcsereket, és ennek a kivitelezésénél a módosabb (közép) gazdáknak szándékosan vagy rosszabb minőségű területet mérték ki, vagy több kisebb tagba, így inkább „önként” beiratkoztak.²⁹⁶

Zsarolás. Múltbéli kisebb kihágásokkal fenyegették a gazdákat, hogy ezzel a kollektív gazdaságba való beállásra bírják őket.

Munkahelyről való kizárással való fenyegetés. A családtagok állami munkahelyről való kizárásával fenyegették azokat, akik nem iratkoznak be a kollektív gazdaságba.²⁹⁷

²⁹³ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 40/1950, f. 212.

²⁹⁴ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 1.

²⁹⁵ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 1.

²⁹⁶ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 44.

²⁹⁷ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 66/1950, f. 51.

Ösztönzéses módszerek: A közös gazdaságokba beiratkozott gazdák plusz árukat kaptak a szövetkezetből.²⁹⁸

Kollektivizálás a Sepsiszentgyörgyi járásban

17. táblázat. A Sepsiszentgyörgyi járás kollektív gazdaságai 1950. szeptember 8-ig

Helységnev r.	Helységnev m.	Kollektív gazdaság neve	Megalakulás időpontja
Angheluș	Angyalos	Gábor Áron	1950. május 28.
Valea Crișului	Sepsikőröspatak	Új Barázda	1950. július 2.
Arcuș	Sepsiárkos	Vörös Zászló	1950. július 2.
Comolău	Komolló	Vörös Traktor	1950. július 16.
Calnic	Kálnok	Lenin Útja	1950. július 23.
Ghidfalău	Sepsigidófalva	Vörös Csillag	1950. július 23.
Zălan	Zalánpatak /Zalán	Haladás	1950. július 23.
Micfalău	Mikóújfalu	Vörös Brigád	1950. július 30.
Moacșa	Maksa	Ion Javila	1950. augusztus 13.
Eresteghin	Eresztevény	Gábor Áron II.	1950. augusztus 20.
Sfântu Gheorghe	Sepsiszentgyörgy	Lazár Mihai	1950. augusztus 27.

A járási pártbizottság vezetői Karsi József és Picher Márta párttitkárok voltak.²⁹⁹ Pichler Márta 1950 júniusáig szervezési felelős volt Sepsiszentgyörgy rajonban (?), utána párttitkára lett a járási pártbizottságnak. A járási szervezésben még résztvett Andor István járási pártaktivista (aki Sepsiárkoson, Mikóújfaluban, Étfalvazoltánon szervezett³⁰⁰), és Vidám Balázs, Kuni József, Keresztes Géza.³⁰¹

Egy megyei pártgyűlésen Tóth Géza elmondta, hogy hiba volt a járási pártszervek feje fölött kollektív gazdaságokat szervezni, és ismertették a járási kollektivizálási tervet, ezen szerint Sepsiárkoson, Sepsikőröspatakon, Székelypetőfalván, Kézdimartonfalván akartak kollektív gazdaságokat szervezni.³⁰²

Amikor elkezdtek kollektív gazdaságokat szervezni, csak 3 aktivista volt a járásban. Az első kollektív gazdaságot Angyaloson alakították meg, ezt teljesen a megyei pártbizottság szervezte, Tóth Géza vezetésével (más szervezők: Dénes Albert, Becsei Albert, Obert József), a járási pártbizottság részéről csak Vidám Balázs káderfelelős volt itt.³⁰³ Itt a középgazdákat fenyegették, hogy több adót kell fizessenek, és felkutatták az emberek kihágásait és azzal zsarolták őket.

²⁹⁸ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 46.

²⁹⁹ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 91.

³⁰⁰ Andor István 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 143.

³⁰¹ Andor István aktivista 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 146.

³⁰² Andor István 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 143.

³⁰³ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 88.

Angyalos. A kollektív gazdaságok szervezése Sepsi járásban Angyaloson kezdődött, megyei és járási pártszervezők részvételével. A megyei pártbizottság részéről Dénes Albert, Becsei Albert pártszervezők és Demény Béla megyei pártinstruktor, a sepsi járási pártbizottság részéről Vidám Balázs szervezte a kollektív gazdaság megalakítását.³⁰⁴

Itt a szervezés kezdetén 45 személy iratkozott be (szegényparasztok, 5-6 Ha-s földterülettel, szerszámok és igásállatok nélkül), de ezután három hónapig senki.³⁰⁵ Még mintegy 54 kis területtel rendelkező földműves beállítására számítottak a szervezők, de azok két igen tekintélyes kisgazda (Pap és Molnár) belépéséhez kötötték a tagságukat.³⁰⁶ Ekkor már nyolc hónapja dolgoztak a kollektív gazdaság megszervezésén Angyaloson, és mivel nem értek el további előrehaladást, a már beiratkozott 45 személy is gondolkodni kezdett a kilépésről.

A kudarc lehetősége új eszközök igénybevételére sarkallta Tóth Gézát: a két személyhez a legjobb pártaktivistákat küldték, akik napokig győzködték őket, mindhiába. Ekkor Tóth Géza megfenyegette Molnárt is: azt mondta, hogy ha nem iratkozik be a kollektív gazdaságba, nem teheti többé a lábát az államtól kapott területre – azaz az 1945. évi földreformkor kapott területre. Választás elé állította: vagy beiratkozik a kollektív gazdaságba, vagy nincs mit keresnie az államtól kapott földeken. Molnár három nap gondolkodási időt kapott a döntéshez. A második nap után mindkét hangadó (Pap és Molnár) is beiratkozott, és őket többen követték.

A szervezők utasítására a megyei tanfelügyelőségről egy Mihó nevezetű volt tanfelügyelő, és egy Becsei nevű káder a középparasztok gyerekeit hazaküldte az iskolából, hogy a szüleiket írássák be a kollektív gazdaságba. De tanügyiis kádereket küldtek ugyanilyen céllal a Székelyudvarhelyi Fiúliceumba és a kézdivásárhelyi Tanítóképzőbe, de eredménytelenül: a beiratkozottak létszáma nem nőtt.³⁰⁷

Ekkor Tóth Géza fenyegetéshez folyamodott: felszólította azokat, akik a földreformkor földet kaptak, hogy álljanak be a kollektív gazdaságba, azzal érvelve, hogy a párttól kapták a földet.³⁰⁸ Az állami munkahellyel rendelkezőket is felszólította a termőföldjük beadására.

Zsarolást is alkalmaztak: a helybeliek apróbb kihágásaikért börtönbüntetéssel fenyegették, így többen beiratkoztak, másokat az adójuk növelésével fenyegettek.³⁰⁹ A

³⁰⁴ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 3.

³⁰⁵ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 12.

³⁰⁶ Az 1945- évi földreformkor a helyi földosztó bizottság tagjaiként ők ketten mérték ki a földeket – az emberek azt mondták, ők csak tudják mit tesznek, hiszen tudtak harcolni a földért.

³⁰⁷ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 13.

³⁰⁸ Vidám Balázs aktivista 1950. szeptember 26-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 151.

helységből származó tisztviselőket hazaküldték, hogy győzzék meg ottani rokonaikat a beiratkozásról.³¹⁰

Egy 70 éves helybelit, aki nem akart beiratkozni Vidám Balázs börtönbe zárással fenyegetett. Az idős ember azt mondta – de mit tudtok velem csinálni – mire Vidám válasza: jó leszel szappannak.³¹¹ (Vidám később azt állította, hogy csak „viccből” mondta az idős embernek, hogy szappan lesz.³¹²)

A földtagosítások kapcsán a pártszervezők azzal fenyegetőztek, hogy akik nem iratkoznak be, azok a legrosszabb minőségű és legtávolabbi földeket kapják meg, de ugyanolyan beszolgáltatási teherrel, mint a jó minőségű földek tulajdonosai.

Végül 1950. május 28-án 62 családdal felavatták a kollektív gazdaságot.³¹³ A földcserejegyzőkönyvek aláírásánál a Milíciát vették igénybe.³¹⁴ A kollektív gazdaság működési szabályzatának ismertetésekor a szervezők nem ismertették azt a kitételt, hogy a gazdaságba csak önkéntesen és kényszerítés nélkül szabad beállni.³¹⁵

A kollektív gazdaságot Kovásznai József 47 Ha-s gazda belsőségében rendezték be (aki „felajánlotta” telkét és javait az államnak), de őt hagyták ideiglenesen abban lakni.³¹⁶

Sepsikőröspatak. Itt Picher Márta és Kovács Ferenc szervezte a kollektív gazdaságot, és a falu lakosainak jórésze beállt, de felavatás előtt egy nappal egy nagygyűlésen Nagy Mihály megyei párttitkár megkérdezte, fel akarják-e avatni a kollektív gazdaságot, és csak 10 személy kérte. Ezekután tüntettek a falu lakosai, majd a gyűlés után Kovács Ferenc és Tóth Géza (Securitate tiszt) 10 helybelit a Milíciára hivatott, olyan személyeket, akiket azzal gyanúsítottak, hogy a falut a kollektív gazdaság ellen hangolták. A 10 gyanúsított közül Kovács Ferenc hetet meggyőzött, hogy írják alá a belépési nyilatkozatot, a maradék hármat Tóth Géza bányában letöltendő szabadságvesztéssel fenyegette, de erre sem álltak be, így végül a sepsiszentgyörgyi Milíciára vitték őket, ahol másnap reggel elengedték őket. A kollektív gazdaság felavatása és az alapszabályzat aláírása végül megtörtént.³¹⁷

³⁰⁹ Ilyen volt pl. a dézsmába földet műveltek, kereskedtek, földet vásároltak vagy eladtak, stb. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 4.

³¹⁰ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 5.

³¹¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 4.

³¹² Vidám Balázs aktivista 1950. szeptember 26-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 153.

³¹³ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 13.

³¹⁴ Vidám Balázs aktivista 1950. szept. 26-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 153.

³¹⁵ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 4.

³¹⁶ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 20.

³¹⁷ Picher Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 89.

Sepsiárkos. A helységben a megyei pártbizottság részéről Demény Béla megyei pártinstruktor, a Sepsiszentgyörgy járási pártbizottság részéről István Andor pártaktivista és Vidám Balázs (káderfelelős a járási pártbizottságnál) volt a pártszervező.³¹⁸

A helységben Andor István kezdte a szervezést, ő többféle kényszerítő módszert alkalmazott: büntetéssel fenyegették azokat, akik 1946-ban feketepiacon árultak, akik illegálisan földet vásároltak, akik részesművelésre adták ki földjeiket.

Hívták azokat a szülőket is, akik gyerekeiket középiskolákba járatják, és próbálták a belépésre rábírní őket, azzal fenyegetve őket, hogy ellenszegülésükkel a gyerekeik jövőjét veszélyeztetik. Azokat az állami alkalmazottakat, akik szülei ebben a helységben földdel rendelkeztek, hazaküldték, hogy szervezzék be a szüleiket.

Helybeli gazdákat azzal fenyegettek, hogy a tagosításkor távol és gyenge minőségű területeket mérnek ki nekik, és nagy beadást rónak ki rájuk.³¹⁹

Aznap, amikor Andor István pártaktivista Máté Zsigmond gazdát beszervezte, 18 család lépett be a kollektív gazdaságba. Ezután Andor István szabadságra ment, helyette Vidám Balázs járási aktivista folytatta a szervezést.³²⁰ Ő nagy gondot fordított a helyi viszonyok felmérésére: bemért egy másik befolyásos gazdát: Gyulai Samu elismert gazda volt, és kiterjedt rokonsággal rendelkezett a faluban. Vidám próbálta őt propagandaszólamokkal meggyőzni, de sikertelenül, ezért múltbéli életével zsarolta a gazdát, és bírsággal meg elvitetással fenyegette, így végül az beiratkozott.³²¹ Vidám a tanerők közül azokat, akiknek földje volt, azzal próbálta a beadásról meggyőzni, hogy azt a Mezőgazdasági Minisztériumnak köszönhetik. Az állami munkahellyel rendelkezőket rábírták, hogy adják át a földjüket, annyi engedménnyel, hogy az azévi termést meghagyta nekik.³²²

Demény Béla és Vidám Balázs más típusú zsarolást is használt: azokat, akik részesműveléssel dolgoztattak büntetéssel fenyegették, hasonlóképpen azokat is, akik földet vásároltak vagy eladtak, és akik mezőgazdasági terményeket piacon árultak.

³¹⁸ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 4.

³¹⁹ Andor István aktivista 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 144.

³²⁰ Andor István aktivista 1950. szept. 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 143.

³²¹ Elmondta, kiderítette róla, hogy nyilaskeresztes volt, hogy 1945 után beiratkozott a kommunista pártba, de az 1949. évi párttagság-ellenőrzésen nem jelent meg, hogy 1949-ben földet vásárolt, de nem fizette ki az előírt adókat stb. Vidám Balázs aktivista 1950. szept. 26-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 152.

³²² Vidám Balázs aktivista 1950. szept. 26-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 152.

Amikor az Ideiglenes Bizottság székházára hívták a gazdákat, és felolvasták nekik a kollektív gazdaság alapszabályzatát, kihagyták belőle azt a kitétele, hogy a kollektív gazdaságba önkéntes a beiratkozás.³²³

Több esetben egy belépési- és egy szabotázs-jegyzőkönyvet tettek a gazdák elé, a gazdák pedig inkább a belépési nyilatkozatot írták alá, mert a másik aláírása esetén a bebörtönzésükkel fenyegetőztek.³²⁴

Egy ember a szövetkezetnek árut fuvarozott – Vidám Balázs megfenyegette, hogy ha nem áll be, megszűnik ez a pénzkereseti lehetősége, és a szövetkezet vezetőjét rábírtta, hogy azontúl mással fuvaroztasson.³²⁵ A földcserét is csak a Milícia segítségével tudták végrehajtani.³²⁶

Mire az eredeti pártszervező Andor István visszaérkezett a faluba, már 34 családot írtattak be a leendő kollektív gazdaságba.

Sepsigidófalva. Sepsigidófalván Obert József pártszervező vezette a szervezést, de résztvett benne Becsei Albert aktivista is.³²⁷ A cél érdekében fenyegettek: több személyt adóemeléssel vagy „önkéntes munka” kirovásával fenyegettek, és hogy a gyerekeiket nem iskoláztathatják.³²⁸ Egy adat szerint Zsigmond Zoltán helybeli lakost bevitték a Securitátéra, ahol többször megverték.³²⁹

Tóth Géza azt jelentette a KB-nak, hogy az egész község beállt, (holott még csak 30 családfő volt kollektív gazdaság tag), így a pártszervezők kénytelenek voltak a lakosság nagyrészét beírtni.

Az áttörést a szervezésben Farkas József kilenc Ha-s gazda beiratkozása jelentette, ezt követően a falu gazdáinak nagytöbbsége is beiratkozott a leendő közös gazdaságba.

A szervezés alatt négy, kuláknak minősített gazdát is beírtak a leendő közös gazdaságba. Amikor Pichler Márta járási párttitkár közölte ezt a megyei pártbizottsággal, Nagy Géza és Nagy Mihály azt mondták, hogy megrovást kapnak, ha kulákok lesznek a kollektív gazdaságokban, ezért Pichler éjszaka elment Sepsigidófalvára, és a helyi Néptanács elnökével, Keresztes Gézával megsemmisítették a négy kulák beiratkozási nyilatkozatát.³³⁰ Egy másik

³²³ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 4.

³²⁴ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 3.

³²⁵ Vidám Balázs aktivista 1950. szeptember 26-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 152.

³²⁶ Vidám Balázs aktivista 1950. szeptember 26-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 153.

³²⁷ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 90.

³²⁸ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 90.

³²⁹ Balogh László: *Történelem a homlokráncban. Gidófalva 1950.* Sepsiszentgyörgy, 2000, Charta Kiadó, p. 53.

³³⁰ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 90.

forrás szerint másnap, 1950. július 23-án a kollektív gazdaság felavatásakor törölte Dénes Albert (Háromszék megye pártbizottsága Mezőgazdasági Ügyosztályának vezetője) a négy gazdát a leendő tagok közül.³³¹

1950. július 23-án a kollektív gazdaság felavatására érkezett Dénes Albert. A gyűlésen feldolgozták az alapszabályzatot, majd az ezt követő kérdésfeltevés során egy helybeli szóbahozta a négy kizárt tag helyzetét. A jelenlévő helybeliek zajongani kezdtek, hogy a kizártak nem kulákok, és vegyék be őket a kollektív gazdaságba, mire Dénes Albert azt mondta, hogy megvizsgálják az esetüket, és ha nem kulákok, később beveszik őket. Ezek után a beiratkozottak szó nélkül aláírták az alapszabályzatot, és a gyűlést bezárták, de a helybeliek nem mentek el, hanem várták, hogy milyen döntést hoznak a négy gazdával kapcsolatban. Dénes Albert Kisgyörgy Zoltánnal (a Háromszék megyei Néptanács elnökével) és másokkal megtárgyalták a négy személy helyzetét, és úgy döntöttek, hogy azok kuláknak minősülnek. A döntést ismertették a jelenlévő mintegy 70 helybelivel, de azok nem fogadták el, és kiabáltak, hogy vegyék be a kollektív gazdaságba azt a négy személyt is. Mintegy egy órai kötélhúzás után Dénes Albert, amikor látta, hogy a helybeliek nem mennek haza, és őket sem engedik elmenni, újra tanácskoztak, és úgy határoztak, hogy a négy személy közül kettőt, akik örökölték a földjüket, bevesznek, míg a másik kettőt (egyikük hentes, másikuk cséplőgép-tulajdonos) nem. A döntést közölték a helybeliekkel, akik ezek után szétoszlottak.³³²

1950. augusztus (?) folyamán egy gyűlésen, amin részt vettek a kollektív gazdaságokat párt-alapszervezet tagjai is, a megyei Ifjómunkás Szövetség küldötte, Cătană, elhatározták Vajna Ádám (13 Ha) és Balázs Kálmán (15 Ha) volt ügyvéd és földbirtokos eltávolítását a községből. Ezt követően valószínűleg megfenyegették a két földbirtokost, mert azok a gyűlés után nemsokára családjaikkal együtt távoztak is a helységről, csak kevés bútort és ruhaneműt vittek magukkal. Hátramaradt javaikat (állatok, föld, ház, mezőgazdasági felszerelés) a kollektív gazdaság vette át, bármiféle bírósági ítélet, eljárás nélkül.³³³

Maksa. Maksán Veress Gyula pártaktivista és Dénes Albert pártszervező szervezte a kollektív gazdaságot.³³⁴ Veress Gyula itteni ténykedéséről csak egy konkrét adat van: szidta és fenyegette a református papot, mert az a kollektivizálás ellen foglalt állást.³³⁵

³³¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 41-42.

³³² DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 41-42.

³³³ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 16., 270.

³³⁴ Veress Gyula Uzon járási pártszervező nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 104.

Maksán is a beíratottak közül utólag kitörültek a kuláknak minősített gazdák neveit, emiatt az alapszabályzat-aláíráskor incidens történt: Dénes Albert párszervező ismertette a kollektív gazdaság alapszabályzatát, majd kiszólította az első személyt a névsorból – egy tekintélyes, párttag középgazdát – hogy írja alá, de az elhagyta a termet. A másodikként szólított személy – szintén középgazda – felállt, és azt mondta, hogy bizonyos beiratkozottakat, kulákokat kitörültek a listáról, ezért senki sem fogja aláírni az alapszabályzatot, csak ha visszaveszik őket. A gyűlésteremben levők hangosan támogatták a felszólalót. De Dénes Albert elmagyarázta, miért nem lehet őket bevenni, majd folytatta az aláíratást. A beiratkozott 180 családfőből 50-60 írta alá, a többiek a kizárt kulákok visszavételéhez kötötték a belépési ív aláírását. Ekkor Dénes Albert berekesztette az ülést és a helyi Néptanács elnökkel hívatta a két középgazdát. Azok nem akartak jönni, így a Milíciával hozatta őket. Azok „némi meggyőző beszélgetés után” (?) aláírták az alapszabályzatot, majd hazamentek.³³⁶ (Egy másik forrás szerint aznap este összesen hat személyt szedtek össze a Milícia segítségével.³³⁷) Végül a beíratottak közül még 90-en aláírták az alapszabályzatot, körülbelül harmincan nem, végül ennyi személlyel avatták fel a kollektív gazdaságot.³³⁸

Annak érdekében, hogy a kollektív gazdaság székházzal rendelkezzen, Gáll Károly és Gáll József helybeli gazdákat gazdasági szabotázs vádjával (nem vetették be teljesen földterületüket) teljes vagyonekobbzásra (24+24 Ha föld, traktor és más mezőgazdasági felszerelés, állatállomány, lakóház) ítélték, ami a kollektív gazdaság tulajdonába került. A két gazdát bebörtönözték, családjukat a helyi Ideiglenes Bizottság egy héttel a kollektív gazdaság felavatása előtt kiköltöztette és Sepsiszentgyörgyre vitte.³³⁹

Zalánpatak. Itt a szervezést Vidám Balázs irányította.³⁴⁰ Azokat akik nem akartak beiratkozni, azokat nehéz fizikai „önkéntes” munkára (kőhordás, fahordás) rendelték.³⁴¹ Itt végül 1950. július 23-án alakult meg a kollektív gazdaság, de az ellenszegülés mértékére jellemző, hogy a szeptember 3-án meghirdetett kollektív gazdaság nagygyűlésre egyetlen párttag sem jött el, és a helybeli papot hívták el, hogy lelkesítse a kollektív gazdaság tagjait, hogy megkezdjék az őszi mezőgazdasági munkákat.

³³⁵ Veress Gyula Uzon járási pártszervező nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 106.

³³⁶ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 43.

³³⁷ Veress Gyula Uzon járási pártszervező nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 105.

³³⁸ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 43.

³³⁹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, 258.

³⁴⁰ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 90.

³⁴¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 66/1950, 51.

Mikóújfalu. A helységben Andor István szervezett a helyi párt-alapszervezet segítségével (Terza Toma/Tamás, Gábor Gyula, Safta Imre). Itt előbb kiválasztotta a befolyásos gazdákat (8 gazdát szemelt ki) és őket igyekeztek meggyőzni, a be nem állókat közmunkával fenyegették.³⁴²

Többször hívták az Ideiglenes Bizottság székházába az embereket, ahol fenyegették őket, például Bíró Ferencet.

Eresztevény. Itt Dénes Albert „brutálisan” beszélt egy közép gazdával.³⁴³, és amikor Tóth Géza hívatta az embereket, azok félelmükben elbújtak.³⁴⁴

Sepsiszentgyörgy. Sepsiszentgyörgyön a 79 éves Rednic (?) Juliánától elkobozták a Sepsiszentgyörgy mellett lévő 64 Ha-s birtokát, házzal és gazdasági épületekkel együtt. Az ürügyet a szabotázs vádja jelentette, nem kapált volna meg 3 Ha cukorrépát, az elkobzási határozatot Tóth Géza Háromszék megyei helyette párttitkár sugallatára hozták.³⁴⁵

Fotosmartonos. Incze Emmát és fiát, Incze Gergelyt (26 Ha) 4-4 hónap börtönbüntetésre és teljes vagyonelkobzásra ítélték, tartóhántás és kapálás elmulasztásáért. Az 1950. őszi vizsgálat kiderítette, hogy az év nyarán csak 6 napot voltak szabadok, mert egy másik börtönbüntetést töltöttek le, így nem tudták elvégezni a megkövetelt munkákat.³⁴⁶

Oltszem. Vidám Balázs pártszervező pisztollyal fenyegette a helybelieket, emiatt sokan féltek otthon aludni.³⁴⁷

Kollektivizálás a Kézdivásárhelyi járásban

18. táblázat. A Kézdivásárhelyi járás kollektív gazdaságai 1950. szeptember 8-ig

Helységnev r.	Helységnev m.	Megalakulás időpontja
Turia	Torja	1949 augusztus 14
Lemnia	Kézdilemhény	1950 június 11
Mártineni	Kézdimartonfalva	1950 július 2
Mărcușa	Kézdimárkosfalva	1950 július 23
Hățuica	Kézdihatolyka	1950 július 23
Ghidfalău	Sepsigidófalva	1950 július 23

1950 márciusában Tóth Géza, a RMP Háromszék megyei pártbizottságának helyettes titkára (secretar adjunct) egy három hónapos munkaterv-javaslatot készített a megye területén létesítendő kollektív gazdaságok megszervezésére.

³⁴² Andor István aktivista 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 145.

³⁴³ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 43.

³⁴⁴ Veress Gyula Uzon járási pártszervező nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 105.

³⁴⁵ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, 256.

³⁴⁶ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 267-268.

³⁴⁷ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 91.

Ábrahám Sándor (Kézdivásárhely járási pártbizottság titkár) 1950 márciusában kapta meg ezt a három hónapos munkaterv-javaslatot, eszerint a járásban ezalatt hat (más forrás szerint öt) kollektív gazdaságot kellett megalakítani.³⁴⁸

A járási pártbizottság dönthette el, hogy hol alakítják meg a leendő kollektív gazdaságokat, így Kézdimartonfalva, Kézdilemhény, Nyújtód, Kézdihatolyka és egy nem ismert helységeket választották ki, minden helysége egy kezdeményező csoportot állítottak össze. Ábrahám Sándort a kézdimartonfalvi kollektív gazdaságot szervező csoportba tették, de a felelőst a megyei pártbizottságtól küldték le.³⁴⁹

A kézdimartonfalvi kollektív gazdaság megalakítása után egy gyűlés volt a megyében, itt mondták, hogy ezentúl önállóan, a járási pártbizottság kell szervezzen. Ekkor létrehoztak egy csoportot (kollektívát) a járási pártbüro tagjaiból, majd megkezdték a szervezést Felső-Csernáton és Kézdihatolyka községekben.³⁵⁰ Kézdimárkosfalván a járási pártbüro részéről Molnár József felelt a szervezésért.³⁵¹

Dálnokon Szia György járási pártbizottság titkár, a helyi Ideiglenes Bizottság elnöke, és Butglea (?) Alexandru szervezett, akik a beállóknak megígérték, hogy aki ősszel belép a kollektív gazdaságba nem kell „önkéntes” munkában fuvarozzon.³⁵²

Ábrahám Sándor (Kézdivásárhely járási pártbizottság titkár) nyilatkozata szerint Tóth Géza, a megyei pártbizottságának helyettes titkára utasította, hogy ahol nincs székháza a leendő kollektív gazdaságnak, ott szabotázs vádjával vitessenek el egy kulák-gazdát, és annak házában legyen a székház. Az intézkedést a Milícia és a helyi Ideiglenes Bizottság hajtotta végre, Ábrahám szerint nem ő, hanem Tóth Géza utasította ezeket a szerveket a kilakoltatásra.³⁵³

Torja. A járásban először Torjában kezdték meg egy kollektív gazdaság szervezését, itt Ábrahám Sándor, Kézdivásárhely járás párttitkára szervezte a kollektív gazdaságot, de a megyei pártbizottság részéről Tóth Géza és Nebel Dénes volt a felelős, hogy a járási pártbizottság

³⁴⁸ Ábrahám Sándor nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 59.

³⁴⁹ Kézdimartonfalvi működéséről Ábrahám Sándor csak annyit nyilatkozott, hogy leellenőrizte a helyi tömegszervezetek vezetősége és a kezdeményező bizottság (comitet de inițiativă) összetételét, és minden vasárnap agitátorokat és kultúrcsoportot (echipa culturală) küldött a faluba. Ábrahám Sándor nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950 f. 59.

³⁵⁰ Ábrahám Sándor nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 60.

³⁵¹ Ábrahám Sándor nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 60.

³⁵² Ábrahám Sándor nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 61.

³⁵³ Ábrahám Sándor 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950 f. 64.

eredményes munkát végezzen a kollektivizálásban. A szervezésben még résztvett egy Vajda nevű Nagy Nemzetgyűlési képviselő is.³⁵⁴

A kollektív gazdaságot 1949. augusztus 14-én alakították meg, elnöknek a helybeli állami gazdaság elnökét, Balázs Mártont tették meg.

A tagság passzív volt, a 74 tagból csak 3-13 személy dolgozott, emiatt alig tudták az őszi vetési munkálatokat elvégezni. Itt 1950 januárjában kizártak a kollektív gazdaságból három családot, közöttük az egyik legjobban dolgozót.³⁵⁵

Kézdilemhény. A RMP megyei büroájában eldöntötték, hogy Kézdilemhényben is kell kollektív gazdaságot szervezni, mert Luka László (akkori pénzügyminiszter és Központi Bizottság tag) onnan származott, és úgy ítélték meg, ha itt létre tudnak hozni egy kollektív gazdaságot, máshol is könnyebb lesz.³⁵⁶ Ebben a helységben Tóth Géza megyei helyettes párttitkár volt a szervezésért felelős, a munkában még résztvett Ábrahám Sándor járási párttitkár, Dénes Albert és Pascu Vasile aktivisták is.³⁵⁷

Dénes Albert utasítására Ábrahám Sándor felszólította a (kézdivásárhelyi?) tanítóképző igazgatóját, hogy küldje haza a két kézdilemhényi tanulót, hogy győzzék meg a beállásról a szüleiket.³⁵⁸ Ennek nyomán Németh Antal gazda leányát, és Jakabos gazda fiát hazaküldték a tanítóképzőből, hogy a szüleiket írássák be a közös gazdaságba, eredmény nélkül ne is menjenek vissza az iskolába, mert nem fogadják őket.³⁵⁹

1950. április 22-ről 23-ra virradó éjszaka öt kövel bedobták a lemhényi 3. sz. párt-alapszervezet titkárának, Veress Simonnak az ablakát, mert az élénk agitációt végzett a kollektivizálás érdekében.

1950. május 5-én Lemhényben a szövetkezet oldalára ragasztva egy plakátot találtak a következő szöveggel: „Elvtársak és gazda testvérek, ne álljatok be a kollektívba, mert elveszítitek tulajdon jogotokat a szabad élettől, le azzal az emberrel, aki kolhoz akar, szabadságot a népnek, kitartás testvér”.³⁶⁰

³⁵⁴ Ábrahám Sándor 1950. szeptember 19-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 58., 62.

³⁵⁵ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 11.

³⁵⁶ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 14.

³⁵⁷ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 41., 59.

³⁵⁸ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 59.

³⁵⁹ Ábrahám Sándor 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950 f. 5., f. 64.

³⁶⁰ A román eredeti szöveg szerint: Tovarăși și frați țărani să nu intrați în colectiv, deoarece pierdeți drepturile proprietate dela viața liberă, jos cu acel om care vrea colhoz, libertate pentru populație, rezistați frați.

Ennek nyomán gyanúsítottakat letartóztatott és elvitt a Securitate: egy forrás két személy őrizetbevételéről³⁶¹, egy másik négy személy, köztük Fülöp Károly és Mátyás Ferenc középgazdákat említ, az ominózus felirat szövegeként pedig azt adja meg, hogy „[...] ne iratkozzatok be a kollektív gazdaságba”.³⁶²

A letartóztatásuk után egy második plakát is megjelent, a tetteket elfogták és elítélték, de az ártatlannak bizonyult letartóztatottakat (közül a két befolyásos középgazdát) nem helyezték szabadlábra, hanem – kihasználva az alkalmat – még 1-2 hétig a börtönben tartották őket, és megpróbálták rábírní a beiratkozásra. Mindkettőjüknek kiterjedt rokonsága volt a faluban, és a szervezők a beállításuktól a falu nagyészének beiratkozását remélték. Fülöp Károly írásbeli garanciát kért és kapott, arról, hogy (valószínűleg rokonát) Ferenc Károlyt nem dobják ki a torjai kollektív gazdaságból, ezek után beállt. Mátyás Ferencsel főleg Ábrahám Sándor pártszervező „foglalkozott”, úgy tűnik, a tanítóképzőbe járó gyerekét hazaküldték az iskolából, ez győzte meg, hogy beálljon.³⁶³

Kézdilemhényben a földcserek jelentették a legnagyobb nehézséget – mintegy 500 gazda földterületét kellett máshol kimérni, és sokuknak 25-30 helyen is volt kis, 2-3 Ha-s kiterjedésű földterülete. A földcsere-jegyzőkönyvek aláírása 2 hónapig tartott, ugyanis a gazdák nem akarták aláírni, mert rosszabb helyen kaptak csereföldet. Végül csak a Milíciával tudták a földcsere-re rákényszeríteni az embereket. Pár ember még ezek után sem akarta aláírni, a további meggyőzésért hívták őket a Néptanácsra, de nem jöttek, őket éjszaka, a Milíciával vitték a Néptanácsra/Ideiglenes Bizottságra, hogy aláírassák velük a földcsere-jegyzőkönyvet.³⁶⁴ Akik még ekkor is ellenálltak, azokat egy szobában tartották fogva, hogy ott „gondolkodjanak” az aláírásról.³⁶⁵ Ezt követően terjedt el a kollektív gazdaságok szervezésénél a Milícia igénybevétele.³⁶⁶

Ábrahám Sándor középgazdákat vitetett el a Milíciával, és ott tartotta őket, míg alá nem írták a belépési nyilatkozatokat. Tóth Ernő a kézdívásárhelyi Milícián nyolc lemhényi gazdát látott.³⁶⁷

³⁶¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 41., 59.

³⁶² Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 14.

³⁶³ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 14.

³⁶⁴ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 14., 59.

³⁶⁵ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 5., 62., 64., 73.

³⁶⁶ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 14.

³⁶⁷ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 79.

Felsőcsernáton. A helységben Gecse Zoltán pártaktivista felelt a szervezésért, de résztvett benne Ábrahám Sándor járási párttitkár is.³⁶⁸ Ábrahám Sándor három, a kollektivizálással szembenálló gazdát a Securitátéval letartóztatott, majd fogházba zárták őket. A börtönbe odaadta nekik a kollektív gazdaság alapszabályzatát, hogy tanulják meg³⁶⁹, mindezt Tóth Géza tudtával tette.³⁷⁰

Ugyanitt Ábrahám a tanítókat küldte, hogy a faluban házról-házra járjanak, és mondják meg a helybelieknek, hogy ha nem iratkoznak be a kollektív gazdaságba, a gyerekeiket nem fogadják az iskolába.³⁷¹ Ugyanakkor azt ígérték nekik, hogy ha belépnek a kollektív gazdaságba, nem kell több közmunkát végezniük.³⁷²

Kézdiszentlélek. Szász Ágnes és fiát, Szász Jánost ítélték hat hónap börtönre és teljes vagyonek kobzásra (9 Ha föld, hét szarvasmarha), mert nem a vitte a gabonáját a szérűre. Szász Jánost börtönbe zárták, a vagyonukat – mivel nem alakult meg kollektív gazdaság – 1950 októberéig nem vették el.³⁷³ A vagyonek kobzásra a sugallat a megyei pártbizottságtól jött.

Szentkatolna. Tompa Lászlót egy hónap börtönre és teljes vagyonek kobzásra ítélték (39 Ha föld, és mezőgazdasági felszerelés), javait a szervezés alatt álló kollektív gazdaság számára foglalták le, őt bezárták (az ürügy: nem a vitte a gabonáját a szérűre).³⁷⁴

Kézdimárkosfalva. Itt „önkéntes” munkára küldték a be nem iratkozottakat.³⁷⁵

Kollektivizálás a Kovásznai járásban

19. táblázat. A Kovásznai járás kollektív gazdaságai 1950. szeptember 8-ig

Helységnev r.	Helységnev m.	Kollektív gazdaság neve	Megalakulás időpontja
Mártineni	Kézdimartonfalva	A Béke Partizánjai	1950 július 2
Leț	Lécfalva	Győzelem Útja	1950 július 16
Mărcușă	Kézdimárkosfalva	November 7	1950 július 23
Peteni	Székelypetőfalva	Petőfi Sándor	1950 július 23
Hătuica	Kézdihatolyka	Május 1	1950 július 23

Kovászna járás párttitkára Tóth Ernő volt.³⁷⁶ A járásban Andor István járási pártaktivista, utána Seps-i rajoni aktivista szervezett Árkos, Mikóújfalú, Étfalvazoltán helységekben.³⁷⁷

³⁶⁸ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 60.

³⁶⁹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 64, 73.

³⁷⁰ Ábrahám Sándor 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 64.

³⁷¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 6.

³⁷² Ábrahám Sándor 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 64.

³⁷³ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 265-266.

³⁷⁴ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 264-265.

³⁷⁵ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 46.

Kovászna járásban 1950 márciusában kezdték meg a szervezést Székelypetőfalva, és Papolc (Păpăuți) helységeiben. Eleinte a megyei pártbizottság szervezte a kollektív gazdaságokat megalakítását, de 1950 júniusában egy megyei pártgyűlésen feldolgozták, hogy a járási pártbizottságok kell ezután a kollektív gazdaságokat megszervezzék.³⁷⁸ Ugyanekkor ismertették a megyei kollektivizálási tervet is, Kovászna járásban a következő helységeiben akartak kollektív gazdaságokat szervezni: Sepsiarókos, Sepsikőröspatak, Székelypetőfalva, Kézdimartonfalva.³⁷⁹

Tóth Géza sokszor kritizálta a (megyei) pártgyűléseken a Kovászna és Uzon járási párttitkárokat, mert szerinte nem tekintették szívügyüknek a kollektív gazdaságok szervezését, és megrovásukat vagy a pártból való kizárásukat helyezte kilátásba, ha nem mutatnak fel eredményeket.³⁸⁰ Telefonon is sokszor szidta Tóth Ernőt Tóth Géza, és közölte, hogy bármi áron kollektív gazdaságokat kellett szervezni. Dénes Albert is kritizálta Tóth Ernőt.³⁸¹

1950. június 14-én egy megyei pártaktíva ülést tartottak, ahol Nagy Mihály megyei pártbizottság titkár újra kritizálta a Kovászna és az Uzon járásbeli pártbizottság tagjait, mert kevés eredményt tudtak felmutatni a kollektivizálásban, gyakorlatilag itt nem is alakult még meg egyetlen kollektív gazdaság sem addig.³⁸² A szünetben az érintettek a kézdivásárhelyi és sepsiszentgyörgyi járási aktivistáktól érdeklődtek, ők hogyan érték el sikereiket a szervezésben.

Június végén-július elején hívatta Tóth Ernőt Tóth Géza a megyei pártbizottsághoz (ott volt még Zöld Szilárd a járási Néptanács elnöke), és kritizálta, hogy Kovászna járásban nem halad a szervezés. Ekkor Tóth Géza és Tóth Ernő elmentek Kézdivásárhelyre a járási pártbizottság titkárához, Ábrahám Sándorhoz, aki elmondta, hogy Kézdi járásban hogyan szervezik a kollektív gazdaságokat: a beszervezéskor nyomásgyakorlást használnak, ha pedig ez nem használ, az ellenszegülőket a Milíciára vagy a Securitátéra hívatja, ahol odaadnak a fogvatartottnak egy kollektív gazdaság alapszabályzatot tanulmányozni, és mindennap megkérdik, hogy mit tanult, egész addig, míg alá nem írja a belépési nyilatkozatot. Ha gyereke van az iskolában hazaküldik, elmagyarázva, hogy addig nem mehet vissza, míg az édesapja be

³⁷⁶ Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 123.

³⁷⁷ Andor István 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 143.

³⁷⁸ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 75., Ábrahám Sándor 1950. szeptember 19-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 62.

³⁷⁹ Andor István 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 143.

³⁸⁰ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 79.

³⁸¹ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 79.

³⁸² Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 125.

nem lép. Ha valakinek valamilyen múltbeli kihágása volt, hívatják a Milíciára vagy a Securitatéra, és addig fenyegetik, míg be nem lép a kollektív gazdaságba.³⁸³

Ezután Tóth Ernő magához rendelte Zsigmond János és Csákány Géza pártaktivistákat, és utasította őket a komolyabb szervezőmunkára „*a szervezésnek menni kell, csupán a vér ne folyjon*” mondta, és attól fogva ebben a járásban is erőszakos módszereket kezdtek használni.³⁸⁴

Ott, ahol nem volt épület a leendő kollektív gazdaság székházának, szabotázs vádjával elvitettek egy kuláknak minősített személyt (pl. Kézdimárkosfalva, Kézdihatolyka), erre az utasítást Tóth Géza adta és a helyi Milícia és Néptanács vezetőségét is erre utasította.³⁸⁵

Lécfalva. Itt Veres Lajos, Veres Gyula és Gáll Jenő járási titkár szervezték a közös gazdaságot.³⁸⁶ Az 1949. március 3-5-i határozat után Háromszék megyében az első települések között volt, ahol a kollektív gazdaság megszervezésével próbálkoztak: két elvtárs lejött Bukarestből (a Mezőgazdasági Minisztériumtól Raț Gheorghe) és a KB-től valaki, és Tóth Géza megyei párttitkárral együtt elmentek Lécfalvára. Egy gyűlést tartottak a párttagokkal (szegény és középparasztokkal), akiknek elmondták a gyűlés célját (kollektív gazdaságot alakítani), és megkérték őket, estére egy újabb, hasonló témájú gyűlésre hozzanak magukkal három-három személyt (rokonokat, testvéreket) – az esti gyűlésen mintegy 30 személy vett részt, de zömük földnélküli szegény ember volt.

A gyűlés után Tóth Géza és Raț Gheorghe kiértékeltek az addigi eredményeket, és Raț elmondta, máshol is hasonlóképpen történt, és „a parasztokat rövidekre kell fogni”, nem szabad utánuk engedni, mert máskülönben soha nem iratkoznak be a kollektív gazdaságba.

1950 májusáig a helységben 103 Ha földterületet adtak át az államnak, amely a helyi Ideiglenes Bizottság kezelésébe került. Egy éjszaka 34 kevés földdel rendelkező magángazda felszántott és bevetett ebből 1-1 Ha területet, az esetről a Milícia szabotázs jegyzőkönyvet vett fel.³⁸⁷

Amikor intenzívebben kezdtek szervezni a helységben, Tóth Géza és Veress Lajos – kihasználva ezt a kihágást – börtönbe záratott a 34 közül öt embert, akiket elvittek Sepsiszentgyörgyre. Amikor Veress Gyula Lécfalvára ment, az öt elvitt gazda feleségei felkeresték, és megígérték, hogy beiratkoznak a kollektív gazdaságba, csak engedjék el a

³⁸³ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 75.

³⁸⁴ Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 126.

³⁸⁵ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 64., 73.

³⁸⁶ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 46.

³⁸⁷ Veress Gyula Uzon járási pártszervező nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 104.

férjeiket. Másnap Veress Gyula felkereste Tóth Géza megyei párttitkár-helyettest, és kérte, hogy engedjék szabadon az öt személyt. Amikor elengedték azokat, azt mondta nekik, hogy szervezzék be a többi falubelit is, nehogy úgy járjanak, mint ők.³⁸⁸ Rövidesen 72 család beiratkozott a kollektív gazdaságba, de mind szegényparasztok. Ekkor Tóth azt mondta, hogy a szervezést folytatni kell, ha lehet az egész falut be kell szervezni. Ekkor hozzáláttak a középparasztok beszerzésének, és mikor Şerban Alexandru/Sorbán Sándort (?) 17 Ha-s gazda belépett, aznap estig még 42 helybeli iratkozott be, másnap reggel pedig az egész falu belépett – 236 család.³⁸⁹ Şerban Alexandrut/ Sorbán Sándort megválasztották kollektív gazdaság elnöknek, és a vezetőségben is hasonló módos gazdák voltak.³⁹⁰ Itt még apróbb kihágásokkal zsaroltak.³⁹¹

A kollektív gazdaság székházát Keresztes Lajos házában rendezték be, miután a földbirtokost „vetési terv szabotálása” ürügyén egy év börtönbüntetésre és teljes vagyonek kobzásra ítélték – 32 Ha földjét és mezőgazdasági felszerelését (pl. cséplőgép, hat szarvasmarha) elvették. Az elkobzási ítéletet Tóth Géza megyei párttitkár-helyettes sugallatára hozták, a családfőt börtönbe csukták, családja a faluból Sepsiszentgyörgyre távozott.³⁹²

Ugyancsak elkobozták Kali Albert volt jegyző teljes vagyonát (11 Ha, 4 szarvasmarha, ház), majd a kollektív gazdaságnak adták, a gazda pedig bútorai és ingóságai egy részével Nagyborosnyóra költözött.³⁹³ (Az ürügyet itt is a „gazdasági szabotázs” vádja szolgáltatta: állítólag nem javította ki időre a mezőgazdasági felszerelését, eltitkolt földterületet, és nem vetett be egy parcellát burgonyával.)

Étfalvazoltán. Itt Vidám Balázs, Dénes Albert és Andor István szervezett.³⁹⁴ Az első öt ellenszegülő gazda elé egy nyilatkozatot tettek, melyszerint „nem akarok belépni, és nem támogatom a mostani társadalmi berendezkedést”.³⁹⁵ A Milíciát is használták a meggyőzésre.³⁹⁶ Az elsőnek beiratkozott négy helybelit a falustársaik fenyegették, szeptember 4-én este pedig bedobták házaik ablakait.³⁹⁷

³⁸⁸ Veress Gyula Uzon járási pártszervező nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 104.

³⁸⁹ Veress Gyula Uzon járási pártszervező nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 104.

³⁹⁰ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 2-3.

³⁹¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 46.

³⁹² DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 259.

³⁹³ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 257-258.

³⁹⁴ Andor István aktivista 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 145.

³⁹⁵ István Andor aktivista 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 146.

³⁹⁶ István Andor aktivista 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 146.

³⁹⁷ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 39/1950, 27.

Nagy Mihály megyei pártbizottság-elnök utasította Pichler Mártát, hogy Vidám Balázst ne hagyja többet szervezni, menjen el Étfalvazoltánra, és kérjen nyilatkozatot az emberektől, hogy Vidám Balázs milyen módszerekkel szervezett.³⁹⁸ A meghirdetett gyűlésre senki nem jött el, ekkor Picher – Nagy Mihály utasítására – a lakásukon kereste meg őket. Így sikerült másnapra mintegy 60 ember részvételével gyűlést tartani, ahol elítélte Vidám Balázs szervezési módszereit, és elmondta, hogy a párt nem kényszerít senkit, hogy belépjen a kollektív gazdaságba, mindenki meggyőződése szerint cselekedjen, csak akkor lépjen be, ha meggyőződött a kollektív gazdaság előnyeiről. A gyűlésen ott volt a helyi Néptanács elnöke, Keresztes Géza. Ez a gyűlés után megállt a kollektív gazdaság szervezése, az emberek nem iratkoztak be – arra hivatkoztak, hogy még nem győzték meg őket. A gyűlés után Tóth Géza és Andor István megharagudott Picherre³⁹⁹, Tóth azt mondta neki, ha Nagy Mihály azt mondta volna, hogy ugorjon a kútba, megtette volna? – és kitiltotta a községből.⁴⁰⁰

Ekkor Andor István és Dénes Albert Tóth Gézától azt a feladatot kapták, hogy foglalkozzanak az étfalvazoltáni szervezéssel – neveket kaptak, és azok elkövetett kihágásait (pl. egyesek 1954-ben cinket loptak a vasúttól). Ezeket aztán megfenyegették, hogy ha nem állnak be a kollektív gazdaságba, komoly büntetésre számíthatnak – amire azok beálltak.⁴⁰¹

Csak szegényparasztok álltak be, egyetlen módosabb gazda sem, így nem lehetett felavatni, mert hiányzott az elégséges földterület és mezőgazdasági felszerelés, ezért Tóth Géza beleegyezésével beírátták őket is. De Ubonyik KB instruktork figyelmeztette őket, hogy ez szabálytalan, azért Dénes Albert utasította Gál pártszervezőt, hogy zárassa ki őket.⁴⁰²

Kézdimartonfalva. Itt Ábrahám Sándor járási párttitkár, Dénes Albert, Pulugov Alexandru/Sándor és Tóth Géza szervezte a kollektív gazdaságot.⁴⁰³

Ábrahám Sándort a kézdimartonfalvi kollektív gazdaságot szervező csoportba (colectiv) nevezték ki, de a szervezési felelőst a megyei pártbizottságból küldték le. Ábrahám Sándor ellenőrizte le a helyi Ideiglenes Bizottság és a tömegszervezetek összetételét és egy öttagú, helybeliekből álló szervezési/kezdeményező bizottság (comitet de inițiativă) alakított és minden

³⁹⁸ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 91.

³⁹⁹ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 91.

⁴⁰⁰ Pichler Márta 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 91.

⁴⁰¹ István Andor aktivista 1950. szeptember 22-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 146.

⁴⁰² DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 44.

⁴⁰³ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 62.

vasárnap kultúrcsoportot küldött a faluba, de agitátorokat is, akik a helybeli agitátorokkal együtt vasárnaponként mentek a szegény- és középparasztokhoz.⁴⁰⁴

A szervezés során csak egy kényszerítéssel esetről tudunk: Tóth Géza (?) egy helybeli tekintélyes gazda, Farkas (aki később községi Néptanács elnök lett) párttag elé tett két nyilatkozatot, az egyik egy belépési nyilatkozat volt, a másik pedig egy nyilatkozat volt arról, hogy az aláíró a kollektív gazdaság ellen van. A gazdának a két nyilatkozat valamelyikét alá kellett írnia, csak így tudták bekényszeríteni a kollektív gazdaságba.⁴⁰⁵

Azért, hogy székházat szerezzenek a leendő kollektív gazdaságnak, a helybeli Vayna családnak teljesíthetetlen fuvarozási kötelezettséget írtak elő (50 köbméter fa fuvarozására kötelezték őket, amit nem tudtak elszállíttatni), és valószínűleg gazdasági szabotázs vádjával (a fuvarozás elmulasztásáért és egy földterület megkapálásának elmulasztásáért) börtönre és vagyonekobbzásra ítélték őket. Vayna Annát 6 hónap börtönbüntetésre, lányát, Vayna Juliannát 6 hónap börtönbüntetésre, és vagyonekobbzásra ítélték. Vayna Annát börtönbe zárták, ezután lánya elhagyta a községet, és Sepsiszentgyörgyre (?) ment. Vagyonukat elkobozták (23 Ha föld, ház, állatok) és a helybeli kollektív gazdaságnak adták át. Az elkobzási ítéletet Tóth Géza megyei párttitkár sugallta.⁴⁰⁶

Ugyanitt Lázár Dávid volt jegyzőt beszolgáltatási hátralékért és saját vetőmagvak használatáért ítélték teljes vagyonekobbzásra (21 Ha szántóföld, 6 szarvasmarha), és 10 hónap börtönbüntetésre ítélték, amit ebben az esetben is Tóth Géza sugallta a bíróságnak. Házát, földjeit és mezőgazdasági felszerelését a kollektív gazdaságnak vette át, bútorainak egy részét a helyi Milícia használta. A családfőt börtönbe zárták, családja Ozsdolára költözött.⁴⁰⁷

A földcsere aláírásához a gazdák nem jöttek az Ideiglenes Bizottság székházára, ezért a Milícia autójával hozták be őket, de csak pár ilyen esetet vallottak be a pártszervezők.⁴⁰⁸

Kézdimárkosfalva. A felelős szervező Molnár József járási pártaktivista volt, de a szervezésbe bekapcsolódott Ábrahám Sándor járási párttitkár is, aki javasolta, hogy négy befolyásos kulák családot – Márton Benedek-, és a három Forró testvér családját –vigyenek el a községből.⁴⁰⁹ A megyei pártvezetés, személyesen Tóth Géza ezt jóváhagyta, és a négy családot a

⁴⁰⁴ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 62, 59.

⁴⁰⁵ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 16.

⁴⁰⁶ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 261.

⁴⁰⁷ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 260-261.

⁴⁰⁸ Ábrahám Sándor 1950. szeptember 19-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 62.

⁴⁰⁹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 60.

Milícia őrizetbe vette és elvitte a helységről⁴¹⁰, majd börtönbüntetésre és vagyonelkobzásra ítélték őket „gazdasági szabotázs” ürügyével.

Az elhurcoltak közül Márton Benedeket egy évi börtönbüntetésre és teljes vagyonelkobzásra ítélték (19 Ha föld, 10 szarvasmarha, 20 juh) fuvarozási kötelezettsége nem teljesítéséért, és egyes terményeket kapálásának elmulasztásáért. Márton Benedeket börtönbe zárták, javait elvette a kollektív gazdaság, házában magtárat létesítettek.⁴¹¹

A három Forró testvér a falu „értelmiségének”, számított: édesapjuk tanár volt, ők középiskolát végeztek, és a család együtt egy cséplőgépet üzemeltetett.⁴¹² Forró Józsefet (24 Ha föld, hat szarvasmarha), Forró Jánost (11 Ha, hat szarvasmarha), Forró Lászlót (9 Ha, hat szarvasmarha) nyolc-nyolc több hónapos börtönbüntetésre és vagyonelkobzásra ítélték, mert nem kapálták meg a cukorrépat, és nem végezték el a tarlóhántást. Testvérük, Forró Zsuzsanna földjeit (19 Ha) is elkobozták. A négy testvér javait elvették és a kollektív gazdaságnak adták. A bírósági tárgyalásuk előtt öt nappal a testvéreket (családjaikkal együtt) letartóztatták és Sepsiszentgyörgyre vitték. A családtagokat később elengedték, és a háztartási javak egy részét magukhoz vehették, majd elköltöztek a helységről.

Székelypetőfalva. A székelypetőfalvi kollektív gazdaság megszervezésében Dénes Albert és Ábrahám Sándor vett részt.⁴¹³ A helységben 1950 márciusában kezdődött meg a petőfalvi kollektív gazdaság szervezése, ekkor 17 család („szegény- és középparaszt”) iratkozott be. Eleinte egy Schusler (?) nevű, megyei pártbizottság-titkár volt a szervező, aki bevette a kollektív gazdaságba a 37 Ha-s Haray/Harai Ferenc nagygazdát, akinek egy állást ígért a leendő gazdaságban, ha nem „agitál” a kollektív gazdaság ellen.⁴¹⁴

Összesen 30 szegényparasztot beszerveztek, de a középparasztokat (azaz a módosabb gazdákat) továbbra sem sikerült. Dénes Albertet áttekintette a beiratkozottak névjegyzékét is, és öt kulák minősítésű gazdát talált ott, mindannyian MNSz tagok. A kulákokat ki kellett zárni a tagok közül, ezért utasította a MNSz megyei szervezetét a kizárásra, amire lejött a faluba egy megyei küldött, aki egy MNSz-alapszervezeti gyűlést hivatott össze, ahol kizáratta az öt személyt.⁴¹⁵ Ezek után az öt személyt törölték a kollektív gazdaságba beiratkozottak közül, de a

⁴¹⁰ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 65., 74.

⁴¹¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 262.

⁴¹² DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 266.

⁴¹³ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 42.

⁴¹⁴ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 42.

⁴¹⁵ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 43.

helybeliek már nem akartak beállni a kollektív gazdaságba, úgyhogy Dénes Albert kénytelen volt az öt kulákból kettőt törölni a kulák-névjegyzékből (mondván, azok nem tartanak szolgát), és közülük egyiket – a helybeliek nyomására – bevett a kollektív gazdaságba (a helybeliek azzal érveltek, hogy egy jól működő kollektív gazdaságnak szüksége lesz egy cséplőgépre és egy lakatosműhelyre – az illető kulák mindkettővel rendelkezett).

Két másik kulákot elüldöztek a községből, egyikük belsőségét szabotázs vádjával lefoglalták, és kollektív gazdaság székházat létesítettek benne.⁴¹⁶ Egyikük Haray/Harai Ferenc földbirtokos volt, akit 2 hónap börtönre és teljes vagyonekobzásra ítélték (40 Ha föld, 6 szarvasmarha, 18 disznó), „mert nem szántott jól”, csak egyszer kapálta meg a cukorrépáját stb. A gazdát börtönbe zárták, vagyonát elvette a kollektív gazdaság, házába kollektív gazdaság székházat létesítettek, családja Kézdivásárhelyre távozott.⁴¹⁷ Egy adat szerint 1950. (?) szeptemberében vitték el, visszatérése után Kézdivásárhelyen tartózkodott.

A másik elkobzás Vayna Ilona özvegyasszonyt érintette (29 Ha, 6 szarvasmarha), akit azzal vádoltak, hogy nem végzett el bizonyos mezőgazdasági munkákat. Vagyonát zárolták és (még a bírósági ítélet előtt) a kollektív gazdaságnak adták, amely használatba vette, bútorait a helyi óvodának adták.⁴¹⁸

A szervezés során ismert egy eset, amely azt illusztrálja, mennyire ellenszenves volt az egész szervezés a gazdáknak: egyik vasárnap kiszállt Sepsiszentgyörgyről egy kultúrcsoport, hogy filmvetítéssel – és kollektivizálás melletti agitálással – egybekötve egy műsort adjanak elő, de a lakosok nem jöttek el a rendezvényre. Ekkor Dénes Albert hívta Tóth Ernőt, és más agitátorokat, hogy házról-házra menjenek, és hívják a helybelieket a kultúrotthonba. Egyik háznál Dénes Albert észrevette, hogy az egyik szobából a másikba szaladnak előre, és utánuk ment. Követte őket a kamrán keresztül a padlásra, és pisztollyal a kezében az ott rejtőzködő gazdákat a kultúrotthonba terelte, majd a műsor után a Néptanácsban egy gyűlést tartott nekik, ahol ordítva szidta a gazdákat – ezek után nagyon tartottak tőle a helybeliek.⁴¹⁹

A Kézdivásárhely rajoni RMP részéről még két pártszervezőt küldtek (Tóth Ernőt és Zsigmond Jánost), akik fenyegetéssel próbáltak még több személyt belépésre bírni, emiatt kollektív gazdaság-ellenessé vált a hangulat.

⁴¹⁶ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 43.

⁴¹⁷ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 262.

⁴¹⁸ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 268-269.

⁴¹⁹ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 79.

Június közepe után (az 1950. június 14-i gyűlés után) Tóth Ernő járási párttitkár kiküldte Zsigmond Jánost Székelytetőfalvára szervezni és kezébe adta öt-hat gazda nevét, ahová fel volt írva, hogy milyen kihágásokat követtek el, és utasította őket, hogy állítson ki szabotázs jegyzőkönyvet róluk.⁴²⁰ Zsigmond két büntetést említ: Héjja Árpád gazdát (aki asztalossággal is foglalkozott) „nem szabályszerű [áru]szállításért és eladásért” büntette meg, egy cséplőgép-tulajdonost pedig azért, mert nem fejezte be határidőre a javítást.⁴²¹

1950. július első felében a helységbe küldték Ábrahám Sándor Kézdivásárhely rajoni párttitkárt, aki a helyi Néptanács elnökkel közösen összeállított egy névjegyzéket a kollektív gazdaságba még be nem állt családokról, és hívatta őket a Néptanács székházába, ahol fenyegetéssel próbálta rábírní őket, hogy álljanak be a kollektív gazdaságba: azzal fenyegette őket, hogy nagy mennyiségű kő- és fahordást rónak ki rájuk (mintegy 20 kilométer távolságról), és ha nem tudják teljesíteni, szabotázsért bíróságra adják őket.⁴²² A kollektív gazdaságba belépőknek a szállítási kötelezettség törlését helyezte kilátásba.

Egy másik forrás szerint Ábrahám Sándor 3 középgazdát hivatott, és éjszaka 11-ig győzködte őket, de nem akartak beállni. Ekkor Ábrahám egy-egy fehér lapra nyilatkozatot írt, egyik szerint rendszer- és kollektív gazdaság-ellenesek, a másik a belépési nyilatkozat volt, és választás elé állította őket, melyiket írják alá. Ezekután, körülbelül éjfél körül mindhárman beiratkoztak. Példájukat látva, a többi középgazda is beiratkozott.⁴²³

A szervezés során még egy atrocitásról tudunk, Héjja Dezsőt helybeli gazdát a Securitate elvitte, mert nem akart beállni a kollektív gazdaságba.

Dénes Albert utasítására Zöld Szilárd (Constantin) és Tóth Ernő (járási párttitkár), úgy állította össze a földcsere-jegyzőkönyveket, hogy azoknak, akik a tagosított terület miatt máshol kapnak földet, minél több tagban mérjenek ki területet. Az aláíratást Dénes Albert végezte, aki nem jött aláírni a földcsere-t az a Milíciával hozatták.⁴²⁴ Azon az este, amikor a tagosítási jegyzőkönyvek aláíratása folyt, a falu 70-80%-a beiratkozott.⁴²⁵

⁴²⁰ Zsigmond János 1950. szeptember 24-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 126.

⁴²¹ Zsigmond János 1950. szeptember 24-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 126.

⁴²² Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 76.

⁴²³ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 42.

⁴²⁴ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 76.

⁴²⁵ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 76.

Ábrahám itt Székelypetőfalván beszervezett pár befolyásos középgazdát, úgy hogy megfenyegette őket, vagy beiratkoznak, vagy mintegy 20 kilométerről kell fuvarozniuk.⁴²⁶ Azon este, amikor a tagosítási jegyzőkönyvek aláírása folyt, a falu 70-80%-a beiratkozott.⁴²⁷ Ehhez az is hozzájárulhatott, hogy a tagosításnál a párszervezők hangoztatták, hogy akik beállnak a kollektív gazdaságba, azok a jobb földeken gazdálkodnak, mert azokat tagosítják, és a maradékot osztják ki a kívül maradtaknak.⁴²⁸ Ez rendkívül hátrányosan érintette a nem kollektív tagokat, hiszen a tagosítás során sokan négy-hat helyen kaptak földet.⁴²⁹

A kollektív gazdaságot 1950 júniusában avatták fel, „Petőfi Sándor” néven, 98 családdal, 280 Ha szántóval, 62 Ha kaszálóval, 51 Ha legelővel.⁴³⁰ A megalakulás után csak kevesen dolgoztak a kollektív gazdaságban.⁴³¹

Itt a kollektív gazdaság-ellenes kijelentésekről nyilatkozatokat vettek, és a Securitatéra továbbították azokat.⁴³²

Papolc. Papolc községben a megyei pártbizottság részéről Égető Vilma, és Sala Márton, a járási pártbizottság részéről Tóth Ernő járási párttitkár és Csákány Géza járási aktivista szervezte a kollektív gazdaságot.⁴³³ 1950. július második felétől a szervezésbe bekapcsolódott Zsigmond János (addig a Felső-Csernátoni Néptanács elnöke) is. Augusztus elején még Papolcra küldték Kisgyörgy Berta párttagot is szervezni, de csak két napot tartózkodott ott.⁴³⁴

Papolcon eleinte nem íratnak be nagygazdákat, ezért csak 1,5 Ha jutott egy kollektivistára (az elvart 3 Ha/fő) helyett, ezért nem engedélyezték a felavatást.⁴³⁵

1950. július 19-én Zsigmond János (Kovácsna járás pártbizottságának felelős szervezője) Papolc községbe érkezett, hogy ellenőrizze le a kollektív gazdaságba beiratkozottakat. Az ellenőrzés nyomán hét személyt törültek a tagok közül mert fizetéses munkahelyen dolgoztak, és rábírták őket arra, hogy a földjeiket felajánlják a kollektív gazdaságnak, majd helyettük

⁴²⁶ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 76.

⁴²⁷ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 76.

⁴²⁸ Zsigmond János 1950. szeptember 24-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 126.

⁴²⁹ SJAN Mureș, Direcția Regională a Ministerului Afacerilor Interne-Mureș Autonomă Maghiară [A Belügyminisztérium Maros Magyar Autonóm Tartományi Igazgatóságának iratai] (a továbbiakban: Dir. Reg. MAI-MAM) 1660, f. 32.

⁴³⁰ SJAN Mureș, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 10.

⁴³¹ SJAN Mureș, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 10.

⁴³² Zsigmond János 1950. szeptember 24-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 126.

⁴³³ Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 123.

⁴³⁴ Kovács Béla szervező 1950. szept. 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 160.

⁴³⁵ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 78.

beszerveztek öt tagot.⁴³⁶ Ezután Zsigmond Jánost utasították, hogy kezdje meg a tagosítást, amit el is indított.

A tagosításnál sokszor nem jelentek meg a helybeliek, úgyhogy – gyorsítandó a szervezést – egy Milicistával hozatták be az embereket az Ideiglenes Bizottság székházára, többeket éjszaka. Zsigmond János utasítására Szabó Dezső helybeli – kulák-minősítésű gazdát – aki nem akarta a földcsere-jegyzőkönyvet aláírni – éjszaka hívták be és a falhoz állították „gondolkodni”.⁴³⁷ Másokkal is ugyanezt a módszer alkalmazta, éjszaka, arccal a fal felé fordulva 3-4 órán keresztül kellett álljanak a helybeliek, míg aláírták a belépési nyilatkozatot.⁴³⁸ A tagosítás során alkalmazott módszerek következtében a tagság 78 családra nőtt.

Ugyancsak Zsigmond János utasítására a Néptanács közmunkára követ hordani rendelt több gazdát, mert nem álltak be a kollektív gazdaságba: két-három köbméter kő szállítását rótták ki rájuk, amit 3-7 nap alatt kellett teljesíteniük.⁴³⁹ Egy másik forrás szerint Zsigmond János kijelölte a Néptanácsnak, hogy ki mennyi követ szállítson, a gazdákat pedig behívatta a Néptanács székházába, és azt mondta, vagy másnap estig leszállítják, vagy belépnek a kollektív gazdaságba. Akik ezt visszautasították, azok féllábon állva a fal fele fordulva kellett álljanak.⁴⁴⁰ Zsigmond két gazdát (Földes Bálintot és Bibó Bélát) külön helységben tartotta, amíg alá nem írták a belépési nyilatkozatot.⁴⁴¹

A kollektív gazdaság tagságának beszerzésével párhuzamosan a gazdaság székházának a megszerzése is zajlott: Bajkó Zsigmond 74 éves nyugdíjas ügyvédet egy hónap börtönre és teljes vagyonekbobzásra ítélték (14 Ha föld, kitűnően felszerelt gépesített gazdaság, saját áramfejlesztő berendezéssel), mert a házába kollektív gazdaság székházat akartak létesíteni, erre a sugallat Tóth Gézától érkezett. Az idős embert bezárták, családja Sepsiszentgyörgyre távozott, gazdaságát a helyi Ideiglenes Bizottság és a kollektív gazdaság szervező bizottsága vette kezelésbe.⁴⁴² Az ürügyet az elkobzáshoz a gazdasági szabotázs jelentette, azzal vádolták Bajkó Zsigmondot, hogy nem vitte a gabonáját szérűcséplésre, és nem ment tartóhántásra.

Kelemen Zoltánt is egy hónap börtönre és teljes vagyonekbobzásra ítélték (27 Ha, 8 szarvasmarha), mert nem akarta a gabonáját a szérűre vinni és nem ment tartóhántásra. Őt

⁴³⁶ Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 123.

⁴³⁷ Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 123-124.

⁴³⁸ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 5.

⁴³⁹ Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 5., 124.

⁴⁴⁰ Kovács Béla szervező 1950. szept. 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 159.

⁴⁴¹ Kovács Béla szervező 1950. szept. 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 160.

⁴⁴² DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 263.

bezárták, családja Sepsiszentgyörgyre távozott, gazdaságát a helyi Ideiglenes Bizottság és a kollektív gazdaság szervező bizottsága vette kezelésbe.⁴⁴³

Nem került el a vagyoneklobzást Pozsony Gábort sem: egy hónap börtönre és teljes vagyoneklobzásra ítélték (22 Ha, 6 szarvasmarha), mert nem vitte a gabonáját szérűcséplésre, és nem ment tartóhántásra. Az ítéletre a sugallat a megyei pártbizottságtól jött, a családfőt bezárták, javait elkobozták, családja Sepsiszentgyörgyre távozott.⁴⁴⁴

A székelypetőfalvi kollektív gazdaság felavatása (1950. július 23.) után egy héttel egy Kovászna járási pártgyűlést tartottak, ezen résztvett Tóth Géza, Ábrahám Sándor, Dénes Albert és (Tóth Géza utasítására) a járási Milícia-, a járási Securitate főnöke, valamint a járási Néptanács elnöke. Itt szidalmazták a kovásznai járásiakat, hogy alusznak, és nem csinálnak semmit, és Tóth Géza eredményeket követelt tőlük.⁴⁴⁵

Ezt követően ők is (nyilatkozta Tóth Ernő- Kovászna járás pártbizottságának titkára) erőszakos módszerekhez folyamodtak: legelőször a papolci kollektív gazdaság szervezésénél: Tóth Ernő utasította a papolci Néptanács elnökét, hogy szabjon kirovást a beiratkozni nem akaró középgazdákra, és utasította a járási Néptanács Oktatási Ügyosztályának főnökét, hogy egyes, beiratkozni nem akaró középgazdák gyerekeit küldje haza.⁴⁴⁶ Többször kérte a felettes szervektől a papolci kollektív gazdaság felavatásának engedélyezését (65, majd 95 tagnál), de állandóan elnapolták, ami bizonytalanságot szült, ezért Tóth Ernő tartott egy külön gyűlést a párttag kollektív gazdaság tagokkal.⁴⁴⁷

1950. augusztus 27-én gyűlésen próbálták rábírní a gazdákat, hogy közösen szántsanak, de azok elutasították mondván, hogy még nincs felavtva a kollektív gazdaság, és kijelentették, hogy a saját földjüket fogják felszántani.⁴⁴⁸ A helyzet orvoslására 1950. augusztus 29-én Tóth Ernő gyűlést hívott össze a kollektív gazdasághoz leghűségesebb és legnépszerűbb gazdákkal. A gyűlés alatt összesereglett a kollektív gazdaság tagok egy része, és sérelmezte, hogy őket nem hívták meg a gyűlésre. Gyűlés után a motorkerékpárján a helységből kifele haladó tartó Tóth

⁴⁴³ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 264.

⁴⁴⁴ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 264.

⁴⁴⁵ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 77.

⁴⁴⁶ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 77.

⁴⁴⁷ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 78.

⁴⁴⁸ Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 125.

Ernőt kövel megdobálták. Tóth Ernő a tettesek között felismerni vélte Török András helybelit, és az esetet még aznap jelentette a járási Securitate Ügyosztályon.⁴⁴⁹

Másnap Tóth Ernő visszajött Securitate alkalmazottal (egyik forrás szerint a Securitate Kovászna járási főnökével, egy másik szerint egy Fatta Ferenc nevű Securitate tiszttel), és letartóztatták Török Andrást (aki az előző napi gyűlésen azt mondta, hogy vagy egyénileg vagy együtt, de dolgozzák meg a földet) és Kelemen B. Bálintnét, mert őket gyanúsították a kódobálással.⁴⁵⁰ Török Andrást több napig fogva tartották, Kelemen B. Bálintnét még aznap elengedték.⁴⁵¹ Az eset kapcsán még beidézték kihallgatásra a helybeli Kelemen Kálmánt, Sonka Lajost, Szabó Dezsőt, Németh Sámuelet.⁴⁵²

Kézdihatólyka. Gecse Géza volt a felelős pártszervező, itt azt ígérték, hogy aki beáll, 20%-al kevesebb kvótát kell beadjon.⁴⁵³

Kézdihatólykán Bartha Jánost (63 éves, 16 Ha, négy szarvasmarha) két hónap börtönbüntetésre és vagyonelkobzásra ítélték, mert fuvarozási és egyéb kötelezettségeinek nem tett eleget. Őt magát bezárták, javait elvették és a kollektív gazdaságnak adták át. Feleségét is bezárták, de aztán elengedték, és megengedték, hogy egy 30-40 kilós csomaggal (saját ruhái vitte el) a szülőfalujába távozhasson.⁴⁵⁴

Egerpatak. Ebben a községben Módi Józseftől minden vagyonát (17 Ha föld, gazdasági felszerelését, ház) elkobozták a megyei pártbizottság sugallatára (ürügy: a krumpli egyrésze helyett bükkönyt vetett).⁴⁵⁵ Útő Lajost is 10 hónap börtönbüntetésre és vagyona elkobzására ítélték (20 Ha föld, mezőgazdasági felszerelés) a vetési terv szabotálásáért. A családfőt börtönbe csukták, vagyonát az Ideiglenes Bizottság vette kezelésébe.⁴⁵⁶

Kollektivizálás a Baróti járásban

20. táblázat. A Baróti járásban megalakult kollektív gazdaságok 1950. szeptember 8-ig

Helységnev r.	Helységnev m.	Kollektív gazdaság neve	Megalakulás időpontja
Baraolt	Barót	Új Élet	1950. júl. 2
Aita Mare	Nagyajta	Március 6	1950. júl. 23
Micloșoara	Szentmiklósvár	Vörös Ugar	1950. aug. 6

⁴⁴⁹ Tóth Ernő 1950. szeptember 28-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 78.

⁴⁵⁰ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, 5.

⁴⁵¹ Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 125.

⁴⁵² Zsigmond János pártaktivista nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 125.

⁴⁵³ Ábrahám Sándor 1950. szeptember 19-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 63.

⁴⁵⁴ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 268.

⁴⁵⁵ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 257.

⁴⁵⁶ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 259.

Barót. Bene Dénes gazdát 14 órát tartották egy pincében, mert nem akart beiratkozni a közös gazdaságba.

Sepsimagyarós. Gazdak (?) Károlyt teljes vagyonekobjzásra (17 Ha föld, ház, 5 szarvasmarha) és kilenc hónap börtönbüntetésre ítélték, mert nem vetette be teljesen a földjeit. A vagyonekobjzást Tóth Géza sugallta, a családfőt letartóztatták.⁴⁵⁷

Köpec. Nagy Lajost egy hónap börtönre és teljes vagyonekobjzásra ítélték (26 Ha föld, gazdasági felszerelés), gazdasági szabotázsért (nem kapált meg egy táblát, és nem végezte el idejében a tarlóhántást.) Őt letartóztatták, családja távozott a faluból, javait a kollektív gazdaság vette át. Az ítéletet a megyei pártbizottság sugallta.⁴⁵⁸

Kollektivizálás-ellenes megmozdulások helységenként Háromszék megye területén

Sepsikilyén. Itt kollektív gazdaságot próbáltak szervezni, egy forrás egy megmozdulásról tudósít 1950. augusztus 1-én, de semmilyen részlet nem ismert.

Rély. Egy forrás szerint az itteni megmozdulás előkészítője a rendszer egy „aszinkronitása” volt: az ellenőrzésre kikerkező Ubonic KB instruktorkomandó elmondta a helybelieknek, hogy nem muszáj beiratkozniuk, és büntetést kapnak azok, akik erőszakkal beíratották őket a kollektív gazdaságba. Ennek nyomán másnap (augusztus 18-án?) egy kollektív gazdaság ellenes megmozdulás történt ott, de egyéb részlet nem ismert.⁴⁵⁹

Mikóújfalu. Az 1950. augusztus 27-én kezdődött megmozdulás közvetlen kiváltó oka az volt, hogy 15 helybeli gazdát az Ideiglenes Bizottság székházában meggyőző beszélgetésen tartották, ami nyomán egy tüntetés kezdődött, mintegy 150-200 helybeli részvételével, akik a kollektivizálás ellen tüntettek, és meg akarták verni a pártaktivistákat.

A tüntetések öt napig tartottak, mialatt a helybeliek többször összegyűltek az Ideiglenes Bizottság székháza előtt, és ott a kollektív ellen tüntettek.⁴⁶⁰ Őrséget szerveztek a falu bejáratánál, ott éjszakázott a falu férfilekosságának jórésze, a nők pedig utcákon és az udvarokon álltak készenlétben.⁴⁶¹ Az augusztusi lázadásoknál inkább csak kivizsgálásokat folytattak le.⁴⁶²

⁴⁵⁷ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 260.

⁴⁵⁸ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/1950, f. 265.

⁴⁵⁹ Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 18.

⁴⁶⁰ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, 19.

⁴⁶¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 40/1950, 211.

⁴⁶² Tóth Géza 1950. szeptember 27-i nyilatkozata. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 79/1950, f. 20.

Zalánpatakon 1950. szeptember 7-én mintegy 60 nő gyűlt össze az Ideiglenes Bizottság elé, és tüntetni kezdtek. Jelszavaik: „Éljen a Román Népköztársaság”, „Éljen Sztálin elvtárs”, „Le a kollektív gazdasággal” és „Éljen az egyéni gazdaság”. A megmozdulás áterjedt a környező kollektív gazdaságokra is.

Székelypetőfalva. Egy forrás szerint 1950. szeptember 17-én Hadnagy Imre Kézdihatolykában járt a leánytestvérénél (nora) járt, és onnan kaphatott hírt a kollektív ellenes megmozdulásokról, mert az aznapi székelypetőfalvi ARLUS (Szovjet-Román Baráti Társaság) gyűlésen ő kezdte a kollektív gazdaság feloszlatását követelni.⁴⁶³

1950. szeptember 17-én 15.00-tól ARLUS gyűlés volt Székelypetőfalván, amit Pap Lajos rajoni küldött vezetett, ahol az helybeli küldötteket kellett megválasztani az ARLUS kongresszusra.⁴⁶⁴ Körülbelül 80 személy vett részt a gyűlésen főleg nők, és már a gyűlés alatt voltak bekiabálások, hogy „Éljen a felszabadító Vörös Hadsereg”, „Éljen Sztálin, Ana Pauker, a RMP” és „Le a kollektív gazdasággal”, és a jelenlévők hangoztatták, hogy nekik nincs szükségük kollektív gazdaságra, és szabadon akarnak élni azon a földön, amit a párt és a kormány adott nekik.

A gyűlésen résztvevők azt is kiabálták, hogy le a kollektív gazdaság szervezőivel, azok a kulákok, nem Haray Ferenc és Vajna Gáborné/Albertné. A pártiratok szerint az elégedetlenség hangadói Fülöp Pálné, Both Irma, Bende Ferencné, Both Erzsébet, Héjja Ferencné, Faragó Lajosné voltak. Egy másik résztvevő, Héjja József azt kiáltotta, hogy adják vissza a vetőmagot, amit ősszel összeszedtek, hogy mindenki egyénileg vethessen.

A gyűlés az Internacionálé eléneklésével ért véget, de az résztvevők az utcára kilépve 18-19 óra körül tüntetni kezdtek. A résztvevők azt kiabálták, hogy terrorral és hazugsággal kényszerítették őket a kollektív gazdaságba, és „Le a kollektívvel, szabadságot akarunk, hogy önállóan, egyénileg dolgozhassunk”.⁴⁶⁵

A falu kökeresztjénél összegyűltek zöme asszony volt, és miután körülbelül 50-60 (más forrás szerint 150-200) személy összegyűlt, fáklyát gyújtottak, és bementek a Néptanács székházába, ahol követelték hogy tarthassanak egy gyűlést. A Néptanács elnöke és titkára erre kinyitotta nekik a tanácstermet, ahova előbb a nők, majd a férfiak is betódultak.⁴⁶⁶ A gyűlés

⁴⁶³ SJAN Mureş, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 5.

⁴⁶⁴ SJAN Mureş, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 41.

⁴⁶⁵ SJAN Mureş, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 4.

⁴⁶⁶ SJAN Mureş, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 43.

20.30 körül kezdődött, az emberek kiabálták, hogy éljenek a RNK vezetői, a kormány, a felszabadító Vörös Hadsereg, de le a kollektív gazdasággal, és szabadon, egyénileg akarnak továbbra is dolgozni. Hangosan sérelmezték, hogy miért csak akkor adnak nekik tűzifa-szállítási engedélyt, ha elfogadták a közös (a kollektív gazdaságban folytatandó) munkát, hiszen szabadság van.

Héjja Dezső megkérdezte a Néptanács elnökét, miért vitte el őt a Securitate, és miért szenvedett ártatlanul, csak azért, mert nem akart a kollektív gazdaságba beiratkozni, és meg akarta verni a Néptanács elnököt, de a jelenlévő nők nem engedték, hogy tettelegességgig fajuljon a dolog. Az gyűlés folyamán az emberek keresték a faluban a rajontól kiküldött, Lengyel nevű pártaktivistát, ő végül előkerült, és végig résztvett a gyűlésen.

A résztvevők Faragó Józsefné javaslatára jegyzőkönyvet készítettek, amelyben kijelentették, hogy nincs szükségük a kollektív gazdaságra, és szabadon akarnak dolgozni. A jegyzőkönyvbe azt is belefoglalták, hogy engedjék szabadon a két helybeli kulák minősítésű gazdát, akiket a kollektív gazdaság szervezésének időszakában tartóztattak le és vittek el a faluból.⁴⁶⁷

Azt kiabálták, hozzák vissza a kulákokat a faluba, mert azok nem kulákok, hiszen egy életen keresztül becsületesen dolgoztak, hanem azok a kulákok, akik a kollektív gazdaságot szervezték. Még azt is mondta, hogy elküldik a jegyzőkönyvet Bukarestbe, mert a miniszter nem tudja, mi folyik a községekben, hogy erőszakkal és terrorral szervezik a kollektív gazdaságokat, és hogy ezt a helyi pártszervezet irányítja, a kormány tudta nélkül. A kormány földet adott nekik, és joguk van hozzá, és nem hagyják, hogy néhány helybeli bandita visszavegye, akik eladták a községet, és csak sétálnak és nem dolgoznak. Szigeti János meg is nevezte a „helybeli banditákat” – azt kiabálta, hogy elege van a Néptanács elnökből és titkárból, és Pap Lajosból és Both Gergelyből, egész nap csak sétálnak a községben, kifele velük a községből, el kell üzni őket.

A jelenlévő pártaktivistát kényszerítették, hogy írja alá a jegyzőkönyvet, majd a Néptanács vezetőit, hogy adják oda a község pecsétjét, ami meg is történt, amivel lepecsételték a jegyzőkönyvet.

⁴⁶⁷ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 39/1950, f. 41.

Miután mindenki aláírta a jegyzőkönyvet, 21.30 óra körül ért véget a gyűlés, de a jelenlévők nagyrésze hajnalig nem hagyta el a termet, mások pedig éjfélig az utcán voltak.⁴⁶⁸

Több nő a községbeli házakat járta, és felköltötték az embereket, hogy menjenek a Néptanács székházára és írják alá a jegyzőkönyvet. Aki ellenvetést tett, azt azzal fenyegették, hogy bedobják kővel az ablakát. Azon éjjel ismeretlen tettesek a községi mezőgazdasági ügynök házának cserepeit kővel összetörték.

A gyűlés után, 23 óra körül a RMP aktivista a szálláshelyén összeszedte a dolgait és távozott a helységről. A község kijáratánál több személy utánakiabált, hogy álljon meg, mit keresett a községben, de a valószínűleg elszaladó aktivista az éjszaka folyamán ép bőrrel visszatért Kézdivásárhelyre.

A tüntetés hangadóinak a hivatalos szervek Faragó Vilmát, Fülöp Pálnét, Faragó Lajosnét, Both Erzsébetet, Héja Ferencnét, Héja Juliannát, Fülöp Reginát, Héja Dezsőt, Tóth Irmát, Berde Amáliát tekintették.⁴⁶⁹

Másnap, szeptember 18-án reggel a székelypetőfalviak három tagú nőküldöttsége (Szigeti Kálmánné, Héja Dénesné, Szakács Mária) elvitte Bukarestbe a jegyzőkönyvet, és ott – a forrás szerint – Héja Dezső fiának adták oda kézbesítésre, aki sofőrként dolgozott egyik minisztériumban.⁴⁷⁰

1950. szeptember 18-án Székelypetőfalván két testvér dolgozni indult a kollektív gazdaságba mikor egy kuláknak nyilvánított helybeli meg akarta állítani és verni őket, de a testvérek elverték, mire az visszatért a helységrébe és értesítette a többi helybelit. Mintegy 120 helybeli verődött össze, akik kimentek a mezőre és nem engedték a testvérpárt dolgozni. A faluba való visszatéréskor az összegyűltek a kollektív ellen tüntettek.⁴⁷¹

A következő napokban Faragó Vilma és Héjja Dezső megállították a mezőre, munkába induló embereket, hogy rávegyék őket, addig ne dolgozzanak, amíg el nem intéződik a kollektív gazdaság felosztatásának ügye, és kijelentették, amíg nem kapnak egyéni vetéstervet, nem engednek ki senkit a mezőre.⁴⁷²

⁴⁶⁸ SJAN Mureș, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 6.

⁴⁶⁹ SJAN Mureș, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 4.

⁴⁷⁰ SJAN Mureș, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 4.

⁴⁷¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 39/1950, f. 41-42.

⁴⁷² SJAN Mureș, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 4.

Faragó Vilma 1950. szeptember 18-án elment a szülőfalujában Haralyban, és elmondta, hogy mi történt.⁴⁷³

Angyaloson 1950. szeptember 17-én mintegy 60-70, jórészt fiatalokból és nőkből álló tömeg gyűlt össze az Ideiglenes Bizottság székháza előtt, és a kollektív gazdaság ellen tüntettek. Az összegyűltek behatoltak az Ideiglenes Bizottság székházába, majd a kollektív gazdaság elnökének lakásához mentek, és az egész családot kilakoltatták és elkergették a faluból. (A családfő nem volt otthon, egy küldöttséggel a Szovjetunióban volt tanulmányúton. Az előzőtt család Sepsiszentgyörgyre, a rajoni pártszékházhoz ment.) A falu legényei női ruhákba öltöztek, és vadászpuskákkal őrizték a falut.

Szeptember 18-án a helybeliek összetörték a kollektív kapuját, a feliratát eltávolították.⁴⁷⁴ A Milícia kiszállt a faluba.⁴⁷⁵

Kézdilemhényben 1950. szeptember 17-én egy cséplőgépet vezetett egy gazdálkodó. Amikor az úton elhaladt mellette egy személygépkocsi, a lovak megijedtek, feldöntötték a cséplőgépet, amely agyonnyomta a cséplőgépen ülő gazdát. Azonnal összeverődött mintegy 120 helybeli nő, akik tüntetni kezdtek a kollektív gazdaság ellen.⁴⁷⁶

Dálnok határába 1950. szeptember 18-án megérkezett a Gép- és Traktorállomások néhány traktorja, hogy felszántsa a helybeli kollektív gazdaság tagosított földjét. Azonnal odagyűlt mintegy 15-20 helybeli és veréssel fenyegették a traktoristákat, így megakadályozták a szántást.⁴⁷⁷ Ezalatt körülbelül 200 személy gyűlt össze a helyszínen és tüntettek a kollektivizálás ellen.⁴⁷⁸

Sepsigidőfalván 1950. szeptember 18-án tüntetések kezdődtek a kollektív gazdaság ellen, egyesek azt kiabálták, hogy: „Éljen Sztálin, de le a kollektívvel!”⁴⁷⁹ Behatoltak a község házára, elégették a belépési íveket és a gazdasági lajstromokat.⁴⁸⁰ az összegyűjtött vetőmagot szétosztották.⁴⁸¹ Egy Bíró Sándor/István nevű Securitátést bezártak a község házába, de az megszökött. Őrséget szerveztek, hogy meg tudják akadályozni, ha valakit el akarnak vinni a

⁴⁷³ SJAN Mureş, Dir. Reg. MAI-MAM 1660, f. 5.

⁴⁷⁴ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 39/1950, f. 48-49.

⁴⁷⁵ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 39/1950, f. 42.

⁴⁷⁶ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 39/1950, f. 42.

⁴⁷⁷ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 39/1950, f. 42.

⁴⁷⁸ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 39/1950, f. 27.

⁴⁷⁹ Balogh László: *Történelem a homlokráncban. Gidőfalva 1950.* Sepsiszentgyörgy, 2000, Charta Kiadó (a továbbiakban: Balogh), p. 81.

⁴⁸⁰ Balogh p. 58.

⁴⁸¹ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 39/1950, f. 49.

faluból, erre a jeladás a harangozás volt. Aztán idegenek kezdtek feltűnni, a Fadgyas és Szőcs nevű Securitáté tiszteket is látták a faluban. Hogy ne lehessen hírt adni a faluból, Zsigmond Zoltán és Orbán Dezső elvágta a telefondrót (Ezért előbbit három év, utóbbit tíz hónap börtönre ítélték.)

Pár napig nyugalom volt a helységben, de utána, szeptember 22-én⁴⁸² hajnalban a Milícia és a Securitate hat családot összeszedett a faluból: Fazakas Józsefet, Fazakas Gergelyt, Kátai Sándort, Kátai Károlyt, Kövér Álmos, Kövér Mózes, Zsigmond Gézát és családjaikat őket deportálták. Másokat találomra szedtek össze a faluból, mint Kész Mihályt és Plugor Sándornét. A letartóztatottakat kivitték a faluból, majd teherautóval elvitték őket Brassóba.⁴⁸³

Amikor vitték el a letartóztatottakat, Pap András észrevette, és fellármázta a falut. Az összeseregülő lakosok megpróbálták megakadályozni az elhurcolásukat, de a falut körülvevő rendfenntartók sortüzet adtak le rájuk. Többen a temetőkert fele szaladtak, hogy meghúzzák a harangot, de a temetőkert falánál lévő, csíkmadarasi születésű milicista, András Ábel szíven lőtte Zsigmond Andrást, Zsigmond István pedig ágyéklövést kapott.⁴⁸⁴ Pap Gyula a fiával, Mihállyal megkerülte a temetőkeretet, és amikor a milicista tárat akart cserélni, megrohanták, és megverték. Zsigmond Istvánt Téglás Béla bevitte a kórházba. A lövések során Jancsó Vilmost fejbőlőtték, meghalt.

Zsigmond Józsefet, Zsigmond András édesapját ítélet nélkül, adminisztratív fogságban tartották, mert ütötte a fiát lelövő András Ábel milicistát.

Zsigmond Andrást és Jancsó Vilmost Cseh Pál és Chişiu Liviu orvosok boncolták, és a jelen lévő Securitate tiszt parancsára golyó általi halál helyett kemény tárgy okozta ütést miatti halált írtak be a jegyzőkönyvbe.⁴⁸⁵ Az elhunytakat már másnap eltemették, a temetésen csak a családtagok vehettek részt.

Fotomartonoson már előkészítették a kollektív gazdaság felavatását, de 1950. szeptember 28-án a lakosok behatoltak az Ideiglenes Bizottság székházába, és erőszakkal kivitték az Ideiglenes Bizottság elnökét, behatoltak az irodába, és összetépték a beiratkozási

⁴⁸² Balogh p. 96.

⁴⁸³ Balogh p. 109.

⁴⁸⁴ Balogh p. 106, 112.

⁴⁸⁵ Balogh p. 124.

nyilatkozatokat, tüntettek a kollektív gazdaság ellen, és kérték Incze Emma szabadon bocsátását.⁴⁸⁶

A megmozdulásokat követő kivizsgálások-megtorlások Háromszék megyében

1948. szeptember 28-án a megmozdulásban résztvevő helységekből több családot letartóztattak és elvittek: Sepsigidófalva községből hat, Angyalos községből hét, Maksáról hat, Lécfalváról nyolc, Kézdihatolykáról négy családot.

A megtorlás során kizárásokra került sor a kollektív gazdaság-, szövetkezet vezetőségéből, Néptanácsból, állami munkahelyről, párt-alapszervezetből, kultúrházakból, sport- és kultúrsoportokból.⁴⁸⁷

21. táblázat. A Háromszék megyei megmozdulások nyomán elhurcolt családok száma

Helység	Helységnevr.	Elhurcolt családok száma 1950. szept. 28-án ⁴⁸⁸	Elhurcolt családok száma, nem ismert időpontban ⁴⁸⁹
Sepsigidófalva	Gidfalău	6	5 (23 személy)
Angyalos	Angheluș	7	3 (11 személy)
Maksa	Moacă	6	9 (20 személy)
Lécfalva	Leț	8	8 (23 személy)
Kézdimárkosfalva	Mărcușa	3	1 (4 személy)
Kézdihatolyka	Hătuica	4	2 (6 személy)
Zalánpataka	Zălan	-	3 (7 személy)
Dálnok	Dalnic	-	3-4 (15-18 személy)
Sepsiszentgyörgy	Sf. Gheorghe	-	1 (4 személy)
Komolló	Comolău	-	1 (3 személy)
Sepsiárkos	Arcuș	-	1 (2 személy)
Sz. petőfalva	Peteni	-	6 (20 személy)
Összesen		34	43-44 (138-141 személy)

Forrás: SJAN Mureș, I.J.M.I. Mureș, Dir. Reg. M.A.I.-M.A.M. 1558, f. 9-13.

11.1.3. Erőszakos kollektivizálás Kis-Küküllő megye a MAT-ba került falvain

Kerelő (Radnóti járás). A pártszervezők azokat a helybelieket, akik a szóbeli győzködés ellenére nem álltak be a kollektívbe, a Securitáéhoz küldték, ahol „meggyőzték” őket, hogy legyenek kollektív tagok. Miután elengedték őket, ezeket az embereket használták fel arra, hogy a többi helybeli gazdát meggyőzzék, hogy ők is lépjenek be a kollektív gazdaságba.⁴⁹⁰ Egyesek

⁴⁸⁶ DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 65/190, f. 267.

⁴⁸⁷ Feladatok a kollektív gazdaságokkal kapcsolatban, 1950. szeptember 20. DANIC, CC al PCR, Secția Agrară 66/1950, f. 57-59.

⁴⁸⁸ A dokumentum mindegyik esetben 1948. szeptember 28-át ír, valószínűleg elírás, 1950-ról van szó, mert többször úgy ír róluk, mint kollektív gazdaság tagok. (ANIC, CC al PCR – Secția Agricolă, 65/1950, f. 269-270.) A visszaemlékezések szerint pedig szeptember 22-én történt. (Balogh László: *Történelem a homlokráncban. Gidófalva 1950.* Sepsiszentgyörgy, 2000, Charta Kiadó, p. 96. és DANIC, CC al PCR – Secția Agricolă, 65/1950, f. 269-270.)

⁴⁸⁹ SJAN Mureș, Dir. Reg. MAI-MAM 1558, f. 9-12.

⁴⁹⁰ Jelentés a kerelői kollektív gazdaság helyzetéről, 1951. június 15. SJAN Mureș, CRM-PCR 19, f. 139-140.

nevében rokonok adták be a földet. A kollektív gazdaság 1950. május 9-én alakult meg 106 család részvételével.

Búzásbocsárd (Balázsfalvi járás). A szóbeli meggyőzés hatására csak 17 személy lépett be a kollektív gazdaságba. A pártszervező ezután az Ideiglenes Bizottság székházába hivatott helybelieket, ahol a Milíciával fenyegették őket. Miután 4-5 embert elvittek a Milíciára, a helybeli gazdák félelemből beiratkoztak, így 164-re nőtt a kollektív tagjainak száma.⁴⁹¹

Oláhsályi (Radnóti járás). A kollektívbe beállni nem akaró néhány gazdát a pártszervező a Milíciára küldte, ahonnan 3-4 nap fogvatartás után engedték szabadon őket, és miután visszatértek a faluba, ellenvetés nélkül beiratkoztak a kollektív gazdaságba. Más helybeli gazdákat az Ideiglenes Bizottság székházában tartottak őrizetben, és kényszermunkát végeztek velük. Noha már a felavatási ünnepségre készültek, a radnóti tüntetések hírére itt is tüntetések kezdődtek, és nem lehetett megtartani a kollektív felavató ünnepségét.⁴⁹²

Kincses (Radnóti járás). Itt fenyegetésekkel és ígéretekkel szerveződött a kollektív. A helybeli Ideiglenes Bizottság vezetősége a kollektívbe belépőknek azt ígérte, hogy kapnak tűzifát és árukat a szövetkezetből. Akik ezt visszautasították, azokat az Ideiglenes Bizottság székházára hívták, és a Duna-csatornához való küldéssel fenyegették. Így 30 beiratkozott taggal alapították meg a kollektív gazdaságot, de már a felavató ünnepségen sem vett részt csak 17 tag. Ezután a pártszervező, egy aktivista és a helybeli Ideiglenes Bizottság elnöke hat embert elvitetett a Milíciára, ahol megverték őket, hogy álljanak be a kollektív gazdaságba. Chindea Simion kulák minősítésű gazdát 24 órán keresztül a Milícia fogdájában tartották. Négy nap múlva újra jelentkeznie kellett a Milícián, de a pártszervező felajánlotta, hogy ha beiratkozik a kollektívbe, nem kell mennie, így ő is beiratkozott.⁴⁹³

Magyarkirályfalva (Dicsőszentmártoni járás). A kollektív gazdaság szervezése alatt 60 tag iratkozott be, akik közül 18 személy a tagosításkor visszalépett. Nyomásgyakorlás után ezek közül négy újra belépett a kollektív gazdaságba. A Kis-Küküllő megyei pártbüro terve szerint 1950. augusztus 6-ig kellett volna megalapítani a kollektív gazdaságot, a szervezést a Küküllő

⁴⁹¹ Jelentés azon Maros tartományi kollektív gazdaságokról, ahol a szervezés folyamán nem indokolt módszereket használtak, keltezés nélkül 1950. szeptember 26-a után. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 98.

⁴⁹² Jelentés, 1950. október 21. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 48.

⁴⁹³ Jelentés azon Maros tartományi kollektív gazdaságokról, ahol a szervezés folyamán nem indokolt módszereket használtak, keltezés nélkül 1950. szeptember 26-a után. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 96.

járás [párt]bizottságra bízták.⁴⁹⁴ Mivel a szervezés lassan haladt, a megyei Ideiglenes Bizottság egy tagját, Dănescu Petrut küldték ki a szervezés meggyorsítására.⁴⁹⁵ (Saját vallomása szerint 3 napja volt a megalakításra.⁴⁹⁶) Ő munkacsoportokat alakított, amelyek éjszaka mentek az emberekért, hogy az Ideiglenes Bizottság székházába vigyék őket, és ott aláírassák velük a belépési nyilatkozatot. Azokat, akik nem voltak hajlandók önként az Ideiglenes Bizottság székházába menni, egy milicista fegyverrel terelte be. 10 személyt gyűjtöttek így össze, akiket késő éjszakáig ott tartottak, hogy írják alá a belépési nyilatkozatokat. Mivel azok így sem tették ezt meg, szidalmazták őket, és kényszerítették, hogy írják alá a belépési nyilatkozatot. Azokat a gazdákat, akik még ennek is ellenálltak, a dícsőszentmártoni Securitate Igazgatóságára vitték, ahol megalázták őket, és embertelenül bántak velük: egyeseket levetkőztettek és kutyákat uszítottak rájuk vagy megverték őket. Ezután hazamehettek, hogy másokat is győzzenek meg a kollektív gazdaságba való beiratkozásról. Dănescu Petru túsul ejtette az Ekésfront helyi szervezete elnökének feleségét és még egy helybeli nőt, és az Ideiglenes Bizottság székházában tartották őket fogva, hogy ezzel kényszerítsék a férjét, hogy az Ideiglenes Bizottság székházába menjen. Ezt megtudva, a falubeliek egy része félelmében elrejtőzött a határban, vagy távozott a helységről. A kollektív 46 taggal alakult meg 1950. szeptember 3-án.

Radnót (Radnóti járás). A település járásközpont volt. A két világháború között 17 helybeli Amerikában dolgozott vendégmunkásként, és az itt szerzett pénzzel meg tapasztalattal a környék legsikeresebb gazdáivá váltak. A szervezéssel Cătană Elisabeta-t, a Kis-Küküllő megyei pártbizottság helyettes titkárát bízták meg, de a végrehajtás Jacob Viliam, Radnót járás pártbizottságának titkára és a községi Ideiglenes Bizottság elnökének feladata volt.⁴⁹⁷ Többhetes meggyőző munkával is csak 30-40 embert sikerült beírni a kollektív gazdaságba, ezért gyorsabban próbáltak célt érni: a helybeli hivatalnokokat és kisiparosokat büntetni kezdték, és megfenyegették, hogy ha nem iratkoznak be a kollektív gazdaságba, kidobják őket az állásukból. Így még 40-50, kevés földdel rendelkező személy belépett, ám egyáltalán nem dolgoztak a közös gazdaságban. A többi helybelit megfenyegették, hogy ha nem iratkoznak be a kollektív gazdaságba, „vagy a Maros, vagy a Duna-csatornához” kerülnek. Azokat a családokat, amelyek

⁴⁹⁴ Tájékoztató jelentés a Pártkollégium által végzett kivizsgálásokról, 1950. október 13. SJAN Mureș, CRM-PCR 2, f. 101.

⁴⁹⁵ 1950. szeptembertől Maros tartomány mezőgazdasági ügyekért felelős párttitkára lett.

⁴⁹⁶ Jegyzőkönyv a tartományi pártbizottság 1951. szeptember 26-i rendkívüli üléséről. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, f. 223.

⁴⁹⁷ Jelentés a Ludas rajon Radnót községi kollektív gazdaság párt-alapszervezetének helyzetéről és tevékenységéről, 1951. október 8. SJAN Mureș CRM-PCR 29, f. 71-77.

nem léptek be, az Ideiglenes Bizottság titkára nehéz fizikai munkára, úgynevezett „önkéntes” munkára küldte (például kőhordásra), amiben nemcsak a férfiakat, hanem a nők és gyerekek is részt kellett vegyenek. Az itt dolgozóknak azt ígérték, hogy ha beiratkoznak a kollektív gazdaságba, többet nem kell „önkéntes” munkát végezniük. Akik még ezután sem álltak be, azokat többször felhívták az Ideiglenes Bizottság székházába, és kényszerítették, hogy beiratkozzanak. Így sokan a feleségük tudta nélkül iratkoztak be a kollektív gazdaságba, több családban emiatt veszekedések, sőt verekedések voltak. Ráadásul a beléptetéskor olyan dolgokat ígértek a szervezők, amelyeket nem tudtak betartani, így a helybeliek eleve elvesztették bizalmukat a kollektív gazdaságban. Ezeknek a módszereknek köszönhetően két hét alatt kb. 290 család iratkozott be a kollektív gazdaságba. A pártszervezők ekkor rájöttek, hogy túl kevés a földterület ennyi embernek, ezért 15, kulákként nyilvántartott gazdát „kuláktalanítottak”, és beírtattak a kollektív gazdaságba. Bár egyes aktivisták tiltakoztak, a pártszervező azt mondta, hogy most be lehet őket venni, mert szükség van a földjükre és az állatállományukra. Ezeket a gazdákat – mint a kulák névjegyzéket összeállító bizottság tagja – töröltette a kulák névjegyzékből. (Egy másik forrás szerint akkor vették fel a kollektív gazdaságba ezeket a kulák minősítésű gazdákat, amikor már több mint 100 tag iratkozott be a kollektív gazdaságba.⁴⁹⁸) Ők kulcsemberek voltak a közösségben, mert belépésük nyomán ugrásszerűen megnőtt, 3 nap alatt majdnem háromszázra emelkedett a beiratkozottak száma. A kollektív felavatása előtt 2 nappal (más forrás szerint a felavatáskor, augusztus 23-án) azonban ezeket a gazdákat kizárták a kollektív gazdaságból, ők az Ideiglenes Bizottság elnökének javaslatára „felajánlották” az államnak földjüket. Így a föld a kollektív gazdaságé lett, őket pedig törölték a kulák névjegyzékből. Bár a felavatáskor nem történtek incidensek, nem sokkal ezután zavargások törtek ki. Egy másik fontos sérelem az volt, hogy tagosításkor olyan helybeli gazdák földjét is tagosították, akik nem léptek be a kollektív gazdaságba.

Oláhkocsárd (Radnóti járás). A kollektív szervezése folyamán előbb csak 17 gazda állt be, ezért a pártszervező az Ideiglenes Bizottság székházába hivatott helybelieket, ahol a Milíciával fenyegették őket, ha nem lépnek be a kollektív gazdaságba. Miután 4-5 személyt elvittek a Milíciára, 45-re (más adat szerint 63-ra) nőtt a beiratkozottak száma.⁴⁹⁹ Az Ideiglenes

⁴⁹⁸ Jelentés azon Maros tartományi kollektív gazdaságokról, ahol a szervezés folyamán nem indokolt módszereket használtak, keltezés nélkül 1950. szeptember 26-a után. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, 97-98. f.

⁴⁹⁹ Tájékoztató jelentés a Pártkollégium által végzett kivizsgálásokról, 1950. október 13. SJAN Mureş, CRM-PCR 2, 105. f.

Bizottság a kuláknak minősített gazdákkal hordatta az útra a kavicsot, és néhány személyt bebörtönöztek, akiket „spekulációval” (piacolással?) gyanúsítottak, ami után 63 személyre nőtt a kollektív gazdaságba beiratkozott száma, de nemsokára kilépett 23 személy. Így 40 taggal alakították meg a kollektív gazdaságot 1950. július 30-án, de nem avatták fel. Később még sokan beiratkoztak, ezzel a taglétszám 145 személyre emelkedett. A munka megindult, az emberek közösen kezdtek dolgozni.

Kiskend (Bonyhai járás). Itt 32 személy iratkozott be, de a felavatás előtt 25 személy kérte a kilépése engedélyezését. Az erre való felbujtásban nyolc beiratkozott személy találtak vétkesnek. Miután őket elvitte a Securitate⁵⁰⁰, újabb tagok beíratása nyomán 32 személyre nőtt a létszám.

11.1.4. Erőszakos kollektivizálás Kolozs megye a MAT-ba került településein

Mezőszilvás (Sármási járás). Itt megölték Grindeanu Ioan kulák minősítésű gazdát, mert ellenállt a kollektivizálásnak, holttestét a Vajdakamarás és Mezőszilvás közötti út mellett hagyták.⁵⁰¹ Az esemény után a helybeli párt-alapszervezet titkára azzal fenyegette a helybelieket, hogy aki nem áll be a kollektívbe, az úgy jár, mint a kulákok, ezzel nyilvánvalóan a megölt kulák esetére utalva. Így az emberek félelemből iratkoztak be a kollektív gazdaságba. Az is megtörtént, hogy egy falubeli lakos tehene legelt az Állami Gazdaság legelőjén, és az Ideiglenes Bizottság elnöke megígérte, hogy nem bünteti meg a vétkest, ha beiratkozik a kollektív gazdaságba, de ha nem, akkor bíróságra adja.⁵⁰²

Bátos (Tekei járás). Azokat, akik nem akartak beállni a kollektív gazdaságba, kilakoltatták a főút melletti házaikból, és a község más házaiba költöztették át. Itt, ha valaki hiányzott a kollektív gazdaságból egy munkanapot, akkor ezért a már meglévő munkanapjaiból 5-6 napot levontak.⁵⁰³

11.2. Ellenállás a kollektivizálásnak Maros tartományban (1950 szeptember)

11.2.1. Tömeges ellenállás. Az erőszakos kollektivizálás hatására kisebb-nagyobb kollektivizálás-ellenes megmozdulások kezdődtek az egész országban; a későbbi Maros tartomány területén is voltak ilyen megmozdulások. A tartományban 1950. szeptember közepén

⁵⁰⁰ Jelentés azon Maros tartományi kollektív gazdaságokról, ahol a szervezés folyamán nem indokolt módszereket használtak, keltezés nélkül 1950. szeptember 26-a után. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 99.

⁵⁰¹ *Memoria*. nr. 7, p. 141.

⁵⁰² Jelentés, 1951. január 13. SJAN Mureş, CRM-PCR 165, f. 72-73.

⁵⁰³ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1950. október 20-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 2, f. 119.

zajlott le egy kollektív ellenes megmozdulás. Először Radnóton tört ki megmozdulás, majd továbbterjedt és átfogta a környező helységeket, Oláhsályit, Oláhkocsárdot, Kincsest. Kiseb mértékben kihatott Kuttyfalvára, Kerelőre, Kerelőszentpálra. Elszigetelt esetnek tekinthetők a Királyfalván, Nyárádszentmártonban és Kiskenden történtek.

Radnóton 1950 szeptemberében munkakimaradások kezdődtek, emiatt csak gabonából 8 vagonnyi ment kárba.⁵⁰⁴ Szeptember 13-án (vagy 17-én⁵⁰⁵) ismétlődő tüntetések kezdődtek a kollektív ellen, mert 5, kulákként elkönyvelt gazdát kizártak.⁵⁰⁶ A megmozdulás hangadói a kizártak rokonai voltak. Volt olyan tüntetés, amelyen körülbelül 100 nő vett részt, a föld visszaadását követelve. A zavargások megfékezésére a Milíciát vezényelték ki. A kollektív szinte a széthullás küszöbére jutott, szeptember 22-én a raktáros elkezdte szétosztani a gabonát az embereknek.

A radnóti tüntetések hírére Oláhsályiban is tüntetni kezdtek a nők a kollektív ellen, ezért nem lehetett felavatni a már megszervezett gazdaságot.⁵⁰⁷ Az Ideiglenes Bizottság elnökét szeptember 26-án leváltották kollektív ellenes magatartás indokával. Azt is felhozták ellene, hogy legionárius, majd parasztpárti volt. A régi elnök az új elnök beiktatása előtt pár órával összegyűjtötte a helybelieket és az Ideiglenes Bizottság épületéhez mentek. A gyűlésterembe belépve az ott lévők felálltak, éltették és azt kiáltották: Éljen a polgármester! Majd a régi elnök számon kérte az ott tartózkodó pártvezetőktől, hogy miért váltja le őt a párt, amikor a nép vele van.⁵⁰⁸

Búzásbocsárdon laktak az Oláhsályiban dolgozó Aldea pártszervezőnek a szülei, akik a kollektivizálás ellen biztatták a helybelieket, mondván, hogy nem alakítják meg a kollektív gazdaságot, ha nők tüntetnek ellene, mint Oláhsályiban. Ennek hatására 1950 szeptemberében, amikor traktorok érkeztek a faluba, hogy a kollektív tagosított földjét felszántásák, az emberek a traktorok elé feküdtek, hogy megakadályozzák a tagosított földjük felszántását. Az összegyűlt,

⁵⁰⁴ Jelentés a Ludas rajon, Radnót községi kollektív gazdaság párt-alapszervezetének helyzetéről és tevékenységéről. 1951. október 8. SJAN Mureș, CRM-PCR 29, f. 71-77.

⁵⁰⁵ Tájékoztató jelentés a Pártkollégium által végzett kivizsgálásokról, 1950. október 13. SJAN Mureș, CRM-PCR 2, f. 104.

⁵⁰⁶ Tájékoztató jelentés a Pártkollégium által végzett kivizsgálásokról, 1950. október 13. SJAN Mureș, CRM-PCR 2, f. 103-104. f.

⁵⁰⁷ Jelentés, 1950. október 21. SJAN Mureș, CRM-PCR 12, f. 48.

⁵⁰⁸ Jelentés azon Maros tartományi kollektív gazdaságokról, ahol a szervezés folyamán nem indokolt módszereket használtak, keltezés nélkül 1950 szeptember 26-a után. SJAN Mureș, CRM-PCR 12, f. 98.

körülbelül 80 személy megtámadta a traktoristákat és pártaktivistákat, a közbelépő milicistát pedig megütötték.

Az oláhkocsárdiak is tudomást szereztek a két közeli helységben történekről. Itt szeptemberig még nem avatták fel a gazdaságot, de már közösen dolgoztak a tagok. Szeptemberben elterjedt az a hír, hogy az oláhsályi kollektív gazdaságot felavatása után feloszlatták. Ezért szeptember 16-án három nő, Maxim Maria, Maxim Zamfira, Vanculea Maria Oláhsályiba ment tudakozódni, és visszatérve a kollektív ellen biztatták a falubelieket. Ezek után a kollektív tagjainak egy része nem ment dolgozni. Amikor traktorral fel akarta szántani a tagosított földet, Coman Ioan gazda a traktor elé vetette magát, miközben Juliu Maniut éltette.

A szeptember 20-i hetivásáron a kincsesiek az oláhkocsárdiaktól értesültek a kollektív ellenes megmozdulásról. Ennek hatására hazatérve összegyűltek, és „megszervezték a nőket, hogy elpusztítsák a kollektív gazdaságot”. A tömeg az Ideiglenes Bizottság székházához ment, ahol a beiratkozási íveket követelték, hogy megsemmisíthessék azokat. Betörték az Ideiglenes Bizottság ablakait, a Bizottság elnökét megverték, a pártszervezőt kivitték a faluból, de az, hét kézzúrás dacára, a sötétben el tudott menekülni. A megmozdulás vezetőit, 11 személyt letartóztattak, a pártszervezőt lecserezték és agitátorokat küldtek a faluba.

Kerelön, Kerelőszentpálon és Kuttyfalván is voltak még kisebb megmozdulások, de a tény említésén kívül semmi mást nem tudunk.

Nyárádszentmártonban szeptember 18-án meggyújtották a kollektív elnökének házát, ami átterjedt még 2 szomszédos házra. Amikor emberek közeledtek az égő házakhoz, hogy oltsanak, a gyújtogató ember a levegőbe lőtt, hogy senki ne merjen közel menni. Szeptember 24-én a helybeli pártalapszervezet titkárának házát is felgyújtották, ami átterjedt a két szomszédos házra. A gyanúsított, Ambrus János megszökött a faluból és Hőltövényben (Brassó mellett) élt több évig, csak utána tért haza. Idővel kiderült, nem ő volt a gyújtogató.

Királyfalván is erőszakkal szervezték meg a kollektív gazdaságot. Már a megalakulás után a tagok egy része nem jelent meg a munkában, ezért szeptemberben agitátorokat küldtek ki, mire a tagok elkezdtek a munkába járni. Az Ideiglenes Bizottság elnökét, aki azt mondta, hogy a kulákok becsületes emberek, leváltották. De leváltották a pártszervezőt is.⁵⁰⁹

⁵⁰⁹ Jelentés azon Maros tartományi kollektív gazdaságokról, ahol a szervezés folyamán nem indokolt módszereket használtak, keltezés nélkül 1950. szeptember 26-a után. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 96. f.

Backamadarason június 28-án kezdődött meg a kollektív szervezése. Szeptember közepéig 61 tag lépett be a kollektív gazdaságba.⁵¹⁰ Szeptember 16-án egy karikatúrát találtak a faluban, amely a községi Ideiglenes Bizottságot és a pártszervezőt gúnyolta ki. Bár nyomoztak, a tettes kilétére nem derült fény. Szeptember 21-én a helységbe érkezett két rendőrtiszt, akik egy másik ügyben nyomoztak. Miután a pártszervező és az Ideiglenes Bizottság titkára ismertette velük a történetet, a két rendőrtiszt hét volt kulák, éppen akkor középparaszt minősítésű gazdát (Pécsi Lajos, Pécsi János, Pálosi Lajos, Zajzon Gyula, Gombos Imre, Makai György, Gombos Mózes) felhívattak az Ideiglenes Bizottság székházába. A gyanúsítottak tagadták, hogy közük lenne a karikatúrákhoz. Azzal érveltek, hogy még írni sem tudnak rendesen, nemhogy karikatúrát készíteni. Ezután letérdepeltették, majd másfél napra, élelem nélkül bezárták őket az Ideiglenes Bizottság székházának pincéjébe, majd utána aláírták velük a belépési nyilatkozatokat. Szeptember 23-án még 14 személyt hívtak az Ideiglenes Bizottsághoz. Itt a pártszervező megfenyegette őket, hogy úgy járnak, mint a karikatúrákészítéssel vádolt falubelijeik, sőt a milíciával fenyegette őket, ha nem írják alá a belépési nyilatkozatot. A fenyegetés ellenére ezt csak egy személy tette meg. Ezek után a faluban általános lett a kollektív ellenes hangulat. Október 2-án a községbe érkezett Bartha Pál, Marosvásárhely rajon első titkára és gyűlést hívott össze. Erre a beiratkozott 60 tagból 20 személy jött el. A gyűlésen Kovács Sándor helybeli párttag beszámolt a történetekről, majd egyre többen szólaltak fel a kollektivizálás ellen. Végül 10 tag kérte, hogy töröljék a nevét a kollektív tagok névsorából. A tartományi pártbizottság kivizsgálása nyomán az Ideiglenes Bizottság titkárát leváltották és eltávolították a községből, majd kizárták az agitátor tanfolyamról.⁵¹¹

Kiskenden a kollektív megalakítása után a tagok 90%-a járt dolgozni és a gyűlésekre, de amikor a trágyakihordási normákat próbálták megbeszélni, általános felzúdulás támadt, a tagok csak a saját földjükre szerették volna hordani a trágyát és nem a kollektív földjeire. Ezért újabb közgyűlést hívtak össze, ahol a tagság megtagadta ezt a munkát és a vezetőtanács is ellene volt. Végül csak 3 vezetőtanácsi tag jelent meg a trágyát kihordani. A tagok a trágyakihordási nézeteltérés óta nem akartak a kollektív tagjai lenni és visszakérték a földjeiket. Probléma volt,

⁵¹⁰ Jelentés a Backamadaras községi kollektív gazdaságról. 1950. október 7. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 20-24.

⁵¹¹ Jelentés, 1950. október 21. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 48.

hogy a kollektív gazdaságnak nem volt sem székhelye, sem istállója, sem vetőmagja.⁵¹² A nézeteltérés nyomán a tagok visszakérték a földjeiket, ki akartak lépni a gazdaságból.

Gyergyószárhegyen október egyik napján a kollektív tagok a már összegyűjtött teheneiket visszavették a kollektív gazdaságból. Másnap pedig az ugyanígy összegyűjtött szénát osztották szét és vitték haza.⁵¹³

Az erőszakos kollektivizálást az egész országban dúló megmozdulások, nyílt ellenállás miatt leállították. A Maros tartományi erőszakos kollektivizálásokat az országos intézkedés nyomán állították le.

11.2.2. A hatalom reagálása. 1950. október elején-közepén küldtek vizsgálóbizottságokat a hat legerősebb ellenállást tanúsító kollektív gazdaságba (Kiskend, Királyfalva, Kincses, Kerelő, Oláhkocsárd, Radnót).⁵¹⁴ A cél az események kivizsgálása, a hangadók, a megmozdulások szervezőinek felfedése és megbüntetése volt. A kivizsgálások után a bizottságokat felkészítették a kizárások végrehajtására, majd újra a helyszínre küldték őket. Ha az érintettek állami alkalmazottak voltak, a munkahelyükről mozdították el őket. Ha kollektív tagok voltak, akkor a kizárásukkal próbálkoztak. (Pontosabban kizáratni kellett őket, azaz a kollektív tagságát rávenni, hogy kizárják az illetőket.⁵¹⁵)

A kizáratást – az utasítások szerint – a következőképpen kellett végrehajtani: a lázongások lecsillapodása után agitátorokkal kellett az illető helységet végigjárni és a kulákok kizárásához megfelelő hangulatot teremteni.⁵¹⁶ Névjegyzékeket összeállítani a kizárandókról, majd a közgyűlés előtt kellett „leleplezni” és kizáratni őket.

1950. október 5-én elkészített utolsó negyedévi munkatervében Maros tartomány pártvezetése célul tűzte ki a problémás kollektív gazdaságok helyzetének javítását (Radnót,

⁵¹² Jegyzőkönyv a kollektív gazdaság elnökök 1950. szeptember 14-én lezajlott tanácskozásáról. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 4 -14.

⁵¹³ Jelentés a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1950. október 30. SJAN Mureş, CPRM 2, f. 161.

⁵¹⁴ Munkaterv. SJAN Mureş, CRM-PCR 3, f. 28-29., 33-36.

⁵¹⁵ A Tartományi Pártbüro 1950. szeptember 26-i ülésén a tartományi első titkár felszólította a jelenlevőket, hogy azokban a kollektív gazdaságokban, amelyeket a szétesés veszélye fenyeget, győzzék meg a szegény- és középparasztokat, hogy kérjék a kollektív gazdaságban lévő kulákok kizárását. SJAN Mureş, CRM-PCR 2, f. 47.

⁵¹⁶ 1950. október 9-én egy másik Pártbüro ülésén a tartományi első titkár felszólította a jelenlevőket, hogy állítsák össze a kollektív gazdaságokba befurakodott és kizárásra javasolt kulákok névjegyzékét. Tartalmazza a helyzetkimutatást és az okot, amiért az illetőt kuláknak tekintik. Jegyzőkönyve pártbüro 1950 október 9-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 2, f. 76.

Oláhkocsárd, Királyfalva, Kiskend, Kerelő).⁵¹⁷ Itt naponta kellett ellenőrizni. Másik intézkedés volt, hogy jobb anyagi támogatást írtak elő ezeknek a kollektív gazdaságoknak.

11.3. Rejtett ellenállás, vezetőszerék és a kollektív gazdaságok helyzetének stabilizálása

11.3.1. Rejtett ellenállás. A nyílt ellenállás mellett (vagy azzal együtt) jelentkezett rejtett ellenállás is a kollektivizálással szemben. Ennek lényege, hogy a kollektív gazdaság tagok – habár a belépési nyilatkozatot aláírták, de a kollektív gazdaság létrehozását megelőző gyakorlati lépéseket igyekeztek elszabotálni, amire többféle lehetőség adódott.

Állatok beadásának késleltetése. Ezt az tette lehetővé, hogy amíg a kollektív nem rendelkezett megfelelő istállóval, addig nem lehetett összegyűjteni az állatokat. Így kézenfekvő volt a kollektív istállója építésének késleltetése, azért, hogy ne kelljen beadni a szarvasmarhákat. Názánfalván a kollektív tagok nem mentek istállót építeni, hogy ne kelljen beadni a szarvasmarháikat. Ezért egy vállalat (IPEIL) készítette el az istállót és október végén elkezdődött a szarvasmarhák begyűjtése. Emiatt október 27-én a helyi alapszervezet titkára és a kollektív vezetősége egész nap ittak mérgükbe és a családjukkal veszekedtek, verekedtek. Udvarfalva, Kerelő, Kerelőszentpál, Csiba-Káposztásszentmiklós, Mezőpete kollektív gazdaságaiban is szándékosan késleltették az istállók építését, hogy ne kelljen beadni a szarvasmarhákat.⁵¹⁸ Ennek az időhúzó ellenállásnak a kivédésére „önkéntes” csoportokat alakított a tartományi pártvezetés, akik megépítették az istállókat.⁵¹⁹ Volt rá eset, hogy a kollektív gazdaságba a tagok a gyengébb minőségű szarvasmarhákat adták be. Udvarfalván a jó szarvasmarhákat eladták a piacon és gyengébbeket vásároltak beadni a közösbe. Sóvárádon is hasonlóan próbáltak eljárni, de a pártszervező összeírta a beadásra kerülő szarvasmarhák színét és korát, hogy ne lehessen azokat kicserélni.⁵²⁰ A szarvasmarhákhoz való ragaszkodást az is erősítette, hogy a főleg napszámból élő szegényparasztoknak a tejért kapott pénz volt a téli időszakban az egyetlen jövedelmük. Emiatt a pártvezetőség igyekezett a kollektív gazdasági tagoknak télire munkát biztosítani.

⁵¹⁷ Munkaterv a IV. negyedévre. 1950. október 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 2, f. 78-84.

⁵¹⁸ Jelentés a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről 1950. október 28-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 55.

⁵¹⁹ 1950. október végén Oláhkocsárdon, Kerelőszentpálon, Kerelón, Kutyalván, Kiskenden és Koronkán tervezték megépíteni az istállókat, máshol pedig a befejezésnél segíteni. Jelentés a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről 1950. október 28-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 55.

⁵²⁰ Jelentés a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről 1950. október 28-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 55-59.

Takarmány beadásának megtagadása. Azokban a helységekben, ahol a szarvasmarhákat leadták, ott takarmányt nem akartak adni. Máshol a takarmányhiány újabb ürügy volt arra, hogy megtagadják a beadást (például Udvarfalva, Marosszentanna, Názánfalva esetében). Mindezek miatt Maros tartományban 1950 telén kaotikus állapotok alakultak ki.⁵²¹ Az ellenállás méreteire jellemző, hogy Bukarestben a Központi Bizottság december 11-i pártkonferenciáján is kritizálták Maros tartomány vezetőségét, mert országos viszonylatban utolsó helyen állt a szarvasmarhák begyűjtésében.⁵²² Az építkezések késleltetéséhez az építőanyagok nagyarányú lopása is hozzájárult.⁵²³

Földterületek eltitkolása. A rejtett ellenállás másik módszere a földterületek eltitkolása volt, hogy nem kelljen beadni a közösbe. Mezőmadarason több személy (köztük kollektív tagok is) nem egyezett bele a földcserébe. Nyárádszentmártonban két kollektív tag nem akarta átadni a területét. Vidrátszegen kilenc kollektív tag eltitkolta azt a földterületét, amit külön vetettek be. Miután az esetet felfedezték, a területet tagosították a kollektív földterületeihez. Kerelószentpálon egy személy nem akart beleegyezni az átadásba, ezért szabotázs kísérletért feljelentették. Mezőörményesen három kollektív tag visszautasította, hogy átadja a földterületét, amelyet a kollektív tagosított területén kívül bevetettek. Názánfalván 12 kollektív tag nem adta át a földterületét. Gálfalván hat esetben nem vették át a cserére kijelölt földet.⁵²⁴ Figyelemreméltó, hogy sok helyütt a kollektív gazdaságokat már több hónapja megalakították, de a földek átadása még nem történt meg.

Vetőmag és a mezőgazdasági eszközök be nem adása. Ez a probléma inkább 1951 tavaszán jelentkezett.

Munkakimaradás. 1951 tavaszáig nagyjából befejeződött az állat- és eszközállomány összegyűjtése, ezután a munkakimaradás válik a legáltalánosabb ellenállási formává.

Lopás. A kollektív felbomlásának eseteiben a lopás (vagy a saját javak visszavétele) tömegessé válik, kisebb esetekről csak pár említésünk van. Egyes esetekben a kollektív vezetősége is megdézsmálta a gazdaság vagyonát. 1951. február 12-én a nyárádszentmártoni

⁵²¹ 1951 januárjában Maros tartomány 62 kollektív gazdaságból csak 53-ban volt meg az átteleléshez szükséges takarmány, ráadásul egyes rajoni párt- és állami szervek nem ismerték pontosan a hiányzó mennyiséget. Tájékoztató jegyzék, 1951. január 8. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 2.

⁵²² Jegyzőkönyv a tartományi pártbizottság 1950. december 12-i rendkívüli üléséről. SJAN Mureș, CRM-PCR 2, f. 322-326.

⁵²³ Kiderült, hogy egyes Maros tartományi kollektív gazdaságokhoz 3-4-szer annyi építőanyagot szállítottak, mint amennyi kellett volna az építkezéshez. SJAN Mureș, CRM-PCR 2, f. 322-326.

⁵²⁴ SJAN Mureș, CRM-PCR 19, f. 45-47.

kollektív elnöke és könyvelője a kollektív magtára alatt egy láda gabonát találtak (ezt még az a kulák rejtette el, akinek a házat kisajátították a kollektív székházának). A gabonát megpróbálták egy búzaházi személynek eladni, aki azonban nem vette át, mert kiderült, hogy a gabona már megromlott. Üzletelés közben a kollektív öre felfedezte őket és jelentette az ügyet a rendőrségnek.⁵²⁵

A kollektív gazdaságokkal szembeni ellenállásra bizonyos esetekben a papok biztattak. Ilyen volt a székelykövesdi vagy a bálai (ortodox) pap. Nagykenden a református pap arra figyelmeztette a híveit, hogy ne kövessék a kiskendiek példáját, akik a rossz utat választották, és legyenek erősek, mert a hamis próféták a rossz útra akarják terelni őket.⁵²⁶ Vagy 1951. június 24-én a kerelőszentpáli pap akkor kezdett misézni, amikorra egy kollektivizálási célú propagandagyűlést hirdettek meg.⁵²⁷

11.3.2. Az enyhülés időszaka a tartományi kollektivizálásban. Ana Pauker 1950 nyarán tért vissza az országba, ezt követően megszűnt a tömeges erőszak alkalmazása és 1950 őszén leállították az új kollektív gazdaságok létesítését.⁵²⁸ 1950 őszén és telén Ana Pauker utasítására megkezdődött a kollektív gazdaságok alakításakor tapasztalt törvénytelenések és erőszakoskodások kivizsgálása.

A kollektivizálással kapcsolatos politikai irányvonal változása a pártdokumentumokon kívül a különböző pártkonferenciákon, gyűléseken keresztül jutott le a helyi döntéshozók (ez esetben a tartományi pártvezetőség) szintjére. Egy ilyen alkalom volt az 1950. szeptember 14-én megtartott tartományi pártülés is, ahol Boné Ludovic, a Román Munkáspárt Központi Bizottságának küldötte ismertette az új irányvonalat. Ebben elítélte a kuláktalanítási kísérleteket (lényegük, hogy a kuláknak minősítettet megfosszák a felhalmozott értékeiktől: ház, gazdasági épületek, termelőeszközök, föld; általában a kilakoltatott kulák otthona lett a kollektív székháza) és a jövőbeli hasonló esetekre az elkövetők megbüntetésével fenyegetett. Elítélte a megyei pártszerveket, amelyek olyan helységeket javasolják kollektív gazdaságok létesítését, ahol az ehhez szükséges feltételek nincsenek meg (elegendő mennyiségű föld, eszköz és fiatal

⁵²⁵ Tájékoztató jegyzék, 1951. február 12. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 31.

⁵²⁶ SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 71-72.

⁵²⁷ Tájékoztató jegyzék a kerelői kollektív gazdasággal kapcsolatban, 1951. június 27. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 109.

⁵²⁸ Levy, p. 91-92.

munkaerő). UTM (Uniunea Tineretului Muncitoresc-Ifjűmunkás Szűvetség) alapszervezetek alapítására utasított, hogy ezáltal vonják be a fiatalokat a kollektív gazdaságok munkájába.⁵²⁹

Az enyhűlés másik fontos jele a pártkollégiumok létrehozása volt, melyek feladatául tűzték a párttagok visszaéléseinek kivizsgálását. Maros tartományban a Pártkollégiumot 1950 szeptemberében hozták létre.⁵³⁰

1950. szeptember 26-án a Román Munkáspárt Központi Bizottsága által szervezett konferencián (ahol a mezűgazdasági ügyekért felelűs tartományi párttitkárak vettek részt) elemezték a volt Kis-Kűkűllű (1950. szeptember 8-ától Maros Tartomány része) megyében történt visszaéléseket, és utasították Maros tartomány párttitkárát, hogy vizsgálja ki a helyi pártalapszervezetek működését.⁵³¹ Ezen a konferencián új irányvonalat jelöltek ki: a kollektív megalakításánál alkalmazott erűszak visszafogását, ugyanakkor a kollektív tagok megrostálását, a befurakodott, kollektív ellen fellépű „ellenséges elemek” kizárását.⁵³²

Az 1950. október 9-i tartományi pártbűró űlésen az új irányvonalnak megfelelűen szóba kerültek a kollektív szervezése alkalmával elkövetett visszaélések.⁵³³ Elhatározták egy négy bizottságból álló brigád felállítását a visszaélések kivizsgálására. A kollektív gazdaságokkal kapcsolatos munkában a hangsűly a meglévűk megerűsítésére, a mezűgazdasági felszerelés, az állatállomány és takarmány begyűjtésére került. Azokban a helységeekben pedig, amelyeknél kérvényezték a kollektív megalakítását, de a körűlményeket nem ítélték megfelelűnek, mezűgazdasági társulásokat kellett létesíteni. (Az állatok és a mezűgazdasági felszerelés begyűjtése nélkül, a tagosított földterületen való közűs gazdálkodással.)

A szemléletváltozást jelezte az is, hogy október közepén kivizsgálták a tartományban megalakításra javasolt kollektív gazdaságokat, de egyik esetben sem hagyták ezt jóvá.

1950. október 23-án a tartományi pártbűró rendkűvűli gyűlést tartott, amelyen Kűkűllű rajoni pártbizottság első titkára és a Régen rajoni párttitkár által elkövetett visszaélések bűntetésérűl határoztak.⁵³⁴ A Régen rajoni párttitkár Marosjárán a helybeli Ideiglenes Bizottság elnűkével két kuláknak minűsítettet arra kényszerített, hogy lemondjanak a földterületűkrűl és házukrűl. A Kűkűllű rajoni pártbizottság első titkára Kincses községben kilakoltatott egy kulákot

⁵²⁹ Jegyzűkűnyv a kollektív gazdaság elnűkűk 1950. szeptember 14-én lezajlott tanácskozásárűl. SJAN Mureű, CRM-PCR 12, 4-14.

⁵³⁰ Jelentés, 1950. november 5. SJAN Mureű, CRM-PCR 2, f. 127-128.

⁵³¹ Jegyzűkűnyv a tartományi pártbűró 1950. szeptember 26-i űlésérűl. SJAN Mureű, CRM-PCR 2, f. 46-48.

⁵³² Kulákoknak vagy reakciűs közűpparasztoknak minűsítették.

⁵³³ Jegyzűkűnyv a tartományi pártbűró 1950. október 9-i űlésérűl. SJAN Mureű, CRM-PCR 2, f. 73-77.

⁵³⁴ ⁵³⁴ Jegyzűkűnyv a tartományi pártbűró 1950. október 23-i űlésérűl. SJAN Mureű, CRM-PCR 2, f. 127-128.

a házából, hogy a kollektív tagok állatait az illető udvarában gyűjthessék össze. Az ülést vezető tartományi első titkár viszonylag enyhe büntetéseket javasolt. (Régen rajon párttitkárát írásbeli dorgálásban, Küküllő rajon első titkárát pedig bizalmatlansági szavazattal javasolta büntetni.) Az enyhe büntetés oka az lehetett, hogy az erőszakos kollektivizálásban a tartományi és rajoni pártapparátus jó része részt vett, és az ülésen résztvevők többsége valószínűleg követett el hasonló bűnöket. A Központi Bizottság utasítására azonban bűnbakokat kellett találni.

1950. november 5-én egy bizottság felülvizsgálta a Maros tartományi kollektív gazdaságok földterületeinek tagosítását és komoly visszasságokat tártak fel.⁵³⁵ Kiderült, hogy 21 kollektív gazdaságban azoknak a szegény- és középparasztoknak egy része, akik nem álltak be a közösbe, gyengébb minőségű és kisebb csereföldet adtak, mint amit a kollektív területébe tagosítottak. Az elégedetlen parasztok sok helyütt nem vették át a csereföldet. Az ellenállás nagyságára jellemző, hogy Csiba-Káposztásszentmiklóson 155 személy nem írta alá a földcsere-jegyzőkönyvet. A kulákoknak minősítettek gyengébb minőségű földet kaptak.

Maros tartomány pártbizottságának 1951. január 13-i ülésén a mezőgazdasági ügyekért felelős titkár beszámolt egy bukaresti konferenciáról, amelyet Luca László mezőgazdasági miniszter vezetett és ahol kollektivizálás alaposabb előkészítésének fontosságát hangsúlyozták.⁵³⁶ Elhangzott, hogy a felelős posztokra becsületes szászokat kell tenni, mert azok hozzáértő munkások. A létesítendő kollektív gazdaságok alaposabb vizsgálatára utasított az engedélyezés előtt. A megalakítási javaslatok tanulmányozását a tartományi pártbizottság első titkárának és a mezőgazdasági ügyekért felelős titkár feladatává tette.

A tartományi büro 1951. június 1-jei ülésén a tartományi pártbizottság első titkára beszámolt a Központi Bizottságtól kapott útmutatásról.⁵³⁷ Ennek lényege, hogy az erőszakos és minél több kollektív alapítását célzó irányvonal megváltozott, a meglévők helyzetének megszilárdítása került előtérbe. Az első titkár szerint az eddigi kollektív gazdaságok megszervezésekor elkövetett „elhajlások” az okai a mostani (problémás) helyzetnek. Nem kell sietni a kollektív gazdaságok szervezésével, rá kell világítani, hogy a párt nem ért egyet az erőszakos módszerekkel. Ahol nehézségek vannak és az emberek nem mennek dolgozni, a kollektív gazdaságban fel kell dolgozni azoknak a személyeknek a hibáit, akik a visszaéléseket elkövették. Ha semmiképpen nem lehet meggyőzni az embereket, hogy dolgozzanak a közösben,

⁵³⁵ Jelentés, 1950. november 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 127-128.

⁵³⁶ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 18, f. 43-45.

⁵³⁷ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. március 30-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 19, f. 85-88.

akkor hagyni kell őket, hogy kilépjenek és a földet valamilyen társulás formájában műveljék meg. Új gazdaságokat is kell szervezni, de erőszak nélkül.

11.3.3. A lassú kollektivizálás időszaka. Bár az enyhülés, illetve az erőszakos cselekmények kivizsgálása miatt a kollektivizálás megtorpant, de ekkor sem állt le teljesen. 1950. október közepén a RMP Központi Bizottságának utasítására kivizsgálták azon községek helyzetét, ahol javasolták a kollektív gazdaságok létesítését.⁵³⁸ Csíkfalva, Nyárádszentbenedek, Oláhsályi, Mezőszilvás, Marosjára, Backamadaras, Mezőrűcs, Mezőkók és Székelykövesd községekben törvénytelenések, szabálytalanságok egész sorát tárta fel a felavatásra javasolt kollektív gazdaságokban, ezért egyik kérést sem hagyták jóvá!

Csíkfalva és Nyárádszentmárton lakosai azért versengtek, hogy ki alakít hamarabb kollektív gazdaságot, mert arra számítottak, hogy győztesé lesz a két falu határán fekvő állami tartalékföld. Bár a csíkfalviak hamarabb adták be a megalakításra a kérést, mégis előbb a nyárádszentmártonit engedélyezték. A csíkfalviak ezek után nem akartak többé kollektív gazdaságot, de még mezőgazdasági társulást sem alakítani. Oláhsályiban a szeptemberi tüntetések utóhatásaként a beiratkozottak nem akartak kollektív gazdaságot alakítani, és a bizottság otléte alatt is tüntettek a nők a kollektív ellen.

Mezőszilváson az emberek, mivel megfélemlítésre iratkoztak be a kollektív gazdaságba, távol maradtak a kollektív gazdaságtól, öt-hat ember nyíltan visszautasította a belépést.

Backamadarason a beiratkozott 63 családból 21 földnélküli volt, ezért bírósági segítséggel kulákok földjét szerezték meg. Mivel a tagosításhoz 297 család földjét kellett volna kicserélni, nem hajtották végre. Szeptember 21. után az erőszakos kollektivizálás miatt sok beiratkozott a kollektív ellen fordult és kérte, hogy kiléphessen.

Mezőkókon tagosították a beiratkozottak földjét és közösen művelték meg, pár család kivételével.

Kövesden a 48 beiratkozott családból csak 25 akarta a kollektív létrejöttét. A beiratkozottak egy része a tagosításra kijelölt területen dolgozott.

1951. július 24-én jelentést készítettek arról, hogy a Maros tartományi pártbizottság hogyan alakított új gazdaságokat. Ebben ismertetik a szervezőmunka állását az egyes helységekben. Mezőrűcsön 43 család iratkozott be. Itt 10 szegényparaszt közösen művelt egy nagy földbirtokostól bérelt 20 hektáros területet. Elégedetlenséget keltett, hogy hivatalosan nem

⁵³⁸ SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 45-46., 48-49.

ismerték el ezt mezőgazdasági társulásnak, és a földterületre olyan mértékű illetéket róttak ki, mintha az kulák gazdaságé lenne.

Marosszentgyörgyön 38 család iratkozott be a kollektív gazdaságba, Septéren 48; Búzásbocsárdon 76 tag dolgozott együtt a kollektív gazdaságban. Sokhelyütt a lakosság várakozó álláspontra helyezkedett, a kollektív gazdaságnál a jövedelem kiosztását várták, és ezután határoznak arról, hogy belépnek-e.⁵³⁹

11.3.4. Az új kezelési modell: az újjászervezés. 1951 első felében egyes helységekből nagyarányú munkakimaradások voltak. Azokban a helységekből, ahol semmiképpen nem lehetett munkára bírni a kollektív tagjait, a helyzetet „újjászervezéssel” akarták megoldani (mivel erőszakos módszereket már nem alkalmazhattak a Központi Bizottságból diktált új, engedékenyebb politika miatt). Az újjászervezéssel a hatalom gyakorlatilag elismerte a rejtett ellenállás eredményeképpen kialakult helyzetet, akik amúgy sem dolgoztak, kiléphetek a közösből és visszakapták földjüket, állataikat. De akárcsak a többi egyéni gazdálkodó, vetéstervet kaptak és beszolgáltatási kötelezettségük volt az állammal szemben. Ezzel a lépéssel a hatalom visszakozott, elismerte, hogy az erőszakos kollektivizálás törvénytelen volt. Viszont sehol nem engedték a kollektív teljes megszűnését, már csak presztízs okokból sem. Az újjászervezésre a három legnehezebb helyzetű kollektív gazdaságban került sor: Kerelőn, Kincsesen és Királyfalván.

Kerelő. A kerelői kollektív már a kezdetektől az egyik legproblémásabb volt a tartományban. Erőszakkal létesítették. 1950 őszén két-három család kivételével mindenki dolgozott. De már az év vége fele munkakimaradások kezdődtek, csak nagy nehézséggel lehetett befejezni az őszi munkálatokat, az istálló építését februárban tudták befejezni, mert a kollektív tagjai ritkán mentek dolgozni, a kollektív elnöke és a brigádosok pedig egyáltalán nem.⁵⁴⁰ A kollektív könyvelője igazságtalanul munkanapokat írt be magának.⁵⁴¹ 1951 tavaszán egyre többen kezdtek kimaradozni a munkából. 1951. június elején már csak 29 család, 1951 júniusában a 246 munkásból csak 30-37 dolgozott, emiatt minden munkával elmaradtak.⁵⁴² Ezért bizottságot hoztak létre Bota Nicolae⁵⁴³, a Központi Bizottság kiküldöttje vezetésével. Tagjai: a

⁵³⁹ Jelentés az új kollektív gazdaságok szervezéséről, 1951. július 24. SJAN Mureş, CRM-PCR 19, f. 346-350.

⁵⁴⁰ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. június 20-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 19, f. 151-157.

⁵⁴¹ Jegyzőkönyv a kerelői kollektív gazdaság helyzetéről, 1951. június 15. SJAN Mureş, CRM-PCR 19, f. 138-144.

⁵⁴² Tájékoztató jegyzék, 1951. június 9. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 103-104.

⁵⁴³ 1951. szeptember 25-től Maros tartományi pártbizottság első titkára lett.

tömegszervezetek Marosvásárhely rajoni vezetői⁵⁴⁴, a rajoni és tartományi pártbizottság és Néptanács Mezőgazdasági Osztály felelősei és egy pártszervező. A bizottság 1950. július 1-jén már Kerelőn dolgozott.⁵⁴⁵

Június 5-én egy Központi bizottsági instruktor tartott gyűlést, ahol azok a kerelői kollektív tagok vettek részt, akik eljártak dolgozni. Június 6. és 7-én a Központi Bizottság apparátusa több tagjának részvételével nagygyűlést tartottak, amelyen a 104 családból 70 vett részt. A Központi Bizottság küldöttei előbb a kollektív fontosságáról beszéltek, majd szót kaptak a kollektív tagok. A felszólaló mintegy 20 tag bírálta a kollektív és a Néptanács vezetőségét és kérte a leváltásukat. A kollektív elnököt, aki egyszer sem ment el dolgozni a gazdaságba, leváltották, hasonlóképpen a könyvelőt. Leváltották a Néptanács elnökét is, aki egyeseket erőszakkal íratott be a kollektív gazdaságba. Több felszólaló visszakövetelte a földjét, mondván, hogy a közösben úgysem fog dolgozni. A többség ezen a véleményen volt, és remélték, hogy visszakaphatják a földjüket. A dolgozó kollektív tagok külső munkaerő segítségét kérték a mezőgazdasági munkák elvégzéséhez. Június 10-én vasárnap a kollektív gazdaságot patronáló vállalat, a dicsőszentmártoni Üveggyár munkásai segítettek dolgozni, majd könyveket adtak a kollektív gazdaságnak, és ajándékokat osztottak a tagoknak. Ugyanaznap a marosvásárhelyi Mezőgazdasági Iskola tanulói is segítettek a munkában, utána pedig gépkocsikkal felvonulást tartottak a helységben, majd a kollektív udvarán nagygyűlést. Azok a családok, amelyek nem dolgoztak a közösben, kívülről hallgatták végig a gyűlést.

1951. június közepén a vizsgálóbizottság javulónak értékelte a kollektív helyzetét, mert az emberek már nem ellenezték olyan határozottsággal, hogy dolgozzanak a kollektív gazdaságban.⁵⁴⁶ Többek között azért, mert azt remélték, hogy ezáltal visszakapják földjeiket, ám hiába. A kollektív helyzete továbbra is ingatag volt. Csak kevés addig nem dolgozó család állt vissza munkába. A bizottság nem javasolta a föld visszaadását annak a 2-3 családnak sem, akik a megalakulás óta egyáltalán nem dolgoztak, mert az kihatna azokra a kollektív tagokra, akik dolgoznak ugyan, „de akik készen állnak arra, hogy elhagyják a [kollektív] gazdaságot az első ilyen irányú mozgásra”. A földvisszaadást azért sem javasolták, mert a kerelői hatásra romlott a környező, a kerelőszentpáli és vidrászegi kollektív gazdaságok helyzete is. Javító intézkedésként

⁵⁴⁴ Kerelő ekkor Marosvásárhely rajon része volt 1952 szeptemberéig.

⁵⁴⁵ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. június 1-i üléséről. SJAN Mureș, CRM-PCR 19, f. 85-88.

⁵⁴⁶ Jelentés a kerelői kollektív gazdaság helyzetéről, 1951. június 15. SJAN Mureș, CRM-PCR, 19, f. 138-144.

a helybeli pap lecserélését⁵⁴⁷ javasolták, és engedélyt kértek erőszakos módszerek alkalmazására.⁵⁴⁸

A bizottság munkája nyomán a fő probléma, a munkakimaradások tekintetében a helyzet nem javult. Emiatt a kerelői kollektív helyzetéről beszámoltak Mogyorosi Alexandrunak, a Központi Bizottság mezőgazdasági ügyekért felelős titkárának.⁵⁴⁹ Az ő utasítására a tartományi pártbizottság határozatot hozott a kerelői kollektív újjászervezésére. Ezt a határozatot jóváhagyás végett megküldték a Központi Bizottsághoz. Legfelsőbb szintű utasításra megkezdődött az újjászervezés.

1951. június 22-én Kerelón gyűlést tartottak a kollektív pártalapszervezetében, amelyen Breban Ioan (a Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztályának helyettes vezetője) és több tartományi pártbizottsági tag vett részt.⁵⁵⁰ Itt ismertették a párttagokkal, hogy azok a kollektív tagok, akik nem helyeslik a kollektív gazdaságot és nem dolgoznak, visszakapják a földjüket. A 7 helybeli párttagból 6 vállalta, hogy a kollektív tagja marad. Délután azokkal a családoknak tartottak gyűlést, amelyek dolgoztak az elmúlt hónapokban a közösben. Bejelentették, hogy azok a tagok, akik nem akarnak a közösben maradni, visszakapják a földjüket. A bejelentés nagy zavarodást, megosztottságot okozott. Ez a választási lehetőség megosztotta a kollektív gazdaságban dolgozókat, még egyes családokat is. Az egyik legjobb élmunkás kollektivista és párttag a gyűlésen a kollektívbeli kiválás mellett döntött, mert a felesége és lánya nem akart maradni. A gyűlés után este a család közösen tanácskozott, és végül a maradás mellett döntöttek. Volt olyan család, ahol a férj kollektív élmunkás volt, a felesége pedig nem akart a közösben maradni, emiatt összeverekedtek. Mindenkinek kikérték a véleményét, nyilatkozni kellett, hogy maradnak-e a kollektív gazdaságban. Majd ezek közül 27 család vállalta, hogy marad, 13 család határozatlan volt. 6 család a maradókhoz csatlakozott. E fordulat nyomán változott a helyzet, a helybeliek egyáltalán szóba álltak a pártaktivistákkal és elmentek a meghirdetett gyűlésekre.

Június 23-án újabb nagygyűlést tartottak, ahol ismertették a kollektív helyzetét, és minden családot megkérdeztek, akar-e a gazdaságban maradni. A többség, 71 család a kilépés

⁵⁴⁷ A kollektív gazdaság ellen lázított.

⁵⁴⁸ Szó szerint arra, hogy a Securitate Maros tartományi Igazgatósága intézkedéseket fogantossághozókkal szemben, akik nehézségeket okoznak.

⁵⁴⁹ Jelentés a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. szeptember 9. SJAN Mureş, CRM-PCR 19, f. 146-161.

⁵⁵⁰ Tájékoztató jegyzék a kerelői kollektív gazdaság helyzetéről. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 107-110.

mellett döntött. Csak 33 (más forrás szerint 31) család maradt (145-150 hektár megművelésére). Sokan anyagi hasznot vártak ettől a döntésüktől.⁵⁵¹

Június 24-én elkezdődött a földek visszamérése. Ugyanaznap a kollektív megerősítésére a faluban filmet vetített a mozgó filmkaraván és fellépett a dícsőszentmártoni Üveggyár népi együttese. Délután 5 órakor a tartományi párttitkár vezetésével nagygyűlést tartottak. Ezen a párttitkár – mintegy szentesítve a történeteket – arra intette a falubelieket, hogy ne legyen ellentét a kollektív tagok és a falu többi lakosa között, éljenek testvéri egyetértésben, segítsék egymást. Június 25-én meg is kezdődött a munka a közösben.

Június végén Kerelón a kollektívben maradt 31-33 családból a tagok többsége részt vett a munkákban, minden családból legalább egy személy.⁵⁵² Augusztus elején munkaerő-segítséget is kaptak.⁵⁵³

Talán nem érdektelen a helybeli egyéni gazdálkodók további sorsa. A legjobb földjeiket elvették és a kollektív földjébe tagosították, a helyükbe kapott gyengébb minőségű földekről pedig nem tudtak annyi termést begyűjteni, hogy az adókat is fizessék és meg is éljenek belőle. Így az egyéni gazdálkodók egy része két év múlva arra a következtetésre jutott, hogy nem tudja fenntartani a magángazdaságát, és felkeresték a pártszervezőket tanácsért. A pártszervezők nem javasolták, hogy belépjenek a kollektív gazdaságba, ezért előbb társulást (întovărășire), majd közös gazdaságot (tovărășie comună) alakítottak.⁵⁵⁴

Kincses. A faluban a gazdaságellenes hangulat 1950 őszi lázadás óta állandósult. A 1951-ben a mezőgazdasági munkákkal elmaradtak, mert a kollektív tagok egy része gyári alkalmazott volt és nem vett részt a mezőgazdasági munkákban. Ezért a többi tag követelte, hogy távolítsák el őket a gyárból, hogy ők is dolgozzanak a kollektív gazdaságban.⁵⁵⁵ A jelentés szerint a kollektív tagjainak egy részének annyi gabonája sincs, amiből kenyeret süssön, így dolgozni sem tudtak menni. Az itteni kollektivisták a kerelói helyzetről a radnóti piacon szereztek tudomást.⁵⁵⁶ Körülbelül 1951. június közepén 8 személy kezdeményezte, hogy ne menjenek dolgozni, és akkor visszakapják a földet, ugyanúgy, mint a kerelőiek. Ezért kiszállt egy háromtagú

⁵⁵¹ Jelentés a kerelői kollektív gazdaság helyzetéről, 1951. június 25. SJAN Mureș, CRM-PCR 19, f. 176-178.

⁵⁵² Jegyzőkönyv, 1951. június 28. SJAN Mureș, CRM-PCR 43, f. 67-71.

⁵⁵³ Tájékoztató jegyzék a kollektív gazdaságok működéséről, 1951. augusztus 10. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 144-145.

⁵⁵⁴ Interjú 2003. augusztus 8-án Costea Vasile-val (sz. 1919. december 21., lakóhely: Kerelő, 78. házsám).

⁵⁵⁵ Tájékoztató jegyzék, 1951. június 29. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 111-112.

⁵⁵⁶ Tájékoztató jegyzék, 1951. június 11. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 139-141.

pártbizottság, hogy megerősítsék a helyi kollektív gazdaságot. A június 22-i kollektív közgyűlésen elmondták, hogy azokat a pártaktivistákat, akik erőszakkal írtak be a helybelieket a kollektív gazdaságba, megbüntették vagy börtönbe csukták. Június 24-én újabb gyűlésen a 3 aktivista megpróbálta meggyőzni a tagokat, hogy egyeseket zárjanak ki. De ők kijelentették, hogy ha bárkit is kizárnak, mindnyájan kilépnek. 25-én is hasonlóképpen folyt le a gyűlés, de utána a három kiküldött házról-házra járva minden tagtól megkérdezte, hogy akar-e a közösen maradni. Június 28-án egy újabb nagygyűlésen az aktivisták közölték az egybegyűltekkal, hogy akik ki akarnak állni a kollektív gazdaságból, visszakapják a földjüket, de vetéstervvvel és a kötelező beszolgáltatási kötelezettséggel együtt. Ettől az időponttól kezdve a kollektív tagjainak nagy része többé nem ment dolgozni. Vagy a környező helységeken vállaltak munkát, vagy a kertek alján bujkáltak, hogy ne találkozzanak az aktivistákkal. (A kollektív tagok nagyrésze „szegényparaszt” volt, akik a kollektivizálás előtt nyáron napszámos munkából éltek.) Június 7-8-án a tagok jórésze újra elment idénymunkásnak.

1950. július 7-én mintegy 25, a kollektív gazdaságban dolgozó nő vonattal elment napszámos munkát keresni. Június 8-án este a faluba jött a sövényfalvi tanító és 40 nőt és több kollektív tag fiatalot felfogadott napszámba, hogy learassák a búzáját. Előleget is adott, az elszegődöttek másnap el is mentek Sövényfalvára aratni. Más kollektív tagok is elmentek más helységekre dolgozni. A kieső munkaerő miatt a kollektív búzája aratatlanul állt. Ezért a rajoni pártbizottság 41 állandó munkást küldött munkaerő-segítségként és 4 aktivistát, hogy azok munkára bírják a kollektív tagjait. Megpróbálták városi munkaerőt is bevonni a nyári munkák elvégzésébe, ám ez sikertelen volt.

1951. július 8-án 155 „önkéntes munkás” (városi munkahelyekről kivezényelt alkalmazott) érkezett a kollektív gazdaságba, de egy részük nem értett a mezei munkához és kedvetlenül dolgozott, így nem sokat ért a munkájuk. Már délután 2-kor 18 személy, akik egy vállalatnál irodai munkát végeztek, a rajoni Pártbizottság első titkárának a feleségével az élen elmentek, mondván, hogy elfáradtak. A többiek is hamarosan követték a példájukat. A pártaktivisták várakozásaival ellentétben a kollektív tagok ezt nem segítségnek, hanem külső beavatkozásnak tekintették. Egyesek azt mondták rájuk: íme, ők eszik a mi búzáinkat, mások megkérdezték tőlük, hogy harmadába (vagyis a termés egyharmad részéért) dolgoznak-e?

Július elején csak 20 kollektív tag család és a kirendelt munkások dolgoztak, összesen 100 személy. 1951. augusztus 31-én már csak 6 kollektív tag dolgozott, a 4 brigádosból 3 felmondott.

Királyfalva. Királyfalvára június 24-én kiszállt az UFDR⁵⁵⁷ tartományi első titkára, és a kollektív tagoknak tartott gyűlésen elmondta, hogy azokat a pártaktivistákat, akik részt vettek a kollektív megalakításában, börtönbe zárták. Ez nyilvánvaló hazugság volt, mert például Dănescu Petru, akinek utasítására a legnagyobb kegyetlenségeket végrehajtották, szabadlábban volt, és mint tartományi első titkár fontos posztot töltött be. De az erőszakos kollektivizálás nyilvános elítélésével a helybeliek, a kollektív ellenzői erkölcsi fölénybe kerültek, mert az erőszakkal létesített intézmények léte kérdőjeleződött meg.⁵⁵⁸ Ezek után a kollektív tagok követelték, hogy Dănescu tartományi első titkár (az atrocitásokat elkövető és irányító személy, aki természetesen szabadlábban volt) és egy másik aktivista jöjjenek közéjük a faluba.

1951. június 27-én gyűlést tartottak a kollektív alapszervezetének a gazdaság problémáiról.⁵⁵⁹ Ezután a vezetőséggel és az élmunkásokkal tartottak közös gyűlést. Itt Șeulian Aurelia és Székely Susana/Zsuzsánna rajoni-, illetve tartományi Nemzetgyűlési képviselők „leleplezték” Miklósi János és Bandi Márton kulákokat, szóba került a kizárásuk, ám erre nem került sor. Mindezek ellenére a jelentéstevők a helyzetet javulónak értékelték, június végén a 46 beiratkozott családból 37-46 család dolgozott és a mezőgazdasági munkák nagy részét befejezték.

Az újjászervezések hatása. A kincsesi kollektív újjászervezése csak felerősítette a megindult bomlást, külső beavatkozás (külső munkaerő) tartotta életben a helyi kollektív gazdaságot. A királyfalvi újjászervezés annyiban volt sikeres, hogy a kollektív tagok nagyrésze újra munkába állt.

Az újjászervezések közül a kerelőinek volt a legnagyobb hatása, mert viszonylag jól megközelíthető helyen volt, az itteni eseményekről hamarabb tudomást szereztek a környékbeliek, valamint amiatt, hogy a környező helységeken is kollektív gazdaságok voltak. (A másik két falu félreesőbb, elszigeteltebb helyen van.) A kerelői újjászervezés precedenst teremtett, és azt bizonyította, hogy ha a kollektív tagjai elég bátrak, kitartóak, nem mennek dolgozni, akkor a hatalom kénytelen lesz engedni, és így azok a tagok, akik számára ez kényszer,

⁵⁵⁷ U. F. D. R. – Uniunea Femeilor Democrate din România – Romániai Nők Demokratikus Egyesülete.

⁵⁵⁸ Ha az erőszakos kollektivizálás illegitim volt, akkor az ily módon létesített kollektív is az.

⁵⁵⁹ Tájékoztató jegyzék, 1951. június 29. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 111-112.

kiléphetnek belőle. A kerelői ellenállás feloldotta azt a félelmet, ami az erőszakos kollektivizálás, a kulákgyilkosságok, illetve az 1950 őszi ellenállás leverése nyomán általánossá vált, és megmutatta, milyen messzire lehet elmenni anélkül, hogy a hatalom megtorlásától kellene tartani. A kerelői újjászervezés hatására az egész tartományban lassú bomlási folyamat indult meg az erőszakkal létesített, vagy problémás kollektív gazdaságokban.

11.3.5. A tartományi pártbizottság kísérlete a helyzet javítására. Júniusban megszorodott a munkakimaradások száma egyes kollektív gazdaságokban. Mezőmadarason a kollektív gazdaságnak 202 Ha földje volt, 64 beiratkozott családdal. Ezek közül összesen 48 család dolgozott, de csak 28 rendszeresen. Lőrincfalván a kollektív 63 családjából általában csak 20-30 személy jelent meg dolgozni. Náznánfalván a 80 családból 13 család dolgozott rendszeresen, és 13 személynek, bár kollektív tag volt, résztművelésben is volt földje. Kincsesen a 247 munkáskézből körülbelül 130 dolgozott rendszeresen. A 145 családból 60 családnak csak 10 munkanapja volt, 40 család pedig, amelynek tagjai máshol vállaltak munkát, a közösen nem akart egyáltalán dolgozni. A jelentés szerint egyes kollektív tagoknak nincs elég élelmük. Kerelőszentpálon a kollektív 550 Ha-val rendelkezett, és a 142 családból 120-125 tag dolgozott rendszeresen. Vidrátszegen a 93 munkásból csak 40-60 dolgozott rendszeresen. Itt elhanyagolták a könyvelést.

A felvetődő problémák kezelésére a tartományi pártbizottság 1951. június második felében bizottságot alakított. Feladata a tartomány hat legproblémásabb kollektív gazdaságának: a vidrátszegi, lőrincfalvi, náznánfalvi, mezőmadarasi, kerelői, kincsesi vizsgálása volt. Ezekbe a kollektív gazdaságokba 1-2 személyt küldtek ki. Eszközük a meggyőzés, kollektív közgyűlésen a helyzet megtárgyalása és a nem dolgozó vagy kollektív ellenes propagandát folytató tagok kizárása volt. A bizottság június 20-25-e között működött központi terv alapján.⁵⁶⁰ A bizottságot Pura Dumitru vezette⁵⁶¹, őt Fodor Alexandru (a Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztályának instruktora) felügyelte. Ez a bizottság párhuzamosan végezte munkáját a kerelői újjászervezéssel. Egy ideig jelen volt Breban Ioan (a Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztályának helyettes főnöke) is.

1951. június 20-án elhatározták, hogy a tartomány legfőbb pártvezetői egy-egy gyengébb helyzetű kollektív gazdaságot fognak felvigyázni, amelyet szabadidejükben látogatnak meg és

⁵⁶⁰ Például azonos napon tartották a kollektív gazdaságok közgyűléseit.

⁵⁶¹ Jelentés a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. szeptember 9. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, f. 160.

havonta jelentést készítenek róla.⁵⁶² A cél a nem dolgozó tagok kiszűrése, azok kizárásának előkészítése, valamint a munkára mozgósítás volt. A bizottság június 24-én a hat problémás kollektív gazdaságban nagygyűlést tartott, ahol több kizárást, leváltást elfogadtattak.

A mezőmadarasi kollektív gazdaságból ekkor 10 tagot zártak ki, akik a kollektív földterületén kívül vetettek, és egyetlen munkanapot sem dolgoztak a közösben. Leváltották a kollektív elnökét, helyébe az alapszervezet titkárát nevezték ki.⁵⁶³

Lőrincfalván a nagygyűlésen felvetődött 17 család kizárása, akik egy napot sem dolgoztak, de megígérték, hogy dolgozni fognak, így nem zárták ki őket. Azok esetében, akiknek más munkahelye volt, a kollektivisták azt kérték, hogy a vállalat bocsássa el őket, és jöjjenek haza dolgozni. Egy személy, aki nyíltan megtagadta a kollektív gazdaságban való munkát, nem adta be az állat- és eszközállományát, és egyetlen napot sem dolgozott még, visszakapta földjét és kiléphetett.

Náznánfalván nem dolgozó kollektív tagokat zártak ki. Kerelőszentpálon az összehívott gyűlés eredménytelen maradt.

Vidrászegén Dănescu Petru vezette a közgyűlést, amelyen a félelem uralkodott, az emberek nem mertek beszélni. A tartományi titkár felszólította őket, hogy leplezzék le az egyik kulákot, amit a félelmével jól láthatóan küzdő kollektív elnök nagy nehezen meg is tett. A kollektív gazdaság elnökét és könyvelőjét leváltották. A gyűlésen hét, nem dolgozó családot zártak ki.

Az elért eredményeket június 25-én egy közös gyűlésen értékelték ki.⁵⁶⁴ Ezen jelen volt Fodor Alexandru, Pirea Dumitru és 33 aktivista. A beszámoló szerint több kollektívben sikerült rábírni a tagokat, hogy részt vegyenek a munkában.⁵⁶⁵ Mezőmadarason a közgyűlés után 28-ról 42-re emelkedett a munkára jelentkezők száma. Itt ellenséges hangulat volt a kollektív tagok és a falu többi lakosa között. Lőrincfalván a nagygyűlés után körülbelül 70 tag jelent meg dolgozni. Náznánfalván a gyűlés után mintegy 71-72 személy dolgozott, Kerelőszentpálon viszont nagyrészt eredménytelen volt a meggyőzés.

A hat gazdaságba még egy-egy aktivistát küldtek, hogy figyelemmel kísérjék a fejleményeket. 1951. június 28-án a bizottság úgy döntött, hogy Náznánfalván ki kell zárni a

⁵⁶² Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro üléséről, 1951. június 20. SJAN Mureș, CRM-PCR 19, f. 151-157.

⁵⁶³ Jelentés a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. szeptember 9. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, f. 148-149.

⁵⁶⁴ Jegyzőkönyv. 1951. június 25. SJAN Mureș, CRM-PCR 19, f. 351-356.

⁵⁶⁵ Jegyzőkönyv. 1951. június 28. SJAN Mureș, CRM-PCR 43, f. 67-71.

nem dolgozókat. Vidrászegen is engedélyezték a nem dolgozók kizárását, de először azt a két személyt kellett kizárni, akik azt állították, hogy erőszakkal kényszerítették őket a közösbe.⁵⁶⁶ A kollektívából kizártakra kiszabták az adót és a kötelező beszolgáltatást. A bizottság végül is csak részleges sikereket ért el, mert a problémás gazdaságok egy részénél nem javult a helyzet. Egyrészt mert egyes gazdaságok életképtelenek voltak (pl. a mezőpeteiben nem volt elég tag a munkákhoz), másrészt mert a munkából való kimaradások nem szűntek meg. Azokban a gazdaságokban pedig, ahol sikerült elérni, hogy több tag vegyen részt a munkában, ez csak ideiglenes eredménynek bizonyult, mert pár hónap múlva újra munkakimaradások kezdődtek.

11.3.6. Újabb válság. 1951. július-augusztus. Ezt az időszakot a kollektív gazdaságok helyzetének fokozatos – a tömeges munkakimaradás miatti – újbóli romlása jellemezte. Nem volt nyílt ellenállás, mint 1950 szeptemberében (ez nem bizonyult járható útnak, a hatalom erővel letörte), helyette a legáltalánosabb a munkakimaradás, majd a lopás volt, amely néhány esetben a teljes felbomlás állapotához vezetett: széthordták a kollektív vagyonát. Néha ez „legális” ellenállással párosult, azaz a törvényes formákat betartva, kérték, kérvényezték a kollektív feloszlásának engedélyezését. Ezek közül kétségtelenül azok az akcióknak volt a legnagyobb visszhangja, amelyek során Bukarestbe vitték a feloszlást kérő kérvényeket.

Az újabb ellenállási hullámnak már gazdasági oka is volt. Az ellenállás azért ekkor erősödött meg újra, mert az előlegosztáskor és a mezőgazdasági adók és kötelező beszolgáltatások beadásánál nyilvánvalóvá vált, hogy az egyéni gazdálkodás eredményesebb, a kollektív tagok becsapva érezték magukat, az ígért bőség helyett a kollektív gazdaságok gyenge eredményeket mutattak fel.

Nyárádszentmártonban a kollektív tagok szerint a magángazdáknak kevés kvótát kellett beszolgáltatniuk, a felesleget eladták, így a kollektív tagokhoz képest anyagilag jobban jártak. Karácsonyfalván az egyéni gazdák 2-5 disznót is neveltek, amit piacon értékesítettek, a kollektív tagoknak erre nem volt módjuk.⁵⁶⁷

Az ákosfalvi kollektív egyik dolgozója egy gyűlésen elmondta: noha a múltban szegényparaszt volt, nem fordult vele elő, hogy ne tudjon a fiának lábbelit vásárolni, mint most, kollektív élmunkásként.⁵⁶⁸

⁵⁶⁶ Jegyzőkönyv. 1951. június 28. SJAN Mureş, CRM-PCR 43, f. 67-71.

⁵⁶⁷ Összefoglaló arról a 18 kollektív gazdaságról, ahol nagyobb nehézségek vannak. SJAN Mureş, CRM-PCR 36, f. 69.

⁵⁶⁸ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. szeptember 26-i gyűléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR, 20, f. 224-225.

A rossz gazdasági helyzet egyik oka a hanyag kezelés volt. Ákosfalván a rossz raktározás miatt el kellett dobni a krumpli egy részét. A takarmány egy része tavaszra elromlott, azt is el kellett dobni. Ugyanakkor a kollektív öreg, munkaképtelen tagjai között egyeseknek nem jutott ennivaló. A rossz gazdasági helyzet másik oka az volt, hogy a kollektív gazdaságoknak terményeik eladására a szövetkezetekkel kellett szerződéseket kötniük. Viszont többször előfordult, hogy a szövetkezet a leszerződött terményeket nem vette át, ezért a termés tönkrement. Szinte mindenütt a kerelői példára hivatkoztak azok, akik ki akartak lépni a közösből. Egyes esetekben különleges, egyedi okok is bejátszhattak.

Július végén-augusztus elején Názánfalva, Mezőpete, Nyárádszereda kollektív gazdaságaiban újra nagyarányú munkakimaradások voltak a kevésnek ítélt előleg miatt.

Názánfalván július végén-augusztus elején 50%-os előleget akartak osztani, de a tagok nem akarták átvenni, az egészet követelték. Ezután a munkára jelentkezők száma jelentősen lecsökkent, csak 5-8 személy dolgozott. A rajoni pártbizottság aktivistákat küldött, de csak 15 embert tudtak munkára bírni.⁵⁶⁹

A mezőpetei kollektív gazdaságban július 30-án 15%-os előleget akartak kiosztani. Ezt a tagok kevesellték, és csak 32 tag fogadta el.

A nyárádszeredai kollektív gazdaságban 1951. augusztus 10-én a közgyűlésen előlegosztásra került sor. Erről nem volt tudomása a tartományi pártbizottságnak. 50%-os előleget adtak, egy munkanapra 3 kiló búza jutott. A gyűlésen a kollektív tagok elégedetlenkedni kezdtek, két tag felszólalásában kérte, hogy az egész termést adják ki, mert a következő évben nem fognak a közösből dolgozni. Felszólalásukat a többiek nagy tapsal jutalmazták, és utána egyre több felszólaló jelentette ki, hogy nem kell nekik kollektív. Augusztus 11-én egy tag sem ment dolgozni. Ezért este a rajoni pártbizottság első titkára, Bartha Pál gyűlést hívott össze. Körülbelül 100 tag jelent meg, a felszólalók a kollektív felosztatását követelték. A gyűlés utáni napokban a tagok egy része ment csak dolgozni.⁵⁷⁰ Egyes kollektív gazdaságok esetében ekkor vált a legszembetűnőbbé, hogy gazdaságilag életképtelenek.

Mezőpetén sok földterületre kevés munkaerő jutott, ezért nem tudták elvégezni idejében a betakarítást. A búza egy része kicsírázott, a széna gyenge minőségű lett. Az egyéni gazdálkodók viszont képesek voltak idejében elvégezni a mezőgazdasági munkákat, így az a benyomás alakult

⁵⁶⁹ Tájékoztató jelentés, 1951. augusztus 6. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 144-145.

⁵⁷⁰ Tájékoztató jelentés, 1951. augusztus 13. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 155-157.

ki, hogy egyénileg előnyösebb gazdálkodni.⁵⁷¹ Volt, ahol a kollektív tagok visszatértek a régi napszámos kereseti lehetőséghez, és újra magángazdaként próbáltak megélni. (A kommunista rendszerváltás előtt a kevés földdel rendelkező parasztok napszámosnak szegődtek el az uradalmakhoz. Az uradalmak 1951-re megszűntek, helyettük Állami Gazdaságok (GAS) alakultak, amelyeknek ugyanúgy szükségük volt a munkaerőre.) Augusztus elején-közepén a mezőpetei kollektív 18 tagja otthagyta a gazdaságot, és elment a helybeli állami gazdaságba dolgozni. Az ottani munkájukért egy-egy szekér szénát kaptak. A 18 szénásszekérrel egyszerre, tüntetőleg vonultak haza.

A mezőpetei kollektív az összeomlás szélére jutott, de a tartományi pártbizottság aktivistát küldött a helyszínre, akinek sikerült a tagság egy részét munkára bírnia.⁵⁷² A körülbelül 250-280 tagról szeptemberben 30-35 személyre csökkent a munkába menők száma. A tagok egy része ki akart állni a kollektív gazdaságból, egyesek a régi földterületükön kezdtek aratni. 17 kollektív tag a kollektív tagosított területén kívül levő egyéni földterületét művelte. 5 kollektív tag hazavitte a kollektívbe beadott mezőgazdasági eszközei és állatai egy részét. Augusztus végén-szeptember elején egyesek felszántották a régi, azóta a kollektív gazdaságba tagosított földjüket, mondván, jövőre nem dolgoznak a kollektív gazdaságban. Augusztus 27-én a helyi pártalapszervezet titkára megpróbált 2 deszkát ellopni a kollektív raktárából, de az éjjeliőr észrevette. Erre a titkár úgy leütötte, hogy az éjjeliőr eszméletét veszítette, majd eldobva a deszkát, ijedtében elmenekült. Október 9-ig ezt a kollektív alapszervezeti titkárt leváltották lopásért és kulákokkal való kapcsolataért.⁵⁷³ A helyzet javítására a tartományi pártbizottság aktivistát küldött ki, akinek sikerült 60-70 embert mozgósítania a munkára, az állami gazdaságnak pedig megtiltották, hogy kollektív gazdaság tagokat alkalmazzon.

Kutyfalván a 260 kollektív tagból csak 40 dolgozott a közösben, a többiek szerződést kötöttek a maroscsapói állami gazdasággal, hogy elfuvarozzák a learatott búzát. Ezért mindenféle ürüggyel visszakérték a szekereiket és állataikat a kollektív gazdaságból, és hordták az állami gazdaság búzáját.⁵⁷⁴

⁵⁷¹ Jelentés a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. szeptember 9. SJAN Mureş, CRM-PCR 19, f. 146-161.

⁵⁷² Tájékoztató jelentés, 1951. augusztus 22. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 170-172., 220.

⁵⁷³ Tájékoztató jelentés egyes Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. szeptember 4. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 187-188.

⁵⁷⁴ Tájékoztató jelentés a kollektív gazdaságok működéséről, 1951. augusztus 10. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 144-145.

Augusztus első felében a radnóti, náznánfalvi és kincsesi kollektív gazdaságban is annyira megsokasodott a munkakimaradás, hogy az veszélyeztette a termést.

Kincsesen a 308 munkáskézből ebben az időszakban csak 8-28 dolgozott. Ezért máshonnan munkásokat hoztak, hogy befejezzék a munkákat. Augusztus 20. után 40 személy behatolt a kollektív szőlősebe és tönkretette egy részét. Augusztus 31-én csak 6 kollektív tag dolgozott, 4 brigádostól 3 kérte a lemondása elfogadását.⁵⁷⁵

Náznánfalván kiderült, hogy a kollektív tagok egy része nem adta be teljes földterületét a közösbe, egyéni parcelláikról nagy termést gyűjtöttek be, és semmilyen büntetésben nem részesültek. Emiatt a többi kollektív tag azzal fenyegetőzött, hogy ha nem veszik el tőlük a földet, ők is a régi területüket fogják művelni.⁵⁷⁶

Augusztus 13-án a vadadi kollektív gazdaságban is elégedetlenség kezdődött. A kollektív tagoknak nagyon kevés árpájuk volt, ezért augusztus 13-14-én a pártszervező javasolta a kollektív vezetőségének, hogy adjanak árpaelőleget. Az előlegosztásról nem értesítette sem a rajoni pártvezetőséget, sem a kollektív közgyűlésén nem szavazták meg. Az előleg egy munkanapra negyed kiló volt, amit az emberek keveselltek.⁵⁷⁷ Elégedetlenséget keltett az is, hogy tagosították a gyümölcsösöket és a szőlősöket. A gyümölcsstermésből nem osztottak a tagoknak, így azoknak a piacról kellett megvenni a gyümölcsöt.⁵⁷⁸ Másnap a kollektív tagjai beadványt szerkesztettek, amiben a kollektív felosztatását kérték. A kérvényt 163 kollektív tag írta alá. Ezt egy 9 tagú bizottság felvitte Marosvásárhelyre, a rajoni pártbizottság székházába. Kérésüket azzal indokolták, hogy az egyéni gazdák kevesebb munkával nagyobb jövedelemhez jutottak. Főleg a nők voltak kollektív ellenesek, visszakérték a földjüket.⁵⁷⁹ A kérvény beadása után csak 20-25 kollektív tag dolgozott tovább.⁵⁸⁰ A felsőbb pártvezetés aktivistákat küldött ide, akik kinyomozták a szervezőket, Balló Péter és Béres Sándor személyében, és a közgyűlés előtt

⁵⁷⁵ Jelentés a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. szeptember 9. SJAN Mureş, CRM-PCR 19, f. 146-161. és Tájékoztató jelentés egyes tartománybeli a kollektív gazdaságok működéséről, 1951. szeptember 4. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 187-188.

⁵⁷⁶ Tájékoztató jegyzék, 1951. augusztus 27. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 220.

⁵⁷⁷ A Maros tartománybeli kollektív gazdaságok helyzetének elemzése. 1951. október 2. SJAN Mureş, CRM-PCR 29, f. 56-59.

⁵⁷⁸ Összefoglaló arról a 18 kollektív gazdaságról, ahol nagyobb nehézségek vannak. SJAN Mureş, CRM-PCR 36, f. 52.

⁵⁷⁹ Jelentés a Maros tartományi, nagyon gyenge helyzetű kollektív gazdaságokról, 1951. szeptember 4. CRM-PCR 20, f. 125-127.

⁵⁸⁰ Tájékoztató jegyzék a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. szeptember 4. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 187-188.

„leleplezték” őket.⁵⁸¹ Majd különböző intézkedéseket fogantatosítottak a helyzet javítására, például több előleget osztottak ki.⁵⁸²

Augusztus második felében munkakimaradások kezdődtek több környező gazdaságban is. A vadadiban kitört elégedetlenség hatására a székelybői és nyárádszentmártoni gazdaságban is fokozatosan, augusztus végére a tagok nyíltan a kollektív ellen fordultak. Székelybőben egy kollektív tag augusztus 31-én részegen meg akarta verni a kollektív elnökét, hogy az adja vissza neki a földjét, a mezőgazdasági felszerelését és az állatait. Ezekben a falvakban, ha egy kocsi megjelent (azaz, ha egy fontos pártaktivista érkezett – akkoriban csak ők rendelkeztek személygépkocsikkal) a kollektív tagok azonnal körülfogták, és visszakövetelték a közösbe beadott állataikat és eszközeiket.⁵⁸³

Nyárádszentmártonban szeptember elejére drasztikusan lecsökkent a munkára jelentkezők száma. Az 57 beiratkozott családból csak 5-6 dolgozott szeptember elején, ezért leváltották a kollektív gazdaság elnökét.⁵⁸⁴

Oláhkocsárdon a kerelői helyzet hatására a tagok nagy része az aratás és hordás időszakában visszautasította, hogy a közösben dolgozzon, arra számítva, hogy akkor felosztatják a gazdaságot. Szeptember elején 40-100 személy dolgozott a kollektív tagságából.

Náznánfalván augusztus második felében csak 20 család dolgozott, holott azelőtt a 80 beiratkozott családból 60-70 tag jelent meg a munkáknál.⁵⁸⁵

Radnótra 1951 nyarán, a szénacsinalás megkezdésekor ellátogatott Dănescu Petru. Mivel a kollektív tagok jó része nem dolgozott, megígérte, hogy ha elvégzik a szénacsinalást, a széna 70%-a a tagoké lesz. De végül ezt nem adták meg, ezért a kollektív tagok nem mentek aratni. Ezért a vezetőség kénytelen volt megadni a széna 70%-át a tagoknak. (Ami maradt a gazdaságnak, azt meg nem fedték le jól, úgyhogy rengeteg tönkrement belőle.) A kollektív tagok ezután sem mentek aratni, úgyhogy a kollektív gazdaságnak idegen munkaerőt kellett fogadnia, sőt egyes kollektív tagoknak adták ki részibe aratni, mert a szemek túlértek voltak.⁵⁸⁶

⁵⁸¹ Tájékoztató jegyzék, 1951. augusztus 27. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 220.

⁵⁸² Jelentés a Maros tartománybeli, nagyon gyenge helyzetű kollektív gazdaságokról, 1951. szeptember 4. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, f. 125-127.

⁵⁸³ Tájékoztató jegyzék a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. szeptember 4. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 187-188.

⁵⁸⁴ Jelentés a Maros tartománybeli kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. szeptember 9. SJAN Mureș, CRM-PCR, 19, f. 146-161.

⁵⁸⁵ Tájékoztató jegyzék, 1951. augusztus 22. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 170.

⁵⁸⁶ Jelentés a Ludas rajon, Radnót községi kollektív gazdaság párt-alapszervezetének helyzetéről és tevékenységéről, 1951. október 8. SJAN Mureș, CRM-PCR 29, f. 71-77.

Kutyfalván augusztus 28-án Ardelean rajoni könyvelő kollektív gyűlést hívott össze, hogy válasszanak új kollektív elnököt, akik aztán tanfolyamra küldenek. Ardelean kijelentette, hogy csak románt lehet elnöknek megválasztani, ami felháborodást váltott ki a kb. 80%-ban magyarok alkotta kollektív tagság körében. Ugyanazon a héten a Mezőgazdasági Minisztérium egyik ellenőre, Mihail Georgescu éppen akkor ellenőrizte a helyszínen a cséplést, amikor az emberek ebédeltek. Erre az ellenőr rájuk ordított: „Disznók, tolvajok, miért álltok, miért nem dolgoztok?”, majd a vétkesnek tartott brigádost kocsival bevitte a Milíciára. Az emberek azt hitték, le fogják löni a brigádost, a nők nagy része a kocsi után futott.⁵⁸⁷

Az 1951. augusztus 13-i tartományi bürölésen tárgyalták egyes kollektív gazdaságok helyzetét.⁵⁸⁸ Elhatározták, bizottság alakítanak augusztus 14-én ezeknek megerősítésére. A bizottságot Sima Ioan vezette, működéséről azonban nincs semmilyen adatunk.

11.3.7. Próbálkozás a válságkezelésre. 1951. augusztus 30 – szeptember 26. Látva, hogy nem sikerül javítani a helyzeten, a Maros tartományi pártbizottság három titkára augusztus 27-28-án⁵⁸⁹, vagy szeptember közepén elutazott Bukarestbe.⁵⁹⁰ Itt a Központi Bizottság kiértékelte a Maros tartományi pártbizottság kollektív gazdaságokkal kapcsolatos munkáját. Bukarestben Dănescut hívatta Pavel Chirtoacă (a Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztályának főnöke). A tartományi kollektív gazdaságok helyzetének javítására Dănescu, Chirtoacă és Fodor Alexandru (A Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztályának instruktora) tervet készített a hét legrosszabb helyzetű kollektív újjászervezéséről.⁵⁹¹ Ezt Pavel Chirtoacă jóváhagyta, ugyanakkor Fodor Alexandrut, a Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztályának tagját (aki 1950 tavaszán felügyelte a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetének javítását) kiküldték a helyzet szemmel tartására.⁵⁹²

⁵⁸⁷ Jelentés a Maros tartománybeli, nagyon gyenge helyzetű kollektív gazdaságokról, 1951. szeptember 4. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, 126-127. f.

⁵⁸⁸ Jegyzőkönyv a Maros tartományi pártbüró 1951. augusztus 13-i üléséről. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, f. 30-31.

⁵⁸⁹ Bár az egyik forrásanyag augusztus 11-12-ét jelöli meg, mint a Bukarestben tartózkodás időpontja, de ez nem helytálló, mivel az újjászervezés a bukaresti konzultáció után közvetlenül kezdődött, augusztus 30-án.

⁵⁹⁰ Beszámoló a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, dátum nélküli, 1951. szeptember 26. után. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 329-333.

⁵⁹¹ Jegyzék a Maros megyei kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. október 4. Aranici Pavel instruktor, SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 246-249.

⁵⁹² Ő már szeptember 4-én jelentést írt a helyszínen tapasztaltakról. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, f. 125-127.

Az 1951. augusztus 30-i tartományi büroúlésen határozták el az újjászervezést, és munkacsoportokat küldtek ki a végrehajtásra.⁵⁹³ Az újjászervezés tervezett forgatókönyve szerint először gyűlést tartanak a kollektív pártalapszervezetekkel és kiválasztják azokat, akik határozottan maradnának a közösben. Második lépésben kijelölik a kollektív ellen lázító egyéneket és előkészítik a kizárásukat. Harmadik fázisban újjá kellett szervezni a kollektív gazdaságokat, azaz lehetővé kellett tenni azok kilépését, akik nem dolgoztak és a „meggyőzés” után sem voltak erre hajlandóak. Visszatértük után alkalmazni kezdték a tervet: a legkritikusabb helyzetű gazdaságok (a mezőpetei, kincsesi, radnóti, kutyfalvi, nyáradkarácsonyfalvi, nyárádszentmártoni és vadadi) pártalapszervezeteinek tagjait felhívták a rajoni központokba, és utasították őket, hogy válasszák ki azokat a kollektív tagokat, akik maradnának a közösben. Ezenkívül kulákokat vagy ingadozó magatartásúakat kellett leleplezniük, hogy aztán a kollektív nagygyűlésén majd kizárják őket.

Nem nehéz elképzelni, milyen hatással volt az újjászervezés lehetőségének híre ezekben a gazdaságokban. Ezáltal elérhető közelségbe került az erőszakolt közösből való kilépés. Ez a hír hozzájárulhatott a kilépési szándék határozottabbá válásához. Mindez bomlási folyamatot indított el. Következő lépésként a tartományi pártbizottság hét bizottságot alakított, amelyeket kiküldtek a hét újjászervezendő gazdaságba, hogy a helyi párt alapszervezetekkel együtt szervezzék meg azokat a csoportokat, akik maradnának az átszervezés után. A munkacsoportok felmérték a gazdaságok helyzetét, és azt, hányan maradnának benne.

Az újjászervezés előkészületeivel párhuzamosan tovább romlott a kollektív gazdaságok helyzete. Szeptember elején már loptak vagy rongáltak a javakat több helyütt. A kutyfalvi és oláhkocsárdi gazdaságban dinnyéket tettek tönkre, Nyárádszentmártonban egyesek hazahordták a termést szeptember elején.⁵⁹⁴

A radnóti gazdaságban augusztus végén már dolgozott egy bizottság a helyzet javításán. A beiratkozott 290-295 családból csak 80-90 család maradt volna a közösben.⁵⁹⁵ A helyi

⁵⁹³ Jelentés a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. szeptember 9. SJAN Mureş, CRM-PCR 19, f. 146-161.

⁵⁹⁴ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. szeptember 1-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 20, f. 121-124.

⁵⁹⁵ Jelentés a Maros tartománybeli, nagyon gyenge helyzetű kollektív gazdaságokról, 1951. szeptember 4. SJAN Mureş, CRM-PCR 20, f. 125-127.

pártszervező „erkölcsi kilengéseket” követett el, ezért leváltották és megbüntették. Egy helyi párttagot kizártak, kettőt megbüntettek.⁵⁹⁶ Még 8 párttagot akartak eltávolítani a közösből.⁵⁹⁷

A Maros tartományi pártbizottság büroja szeptember 1-jén foglalkozott újra a problémás gazdaságok helyzetével. Megállapították, hogy a kerelőszentpáli állami gazdaságban nem voltak megfelelő higiéniai feltételek, ez is szította az elégedetlenséget.⁵⁹⁸ A helyzet javítására propagandaintézkedéseket, gazdasági segítséget, a vezetőség cseréjét, valamint az elégedetlenség hangadóinak eltávolítását javasolták. Úgy értékelték, hogy a radnóti helyzet hatására romlott le a kutyfalvi és oláhkocsárdi gazdaságok helyzete. A párt első titkár javasolta, hogy vizsgálják ki mindegyik kollektív helyzetét, mert nem rendelkeztek megfelelő információkkal azok állapotáról.⁵⁹⁹

Szeptember 16-án több kijelölt kollektív gazdaság párt-alapszervezetében gyűlést tartottak az újjászervezésről. Radnóton a kollektív alapszervezet gyűlésén 28 párttag vett részt. Ugyanaznap Kutyfalván is alapszervezet gyűlés volt, itt 17 párttag jelent meg. Ezen egyes kollektív tagok kizárásáról döntöttek. Kincsesen is kollektív párt-alapszervezeti gyűlést hirdettek az újjászervezésről, de erre csak az alapszervezet titkár jött el, a többi párttag közül egy sem.⁶⁰⁰

1951. szeptember 18-án megjelent a Központi Bizottság határozata a „Kollektív gazdaságok létesítése és a mezőgazdasági társulások terén végzett munkáról”.⁶⁰¹ Ebben elítélték a kollektív gazdaságok erőszakos szervezését, és külön említették a volt Kis-Küküllő megyét is, mint negatív példa. Ez egyértelműen Dănescu Petru pozícióját gyengítette, aki mint Kis-Küküllő megyei pártaktivista részese volt az ottani erőszakos kollektivizálásnak. A határozat hatására egyes helységeken (pl. Havadtón), ahol kollektív gazdaságot próbáltak szervezni, a gazdák kérték, hogy töröljék őket a beiratkozottak közül.⁶⁰²

1951. szeptember 18-án a Maros tartományi pártbizottság büroülésén áttekintették az újjászervezés menetét.⁶⁰³ Az ülésen jelent volt a Központi Bizottság részéről Boné Ludovic és

⁵⁹⁶ Jelentés a Maros tartománybeli, nagyon gyenge helyzetű kollektív gazdaságokról, 1951. szeptember 4. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, f. 125-127.

⁵⁹⁷ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. szeptember 1-i üléséről. SJAN Mureș, CRM-PCR, 20, 121-124. f.

⁵⁹⁸ Például 50-60 munkás evett 10 kanállal.

⁵⁹⁹ Jegyzék a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, 1951. október 4. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 247.

⁶⁰⁰ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. szeptember 18-i üléséről. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, f. 192-196.

⁶⁰¹ *Scănteia* 1951. szeptember 18., 1-2. p.

⁶⁰² Tájékoztató jegyzék az új kollektív gazdaságok létesítéséért végzett politikai munkáról, 1951. október 1. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 238.

⁶⁰³ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. szeptember 18-i üléséről. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, f. 192-196.

Fodor Alexandru. Előbb beszámolók hangzottak el egyes gazdaságok helyzetéről. Ezek szerint Kincsesen is loptak már a kollektív javaiból. Karácsonyfalván nagy nehézségek árán sikerült 25-26 családot mozgósítani a munkára. Vadadon 60 családot tudtak munkába állítani. A beszámolók után a további teendőkről tanácskoztak. Radnótra és Kuttyfalvára kollektív nagygyűlést terveztek a kollektív újjászervezésére és a kulákok kizárására. A jelentés után Fodor Alexandru arra utasított, hogy Oláhkocsárdon is zárják ki a nem megfelelőket. A radnóti, oláhkocsárdi és karácsonyfalvi gazdaságokat szervezzék újjá még azon a héten. A Nyárádmenti kollektív gazdaságokba aktivistákat kellett küldeni. A tervnek megfelelően 1951. szeptember 18-án Dănescu Petru Radnóton tartott nagygyűlést. Az eltervezett forgatókönyv szerint kizártak kulákokat, de a tényleges újjászervezés még nem történt meg. Ugyanaznap a Nyárádkarácsonyfalván lezajlott újjászervezési nagygyűlés teljes kudarcnak bizonyult. Radnóton megszerveztek egy 35 családból álló csoportot, akik úgy határoztak, hogy maradnak a közösben. A gyűlésen 28 személy vett részt, és összesen 50 tag nyilatkozott úgy, hogy maradna. Dănescu kijelentette, hogy ki kell zárni a kollektívból a meglévő 12 kulákot. Erre a helyi párttagok lelepleztek 12 kulákot, majd Dănescu kizártnak nyilvánította őket, anélkül hogy a kollektív tagság szavazott volna erről. (Más forrás szerint 15 kulákot zártak ki.⁶⁰⁴)

Nyárádkarácsonyfalván a gyűlést Benkő tartományi instruktorként vezette. Itt a tagok kiabálni kezdtek, hogy nem kell nekik kollektív. Erre az instruktorként azt mondta, hogy ne kiabáljanak, a Központi Bizottság nem tart senkit erőszakkal a közösben. Erre nagyon megtapsolták, és a helybeliek úgy értelmezték, hogy aki nem akar maradni, az kiléphet.

1951. szeptember 22-én Radnóton Dănescu Petru és Fodor Alexandru is megpróbálkozott az újjászervezéssel, de ez ugyanolyan kudarcnak bizonyult, mint a karácsonyfalvi. A gyűlésen ismertették a tagsággal az újjászervezést, majd Dănescu Petru azt mondta, hogy aki szívvel-lélekkel a kollektív gazdaságért van, az maradjon a teremben, a többiek elmehetnek. A tagok ezt megtapsolták, majd a 291 résztvevő többsége távozott. 32 tag maradt a teremben, velük folytatódott tovább az ülés.⁶⁰⁵

Egyértelműen bebizonyosodott, hogy az újjászervezés modellje nem alkalmazható, mert a kollektív gazdaságok majdnem teljes megszűnésével jár. Több újjászervező gyűlést már nem

⁶⁰⁴ Jelentés a Ludas rajon, Radnót községi kollektív gazdaság párt-alapszervezetének helyzetéről és tevékenységéről, 1951. október 8.. SJAN Mureș, CRM-PCR, 29, f. 74.

⁶⁰⁵ Beszámoló a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, dátum nélkül, 1951. szeptember 26. után. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 329-333.

tartottak, mert a radnóti események után Aranici Pavel, a Központi Bizottság Szervezési-Vezetési Osztályának Maros tartományba érkezett instruktora betiltotta ezeket. De ekkorra már elterjedt a szeptember 16-i karácsonyfalvi és 18-i radnóti esemény híre, és ez megerősítette a kollektív gazdaságokkal szembeni ellenállást. Az ellenállás tömegessé vált, mintegy 32-33 gazdaságot érintett.⁶⁰⁶ A helyi pártalapszervezetek gyengesége miatt a rajoni és tartományi vezetőség nem értesült a kollektívek gazdaságokban kialakult helyzetről, így váratlanul érte őket, amikor stabil helyzetűnek gondolt gazdaságokból jöttek felosztatást követelő küldöttségek. Sok helyütt a párttagok is kollektív ellen voltak, egyes helyeken (Kerelő, Nyárászentmárton) a párttagok vezették a kollektív ellenes megnyilvánulásokat.⁶⁰⁷ Szervezett, látványos és példátlanul merész akciókra került sor a kollektív gazdaságokkal szembeni ellenállás felmutatására főleg az egymáshoz közel fekvő Alsó-Nyárádmenti kollektív gazdaságokban.

1951. szeptember 24-én Marosvásárhelyen a rajoni Néptanács székháza előtt a csibakáposztásszentmiklósi kollektív küldötteiként 38 nő tüntetett. Ők a föld visszaadását követelték, mert ki akartak válni a közösből. Azt mondták, hogy azt ígérték nekik: a kollektív jobb életet biztosít, de elégedetlenek, mert sokat és hiábavalóan dolgoznak. Egyik nő egy újságot mutatott, benne a Központi Bizottság határozatát a kollektivizálásról (talán a szeptember 18-át?): „itt azt írja, hogy senkit nem lehet kényszeríteni, hogy belépjen a kollektív gazdaságba, csak jószántából”. Végül a tüntetőket valahogy lecsillapították és azok hazatértek.⁶⁰⁸

A szomszédos Folyfalván a szeptember 24-éről 25-ére virradó éjszaka a kollektív tagok hazavitték az állataikat és szekereiket a közösből. Itt egy volt falusbíró a kollektív felosztatására biztatta a tagokat, és e célból aláírásokat is gyűjtött.⁶⁰⁹

Az ákosfalvi kollektív gazdaságban szeptember 25-26-án zajlott le kollektív ellenes megmozdulás. A helybeli párttagok, a párttitkárral az élen beadványt szerkesztettek, amelyben a kollektív megszüntetését kérték. Ezt több párttag, köztük az alapszervezet titkára is aláírta. Az iratot háromtagú küldöttség vitte Bukarestbe. Ennek nyomán a mezőgazdasági miniszter

⁶⁰⁶ Beszámoló a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről. dátum nélkül, 1951. szeptember 26. után. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 329-333.

⁶⁰⁷ Beszámoló a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről. 1951. október 4. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 247.

⁶⁰⁸ Tájékoztató jegyzék, 1951. szeptember 25. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 167.

⁶⁰⁹ Beszámoló a folyfalvi kollektív gazdaság helyzetéről, 1951. október 10. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 270.

Ákosfalvára jött. Október 3-án tagokat zártak ki a kollektív gazdaságból és kuláklistára tették őket.⁶¹⁰

Mezőgerebesen a kollektív gazdaság három tagja, Szabo Nicolae, Solovăstru Aurelia és Cordoş Ioan elment Bukarestbe, a Mezőgazdasági Minisztériumba, hogy kérjék a kollektív feloszlását. Hazatérve azt mondták, hogy bizottság fog kijönni, amely visszaadja azok földjét, akik ki akarnak válni.⁶¹¹

Kiskenden júliusig (az aratás befejezéséig) a 274 nyilvántartott munkáskézből 130-140 dolgozott, de a számuk ezután fokozatosan csökkent, szeptember végére csak 60-80 személy dolgozott. A csökkenés oka a jelentés szerint az, hogy az a fogorvos, aki minden vasárnap a helységbe érkezik, hogy a kollektivisták fogait kezelje, azt mondta nekik, hogy ha nem fognak dolgozni, ugyanúgy visszakapják a földeket, mint a kerelőiek. Egy másik ok, hogy a kollektív vezetősége igazságtalan volt. (Egyes kollektív tagoknak 200-250 munkanapjuk volt, de ha egy napot hiányoztak, 10-15 munkanapot levontak tőlük.) Az elégedetlenek írásban kérték a Mezőgazdasági Minisztériumtól a kollektív feloszlását. A kérvényt 26 tag írta alá.

A kerelői kollektív, ahol az újjászervezést legelőször próbálták ki, szeptember végére újra az összeomlás szélére jutott. Az egyik vezetőségi tag, Văta Silvia, aki „tapasztalatcserén” volt a Szovjetunióban, a kollektív ellen beszélt. A tagok egy része hazavitte a mezőgazdasági felszerelését, senki nem dolgozott, a kollektív földjein legeltették a falubeliek az állataikat. Összesen csak pár embert sikerült munkára bírni. Egy részük azt állította, hogy tavasszal, amikor beszéltek a Központi bizottsági tagokkal, ígéretet kaptak, hogy ősszel is ugyanúgy ki lehet állni, mint júliusban. Nem hallgattak a kiküldött bizottságra, azt mondták, hogy a Központi bizottsági tagokhoz képest túl alacsony rangúak a bizottság tagjai.⁶¹²

11.3.8. Központi beavatkozás, vezetősérv. 1951. szeptember. Az 1951. szeptember 25-i tartományi büróülésen a kollektív gazdaságok problémáját tárgyalták.⁶¹³ Jelen voltak a Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztálya részéről Fodor Alexandru és Aranici Pavel instruktorok, a Központi Bizottság Szervezési-Vezetési Osztályáról Boné Ludovic. Az ülés egy részén Suder Viliam Központi bizottsági tag is részt vett. Aranici Pavel a tartományi pártbüró okolta, hogy nem képes vezetni a kollektív gazdaságot, az alapszervezetek nem működnek, nem

⁶¹⁰ Antal András – Nagy László: *Ákosfalva 500 éve*. Marosvásárhely, Impress Kiadó, 1997, p. 35-36.

⁶¹¹ Jelentés a KB-tól érkezett telefontávmondatra. 1951. december 11. SJAN Mureş, CRM-PCR 21, f. 293-298.

⁶¹² Összefoglaló arról a 18 kollektív gazdaságról, ahol nagyobb nehézségek vannak. 1951. szeptember 30. SJAN Mureş, CRM-PCR 36, f. 52-70.

⁶¹³ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüró 1951. szeptember 25-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 20, f. 208-213.

értesítik a tartományi bírót a nehézségekről.⁶¹⁴ Valószínűleg ő írta azt a beszámolót, amelyben javasolják Nagy Mihálynak, Maros tartomány Pártbizottsága első titkárának és Dănescu Petrunak, a tartományi pártbizottság mezőgazdasági ügyekért felelős titkárának leváltását.⁶¹⁵ Dănescu Petrut erőszakos kollektivizálással és a Központi Bizottság félretájékoztatásával vádolták, az első titkárt pedig azzal, hogy bár tudomása volt ezekről az esetekről, semmit sem tett az erőszak megszüntetésére, és a tartományi párttitkárok egyik ülésén bírálta a Központi Bizottságot, szerinte annak utasításai vezettek a kialakult helyzethez.

Szeptember 26-án Ákosfalván kollektív gyűlést tartottak, ezen részt vett Vincze Ioan (a Központi Bizottság póttagja, a Szervezési-Vezetési Osztály főnöke).⁶¹⁶ A jelentés szerint a gyűlésen a kollektív tagok villákkal és más kéziszerszámokkal jelentek meg, és hevesen elleneztek a kollektív gazdaságot.

Az 1951. szeptember 26-i büröülésre fontos vezetők érkeztek: Vaida Vasile (a Központi Bizottság Politikai Bűrójának póttagja, mezőgazdasági miniszter), Vincze Ioan, Breban Ioan (a Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztályának helyettes vezetője), és ott volt a Központi Bizottság többi, napok óta jelenlevő hivatalnoka is (Bota Nicolae, Aranici Pavel, Bone Ludovic, Fodor Alexandru, Kapusi Josif), valamint a Maros tartományi pártbizottság 28 tagja. Az ülésnek egyetlen napirendi pontja volt: „a Központi Bizottság közleménye a Maros tartományi helyzettel kapcsolatban”. Ebben élesen kritizálták Maros tartomány első titkárát, Nagy Mihályt és a mezőgazdasági ügyekért felelős titkárt, Dănescu Petrut. A Központi Bizottság őket tartotta felelősnek a tartományi kollektív gazdaságokban kialakult helyzetért. Ezért mindkettejüket leváltották, és a párt ellenőrző bizottsága elé (Comisia Controlului de Partid) utalták ügyüket. Az új tartományi első titkár Bota Nicolae lett.⁶¹⁷ Ezután a tartomány pártbizottsága tagjainak ki kellett értékelniük saját munkájukat, és javaslatokat kellett megfogalmazni a helyzet rendezésére. A fontosabb pártbizottsági tagok felszólaltak és önkritikát fogalmaztak meg, majd javaslatokat tettek. Dănescu Petru azt állította, Királyfalvára 3 nappal a kitűzött megalakulási időpont előtt küldték ki, hogy hozza össze a kollektív gazdaságot, ezért alkalmazott drasztikus eszközöket. Miután a párt ellenőrző bizottsága vizsgálatot rendelt el ellene, passzívvá, érdektelenné vált.

⁶¹⁴ A helyzet normalizálására javasolta, hogy a kollektív gazdaságba küldött aktivisták mindennap telefonon jelentsenek a rajoni vezetésnek, amely a párt Dokumentációs Osztályán keresztül értesítse a tartományi vezetést. Javasolja, hogy az állami szervek, mint például a Milícia is intézkedjen.

⁶¹⁵ Beszámoló, 1951. szeptember 25. SJAN Mureş, CRM-PCR 20, f. 219-220.

⁶¹⁶ Jegyzőkönyv a tartományi pártbűró 1951. szeptember 26-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 20, f. 221-235.

⁶¹⁷ Ő a Központi Bizottság instruktora volt, Maros tartományból származott.

Purea Dumitru⁶¹⁸ elismerte, hogy a Központi Bizottság utasításai ellenére még egyetlen kulákot sem zártak ki a közösből. Megoldásként javasolta az újjászervezést mindegyik kollektív esetében. Ezekre reagálva Breban Ioan (aki a kerelői kollektív újjászervezését levezette) azt állította: a Központi Bizottság soha nem adott utasítást arra, hogy ki lehet lépni a közösből, főleg, hogy a tagok, a szabályzat értelmében, önként léptek be. Szerinte Kerelón már nem is létezett kollektív, újat létesítettek. Kijelentette, nem szabad engedni, hogy az emberek kilépjenek a közösből. A mezőgazdasági miniszter (Vaida Vasile) szerint hiba volt kötelezni a kollektív gazdaságokat, hogy terményeiket a szövetkezeti hálózaton keresztül értékesítsék, ahol alacsonyabb árat fizettek. Szerinte is hiba kilépni a közösből, aki a kollektív ellen lázad, azt a közgyűlésen le kell leplezni és ki kell zárni. A felszólalásokat operatív gyűlés követte. Ezen Vincze Ioan, akit a kialakult helyzet kezelésével bíztak meg, ismertette a feladatokat: a kollektív gazdaságokat nehézségi fokozat szerint rangsorolni, a nehezebb helyekre jól felkészült aktivistákat küldeni, ha kell, tartományi párttitkárt vagy bürotagot, akiknek több napig a helyszínen kell maradniuk. A kollektivisták panaszait orvosolni kell, és ezután ki kell zárni az ellenséges elemeket.

Kijelölték tehát az új irányvonalat: az újjászervezések leállítását és a kilépések megakadályozását.

11.3.9. A kialakult helyzet kezelése – 1951. október-december. A tartományi vezetők leváltása világosan mutatta, hogy megváltozott a kollektív gazdaságokkal kapcsolatos engedékeny politika, amely a tartományi kollektív gazdaságok felbomlását eredményezhette volna. Az újjászervezést, mint kezelési modellt, elvetették. A kollektív gazdaságok helyzete javításának megbeszélését 1951. szeptember 26-án operatív tartományi büroülésen kezdték meg. Itt Vincze Ioan elemezte a kialakult helyzetet, és operatív tervet dolgoztak ki.⁶¹⁹ A gazdaságokat három csoportba osztották állapotuk szerint. A könnyebb helyzetűekbe csak egy agitátort küldtek a pártszervező mellé.⁶²⁰ A problémásabb helyekre három-három aktivistát küldtek.⁶²¹ A legsúlyosabb helyzetben levő helyeket a tartományi büro tagjai között felosztották, és azok

⁶¹⁸ A tartományi Pártbizottság Mezőgazdasági Osztályán dolgozott.

⁶¹⁹ Operatív terv a meglévő kollektív gazdaságok politikai és szervezőmunkájának megerősítéséhez meghozandó intézkedésekről. SJAN Mureş, CRM-PCR 12, f. 125-126.

⁶²⁰ Ezek az ákosfalvi, mezőbátosi, mezőgerébenesi, zágori, mezőszengyeli, vadadi, erdőszengyeli, mezőbodoni, uzdiszentpéteri kollektív gazdaságok.

⁶²¹ Azok a kollektív gazdaságok, ahol a tagok nem nyilvánultak meg ellenségesen a kollektív ellen, de vagy a vetőmagot, vagy a mezőgazdasági felszerelést, vagy az állatokat nem gyűjtötték még be, illetve (pár kivételtől eltekintve) ellenséges magatartást tanúsított a kollektív gazdaságba be nem lépett lakosság.

kötelesek voltak kétnaponként odalátogatni és akár egy-két napot is folyamatosan a helyszínen maradni, és melléjük még 10-10 agitátort is küldtek.⁶²² A gondot okozó gazdaságokkal szomszédos kollektív gazdaságokba is aktivistákat küldtek, hogy a ne terjedjen tovább a megmozdulás. Elhatározták, válogatott agitátorcsoportot állítanak fel a legjobb pártaktivistákból, a néptanácsok alkalmazottaiból és a dolgozó munkásokból, akiket 8-10 napra a helyszínrre küldenek. A helyzet normalizálására a teljes bevethető pártapparátust mozgósították, a tartományi pártbüro tagjait, a tartományi és a rajoni aktivistákat, a 6 hónapos pártiskola aktivistáit. A legnehezebb helyzetű kollektív gazdaságokba a Központi Bizottság Mezőgazdasági Osztályától és a Szervezési-Vezetési Osztálytól érkeztek aktivisták. Ugyancsak elhatározták, hogy a tartományi büro kétnaponta rövid ülés keretében elemzi a helyzetet és intézkedik a felmerülő problémák megoldásáról. Ezenkívül éjszakai szolgálatot is szerveztek a sürgős hírek fogadására. Szeptember 27-én pártaktivistákból bizottságokat alakítottak, amelyeket a 18 legnehezebb helyzetű kollektív gazdaságba küldtek, feladatuk a helyzetfelmérés, a kivizsgálás és a helyzet javítása volt.⁶²³ Négy, a legnehezebb helyzetűnek ítélt kollektív gazdaságban maga a mezőgazdasági miniszter, Vaida Vasile tartott nagygyűléseket.⁶²⁴

A helyzet normalizálása hosszú időt vett igénybe. Különböző módszerekkel próbálták helyreállítani a kollektív gazdaságok működőképességét.

Kollektíven belüli egyéni gazdálkodás. A legproblémásabb helyzetű gazdaságokban – valószínűleg azért, hogy a termés ne menjen tönkre – egyfajta magángazdasági rendszerhez tértek vissza. (Lényege, hogy a kollektív földjét részekre osztották és a tagoknak egyénileg kellett megművelniük.) A kollektív gazdálkodás névlegessé vált. Ezt a modellt próbálták ki Radnóton és Oláhkocsárdon. De az egyéni parcellás gazdálkodás nem tartott sokáig, mert a hatalom félt az egyéni tulajdon szellemének újjászületésétől, ezért hamarosan visszatért mind a kollektív földtulajdonhoz, mind a kollektív munkaszervezéshez (brigádok).

Radnóton szeptember végén nagyon sok kollektív tag nem dolgozott, és nyíltan kijelentették, hogy nem dolgoznak a közösben. Szeptember 30-án Aranici Pavel Központi bizottsági instruktorkollektív nagygyűlést tartott, ezen 150 tag jelent meg. Ő egy új

⁶²² Ezek a kerelői, kincsesi, felsőidecsi, vadadi, mezőpetei, kiskendi, folyfalvi, nyáradkarácsonyfalvi, ákosfalvi, oláhkocsárdi, bolkácsi, felsőrépási, nyárádszentmártoni, kerelőszentpáli, kelementelki, radnóti, ilencfalvi és csibakáposztásszentmiklósi kollektív gazdaságok voltak.

⁶²³ Összefoglaló arról a 18 kollektív gazdaságról, ahol nagyobb nehézségek vannak. SJAN Mureş, CRM-PCR 36, f. 52-70.

⁶²⁴ Kincsesen, Oláhkocsárdon, Karácsonyfalván és Ákosfalván.

terméelosztási módot javasolt (nem tudni, pontosan mit), amit a résztvevők lelkesen megszavaztak. A jelenlevő tagok ígéretet tettek arra, hogy dolgozni fognak, a tartományi vezetés kijelentette, hogy a városi munkahelyen dolgozó kollektív tagokat hazaküldi a kollektív gazdaságba. Új vezetőtanácsot és ellenőrző bizottságot alakítottak.

Oláhkocsárdon szeptember 27-én a Vaida Vasile mezőgazdasági miniszter tartott nagygyűlést. A gyűlésen az egyéni normák bevezetését határozták el, mert a 4 brigádot felosztották, a kollektív területét egyéni parcellákra osztották, és minden kollektív tagnak a neki kijelölt parcellán kellett betakarítani a termést. A gyűlés után (a jelentés szerint) a közhangulat megváltozott, egyre többen mentek dolgozni. A gyűlésen kizártak egy kollektív tagot, aki biztatta a többieket, hogy ne dolgozzanak a közösben. Szeptember 29-én 94-en álltak munkába, 30-án 112-en. De már ezalatt egy kollektív párt-alapszervezeti gyűlésen elhatározták a 4 brigád újjászervezését. Ezt szeptember 30-án elfogadtatták a kollektív nagygyűlésével is. Elhatározták azt is, hogy azt a termést, amit a gyűlés utáni időszakban begyűjtenek, csak azon kollektív tagok között osztják ki, akik a gyűlés utáni időszakban is dolgoznak. Ezzel a kollektív tagok nagy részét sikerült munkába állítani.

Előlegosztás. A kollektív-ellenes hangulat lecsillapításának leghatásosabb módja az előlegosztás volt. Ez szeptember végén-október elején kezdődött. Kevés adatunk van róla, de utólagos értékelés szerint a kollektív gazdaságbeli megmozdulásokat főleg a jövedelem kiosztása csillapította le.⁶²⁵

Propaganda intézkedések közé tartozott 15 kultúr csoport kiküldése, akikhez 5-6 agitátor csatlakozott. Ezenkívül elhatározták 4 filmkaraván (mozgó filmvetítő) kiküldését, főleg a Nyárádmenti falvakba. Érdekes kísérlet volt egy jól működő kollektív tagjait felhasználni egy másik kollektív tagságának meggyőzésére, hogy menjenek munkába. Október 9-e és november eleje között a radnóti kollektív gazdaságba egy nagygyűlésre Marosgezséről és Kuttyfalváról vittek kollektív tagokat, akik a kollektív gazdaság mellett érveltek.⁶²⁶

Kizárások a kollektív gazdaságból. A kizárásokhoz az éppen időszerű „ideológiai” háttérrel a Központi Bizottság 1951. szeptember 18-i határozata jelentette, amely elítélte ugyan az erőszakos kollektivizálást, de azt is, hogy kulákok furakodtak be a közösbe, és a befurakodott kulákok leleplezésére és kizárására utasított. Marosvásárhely rajon pártbizottsága szeptember 29-én

⁶²⁵ SJAN Mureș, CRM-PCR 21, f. 354-362.

⁶²⁶ Jegyzőkönyv a tartományi pártbizottság 1951. november 2-i üléséről. SJAN Mureș, CRM-PCR 21, f. 99-101.

határozatot hozott a „kulákok” kizárásáról október 15-ig, de ilyen szűk határidőn belül ez valószínűleg végrehajthatatlan volt.⁶²⁷ Egy jelentés szerint a kollektív gazdaságokból ekkor 54 tagot zártak ki⁶²⁸, egy másik forrás viszont 95 kizárást említ Maros tartományban.⁶²⁹ 1952. január elején még 55 azonosított kulák és kulákfiú kizárását tervezték.⁶³⁰

Kizárások a pártból. Egy új, eddig nem alkalmazott eljárás a helyi párttagok kizárása. A helybeli pártalapszervezetekből, illetve a kollektív gazdaságok pártalapszervezeteiből zártak ki tagokat, akik részt vettek a megmozdulásokban. 34 kollektív pártalapszervezetből 93 párttagot zártak ki.⁶³¹ Ilyen kizárásról tudunk a radnóti, a nyárádkarácsonyfalvi kollektív gazdaságban.⁶³²

A kollektív vezetőségének leváltása. 16 kollektív vezetőtanácsot részlegesen, négyet teljesen lecseréltek. (A leváltásról adatunk van a radnóti, a kerelői⁶³³, a vadadi⁶³⁴, a karácsonyfalvi⁶³⁵ kollektív gazdaságok esetében, de nem tudunk minden esetről.)

Külső munkaerő alkalmazása. Ott, ahol a legtöbb munkakimaradás volt, gyári munkásokat hoztak a termés betakarítására. Ezek a helységek: Kincses, Oláhkocsárd, Mezőbolkács, Kerelőszentpál, Kerelő, Vadad és mások.⁶³⁶

Kollektív tagok hazahívása. Kincsesen a kollektivisták egy része a dícsőszentmártoni vegyi üzem alkalmazottja volt, őket hazaküldték (szabadságot kaptak), hogy megművelhessék a földet.⁶³⁷ Ez a módszer azonban nem bizonyult túlságosan célravezetőnek, mert a gyári munkások jobb anyagi helyzetűek voltak, és gúnyolódtak a többi kollektív taggal.

⁶²⁷ SJAN Mureş, CRM-PCR 36, f. 153-154.

⁶²⁸ Beszámoló a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, dátum nélkül, 1951 szeptember 26-a után. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 332-333.

⁶²⁹ SJAN Mureş, CRM-PCR 21, f. 153-154. Érdekes, hogy az 1951. évi kizárások alkalmával mindegyik kizárásra javasoltról jellemzést kellett küldeni a Központi Bizottsághoz, és csak ennek jóváhagyása után lehetett kizárni az illetőt.

⁶³⁰ SJAN Mureş, CRM-PCR 21, f. 354-362.

⁶³¹ Beszámoló a Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetéről, dátum nélkül, 1951 szeptember 26-a után. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 332-333.

⁶³² 1951. október 8-án a radnóti kollektív gazdaság pártalapszervezetéből 10, a nyárádkarácsonyfalviból 5 tagot zártak ki. A tartományi pártbüro 1951. október 8-i operatív ülésének jegyzőkönyve. SJAN Mureş, CRM-PCR, 18, f. 43.

⁶³³ Jelentés a nehezebb helyzetű kollektív gazdaságokról, 1951. november 26. SJAN Mureş, CRM-PCR, 33, f. 325-328.

⁶³⁴ Szeptember 11-ig leváltották a kollektív gazdaság elnökét. Szeptember 29-én leváltották a kuláknak minősített brigádost, szeptember 30-án a pártszervezőt. Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. október 3-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 20, f. 256.

⁶³⁵ Nyárádkarácsonyfalván október 7-én leváltották a kollektív gazdaság vezetőséget és a brigádosokat.

⁶³⁶ A Maros tartományi kollektív gazdaságok helyzetének elemése. SJAN Mureş, CRM-PCR 29, f. 56.

⁶³⁷ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. október 9-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 21, f. 11-12.

Munkára kötelezés a Néptanács segítségével. Radnóton az aktivisták javasolták, hogy a Néptanács kötelezze a még nem dolgozó kollektív tagokat, hogy dolgozzanak a kollektív gazdaságban, de ezt ne számítsák be nekik munkanapként. A pártaktivisták kiszállása nyomán a kollektív gazdaságok vezetőségi tagjainak több visszaélésére is fény derült.

Csiba-Káposztásszentmiklóson szeptember 27-én a nők tüntettek a kollektív ellen, a férfiak is visszakövetelték a földjeiket. Itt kiderült, hogy a brigádosok egy része a munka idején félrevonul és az árnyékban alszik.

Mezőpetén kiderült, hogy a párttagok és a kollektív vezetősége az előlegosztásnál többet vett fel, mint amennyi megillette volna őket. Mezőpetén a kollektív megalakításánál a tagok egy része nem vette át a zöldségeskertnek kiutalt területet, az annyira gyenge minőségű volt.⁶³⁸

Több helyütt gazdasági problémák is kiderültek. Rengeteg termés tönkrement. Kincsesen, bár a kollektív gazdaságnak szerződése volt a szövetkezettel, az nem vette át a leszerződött paradicsomot, ami tönkrement. Ebből a kollektív gazdaságnak nagy kára volt. A munkaerőhiány, illetve a nem dolgozó tagok miatt rengeteg termény tönkrement.

Nyárádszentmártonban a munkakimaradás miatt tönkrement 15 ha széna és 1,30 ha szőlő. Karácsonyfalván a munkakimaradások miatt a kollektív cukorrépájának 40%-a, a széna 50%-a tönkrement. Mezőpetén és Kincsesen is tönkrement a termés egy része.

Körülbelül 18 kollektívban továbbra is a felosztatást követelték a tagok, és kisebb incidensek is előfordultak.

Folyfalván szeptember 27-én, amikor a bizottság kiszállt, megjelent a kollektív tagok mintegy 40%-a, kérték a kollektív felosztatását és az erről szóló jegyzőkönyv elkészítését. Itt szeptember végén azt a traktoristát, aki a kollektív földjére indult dolgozni, fejbédobták egy kővel. A gyanúsítottat, aki a kollektív ellen is lázított, még aznap éjjel elvitték az állambiztonság emberei.

Vadadon, bár sikerült munkára bírni a tagok egy részét, azok azt mondták, hogy csak a terménybetakarításig dolgoznak, utána otthagyják a közöst.

Ilenccfalván a 113 családból 24 kérte, hogy kiléphessen. A kilépni szándékozók fenyegették a még dolgozó kollektív tagokat. Az a hír terjedt a faluban, hogy éjszaka megtámadják a kollektív székházát és aki ki akar állni a közösből, az hazaviheti a teheneit és a szekereit.

⁶³⁸ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. október 9-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 21, f. 10-18.

Nyárádszentmártonban a tagok a kollektív felosztatását kérték. Itt szeptember 30-án a kollektív székházában tartottak gyűlést, ahova berontott egy helybeli és azzal fenyegetőzött, hogy felgyújtja a kollektív takarmányát. A kollektív könyvelője nem tudott elszámolni 170.000 lej hiánnyal.

Kerelőszentpálon a helybeliek a kollektív felosztatását kérték, mondván, hogy erőszakkal írták be őket. A helyzet javítására kiküldött bizottság nem merte összehívni a kollektív nagygyűlést, nehogy az emberek nyilvánosan visszaköveteljék a földjüket. Maga a kollektív vezetőtanácsának elnöke is kérte a kollektív felosztatását.

Nyárádkarácsonyfalván a tagok egy része a kikergetett bizottságtól kérte, hogy visszakaphassák a földjüket. Kiderült, hogy az emberek egy része még mindig nem adta be mezőgazdasági felszerelését a közösbe, noha az több mint egy éve megalakult. Vaida Vasile mezőgazdasági miniszter tartott nagygyűlést, ekkor kizártak öt tagot és felvettek kilenc, szegényparaszt minőségű helybelit. Folyamatosan loptak a tagok, bár a rendőrség vizsgálatot folytatott.⁶³⁹ Lassan visszazállingóztak az emberek a faluba és felvették a munkát a közösben.

Jedden kiderült, hogy a kollektív tagok némelyike földbirtokainak egy részét nem tagosította és azt egyénileg műveli. A kollektív tagok igyekeznek városi munkahelyeket találni, hét kollektív tag szeptember közepétől a marosvásárhelyi cukorgyárban dolgozott.

Kerelón szeptember végén-október elején az újjászervezett kollektív is az összeomlás szélére került. A tagság egy része hazavitte a mezőgazdasági felszerelését, senki nem dolgozott, a falubeliek a kollektív földjein legeltették az állataikat. A kollektív teheneit, amikor jöttek haza a mezőről, a régi tulajdonosok megfekték és csak azután engedték bemenni a kollektív istállójába.⁶⁴⁰ Az ittenieket már semmivel nem tudta befolyásolni a hatalom. November végén a tartományi pártbizottság engedélyt kért, hogy bírósági úton lépjen fel ellenük.⁶⁴¹

Székelybőben az ellenségességnek az átlagtól eltérő oka volt. Itt a kollektív volt könyvelője már 20 éve együtt élt egy másik ember feleségével, de a törvényes férj viszont, nem feledve a múltat, megverte. A kollektív tagsága két szembeálló csoportra vált aszerint, hogy a volt könyvelő vagy a törvényes férj pártján állt-e. A kollektív-ellenesség másik oka az volt, hogy

⁶³⁹ Jelentés az nehezebb helyzetű kollektív gazdaságokról. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 325-328.

⁶⁴⁰ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. október 3-i üléséről. SJAN Mureș, CRM-PCR 20, f. 257.

⁶⁴¹ Összefoglaló arról a 18 kollektív gazdaságról, ahol nagyobb nehézségek vannak. 1951. november 26. SJAN Mureș, CRM-PCR 33, f. 325-328.

a rajoni pártbizottság megígérte a kollektív tagoknak, hogy nyáron elviszik őket Marosvásárhelyre vagy Szovátára, hogy lássanak filmet, de ezt nem teljesítették.

Október elején még Radnóton, Kincsesen, Mezőpetén, Kerelőn, Nyárádszentmártonban és Názánfalván volt alacsony a munkarészvétel és/vagy feszült a hangulat.⁶⁴²

Október elején a Központi Bizottság Propaganda és Agitációs Osztályának két tagja tartományi büroülés keretében élesen bírálta a Maros tartományi pártbizottság és a rajoni pártbizottságok munkáját, amit a kollektív gazdaságokban folytattak.⁶⁴³

A tartományi büro 1951. november 2-i ülésén Ludas rajon e téren végzett munkáját vizsgálta meg.⁶⁴⁴ Hiányosságként rótták fel, hogy április 12. és augusztus 12. között egyáltalán nem elemezték egyáltalán a radnóti és cintosi gazdaságok helyzetét.

November végén még problémásnak minősültek a náznai, kerelői és radnóti, kisebb mértékben a mezőpetei, nyárádszentmártoni, kincsesi kollektív gazdaságok.⁶⁴⁵ 1951. decemberéig több esetben vették vissza a beadott mezőgazdasági felszerelést és állatállományt a kollektív tagok, de a pártszervezők beavatkozására nagy részük visszavitte, az ellenszegülőket pedig bíróság elé állították. 86 esetben foglalták vissza a régi földterületüket kollektív tagok.⁶⁴⁶

Maros tartományban 39 esetben vették vissza a kollektív gazdaságba beadott állatállományukat és mezőgazdasági felszerelést. A meggyőzés hatására a legtöbben visszavitték a javakat, de 12 személy Kincsesről, három Názánfalváról és három Kerelőről nem adta vissza, esetükben bíróság ítélkezett.

Oláhokcsárdon 39 kollektív tag vette vissza a szekereit. Őket felhívták az iskolába és felszólították, hogy hozzák vissza a szekereket, ellenkező esetben bíróság elé kerülnek. Itt egy, a kollektív ellen lázító személyt a Milícia letartóztatott, de 24 óra múlva szabadon bocsátották, mert törvény szerint tovább nem tarthaták őrizetben vádok nélkül.

Hatalmi demonstráció. 1951. december 15-17-e között nagyszabású rendezvényre került sor, melynek meghirdetett célja a kollektív vezetőinek eszmecseréje volt, és azoknak a

⁶⁴² Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. október 9-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 21, f. 10-18.

⁶⁴³ Szerintük sok a kulák a kollektív gazdaságokban és az alapszervezetekben. Bürokratizmus, lassúság jellemző a munkára, az alárendelt (rajoni) hivatalok feje fölött ténykedik a tartományi Pártbizottság, párthatározatokat szegtek meg, állandó a személycsere, aránytalan a nemzetiségi összetétel. Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. október 9-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR, 21, 10-18. f.

⁶⁴⁴ Jegyzőkönyv a tartományi pártbüro 1951. november 2-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 21, f. 99-101.

⁶⁴⁵ Jelentés az nehezebb helyzetű kollektív gazdaságokról. SJAN Mureş, CRM-PCR 33, f. 325-328.

⁶⁴⁶ Jelentés a KB részéről jött teleföntávmondatra, 1951. december 11. SJAN Mureş, CRM-PCR 21, f. 293-298.

küldötteknek a kiválasztása, akiket a bukaresti, hasonló témájú kongresszusra küldenek.⁶⁴⁷ December 15-én, szombaton a tartományi Néptanács székházában körülbelül 300 személy részvételével kezdődött. Előbb megtekintettek egy mezőgazdasági kiállítást, majd a résztvevőket gépkocsikon Csiba-Káposztásszentmiklóstra vitték, ahol a helyi kultúrházban egyes kollektív elnökök számoltak be tevékenységükről. Ezután Marosvásárhelyen ebédeltek, majd este 9-től a kultúrpalotában művészi előadáson vettek részt.⁶⁴⁸ 16-án a tartományi Pártbizottság Mezőgazdasági Osztályának vezetője tartott összefoglalót. Ezután brigádosok számoltak be. Ezt előadás követte a szovjet munkamódszerekről, majd egy szovjet filmet vetítettek. 17-én a kollektív gazdaságok könyvelői számoltak be, majd a Maros tartományi pártbizottság elnöke, a Mezőgazdasági Minisztérium és a Központi Bizottság küldöttje méltatta a rendezvényt, végül táviratot küldtek Gheorghe Gheorghiu Dej-nek. A rendezvény célja valójában nem a kollektív vezetőségi tagok eszmecseréje volt, erre nem hívtak volna meg Központi Bizottsági küldöttséget. A cél az volt, hogy a tartományi vezetés bizonyítsa, helyreállt a rend a kollektív gazdaságokban, és ura a helyzetnek.

Az 1950. őszi kollektív-ellenes megmozdulásokat az erőszakos kollektivizálás miatti ellenállás robbantotta ki. Ezt végül leküzdötték, ezután a gazdák a rejtett ellenállás különféle eszközeivel éltek. Ennek leghatékonyabb formája a munkamegtagadás lett, főleg a termésbegyűjtés időszakában. Ezzel el tudták érni, hogy engedélyezzék a közöst ellenzők kilépését. Ez pedig egy nyíltabb, de nem erőszakos ellenállási hullámot indított el, amikor főleg a törvényesség eszközeivel, kérvényekkel, aláírásokkal próbálták elérni a kollektív gazdaságok feloszlását. Az 1951 nyár végi ellenállás fő mozgatórugója a gazdasági érdek, amit a hatalom is gazdasági eszközzel tudott kezelni, előlegosztással enyhítve a tagok gazdasági nehézségein.

Azt is megfigyelhetjük, hogy mind az alávetettek, mind a hatalom folyamatosan alkalmazkodik, módszereket változtat céljai eléréseért. Másrészt a hatalom a tárgyalt időszakban nem ura a helyzetnek, szinte teljes a káosz a nagy nehézségek árán létrehozott kollektív gazdaságokban.

Érdekes kérdés a nők nagymértékű és aktív részvétele az ellenállásban. Ennek oka egyrészt, hogy feltételezték, ellenük nem fog retorziót alkalmazni a hatalom. (1950 őszén

⁶⁴⁷ Tájékoztató jegyzék, 1951. december 19. SJAN Mureş, CRM-PCR 36, f. 103-130. és 33, f. 48-353.

⁶⁴⁸ Ennek része volt két színdarab. Az első („Cine răde la urmă” [Ki nevet a végén]) román nyelvű volt, ez a kulákok mesterkedését, majd lelepleződését mutatta be. A második darab magyar nyelvű volt („Jánosi János”) és az „osztályellenség” részéről a nemzetiségi uszítást, majd ennek leleplezését mutatta be.

Kincsesen a férfiak bujtogatására a nők tüntettek a kollektív ellen, Oláhokcsárdon pedig azzal biztatták a helybelieket, hogy nem történik semmi erőszakos cselekedet, ha nők tüntetnek.⁶⁴⁹) Másrészt a kommunista propaganda ebben az időszakban folyamatosan hangsúlyozta a nők aktívabb részvételét a társadalmi életben. Idézek egy korabeli kérvényből: „*lehet elvtársak hogy elítélnek meg mondják még a nők is bele avatkoznak a kérvény írásba de meg értük miis nőknek is jogunk van, nem vagyunk elnyomottak mind a reakciós uri rendszer alatt.*”⁶⁵⁰

A paraszti ellenállás nyílt formáit végül is mindenütt leverték. Volt pár helység, ahol a hatalom kompromisszumra kényszerült, de alapvetően letörte a nyílt ellenállást. Viszont az 1950 őszi és 1951. évi ellenálló kollektív gazdaságok tagsága azáltal, hogy nagyszámú aktivistát lekötött, sok helységet megmentett időlegesen a kollektivizálástól. A hatalom több helységben próbálkozott újabb kollektív gazdaságokat alakítani, de az ellenállás miatt csak pár helységben sikerült. Ezek a helységek több évig, jobb esetben egy évtizedig, az 1959-1962-es utolsó nagy kollektivizálási hullámig magángazdálkodást folytathatott, amit a már kollektivizált helységek lakosainak 1950-51-ben lezajlott ellenállásának is köszönhatték.

11.4. A mezőgazdaság átszervezése 1953–1962 között Maros tartományban

A RMP KB utasításai nyomán 1953 februárjában leellenőrizték a tartomány összes – 107 kollektív gazdaságát, ezt 22 ellenőrző brigád (brigăzi de control) végezte, amelyek gyakorlati segítséget adtak a kollektív gazdaságok helyzetének feljavítására: ellenőrizték a minta-alapszabályzatok betartását⁶⁵¹ és a tagságot állandó brigádokba szervezték.

1953. első harmadában (március 26-ig) négy új kollektív gazdaságot és három mezőgazdasági társulást avattak fel a tartományban.⁶⁵²

A KB utasítására a MAT pártbizottsága 1953. február 13-i ülésén feldolgozták a KB körlevelét a Bukarest és Bihar tartományban történt „visszaélésekről”, majd a rajonokban tartott „feldolgozó” gyűléseken kiderültek helyi szinten elkövetett visszaélések – amit követően helyszíni kivizsgálásokat tartottak.⁶⁵³ 1953. február 13-án a KB egy átiratot is küldött a

⁶⁴⁹ Jelentés azon Maros tartományi kollektív gazdaságokról, ahol a szervezés folyamán nem indokolt módszereket használtak, keltezés nélkül 1950. szeptember 26-a után. SJAN Mureș, CRM-PCR 12, f. 96-99.

⁶⁵⁰ Pethő Jánosné 1952. szeptember 24-i kérvénye a kollektív gazdaságból kizárt férje visszavétele érdekében. SJAN Mureș, Sfatul Popular al Raionului Tîrgu-Mureș [Marosvásárhely rajon Néptanácsa] (a továbbiakban: SP-RaiTM) 26/1953, f. 111.

⁶⁵¹ Pár kollektív gazdaságban az előírt 0,25 Ha-s területnél többet utaltak ki a tagoknak.

⁶⁵² Beszámoló, 1953. március 26. SJAN Mureș, CRM-PCR 69, f. 114-115.

⁶⁵³ Tájékoztató jegyzék, 1953. február 13. SJAN Mureș, CRM-PCR 73, f. 74.

tartományi pártbizottsághoz a Régen rajonban a kollektivizálás során történt kihágások ügyében (27211/2928), és ennek nyomán egy ellenőrzést hajtottak végre ebben a rajonban, amely megállapította, hogy Görgényszentimre Dedrászéplak és Kozmatelke községekben kényszerítő módszereket használtak.

Görgényszentimre (Gurhiu) községben Keresztes Károly, a községi Néptanács elnöke és Scheler Josif Néptanács titkár erőszakot és kényszerítést alkalmazott, hogy az emberek belépjenek a mezőgazdasági társulásba: három kulák minősítésű gazdát kilakoltattak házaikból minden jogalap nélkül, és fenyegették az embereket, hogy kő kövön nem marad, de akkor is meg fogják a társas gazdaságot alakítani. Scheler a tanítót, Cota Vasile-t küldte, hogy házról-házra járva győzzék meg az embereket, és a tanító fenyegette az embereket, hogy ha nem iratkoznak be a mezőgazdasági társasba, úgy járnak mint a házukból kilakoltatott három kulák, vagy esetleg még kulák-listára is teszik őket. A mezőgazdasági társas tagosításakor a három szervező (Keresztes, Scheler, Cota) a falu legjobb termőterületeit sajátították ki, és a földcserénél nem tudtak hasonló minőségű földet adni a gazdáknak, ezért azok nem akartak beleegyezni a földcserébe, így kényszerítették a gazdákat a földátvételre, ami csak növelte az elégedetlenséget.⁶⁵⁴

Dedrászéplak (Goreni) faluban Câmpean tanító fenyegetéssel vette rá a beiratkozásra az embereket (emiatt később áthelyezték), így 90 családot írtak be a kollektív gazdaságba. Amikor kiderült a kényszerítő módszer alkalmazása, nagygyűlésen megkérdezték a kollektív gazdaság tagoktól, hogy ki az aki önként iratkozott be, így kiderült, hogy 50 család félelemből állt be, és csak 40 család maradt a közös gazdaságban, akikkel meg is alakították a kollektív gazdaságot.⁶⁵⁵

Kozmatelke (Cosma) községben és a hozzátartozó falvakban Mezőbanyicán (Băița) Mezőszokolon (Socol) Cengher Teodor fő-begyűjtő (fő-kollektáló) „basáskodott”: egy helybeli gazdával takarította meg a lovát, éjszaka Mezőszokol és Mezőbanyica falvakból a községközpontba, Kozmatelkére vitette a kulákokat és katonai kiképzési gyakorlatokat végeztetett velük (jobbra át, balra át, feküdj, vigyázz).⁶⁵⁶ Ugyancsak ő Felfalu (Suseni) község Lövér (Luieriu) faluban (onnan származott Cengher) a kulák-névjegyzék összeállításakor a helybeli bizottságot utasította, hogy kit tegyenek a listára, így kb. 18 személyt tetetett fel (amikor kiderült a beavatkozása, törölte a névjegyzékről az illetőket).

⁶⁵⁴ Tájékoztató jegyzék, 1953. február 13. SJAN Mureș, CRM-PCR 73, f. 74.

⁶⁵⁵ Tájékoztató jegyzék, 1953. február 13. SJAN Mureș, CRM-PCR 73, f. 74-75.

⁶⁵⁶ Tájékoztató jegyzék, 1953. február 13. SJAN Mureș, CRM-PCR 73, f. 75.

Amikor kiderültek ezek a Régen rajoni esetek, a tartomány pártbizottság egy vizsgálócsoportot formált, és tüzetesen leellenőrizték ezeket az eseteket és intézkedéseket foganatosítottak: Régen rajon Néptanácsának alelnökét Cadar Mihai-t megrovással („vot de blam”) sújtották, mert – annak ellenére hogy tudott ezekről az esetekről – nem intézkedett a leállításukról. Keresztes Károlyt, Görgényszentimre község Néptanácsának elnökét kizárták a pártból, leváltották és ügyészégi eljárást indítottak ellene.⁶⁵⁷

Cengher Toader/Teodor-t, Régen rajoni főbegyűjtőt (főkollektálót) kizárták a pártból és leváltották beosztásából.

Scheler Josifot, Görgény község Néptanács titkárát kizárták az Ifjúmunkás Szövetségből, leváltották tisztségéből és ügyészégi eljárást indítottak ellene, mert a három kilakoltatott kulák lakásából ruhákat és élelmiszert tulajdonított el.⁶⁵⁸

Csíkszereda rajonban a TOZ típusú gazdaságok létesítésekor jelentkezett a földművelők azon törekvése, hogy a távoli, a falu határának távoli részében fekvő földekkel lépjenek be (amelyeket a társas tagosításakor közelebb tudnának hozni, miközben a tulajdonjoga az övék maradna).⁶⁵⁹

Kilépési kérések 1953-ban. A kollektív gazdaságokból való kilépési kérések a termésbetakarítás időszakában sokasodtak meg.⁶⁶⁰ 1953. szeptember második felében a helyzet kezelésére a rajoni pártbizottságok bizottságokat alakítottak, amelyeket kiküldtek a problémás kollektív gazdaságokba, és a tartományi pártbizottság tagjait is odaküldték. A kiküldött aktivisták általában egyéni beszélgetéseket folytattak a kilépni szándékozókcal, és azzal próbálták visszatéríteni őket a kollektív gazdaságokba, hogy közölték velük, ha kilépnek a kollektív gazdaságból, akkor nem kapják vissza azt az élő és holt leltárt, amivel beléptek a kollektív gazdaságokba.⁶⁶¹

22. táblázat. Az 1953. évi kilépési kérések a MAT koll. gazd-ból és mezőg. társulásaiból

Időpont	Kilépési kérés összesen	Kilépési kérés		Visszavonta	Kizártak
		kg-ból	mt-ból		
1953. szept. 28.	376	n.a.	n.a.	125	23
1953. szept. 30.	555	417	138	n.a.	n.a.
1953. október 14	638	473	165	121	33

Forrás: SJAN Mureş, CRM-PCR 69, f. 73., 118.; CRM-PCR 74, f. 79.

⁶⁵⁷ Tájékoztató jegyzék, 1953. február 13. SJAN Mureş, CRM-PCR 73, f. 76.

⁶⁵⁸ Tájékoztató jegyzék, 1953. február 13. SJAN Mureş, CRM-PCR 73, f. 76.

⁶⁵⁹ Beszámoló, 1953. április 20. SJAN Mureş, CRM-PCR 69, f. 63.

⁶⁶⁰ Például 1953. augusztus 20-án Kelemenelkéről több kollektivistának a felesége kérvényt vitt a rajoni Néptanácsához, hogy kilépjenek a kollektív gazdaságból.

⁶⁶¹ A tartományi pártbüró 1953. szeptember 23-i ülése. SJAN Mureş, CRM-PCR,69, f. 172.

1953. szeptember 28-ig a tartományban 376 kilépési kérés volt a kollektív gazdaságokból és mezőgazdasági társulásokból. „Meggyőzés” után 125 személy visszavonta a kérését, 23-at kizártak.⁶⁶²

1953. szeptember 30-ig már 417 kilépési kérés érkezett be a kollektív gazdaságokból és 138 a mezőgazdasági társulásokból a tartományban.⁶⁶³ A rajonokban a bizottságok egyéni beszélgetéseken, csoport- és nagygyűléseken igyekeztek meggyőzni a kérés visszavonásáról a kollektív gazdaság tagokat. Volt, ahol szervezett volt a kilépések kérése.⁶⁶⁴

A kilépések okai változóak voltak: egyesek Nagy Imre, Magyarország akkori miniszterelnöke beszédének hatására kérték a kilépésüket. Máshol kevesellték a fizetségként kapott terménymennyiséget, mások azt mondták, hogy amíg egyéni gazdák voltak, jobb terméseredményeket értek el a kis földterületükön, mint amilyen eredményt elért ugyanakkora területen a kollektív gazdaság. A kilépéseknek volt egy másik, írásban fel nem tüntetett oka is: a kollektív gazdaságok eredeti, 1949. évi alapszabályzata szerint a beiratkozott tagok a megalakítás után három évvel kiléphetek a közös gazdaságból. De időközben, 1953-ban megváltoztatták az alapszabályzatot, amely már nem tartalmazta a kilépésre vonatkozó kitélet. De a kilépni szándékozók egyrésze az eredeti alapszabályzatra hivatkozva kérte kilépését – de ezt már nem nagyon merték a helyi pártfunkcionáriusok a pártközpontnak küldött jelentésekben leírni, hiszen ez a párt szószegésének írásbeli rögzítése lett volna.

1953. október 14-ig 473 kilépési kérés érkezett a tartomány kollektív gazdaságaiból és 165 a mezőgazdasági társulásokból, amelyekből 153 kollektív gazdaság és 61 mezőgazdasági társulásbeli kérést intéztek el, ezek közül 32 személyt kizártak a kollektív gazdaságokból és egy személyt a mezőgazdasági társulásokból, és 121 kérést visszavontak. A kollektív gazdaságokban és mezőgazdasági társulásokban közgyűléseket tartottak, ahol rámutattak a gazdaság vezetőségének hibáira.⁶⁶⁵

A kilépési kérések két helységben voltak tömegesek: a *vadadi* kollektív gazdaságban 48 kollektív gazdaság tag egy kilépési kérvényt írt (a kérvényt az aláíratásért házról-házra vitték⁶⁶⁶), majd egy két tagú küldöttség (Lakatos György és Szász Jenő), jóváhagyásra a kérvényt a

⁶⁶² Teleföntávmondattal, 1953. szeptember 28. SJAN Mureş, CRM-PCR 69, f. 73.

⁶⁶³ Tájékoztató jegyzék, 1953. szeptember 30. SJAN Mureş, CRM-PCR 74, f. 79.

⁶⁶⁴ Tájékoztató jegyzék, 1953. szeptember 30. SJAN Mureş, CRM-PCR 74, f. 80.

⁶⁶⁵ Tájékoztató jegyzék, SJAN Mureş, CRM-PCR 69, f. 118.

⁶⁶⁶ Tájékoztató jegyzék, 1953. szeptember 30. SJAN Mureş, CRM-PCR 74, f. 80.

Mezőgazdasági Minisztériumba vitte. Bukarestből való visszatérésük után szeptember 23-24-én 41 tag nyújtott be egyéni kilépési kérést a kollektív gazdaságból.⁶⁶⁷ Az eset kivizsgálására kiszállt a rajoni pártbüro, de szeptember 30-ig még nem tudták felderíteni az akció kezdeményezőit.

Kőröspatakon (Erdőszentgyörgy rajon) is aláírásokat gyűjtöttek a kilépés érdekében, itt 65 család írta alá a kérést, de „meggyőzés” után már csak 27 személy tartott ki a kilépési szándék mellett.⁶⁶⁸

23. táblázat. Az 1953. évi szövetkezetesítés eredményei a MAT-ban

Rajon	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások		
	Száma	Családok összesen	Földterület (Ha)	Száma	Családok összesen	Földterület (Ha)
Gyergyó	3	147	453	-	-	-
Régen	-	-	-	1	76	93
Udvarhely	2	26	132	4	47	191
Sepsiszentgyörgy	4	80	257	1	13	45
Marosvásárhely	13	130	421	3	61	155
Erdőszentgyörgy	3	144	367	7	132	170
Csík	-	-	-	1	23	8 (?)
Összesen	25	527	1630	17	352	662

Forrás: SJAN Mureş, CRM-PCR 68, f. 151.

1954-ben Maros tartományban 69 egyszerű-, 33 mezőgazdasági- és állattenyésztési társulást és két kollektív gazdaságot alakítottak.⁶⁶⁹ Ebben az évben a tartomány 122 kollektív gazdaságába 598 család iratkozott be (Marosvásárhely rajonban több mint 200, Sepsi rajonban 124, Kézdivásárhely rajonban 74⁶⁷⁰, Csík rajonban csak kilenc.⁶⁷¹)

1954-ben Marosvásárhely rajonban 12 mezőgazdasági társulást, Erdőszentgyörgy rajonban 9 mezőgazdasági társulást, Gyergyó és Hévíz rajonokban 1-1 mezőgazdasági társulást, Csík rajonban pedig egyet sem alakítottak. Udvarhely rajonban 1954-ben három mezőgazdasági társulás, 18 egyszerű társulást (asociații simple) és egy – még fel nem avatott – kollektív gazdaságot szerveztek. Régen rajonban 1954-ben két mezőgazdasági társulást, egy kollektív gazdaságot, és 14 egyszerű társulást alakítottak.⁶⁷² Csíkszereda rajonban semmit sem alakítottak

⁶⁶⁷ Teleföntávmondat, 1953. szeptember 28. SJAN Mureş, CRM-PCR 69, f. 73.

⁶⁶⁸ Tájékoztató jegyzék, 1953. szeptember 30. SJAN Mureş, CRM-PCR 74, f. 80.

⁶⁶⁹ Jegyzőkönyv a MAT tartományi pártbüro 1955. március 29-i üléséről. SJAN Mureş, CRM-PCR 117, f. 264.

⁶⁷⁰ Tájékoztató jelentés 1955. SJAN Mureş, CRM-PCR 117, f. 233.

⁶⁷¹ Tájékoztató jelentés 1955. SJAN Mureş CRM-PCR 117, f. 233.

⁶⁷² Tájékoztató jelentés, körülbelül 1955 márciusa. SJAN Mureş, CRM-PCR 117, f. 260.

meg, noha több tíz kérést gyűjtöttek össze mezőgazdasági társulás létrehozására.⁶⁷³ Hévíz rajonban 1954-ben egyetlen állattenyésztési társulást szerveztek.⁶⁷⁴

A rossz gazdálkodás miatt 1954-ben az ernyei kollektív gazdaságban kb. 200.000 kg sarjú (otavă) megróthadt a mezőn, és 20 Ha-ról nem kaszálták le a lucernát a rossz munkaszervezés miatt, ráadásul a tagok egyrésze nem jött dolgozni. A maksai kollektív gazdaságban 1954-ben 8-10 vagon burgonya a földben maradt, nem szedték fel, 16 Ha-n zabot későn vetettek, így nem hajtott kalászt, csak az állatok legeltetésére volt jó.⁶⁷⁵

1954-ben a tartományi pártbizottság foglalkozott – határozatok szintjén – a mezőgazdaság szocialista átalakításával, de nem ellenőrizte a tényleges munkát.⁶⁷⁶

Egy 1955. márciusi jelentés szerint akkor [kb. 1955. március 1] a tartományban 122 kollektív gazdaság (46.916 Ha-val, 11.488 családdal) 88 mezőgazdasági társulás (3.884 Ha-val, 2.587 családdal) és 72 ipari növényeket tenyésztő egyszerű társulás (asociații simple pentru cultivarea plantelor industriale) (505 Ha-val és 1.569 családdal) volt. A kollektív gazdaságok és mezőgazdasági társasok területe 12,5%-a volt az egyéni gazdaságok korábbi szántóterületének, és a tartomány földműveléssel foglalkozó családjainak 8,4%-a kollektív gazdaság tag volt.

A jelentés szerint a tartományban nem foglalkoztak eléggé a régi mezőgazdasági társulások kollektív gazdaságokká alakításával. A régi mezőgazdasági társulások több mint 50%-ban a szántás és vetésen kívül minden munkátot egyénileg végeztek.⁶⁷⁷

1955 márciusában Sepsiszentgyörgy rajon több kollektív gazdaságában nem akartak új tagokat befogadni, vagy csak ősszel, Kézdi rajon egyes kollektív gazdaságaiban igyekeztek az állatok létszámát csökkenteni.

1955. március 29-én a MAT pártbüro ülésén is megtárgyalták a mezőgazdaság szocialista átalakításának helyzetét a tartományban, Csupor Lajos (tartományi párttitkár) sikerként értékelte, hogy 1954 őszén 69 egyszerű társulást alakítottak a tartományban. Ilyenek alakítását szorgalmazta továbbiakban, és azután ezek átalakítását mezőgazdasági társulásokká és kollektív gazdaságokká.⁶⁷⁸

⁶⁷³ Tájékoztató jelentés, körülbelül 1955 márciusa. SJAN Mureș, CRM-PCR 117, f. 258.

⁶⁷⁴ Tájékoztató jelentés, körülbelül 1955 márciusa. SJAN Mureș, CRM-PCR 117, f. 259.

⁶⁷⁵ Tájékoztató jelentés, körülbelül 1955 márciusa. SJAN Mureș, CRM-PCR 117, f. 234.

⁶⁷⁶ Tájékoztató jelentés, körülbelül 1955 márciusa. SJAN Mureș, CRM-PCR 117, f. 257.

⁶⁷⁷ Tájékoztató jelentés, körülbelül 1955 márciusa. SJAN Mureș, CRM-PCR 117, f. 263.

⁶⁷⁸ Jegyzőkönyv a MAT tartományi pártbüro 1955. március 29-i üléséről. SJAN Mureș, CRM-PCR 117, f. 251.

1955 novemberében 155 kilépési kérés volt a tartomány kollektív gazdaságaiból – ezeket „meggyőzéssel” 83-ra csökkentették.⁶⁷⁹

A RMP II-ik kongresszusát követően Maros tartományban is megkezdődött a tartományi kollektivizálás menetének tervezése. Egyik első (1956. március 2-i⁶⁸⁰) terv után egy részletesebb és pontosabb tervet 1956. március 21-én állítottak össze, eszerint minden évben nagyobb és nagyobb mennyiségű földterületet kollektivizálnak, így 1960 végére a tartomány mezőgazdasági földterületeinek mintegy fele közös tulajdonban lesz.⁶⁸¹

1956. február 9-én a tartományi pártbizottság plenáris ülésén (247 párttag részvételével) Alexandru Moghioroș, a KB Politikai Bűrójának tagja jelenlétében vitatták meg a RMP II. kongresszusa határozatának életbeültetését Maros tartományban (azaz a kollektivizálás újraindítása), és az ülésen megállapították, hogy a MAT-ban elhanyagolták ezt a munkát. Alexandru Moghioroș zárószavában nyomatékosította, hogy a vidéki párttagokat minél előbb be kell léptetni a szocialista mezőgazdasági egységekbe, és be kell indítani a kollektivizálást.⁶⁸²

Az ülés után egy intézkedéssorozatot is kidolgoztak, úgy tervezték, hogy a mezőgazdaság átszervezése során tekintetbe veszik minden rajon és község gazdasági jellemzőit, úgy hogy a létrehozandó mezőgazdasági egységek jövedelmezőek és működőképesek legyenek. Gyergyó, Csík, Hévíz rajonokban és Kézdivásárhely, Sepsi és Udvarhely rajonok hegyes részein állattenyésztési társulásokat és állattenyésztő kollektív gazdaságokat (gospodării colective zootehnice) terveztek alakítani; Udvarhely és Sepsi rajonokban mezőgazdasági társulásokat és földművelő jellegű kollektív gazdaságokat szándékoztak szervezni, Marosvásárhely, Régen, Erdőszentgyörgy és Székelykeresztúr rajonokban pedig földművelő-, zöldség-, és gyümölcsstermesztési jellegű mezőgazdasági egységeket.⁶⁸³

1956. május 22-én a tartományi pártbizottság munkaiülésén 40 párttag jelenlétében Vargancsik István (a tartományi pártbizottság titkára) ismertette a II. pártkongresszus határozatainak előírásait, és megállapította, hogy a mezőgazdaság átalakítása terén nem kielégítő a munka üteme, mert 1956-ban 28.777 Ha terület beszervezését tűzték ki célul, ami 2.888 Ha-t jelent havonta, és eddig (májusig) 11.940 Ha-t kellett volna beszervezni, de csak 4.900 Ha-t

⁶⁷⁹ SJAN Mureș, CRM-PCR 143, f. 2.

⁶⁸⁰ SJAN Mureș, SP-RMAM 519/1956, f. 32-33.

⁶⁸¹ Ezek szerint 1956-ban 29.232 Ha, 1957-ben 44.870 Ha, 1958-ban 64.632 Ha, 1959-ben 80.130 Ha, 1960-ban 103.462 Ha mezőgazdasági területet. SJAN Mureș, SP-RMAM, 519/1956 f. 34-35.

⁶⁸² A tartományi pártbizottság plenáris ülése. 1956. február 9. SJAN Mureș, CRM-PCR 141, f. 1., 53.

⁶⁸³ Intézkedési terv a RMP II. kongresszusa határozatainak életbeültetésére. SJAN Mureș, CRM-PCR 141, f. 99., 106.

sikerült, azaz az első öt hónapban a havi előirányzat 41%-át.⁶⁸⁴ A mezőgazdasági társulások szervezése kapcsán megfigyelték, hogy egyes gazdálkodók gyenge minőségű, oldalos részen fekvő területeiket lapályos területekre akarják tagosítani.

Az év folyamán május 1-ig 2.750 család 4.750 Ha-val lépett be szocialista mezőgazdasági egységekbe. Vargancsik Udvarhely rajon munkáját eredményesnek értékelte, mert itt 11 társulást szerveztek, és Sepsiszentgyörgy rajonban is 7 társulást.⁶⁸⁵

1956. június 26-ig a tartományban 61 mezőgazdasági társulást alakítottak 1.043 családdal és 1.746 Ha-val, és két kollektív gazdaságot 40 családdal és 98 Ha-val. A meglevő kollektív gazdaságokba és társulásokba 1.621 család lépett be 3.384 Ha-val.⁶⁸⁶

1956. július 31-én Maros tartományi pártaktíva gyűlésén a kollektivizálás tartományi eredményeit elemezték ki. Csupor Lajos zárószavában ismertette, hogy ekkor a MAT-ban az össz-szántóterület 20%-a volt a szocialista szektorban (az országos átlag 29%-a), az össz-mezőgazdasági terület 37%-a (országosan 37%), és a kollektív gazdaságok, egyszerű társulások és mezőgazdasági társulások a MAT-ban a szántóterület 14,4%-át birtokolták (országos átlag 21,5%), tehát a MAT-beli kollektivizálás minden szempontból az országos átlag alatti és ezen változtatni kell.⁶⁸⁷

1956. augusztus 25-én egy jelentésben ismertették, hogy a téli hónapokban (1956 elején) 72 pártszervezőt küldtek ki a rajonokba, a rajoni pártszervek pedig a maguk során még 102 személyt. A nyári hónapok alatt (június, július) a tartományból 39, a rajonokból 54 személyt küldtek ki kollektív gazdaságokat szervezni.⁶⁸⁸

1956. augusztus 25-én a tartomány össz-mezőgazdasági területe 704.492 Ha volt, amelyből szántó 307.023 Ha, kaszáló 188.839 Ha, legelő 201.689 Ha, gyümölcsös és szőlő 5.941 Ha.

⁶⁸⁴ Jegyzőkönyv a tartományi pártbizottság munkaüléséről. 1956. május 22. SJAN Mureş, CRM-PCR 141, f. 174.

⁶⁸⁵ Jegyzőkönyv a tartományi pártbizottság munkaüléséről. 1956. május 22. SJAN Mureş, CRM-PCR 141, f. 175.

⁶⁸⁶ SJAN Mureş, CRM-PCR 141, f. 176.

⁶⁸⁷ Jegyzőkönyv az 1956. július 31-i tartományi pártaktíva gyűlésről. SJAN Mureş, CRM-PCR 142, f. 14-15.

⁶⁸⁸ Jelentés a mezőgazdaság szocialista átalakításáról. 1956. augusztus 25. SJAN Mureş, CRM-PCR 142, f. 71.

24. táblázat. Kimutatás a MAT mezőgazdasági területeiről 1956. augusztus 22-én

Terület	Tartomány összesen	Amelyből szoc.-ta szektor		Szocialista szektor területi megoszlása					
				Áll. Gazd. ⁶⁸⁹		Koll. és társas gazd. ⁶⁹⁰		Néptanácsok	
	Ha	Ha	%	Ha	%	Ha	%		
Össz. mez. ter., amelyből	704.492	266.510	37,83	9.079	1,28	59.108	8,39	198.323	28,15
Szántó	308.023	55.491	18,01	5.549	1,80	41.186	13,37	8.756	2,84
Kaszáló	188.839	19.904	10,54	904	0,47	12.389	6,78	6.183	3,27
Legelő	201.689	189.662	94,03	1.940	0,96	4.389	2,17	183.333	90,89
Gyümölcsös, szőlős	5.941	1.453	24,45	686	11,54	716	12,05	51	0,85

Forrás: SJAN Mureş, CRM-PCR 142, f. 79.

1956. szeptember 7-én a tartományi pártbizottság plenáris ülésén (39 párttag jelenlétében) újra megvitatták a tartományi kollektivizálás helyzetét. Az ülésen jelen volt a Mezőgazdasági Minisztérium Kollektív Gazdaságok Osztályának részéről Fazakas küldött, aki bírálta a tartománybelieket, mert az országos tervelőirányzathoz képest az eredmények nem voltak kielégítőek, mert az éves célként kitűzött 9.000 földműves családból csak 3.000-et írtak be, a 27.000 beszerzendő Ha-ból csak 6.000 Ha-t tagoltak be a szocialista szektorba. Javasolta, hogy az éves tervelőirányzat egy részét tegyék át 1957-re, mert 1956-ban már nem látta azt kivitelezhetőnek.⁶⁹¹

1956. október 10-én Vargancsik István (tartományi pártbizottság titkár) egy pártbizottsági ülésen ismertette, hogy Udvarhely rajon 92%-ban, Régen rajon 88%-ban teljesítette a szövetkezetesítési ütemtervét, de mindezzel együtt a tartomány egészére az 1956-os évre tervezett 28.700 Ha-ból csak 5.400 Ha-t sikerült addig beszervezni. A sikertelenség okai között szerepelt, hogy a meglévő szocialista egységek nem működtek jól ezért nem voltak vonzóak, és a nyári betakarítási és beszolgáltatási kampányok miatt nem volt idő a szövetkezetesítéssel foglalkozni.⁶⁹²

Az 1956. december 15-16-odikán lezajlott MAT pártkonferencia egyik témája is a kollektivizálás volt. A konferencia határozatába a kollektivizálási ütemtervet is belefoglalták, a kollektivizálásból kimaradt volna a hegyvidéki rajonoknak minősített Hévíz, Csík és Gyergyó rajonok jórésze.⁶⁹³

⁶⁸⁹ Az állami gazdaságok 308.023 Ha szántóterülete a tartományi állami gazdaságok más tartományokban fekvő területeit is magában foglalta.

⁶⁹⁰ A kollektív gazdaságok és társas gazdaságok összterülete 1956. június 1-i adat.

⁶⁹¹ A tartományi pártbizottság 1956. szeptember 7-i ülésének jegyzőkönyve. SJAN Mureş, CRM-PCR 142, f. 51.

⁶⁹² Jegyzőkönyv, 1956. október 10. SJAN Mureş, CRM-PCR 142, f. 221.

⁶⁹³ SJAN Mureş, CRM-PCR 140, f. 254., 261.

Az 1956-os évre tervezett kollektivizálási tervet a tartományban végül csak 23,23%-ban teljesítették, így a kollektivizálásban országos szinten az utolsók között volt a tartomány.⁶⁹⁴ Az év folyamán 75 kilépési kérés volt a tartomány kollektív gazdaságaiból.⁶⁹⁵

Bár az iratokban sehol sem említik, de az 1956. évi kollektivizálás eredményei a magyarországi forradalom és az azt megelőző időszak eseményei miatt valószínűleg nem erőltették a kollektivizálást a Székelyföldön.

1957 januárjában megállapították, hogy 1955 júniusa (a MAT tartományi pártkonferenciája) óta csak kismértékben haladt a kollektivizálás. Az 1956-os évre tervezett kollektivizálási tervet csak 23,23%-ban teljesítették, így a kollektivizálásban országos szinten az utolsók között volt a tartomány. Az eredménytelenség okát a bürokratizmusban látták (túl sok jelentésírás és gyűlések) a terepmunka helyett.⁶⁹⁶

A MAT pártbüro 1957. február 27-i ülésén a mezőgazdaság kollektivizálásának tartományi eredményeit elemezték ki (jelen volt Alexandru Moghioroş KB tag is).⁶⁹⁷ Csupor Lajos azt hangoztatta, hogy le kell verni a kollektív gazdaságokból való kilépési hajlamot.⁶⁹⁸ Ahol sok kilépési kérés volt, ne legyen tömeges kizárás, hanem végezzenek politikai munkát a kollektív gazdaság megerősítéséért, és csak azokat zárják ki, akik tevőlegesen (in mod activ) nehezítik a kollektív gazdaságok munkáját.⁶⁹⁹

Az ülés végén határozatot hoztak, hogy rajononként 2-3 csoportot (kollektíva) alakítanak, amelyek szervezett módon foglalkoztak a kollektivizálással. A tartományi büro részéről 2-2 titkárt küldenek le a rajonokba, akik szintén ezzel foglalkoztak. Ezt a módszert hatékonynak minősítették, mert jobban mozgósította a rajoni pártszerveket és a helyi Néptanácsokat (azok „csipkedték magukat”).⁷⁰⁰

A kollektivizálandó helységekbe csoportokat (kollektívákat) hoztak létre a közös gazdaság megalakításáért és utasították őket, hogy előbb a „politikai munka” legyen meg (azaz a meggyőzés) és csak utána az alapszabályzat feldolgozása – ezt sok esetben nem tartották be, a tartományi vezetőség szerint ezért lett sikertelen a szervezőmunka.⁷⁰¹

⁶⁹⁴ Beszámoló a MAT-ban folyó kollektivizálásról, 1957. január 23. SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 35.

⁶⁹⁵ A MAT pártbüro 1957. február 27-i ülése. SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 115.

⁶⁹⁶ Beszámoló a MAT-ban folyó kollektivizálásról. 1957. január 23. SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 35.

⁶⁹⁷ A MAT pártbüro 1957. február 27-i ülése. SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 109.

⁶⁹⁸ A MAT pártbüro 1957. február 27-i ülése. SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 109.

⁶⁹⁹ A MAT pártbüro 1957. február 27-i ülése. SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 110.

⁷⁰⁰ A MAT pártbüro 1957. február 27-i ülése. SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 114.

⁷⁰¹ A MAT pártbüro 1957. február 27-i ülése. SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 114.

1957 év elején a tartományi Néptanács úgy döntött, hogy a sikeresebb kollektivizálás érdekében az alkalmazottait hazaküldi fizetés nélküli szabadságra, hogy akiknek a családtagok közül földje van, léptesse be egy kollektív gazdaságba vagy mezőgazdasági társulásba⁷⁰², az ügyosztály-főnökök 10 naponként be kellett számoljanak az elért eredményekről.⁷⁰³ A rajoni Néptanácsokat utasították, hogy hasonló intézkedéseket foganatosítsanak.⁷⁰⁴

A kollektív gazdaságok szervezése során 1957-ben egy új szervezeti felépítést alkalmaztak: a rajoni párttitkárok község-csoportokért (grupe de comune) feleltek.⁷⁰⁵ A tartományi pártbüro tagjait egy-egy rajonban küldték legkevesebb másfél hétre, feladatuk többek között a mezőgazdaság szocialista átalakítása: a kilépési kérések menedzselése, a szocialista gazdálkodóegységek megerősítése, újak alapítása.⁷⁰⁶

1957. augusztus 1-ig abban az évben szerveztek egy kollektív gazdaságot, két járadékos termelőszövetkezetet és 20 társasgazdaságot, és a meglévő egységekbe belépett 698 család. A beszerzés mellett a fő hangsúly a már meglévő kollektív gazdaságok megerősítésére tették, a 31 gyengének minősített kollektív gazdaságból 14-ben szervezeti és személyi változásokat eszközöltek.

1957. augusztus 10-én a tartományi pártbizottság határozat hozott a szövetkezetesítés felgyorsításáról. A határozat végrehajtására munkatervet állított össze, amelyet feldolgoztak a pártbüro-üléseken, és 1957. szeptember 1-ig azokban az intézményekben, amelyek szocialista mezőgazdasági egységeket támogattak.⁷⁰⁷

A szervezőmunka nyomán 1957. november és december hónapokban 8.181 agitátort küldtek ki a falvakra kollektivizálni, amely nyomán nagyarányú kollektivizálásra került sor a szövetkezeti szektor 18.915 családdal és 23.800 Ha-val nőtt (a szövetkezetesíthető területek 12,22%-áról 17,01%-ra) ráadásul ezalatt az egyéni gazdasággal rendelkező párttagok 72,6%-a tagjává vált valamilyen szocialista mezőgazdasági egységnek (azelőtt az arány csak 58,16% volt).⁷⁰⁸

⁷⁰² A MAT pártbüro 1957. február 27-i ülése, SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 115.

⁷⁰³ Tájékoztató jelentés az 1957. évi vetési kampányról, 1957. február 26. SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 132.

⁷⁰⁴ Tájékoztató jelentés az 1957. évi vetési kampányról, 1957. febr. 26. SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 133.

⁷⁰⁵ A MAT pártbüro 1957. február 27-i ülése, SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 117.

⁷⁰⁶ A MAT pártbüro 1957. február 27-i ülése, SJAN Mureş, CRM-PCR 173, f. 117.

⁷⁰⁷ Jelentés a Maros tartományi pártbizottság tevékenységéről az 1957. augusztus 10-én hozott tartományi pártbizottság határozata végrehajtásában. SJAN Mureş, CRM-PCR 190, f. 190.

⁷⁰⁸ Jelentés a Maros tartományi pártbizottság tevékenységéről az 1957. augusztus 10-én hozott tartományi pártbizottság határozata végrehajtásában, 1958. szeptember 22. SJAN Mureş, CRM-PCR 190, f. 192.

1957 decemberében nagymértékű kollektivizálási hullám volt a tartományban: csak egy kollektív gazdaságot avattak fel (32 családdal és 144 Ha földdel), de mellette 47 társas gazdaságot (2.777 családdal és 2.484 Ha földdel). A már létező kollektív gazdaságokba és mezőgazdasági társasokba 4478 család lépett be 4.935 Ha mezőgazdasági területtel.⁷⁰⁹

A tartomány 1957. őszi kollektivizálási kampányát eredményesnek és lendületesnek minősítették: Sepsiszentgyörgy rajonban 2 hónap alatt 4.205 Ha-t szövetkezetesítettek- ilyen iramban nemsokára teljesen szövetkezetesítettek volna a rajont, de lassítottak a szervezés ütemén, és év vége fele más rajonokban is alábbhagytak az átszervezéssel.⁷¹⁰

Egy 1958. március 28-i jelentés a mezőgazdaság szocialista átalakításának helyzetét taglalta a tartományban az 1958. január 11-i pártbizottsági gyűlés utáni időszakban.⁷¹¹

A jelentés szerint nem állandó, hanem kampányszerű a kollektivizálás a tartományban, és nem törődnek a mezőgazdasági társulások kollektív gazdaságokká alakításával, amiért a tartományi pártbüro, és személyesen Molnár Ioan mezőgazdaságért felelős tartományi párttitkárt minősítették hibásnak. 1957. augusztus 10-e után a tartományi pártapparátus fő tevékenysége a mezőgazdaság szocialista átalakítása lett egészen a Néptanácsi választásokig, de utána alábbhagytak a lendület. A constantzai találkozó után újra a kollektivizálásra összpontosítottak.

1958. április 14-én értékelték a szövetkezetesítés addigi folyamatát Maros tartományban, és jelentős hátramaradásokat állapítottak meg az 1957. évre tervezett célokhoz képest. A RMP II. kongresszusának irányelvei, és a constantzai országos értekezlet nyomán a szövetkezetesítés felgyorsításáról döntöttek, és egy intézkedési tervet állítottak össze a mezőgazdasági termelés növelésére, és a szocialista szektor fejlesztésére vonatkozóan az 1958-1960-as évekre.⁷¹² A terv bevezetője szerint „A RMP II. kongresszusának irányelvei, valamint Gh. Gh. Dej elvtársnak a constantzai országos értekezletén megtartott beszéde nyomán azonnali intézkedéseket kell tenni.” A mezőgazdaság szövetkezeti szektorának növekedése érdekében 1958-ban 59.545 Ha területet szándékoztak bevonni a szövetkezeti szektorba a következő területi lebontásban.⁷¹³

⁷⁰⁹ Tájékoztató jelentés a mezőgazdaság szocialista átalakításának helyzetéről az 1958. január 11-i pártbizottsági gyűlés utáni időszakban, 1958. március 28. SJAN Mureş, CRM-PCR 130, f. 102.

⁷¹⁰ Elhangzott az 1958. április 13-i tartományi pártbizottság bővített plenáris ülésén. SJAN Mureş, CRM-PCR 130, f. 106-107.

⁷¹¹ Jelentés a Maros tartományi pártbizottság tevékenységéről az 1957. augusztus 10-én hozott tartományi pártbizottság határozata végrehajtásában. SJAN Mureş, CRM-PCR 190, f. 193.

⁷¹² Intézkedési terv a mezőgazdasági termelés növelésére, és a szocialista szektor fejlesztésére vonatkozóan az 1958-1960-as években. SJAN Mureş, CRM-PCR 190, f. 133.

⁷¹³ Intézkedési terv a mezőgazdasági termelés növelésére, és a szocialista szektor fejlesztésére vonatkozóan az 1958-1960-as években. SJAN Mureş, CRM-PCR 190, f. 133.

25. táblázat. Az 1958. évi kollektivizálási terv a MAT-ban

Rajon	Előirányzat 1957-re (Ha)	Megvalósítás 1957-ben (Ha)	Megvalósítás %-ban	1957-ben megszervezett szövetkezetek	Előirányzat 1958-ra (Ha)
Csík	3.212	91	2,83	1	8.611
Keresztúr	1.290	736	57,05	9	3.303
Gyergyó	5.900	176	2,98	2	9.096
Udvarhely	3.251	1.200	36,91	18	9.163
Régen	2.703	1.906	70,51	18	5.592
Erdőszentgyörgy	3.206	1.063	33,15	11	4.976
Sepsiszentgyörgy	725	2.935	404,82	12	3.042
Marosvásárhely	6.031	1.577	26,14	12	9.811
Kézdivásárhely	2.272	1.074	47,27	9	5.393
Hévíz	233	790	339,05	16	555
Összesen	28.823	11.548	40,06	108	59.545

Forrás: SJAN Mureş, CRM-PCR 190, f. 133.

1958. május 12-én a tartományi pártbüro ülésén elemezték a kollektivizálás helyzetét, és utasították a rajonokat a kollektivizálás továbbfolytatására, de ennek nem volt hatása, míg a tartományi párttitkár (újra) nem hozott konkrét intézkedéseket, és nem felügyelte az utasítások végrehajtását, ezek után a rajoni Néptanács és rajoni pártbizottságok módszeresen kezdtek foglalkozni a kollektivizálással. Így 1958. június 8-a után 251 községi [szervező] kollektívát (colective comunale) alakítottak 2.013 taggal, őket még 10.457 helyi szervező is támogatta. Ezzel az apparátussal már jelentős eredményeket értek el 1958. június-szeptember között.⁷¹⁴

A kollektivizálási munka javításáért a tartományi pártbizottság büroja határozatot hozott a szervezési módszerekről és az 1957. október 1-e után megalakított mezőgazdasági társasok földjének tagosításáról. 134 ilyen mezőgazdasági társulást ellenőriztek le a tartományban az erre a célra alakult brigádok, így kényszerítéses esetekre is fény derült, pl. Székelykeresztúr rajon Csehétfalva (Ceheţel) községben összehívták a gazdálkodókat, és megkérdezték tőlük, hol legyen a határban a mezőgazdasági társulás tagosított területe. Kijelöltek egy 63,7 Ha-s helyet, és mindenki belépett, akinek ott volt földje, így nem kellett földcseréssel bajlódni. (A gazdák reakciója érthető: a mezőgazdasági társulásokba való beállással legalább a föld tulajdonjoga az övék maradt, ellenkezés esetén rosszabb minőségű, távolabb fekvő földterületeket kaptak volna.) Hévíz rajonban hasonlóképpen jártak el Andrenyászatelep (Androneasa) és Ratosnya

⁷¹⁴ Jelentés a Maros tartományi pártbizottság tevékenységéről az 1957. augusztus 10-én hozott tartományi pártbizottság határozata végrehajtásában. SJAN Mureş, CRM-PCR 190, f. 194.

községeknél, és ugyanez történt Marosvásárhely rajonban Székesen, Iklandon, Mezőfelén (Câmpenița), ahol mind gyanúsán kevés földcserére került sor.⁷¹⁵

Kényszerítő módszereket is használtak: Erdőszentgyörgy rajon Mája (Maia) községben 12 gazdálkodót beidéztek az ügyészségre illegális földvásárlás vádjával, ezzel próbálták őket a kollektív gazdaságba való beiratkozásra bírni.

1958. augusztus 31-én a tartományban 132 kollektív gazdaság, két járadékos mezőgazdasági szövetkezet és 410 mezőgazdasági társulás volt, ami a tartomány szövetkezetesíthető földterületének 17,01%-át jelentette.⁷¹⁶

A tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27-28-án tartott plenáris ülésén ismertették a Maros tartományi pártbizottság 1957. augusztus 10-én (a kollektivizálásról) hozott határozatának végrehajtását. Az ülésen leszögezték, hogy a fő cél a RMP II. kongresszusa célkitűzésének végrehajtása: 1960-ra a szövetkezeti szektor túlsúlyba jusson, és ez adja az össz-mezőgazdasági termelés 60-70%-át.⁷¹⁷ A megállapított célokhoz képest újra csak hátramaradásban volt a szövetkezetesítésben:

26. táblázat. A MAT-beli rajonok kollektivizálásának helyzete 1958. aug. 31-én

Rajon	A szövetkezetesített terület növekedése 1957. július 31-től 1958. augusztus 31-ig Ha-ban	Előirányzat 1958-ra Ha-ban	Teljesítve 1958. augusztus 31-ig Ha-ban	Teljesítve 1958. augusztus 31-ig %-ban
Marosvásárhely	2.874	9.811	1.475	15,03
Régen	2.415	5.592	1.444	25,83
Hévíz	1.325	555	660	118,96
Gyergyó	476	9.096	400	4,40
Csík	492	8.611	402	4,67
Sepsiszentgyörgy	4.732	3.045	1.013	62,84
Kézdivásárhely	3.808	5.393	3.009	55,79
Udvarhely	3.425	9.163	2.378	25,96
Székelykeresztúr	2.608	3.303	2.042	61,83
Erdőszentgyörgy	2.268	4.976	1.260	25,33
Összesen	24.218	59.545	14.346	24,12

Forrás: SJAN Mureș, CRM-PCR 190, f. 192.

A tartományi pártbüro 1958. szeptember 27-28-án tartott plenáris ülésén (64 párttag jelenlétében) Csupor Lajos beszámolt a tartományi pártbizottság bürojának a kollektivizálás

⁷¹⁵ Jelentés a Maros tartományi pártbizottság tevékenységéről az 1957. augusztus 10-én hozott tartományi pártbizottság határozata végrehajtásában, 1958. szeptember. 22. SJAN Mureș, CRM-PCR 190, f. 194.

⁷¹⁶ Jelentés a Maros tartományi pártbizottság tevékenységéről az 1957. augusztus 10-én hozott tartományi pártbizottsági határozat végrehajtásában, 1958. szeptember. 22. SJAN Mureș, CRM-PCR 190, f. 191-192.

⁷¹⁷ A tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27-i határozata. SJAN Mureș, CRM-PCR 190, f. 212.

terén kifejtett tevékenységéről. A rajoni pártbizottságok mezőgazdasággal foglalkozó titkárainak beszámolóiból megismerhetők a kollektivizálás során használt módszerek.

Székelykeresztúr rajonban a KB ülésének határozata [1958. június 9–13] után: gyűléseken feldolgozták a kollektív gazdaság- és mezőgazdasági társulás alapszabályzatát, majd egyénileg megkérdezték a gazdáktól, melyiket választják-általában a társast választották.⁷¹⁸ Ebben a rajonban akkor gyorsult fel a kollektivizálás, amikor minden párttaggal külön leültek, és felszólították, hogy iratkozzon be valamilyen szocialista mezőgazdasági egységbe, az érintettek pedig engedelmessé váltak.⁷¹⁹

Fábián Zoltán (a tartományi Néptanács alelnöke) elmondta, hogy Csernátonban (Kézdivásárhely rajonban) a községi Néptanács elnökének sugallatára közölték a gazdálkodókkal, hogy vagy belépnek a szocialista szektorba, vagy kulák-listára teszik őket.

Csíkszereda rajonban is fenyegették kulák-listázással a gazdálkodókat, és aki nem állt be, kulák-listára került, és emiatt például Csíkszentsimonban (Sînsimion) a rajoni Néptanács érvénytelenítette a községi kulák-névjegyzéket.⁷²⁰

Kézdivásárhely rajonban 1958-ban inkább a mezőgazdasági társasok működésének ellenőrzésére helyezték a hangsúlyt: a rajonban 1957-ben 11 mezőgazdasági társulás volt, de csak egyben dolgoztak közösen. 1958-ban már 36 mezőgazdasági társulás működött, és mindegyikben közösen dolgoztak.⁷²¹

A gyűlésen megállapították, hogy a KB 1958. június 9-13-i plenáris ülésének határozata után a tartományban 56 mezőgazdasági társulást és két kollektív gazdaságot szerveztek meg. Gyergyó rajonban a kollektivizálási tervet csak 4,5%-ban teljesítették. Kézdivásárhely rajonban jegyzőkönyvet vettek fel azokkal a párttagokkal, akik nem értettek egyet a mezőgazdaság szocialista átalakításával. Stenner elvtárs (a Securitate rajoni (?) parancsnoka) személyesen beszélt két pappal, hogy segítsék a mezőgazdaság szocialista átalakítását, közülük egyikük ezt visszautasította.⁷²²

⁷¹⁸ A tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27-28-i plenáris ülése. Enyedi Gyula – a Székelykeresztúr rajoni pártbizottság elsőtitkára beszámolója. SJAN Mureș, CRM-PCR 190, f. 172.

⁷¹⁹ A tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27-28-i plenáris ülése. SJAN Mureș, CRM-PCR 190, f. 175.

⁷²⁰ Kapusi Josif/József-Csíkszereda rajoni Néptanács elnöke, elhangzott a tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27-28-i plenáris ülésén. SJAN Mureș, CRM-PCR 190, f. 174.

⁷²¹ A tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27-28-i plenáris ülése. SJAN Mureș, CRM-PCR 190, f. 176.

⁷²² A tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27-28-i plenáris ülése. SJAN Mureș, CRM-PCR 190, f. 177.

Udvarhely rajonban a kollektív gazdaság tagok egyéni gazdaságaiban lévő tehenek 15 liter tejet adtak naponta, míg a kollektív gazdaság tehenei csak 3 liter tejet.⁷²³

Az ülés végén úgy döntöttek, hogy a továbbiakban a pártbüro folytassa tovább az 1957. augusztus 10-i tartományi plenáris ülés határozatának végrehajtását; népszerűsítse a Székelykeresztúr rajonban használt sikeres módszereket, és azokat alkalmazza mindegyik rajoni pártbizottság; a RMP II-ik kongresszusának határozata alapján módosítsa a rajoni kollektivizálási terveket oly módon, hogy az 1960-as év végéig 60-70%-ban befejezzék a mezőgazdaság szocialista átalakítását.⁷²⁴

1958 decemberében a meglévő kollektív gazdaságokba beállt 281 család 645 Ha földterülettel, 30 mezőgazdasági társulást alakítottak 4.368 családdal és 13.045 Ha földterülettel, és a meglévő mezőgazdasági társulásokba 6.720 család lépett be 27.932 Ha-val. December végén a tartományban 513 mezőgazdasági társas és 132 kollektív gazdaság volt. Székelykeresztúr rajont teljesen szövetkezetesített rajonnak minősítették.⁷²⁵

1958-ban a tartományban négy kollektív gazdaság alakult 151 családdal és 588 Ha-val, a meglévő kollektív gazdaságokba belépett 2.079 család 5.115 Ha-val. Ebben az évben a tartományban 247 társulás alakult (15.936 családdal és 30.468 Ha földdel), és a meglévő társulásokba belépett 19.891 család 56.107 Ha-val.⁷²⁶

1959 januárjától intenzívebben foglalkoztak a szövetkezeti mezőgazdasági egységek földterületének tagosítási munkálataival, 80 mérnök dolgozott ezen, és a mezőgazdasági társulások kollektív gazdaságokká való átalakítását tervezték.

1959. március 19-én állítottak össze egy jelentést a tartomány kollektivizálásának eredményeiről.⁷²⁷ Ezek szerint ekkor (március 1-én) 665 szövetkezeti mezőgazdasági egység létezett, amelyből 132 kollektív gazdaság, 2 járadékos termelő szövetkezet és 531 társulás, (összesen 70.128 családdal és 178.517 Ha földterülettel), amelyek a tartomány szövetkezetesíthető területének 35,81%-át jelentette, míg az össz-mezőgazdasági terület 56,06%-a a mezőgazdaság szocialista szektorához tartozott.⁷²⁸ Március hónapban Sepsiszentgyörgy rajon jelentette a szövetkezetesítés befejezését.

⁷²³ A tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27-28-i plenáris ülése. SJAN Mureş, CRM-PCR 190, f. 178.

⁷²⁴ A tartományi pártbizottság 1958. szeptember 27-i határozata. SJAN Mureş, CRM-PCR 190, f. 212.

⁷²⁵ Tájékoztató jegyzék, 1961. január 21. SJAN Mureş, CRM-PCR 230, f. 24-25.

⁷²⁶ Jelentés. 1959. március 19. SJAN Mureş, CRM-PCR, 224, f. 136-138.

⁷²⁷ Jelentés. 1959. március 19. SJAN Mureş, CRM-PCR, 224, f. 133-140.

⁷²⁸ Jelentés. 1959. március 19. SJAN Mureş, CRM-PCR 224, f. 138.

1960. január 5-én kérte a Kézdivásárhely rajoni pártbizottság a rajon teljesen szövetkezetesített rajonná nyilvánítását, itt ekkor 14 kollektív gazdaság volt 2.171 családdal (amely 14,14%-a volt a rajonban létező 15.344 földműves családnak) és 8.407 Ha-val (amely a rajon szövetkezetesíthető földterületének, 18,41%-a volt; a rajon teljes mezőgazdasági területe 45.651 Ha volt).

Ezek mellett Kézdivásárhely rajonban még létezett 72 mezőgazdasági- és állattenyésztési társulás 11.825 családdal (amely 77,08%-a volt a a rajon 15.344 földműves családjának) és 29.990 Ha-val (amely a rajon szövetkezetesíthető földterületének 65,7%-a volt). Így összesen ebben a rajonban a szocialista szektorba (kollektív gazdaságok és mezőgazdasági társasok) 13.996 család lépett be (91,22%), és a 45.651 Ha szövetkezetesíthető földterületből 38.397 Ha volt a szocialista szektorban (azaz 84,1%). Még nem volt szövetkezetesítve 1.348 család 4.518 Ha földterülettel (azaz a családok 8,78%-a, és a földterület 9,88%-a). A 2.736 Ha-s különbség a társas gazdaság tagok zöldséges- és gyümölcsös kertjeit jelentette, amelyeket nem lehetett tagosítani, ezek a szövetkezetesíthető földterület 6,01%-ét jelentették.

A rajon teljes mezőgazdasági földterülete (beleértve az állami gazdaságokat is) 66.932 Ha volt, amelyből a szocialista szektor 62.414 Ha volt, azaz a földterület 93,24%-a.⁷²⁹

1960. december 14-én állította össze egy tanulmányt a MAT-beli domb- és hegyvidéki falvak kollektivizálásáról. Ezek szerint a MAT 659 vidéki településéből 432 domb- és hegyvidéki, amelyekben 109.047 család élt, 381.412 személlyel. A falvak csoportosításánál figyelembe vették a mezőgazdasági földterület használatának módját, a mezőgazdasági munkák gépesítésének fokát, a lakosság kenyérgabonával való ellátásának módját, a lakosság foglalkozását és jövedelemforrásait.⁷³⁰

A meghatározást több szempontúan végezték, például habár Udvarhely rajonban sok szántóterület volt, de mivel ezek jórésze oldalas helyen volt, csak kis részét lehet az ottani munkálatoknak gépesíteni. Csík és Gyergyó rajonokban pedig, noha ott kiterjedt sík területen fekvő szántóföldek voltak, a hideg éghajlat miatt itt nem termett meg a kenyérgabona amit máshonnan kellett odaszállítani, másrészt pedig a lakosság jórésze nem a mezőgazdaságban dolgozott, hanem bányákban, üzemekben és az erdőkitermelésben.

⁷²⁹ Jelentés Kézdivásárhely rajon szövetkezetesítésének befejezéséről, 1960. január 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 288, f. 1-2.

⁷³⁰ Tanulmány a domb- és helyvidéki települések társadalmi-gazdasági helyzetéről és kollektivizálásuk lehetőségéről, 1960. december 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 288, f. 79.

A falvak csoportosítását a rajoni pártbizottságok végezték. Síkvidéki helységeknek a folyók mentieket tekintették: a Maros folyó mentieket Magyarótól (Alunis) Nyárádtőig (Ungheni), a Nyárad és a Kis-Küküllő folyók alsó folyásánál lévőket, valamint a Háromszéki medencében lévőket (itt kivételt a hegylábi települések jelentettek).

A dombvidéki településeknek a 600 méter alattiakat tekintették, ahol az évi átlaghőmérséklet 8,6 C fok, a csapadék átlagosan pedig 500-700 mm/év/m². A hegyvidéki településeknek a 600 méter felettiakat tekintették, ahol az éves átlaghőmérséklet 5,6 C fok alatt van, és az éves csapadék meghaladja az évi 700 mm-ert.

A tanulmány szerint a hegy- és dombvidéki településeken a földterület több mint fele (52,5%) szántó, és majdnem ugyanennyi (46,4%) a kaszáló és legelő. Egy átlagos hegy- és dombvidéki gazdaságra 3,68 Ha terület jutott, amelyből 1,93 Ha szántóföld, de a hegyvidéki gazdaságoknál ritkán haladja meg a családonkénti (gazdaságonkénti) 0,5 Ha-t a szántóföld területe, általában 0,3 Ha volt.

A tanulmány szerint a hegy- és dombvidéki területeken 82.000 Ha-t, az ottani szántóterületek 47%-át lehetne gépesítve művelni. Ekkor a hegy- és dombvidéki családok 69%-a szövetkezeti szektorban dolgozott, a kollektív gazdaságokban 10,8%. A mezőgazdasági földterületek 71%-a a szövetkezeti szektorban volt, a kollektív gazdaságokba 13,5%.

Ezek alapján a tanulmány a hegy- és dombvidéki települések három csoportba osztotta: az Erdélyi- és a Küküllő-fennsíkon elhelyezkedő falvak (Marosvásárhely, Régen, Erdőszentgyörgy, Székelykeresztúr, Udvarhely rajonok); a Csíki- és Gyergyói medencékben lévő falvak (kivétel az itteni, közvetlenül hegylábi településeket); a hegyi települések.

A tanulmány szerzői szükségesnek látták a kollektivizálást az első két csoport településeinél, a felszabaduló munkaerőnek pedig az ipari települések fele való „szervezett” átirányítását.⁷³¹

1961. február 21-én zajlott a tartományi pártaktíva gyűlése a mezőgazdaság problémáiról, amelyen jelen volt Cosma Ioan mezőgazdasági miniszter is.⁷³² A gyűlésen bemutatták a tartományi pártbizottság mezőgazdasági osztálya (Secția Agricolă) jelentését a kollektivizálásról.

⁷³¹ Tanulmány a domb- és helyvidéki települések társadalmi-gazdasági helyzetéről és kollektivizálásuk lehetőségéről, 1960. december 14. SJAN Mureș, CRM-PCR 288, f. 79, f. 93-94.

⁷³² A MMAT pártaktíva gyűlése 1961. február 21-én. SJAN Mureș, CRM-PCR 293, f. 1.

27 táblázat. 1961. február 1-én a MAT-beli koll. gazd-ban dolgozó családok aránya⁷³³

Rajon	A kollektív gazdaságokban dolgozó földműves családok aránya
Csíkszereda	4,8
Gyergyó	3,6
Ludas	87,1
Régen	11,8
Udvarhely	32,2
Marosvásárhely	16,5
Dicső	24,7
Hévíz	-
Marosvásárhely város	43,6
Tartományi átlag	28,5

Forrás: SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 27-28.

1961 első felében általános jelenséggé vált, hogy mindenütt csak ősszel akartak a kollektív gazdaságokba beállni (mind a mezőgazdasági társulások tagjai, mind az egyéni gazdák) és adták el a teheneiket, igás ökreiket. (Az őszi megalakítást a pártvezetés azért ellenezte, mert akkor már túl késő lesz csúrt, hambárt építeni, és így nem lehet az állatokat és a nekik szükséges takarmányt összegyűjteni.)⁷³⁴ Sokhelyütt a mezőgazdasági társasokban nem volt közös munka és egyénileg vetettek.

1961 elején Maros tartományban a mezőgazdasági társulások tagjai nem akarták kijavítani a tavaszi vetési kampányhoz szükséges mezőgazdasági eszközöket, mondván hogy tavasszal boronálnak, amivel van, és ősszel belépnek a kollektív gazdaságba, és onnan már nem az ő gondjuk a szerszámok javítása.⁷³⁵

1961. február 1-én a tartományban 348 kollektív gazdaság volt, 74.185 (?) családdal és 241.208 Ha-val. A tartomány kollektivizálható területének 62,2%-a volt ez, nem számítva a domb- és hegyvidéki községeket. Januárban felavattak 28 kollektív gazdaságot, 5.323 családdal és 8.392 Ha-val, a meglévő kollektív gazdaságokba pedig belépett 2.405 család 8.392 Ha-val.⁷³⁶

1961. március 14-én a tartományi pártbizottság bővített plenáris ülésén feldolgozták a RMP KB által kiadott, az Argeş tartományi kollektivizálás során elkövetett „kihágásokat” és

⁷³³ Beszámoló a kollektivizálásról, az állattenyésztésről és a tavaszi mezőgazdasági kampányról, 1961. február 20. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 27-28.

⁷³⁴ Beszámoló a vetési kampányról és a kollektivizálásról Marosvásárhely rajonban 1960-61-ben. 1961. február 20. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 51.

⁷³⁵ SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 46.

⁷³⁶ 2/1962. sz. tájékoztató jegyzék, 1962. február. 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 334, f. 14-15.

„hibákat”, majd meg kellett vizsgálni a MMAT-beli kollektivizálás alatt elkövetett kihágásokat is, ennek során érdekes részletek kerültek napvilágra a tartománybeli kollektivizálásról.⁷³⁷

Ludas rajonban (beszámolt: Braşoveanu Ferdinand) 1956-tól 1960-ig intenzíven folyt a kollektivizálás, 1960 végére a rajont 98%-ban kollektivizálták.⁷³⁸ Ekkor már csak Septéren (Şopteriu) nem volt kollektív gazdaság, itt társasokat próbáltak szervezni, hogy az emberek a közösen dolgozzanak. Mivel 1961 tavaszán már csak körülbelül 350 család gazdálkodott társas gazdaságokban, adminisztratív úton besorolták őket a kollektív gazdaságba: összel a kollektív gazdaságoknak és a társas gazdaságoknak közös vetéstervet készítettek (azaz összevonták őket). A rajon 10 társas gazdaságában nem engedték meg hogy egyénileg vessenek az emberek (360 család), emiatt 42.000 kg gabonát nem vetettek el összel.⁷³⁹ Ahol erőltették a társasok átszervezését, ott utólag leálltak, és nem erőltették a kollektivizálást.⁷⁴⁰ De később, amikor „megváltozott az irányvonal” helyesbítettek: a társas gazdaságok utólag saját vetéstervet kaptak.

Természetesen tovább használták a már bevált adminisztratív nyomásgyakorló módszereket is: hivatták az embereket a Néptanácshoz, és ha nem jöttek, idézöt kaptak vagy büntetést. De arra is volt eset, hogy a beállásért engedményeket adtak pl. Gerendkeresztúron (Grindeni), és egyes, már létező kollektív gazdaságok vezetőtanácsa megengedte, hogy az egyéni gazdaságok a gyenge teheneiket kicseréljék a kollektív gazdaság jobb minőségű teheneivel.

A tartományi Néptanács megengedte, hogy a társas tagjai ne közösen, hanem a tarlón külön-külön dolgozzanak. A gyárakból a földműves származású munkásokat hazaküldték a rokonaikat meggyőzni a kollektív gazdaságba való beállásról.⁷⁴¹

Udvarhely rajonban a látogatáson, „eszmecseréken” túl idézéssel hívtak embereket a Néptanácshoz. Itt olyan helységekben is alakítottak kollektív gazdaságot, ahol nem volt anyagi alapja a kollektív gazdaságnak, és mégis azok megalakítását jóváhagyta a rajoni pártbüro.⁷⁴²

Gyergyó rajonban Ditró községben a földcserébe néhányan nem egyeztek bele, mert nem ugyanolyan minőségű földet kaptak volna.⁷⁴³ Gyergyóremete (Remetea) községben a helyi Néptanács és a pártszervezők megfélemlítette az embereket. Gyergyóalfaluban (Joseni) és Gyergyócsomafalván (Ciumani) az adminisztratív eszközök használata miatt „rossz hangulat”

⁷³⁷ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 33.

⁷³⁸ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 50.

⁷³⁹ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 54.

⁷⁴⁰ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 53.

⁷⁴¹ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 55.

⁷⁴² A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 56.

⁷⁴³ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 57.

alakult ki (starea de spirit s-a înrăutățit). Gyergyóalfaluban (Joseni) – a földcserék miatt feszült helyzet alakult ki, volt eset, amikor 30 lakosnak nem volt kijelölt földje.

A Gyergyó rajoni küldött, Székely Gáspár úgy ítélte meg, hogy Gyergyótölgyesen és néhány falun kívül mindenütt lehet kollektivizálni. (Számításaik szerint egy hegyi faluban lévő gazdaságra 3,75 Ha mezőgazdasági földterület jutott, ebből 1,30 Ha szántóterület. Sok helyen ennél kevesebb földterület volt (0,30 Ha/család), de itt az állatállomány pótolta a földhiányt (55 szarvasmarha jutott 100 Ha-ra).

Dicső rajonban is kiderültek visszaélések: egy faluban a Néptanács az egész 1961-es évre kérte az adó befizetését azoktól, akik nem iratkoztak be a kollektív gazdaságba.⁷⁴⁴ A Néptanács elnöke fiktív számlákat adott a befizetőknek, és törvényellenesen vették el a pénzüket.

Egy „enyhe megszorítászerű” adminisztratív módszert a tartományi pártbizottság engedélyével alkalmaztak a rajoni pártaktíva-gyűléseken: Sepsi, Udvarhely, Ludas, Erdőszentgyörgy rajonokban összehívták a mezőgazdasággal foglalkozó párttagokat (aktivisták, a rajoni tömegszervezetek vezetői), párt-alapszervezet titkárokat, kollektivistákat és még be nem iratkozott személyeket, és feldolgozták a kollektivizálás rajoni helyzetét, majd felszólították a jelenlévőket, hogy iratkozzanak be a kollektív gazdaságba, és kollektivizáljanak ők is. Mivel a felszólítás a rajoni pártbizottság titkárától vagy a rajoni Néptanács elnökétől jött, sokan beiratkoztak. A kézdivásárhelyi rajoni gyűlésen még ennél is tovább mentek: kijelentették, hogy senki sem mehet ki a tereméből, amíg nem írja alá a belépési nyilatkozatot.⁷⁴⁵

Természetesen ebben az időszakban is alkalmazták az emberek beidőzését, az adó beszedését egész évre, és éjszaka a Néptanácsban tartották az embereket a „meggyőzés” érdekében.

Az ülésen ismertették, hogy más tartományokkal összehasonlítva a MAT-ban lassú a kollektivizálás, a földterület 30%-a.⁷⁴⁶ A munka alkalomszerű, kampányszerű, nem állandó, és az év szeptemberéig nem történt semmilyen lényeges előrelépés a kollektivizálásban.

Jakab Ștefan (István) kiemelte, hogy a kollektív gazdaságok sokhelyütt eredményesen működnek, de kevés volt a kollektivisták fizetése, a tartományban a munkanapegység-értéke csak 15 lei volt.⁷⁴⁷ A kollektív tagoknak általában évi 300 munkanapegységük volt, így évi

⁷⁴⁴ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureș, CRM-PCR 292, f. 60.

⁷⁴⁵ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureș, CRM-PCR 292, f. 62.

⁷⁴⁶ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureș, CRM-PCR 292, f. 61.

⁷⁴⁷ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureș, CRM-PCR 292, f. 63.

jövedelmük 4.560 lei volt, amelyet kevésnek minősített Jakab, emiatt a kollektív gazdaságokból máshová mennek dolgozni.

Az ülésen eldöntötték, hogy a felolvasott anyagot (Argeş tartományi kollektív gazdaság szervezés kori elhajlás) nem kell tovább terjeszteni, azt titkosítják (secret de partid) és a résztvevők a rajoni gyűléseken „ne erről az anyagról beszéljenek, hanem a meghozandó intézkedésekről.”

Lukács László (a tartományi Néptanács alelnöke) közölte, hogy több esetben a tartományi Néptanács azért nem hagyta jóvá a rajoni Néptanácsok kollektív gazdaság alapítási kérelmét, mert nem voltak meg a gazdasági feltételek.⁷⁴⁸ Lukács beszélt a kollektív gazdaságok egy újabb törekvéséről, hogy az alaptevékenységük mellett/helyett inkább más, kiegészítő tevékenységgel foglalkoznak, amit károsnak minősített, mert a mezőgazdaságra kellene összpontosítaniuk.⁷⁴⁹

Lukács ismertette, hogy 1960 telén elemezték a tartomány kollektív gazdaságait (156 kollektív gazdaságot), ezekből 30-ban nem sikerült elérni a munkanap-egységek pénzértékének minimális szintjét (15 lei/munkanap-egység), amelynek okait a rossz munkaerő-gazdálkodásban, kisorszben a rossz termésben látta. Tartományi szinten főleg az Udvarhely- és Székelykeresztúr rajoni kollektív gazdaságokban, de a Marosvásárhely rajoniakban is voltak ilyen kollektív gazdaságok.⁷⁵⁰ Lukács László szerint minimumként el kellene érni a 22-25 lei/munkanapegység-értéket.⁷⁵¹ Azért ilyen kevés a tagok munkanap-egységének pénzértéke, mert túl sokat, a jövedelem 16%-át költötték építkezésekre.

Ekkor (1961. március 21-án) 248 kollektív gazdaság volt a tartományban, ebből 88 Ludas rajonban. Itt volt a tartományi kollektív gazdaságok földjének 40%-a, de kevés állatuk volt (5,5 tehén/100 Ha), míg ez az érték Csík rajonban 26, Gyergyó rajonban 30,2; Udvarhely rajonban 20,9 volt.

A feszített ütemű kollektivizálás miatt nem az optimális feltételekkel alakítottak kollektív gazdaságokat: Ludas rajonban 1960-ban volt masszív kollektivizálás, és ekkor lecsökkent az állatállomány, főleg a tejelő tehenek, de az igavonó állatok terén is. Lukács szerint Ludas rajonban 16 Ha-ra kellene egy fogat (atelaj), amit több helyen nem tudnak teljesíteni: a

⁷⁴⁸ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 65.

⁷⁴⁹ (Pl. Udvarhely rajonban téglagyárat próbálnak létesíteni, Csíkszépvízen faeladással foglalkoznak.)

⁷⁵⁰ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 66.

⁷⁵¹ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 67.

mezőrücsi kollektív gazdaságban 524 Ha szántóterületre 3 fogat jutott, Oláhsályiban 1.233 Ha szántóra 21 fogat, Csehtelkén (Vişinel) 600 Ha szántóra 4 fogat.⁷⁵² Ludas rajonban hiba volt, hogy úgy engedélyezték a kollektív gazdaság alakítását, hogy nem volt elég fogat, miközben csak a terület 40-50%-át lehetett géppel művelni.⁷⁵³ Ugyanitt erőltették, hogy a társasok norma alapján dolgozzanak, ami hibának bizonyult.

Több helyen objektív akadályai voltak az állatlétszám-növelésnek: például Dicső rajonban nem volt elég legelőterület.

Molnár Ioan (a tartományi pártbizottság Mezőgazdasági Ügyosztályának vezetője) elmondta, hogy amikor a tartományi pártbizottsághoz felterjesztenek egy kérést (egy kollektív gazdaság megalakítását engedélyezni), küldenek egy aktivistát, hogy a helyszínen ellenőrizze a feltételeket.⁷⁵⁴ Háztáji telkek – a KB 1956. június 16-17-i határozata alapján – a ház mellett, vagy a közelében lehet kijelölni, de csak zöldségesnek.⁷⁵⁵

A hegyes területen fekvő községek és rajonokról egy tanulmányt készítettek és elküldték a KB-hoz azokkal a helységekkel, ahol egyelőre nem kívántak kollektív gazdaságokat létesíteni, és a rajoni aktivisták mégis szervezik ott is, pl. Udvarhely, Régen rajonokban. Itt sem kollektív gazdaságot, sem állattenyésztési társulásokot nem kellett alakítani, és az ilyenekből érkező felavatási „kéresek” a tartományi pártbizottság elutasította és elutasítja.⁷⁵⁶

Makfalva és Fekete (Fânațe) községekben „egészen a legutóbbi időkig” (1961 márciusáig) a szervezés során gyakorlat volt, hogy a Néptanácsra hívták a gazdálkodókat, hogy meggyőzzék őket a beiratkozásról.

Ludas rajonban gyakorlat volt, hogy azzal kényszerítették a beállásra a tagokat, hogy a mezőgazdasági társulásokban lévő földjeiket beleszámították a kollektív gazdaság munkatervébe, vagy akár be is vetették, és ilyen eset Csíkszereda rajonban is előfordult.⁷⁵⁷

⁷⁵² A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 68.

⁷⁵³ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 70.

⁷⁵⁴ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 69.

⁷⁵⁵ A MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése, 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 70.

⁷⁵⁶ Beszámoló a kollektivizálásról a MMAT-ban 1960 augusztusától 1961 márciusáig, 1961. március 13. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 104. és a MMAT pártbizottság bővített plenáris ülése. 1961. március 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 71.

⁷⁵⁷ Kézdiszentléleken (Sânzieni) Bálint Károly felesége ősszel bevette a területét, tavasszal (1961) tagosították azt a mezőgazdasági társulásba, holott ő nem volt tag. Földjét újraszántották, és más falu határában kapott földet kárpótlásképp. Tájékoztatás a dolgozók kéréseinek teljesítéséről 1960 januárjától 1961. május 1-ig, 1961. június 14. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 150.

1960-ban a tartományban egy munkanap-egységre (zi de munca) átlagosan 5,43 lei-t adtak pénzben, de a munkanap-egység értéke összesen 15,22 lei volt (a különbözetet valószínűleg a termények jelentették).

1961. augusztus 1-én a tartományban 260 kollektív gazdaság létezett (50.800 családdal és 162.500 Ha-val) ez 31,4%-a volt a tartománybeli dolgozó parasztnak, és 31%-a tartomány kollektivizálható területének. 554 mezőgazdasági társulás is volt ugyanekkor (91.527 családdal és 250.409 Ha-val), és a szocialista szektorban dolgozott a mezőgazdasággal foglalkozó családok 87,8%-a.⁷⁵⁸ A legtöbb egyéni gazdaság Csík és Gyergyó rajonokban volt.

28. táblázat. A tartományi mezőgazdasági területek helyzete 1961. július 1-én

Mezőgazdasági egységek és földterület	Mezőgazd. terület aránya az össz-földterülethez		Szántóterület aránya az össz-földterülethez	
	Ha	%	Ha	%
Állami mezőgazdasági egységek	242.615	31,8	27.718	7,5
Kollektív gazdaságok	161.464	21,1	127.704	34,5
Társulások	248.646	32,6	162.112	43,7
Szocialista szektor összesen	652.725	85,5	317.534	85,7
Egyéni gazdaságok	111.108	14,5	53.033	14,33
Földterület összesen	1.416.558	100	370.567	100

Forrás: SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 110.

29. táblázat. A mezőg. átszervezésének helyzete 1961. júl./aug. 1-én a MAT-ban

Rajon	A teljes kollektivizálható földterületből	
	Kollektivizálva (%)	Szövetkezetesítve (%)
Csík	5,4	51,9
Gyergyó	4,2	67,9
Ludas	88,4	97,7
Udvarhely	36,9	74,7
Régen	16,7	82,7
Marosvásárhely	20,5	89,4
Dícsőszentmárton	32,2	86,7
Hévíz	1,7	75,4
Marosvásárhely város	49,4	86,9
Összesen	31,2	79,2

Forrás: SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 110.

Ezeket az eredményeket a tartományi pártvezetés nem tekintette kielégítőnek mert pl. Marosvásárhely rajon 126 helységéből 86-ban lehetne kollektivizálni, de csak 40-ben volt ekkor kollektív gazdaság, és csak 9 helységet kollektivizáltak teljesen.⁷⁵⁹ Csík és Gyergyó rajonokban addig az volt az álláspont, hogy ott „különleges adottságok” vannak és ott nem lehet a mezőgazdaság szocialista átalakításán dolgozni. Ez volt a vélemény 1957 augusztusáig, ekkor

⁷⁵⁸ Beszámoló a kollektivizálási munkáról a MMAT-ban. 1961. augusztus 2. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 109-110.

⁷⁵⁹ Beszámoló a kollektivizálási munkáról a MMAT-ban, 1961. augusztus 2. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 111.

egy tartományi pártbizottsági ülésen megvitatták ezt a problémát, ezután némi előrehaladás történt, de aztán csak az utóbbi években újra stagnált a szövetkezetesítés és kollektivizálás, például Gyergyó rajonban 1954-től egyetlen kollektív gazdaságot alakítottak.⁷⁶⁰

1960-ban a MMAT kollektív gazdaságaiban csak 15,12 lei az munkanapegység átlagértéke (pénz és termény együtt), ami az országos átlag alatti volt. Ott, ahol rendszeres időközben adtak pénz-előleget, ott sokkal jobban működtek a kollektív gazdaságok. 1960-ban csak négy kollektív gazdaságban adtak havi előleget, 68 kollektív gazdaságban évharmadonként, és a többenél csak egyszer vagy kétszer évente, emiatt az ilyenek nem működtek jól.

Az új KB plenáris ülés határozata szerint „minden feltétel adott a pártkongresszus által kijelölt feladatok még korábbi végrehajtására, a kollektivizálás befejezését illetően.”⁷⁶¹ Ennek alapján Maros tartományban is fel kell gyorsítani a kollektivizálást, és a tartományi pártbizottság szerint 1962 végéig Marosvásárhely, Régen, Dicső, Udvarhely rajonokban a kollektivizálható földterület 80-90%-át be tudják vinni a kollektív gazdaságokba, Csík és Gyergyó rajonokban 1961 végéig be kívánták fejezni a szövetkezetesítést és át kívántak térni a kollektivizálásra.⁷⁶²

Az 1961. augusztusi pártbizottsági gyűlést követően 1961. augusztus közepéig munkatervet állítottak össze a tartomány kollektivizálásáért.⁷⁶³ 1961-62-ben be kívánták fejezni a mezőgazdaság kollektivizálását Marosvásárhely, Dicső, Régen rajonokban, és Csík, Gyergyó, Hévíz rajonokban a szövetkezetesítést, és elő kívánták készíteni a mezőgazdasági társulásokot a kollektivizálásra. A munkatervben előírták, hogy a rajoni pártbizottságok és Néptanácsok állítsanak össze egy tanulmányt a még nem kollektivizált helységekre mindegyikéről és ennek alapján konkrét javaslatokat dolgozzanak ki azok kollektivizálására.⁷⁶⁴

1961. augusztus 1-én a tartomány mezőgazdasági területének 85,5%-a, a szántóterület 85,7%-a és a földműves családok 87,8%-a, a szocialista szektorban volt. Ezen belül a kollektivista szektor a családok 31,4%-át és a tartomány kollektivizálható földterületének 31,1%-át tette ki.⁷⁶⁵

⁷⁶⁰ Beszámoló a kollektivizálási munkáról a MMAT-ban, 1961. augusztus 2. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 113.

⁷⁶¹ Beszámoló a kollektivizálási munkáról a MMAT-ban, 1961. augusztus 2. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 116.

⁷⁶² Beszámoló a kollektivizálási munkáról a MMAT-ban, 1961. augusztus 2. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 116.

⁷⁶³ „a KB 1961. június 30-július 1-i plenáris ülése határozatának végrehajtásáért”.

⁷⁶⁴ Intézkedési terv a KB 1961. június 30-július 1-i plenáris ülésén hozott feladatok teljesítéséért. 1961. augusztus 14., SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 140-141.

⁷⁶⁵ Tájékoztató, 1961. augusztus 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 305, f. 110.

1961. augusztus 3-án zajlott a Maros tartományi pártaktíva kollektivizálással foglalkozó gyűlése, 340 párttag részvételével.⁷⁶⁶ A gyűlésnek az adott súlyt, hogy jelen volt rajta Cozma Ioan KB tag és mezőgazdasági miniszter.

A gyűlésen feldolgozták a Központi Bizottság 1961. június 30 – július 1-i ülésének határozatát, amelynek alaptétele az volt, hogy lehetséges a kitűzött határidő előtt befejezni a kollektivizálást, majd a gyűlésen kiértékelték a kollektivizálással foglalkozó szervezetek munkáját (tartományi és rajoni pártbizottságok, párt-alapszervezetek, Néptanácsok): a cél a hiányosságok feltárása és új, hatásos módszerek ajánlása volt. A rajoni pártbizottságok (mezőgazdasággal foglalkozó) titkárai sorban jelentették a kollektivizálás helyzetét rajonjaikban, az alkalmazott módszereket és hiányosságokat.

A gyűlést a mezőgazdasági miniszter dominálta, és ennek célja a kollektivizálás felgyorsítása volt Maros tartományban.

Cotîrlan Petru (Marosvásárhely rajoni pártbizottság titkára) elmondta, hogy 1956-tól kezdtek dolgozni a mezőgazdasági terméseredmények növelése érdekében.⁷⁶⁷ 1961 első felében a tejhozam átlagosan csak 960 liter/év/tehén volt.

Elmondta, hogy minden kollektív gazdaság mellett munkacsoportot alakítottak a gazdaság megerősítése érdekében.⁷⁶⁸ Ebben az évben Marosvásárhely rajonban a plenáris ülésen elhatározták, hogy 1961-ben a síkabb vidékeken kollektivizálnak (partea de șes a raionului) a Maros völgyében, Nyárad völgye és Küküllő völgyének egyrészében, a többi 1962-ben. A pártbüro, és a rajoni Néptanács minden tagja egy-egy helységet kapott, hogy ott kollektivizáljon, és a helyszínen tartózkodott még egy pártinstruktor is.⁷⁶⁹

Udvarhely rajonból György Ambrus (a rajon pártbizottság mezőgazdaságért felelős titkára) jelentett, és elmondta, hogy a rajon 64 kollektív gazdaságból 47-et csak nemrég, csak 1-2 éve alakítottak meg, sokat kellett velük foglalkozni. Az elmúlt időszakban tömeges kollektivizálás történt a tartományban, de ezt alapvetően a rajoni Néptanács vezette, a rajoni pártbizottság a kollektív gazdaságok alapszervezeteit hozta létre és erősítette meg.⁷⁷⁰

⁷⁶⁶ A MMAT pártaktíva gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureș, CRM-PCR 293, f. 72.

⁷⁶⁷ A MMAT pártaktíva gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureș, CRM-PCR 293, f. 77.

⁷⁶⁸ A MMAT pártaktíva gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureș, CRM-PCR 293, f. 78.

⁷⁶⁹ A MMAT pártaktíva gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureș, CRM-PCR 293, f. 79.

⁷⁷⁰ A MMAT pártaktíva gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureș, CRM-PCR 293, f. 81.

György Ambrus közölte, hogy a háziállatok ára a tervezett ár kétszeresére emelkedett, ezért a felvásárlási tervet nem tudják teljesíteni⁷⁷¹. Az első féléves tejtárlag a kollektív gazdaságokban 690 liter/tehen volt, mert a kollektív gazdaságokba a leggyengébb teheneket adták be.

Régen rajonból Borda Ioan (Régen rajoni Néptanács elnöke) jelentett, és elmondta, hogy 1954-től 1961-ig nem szerveztek egyetlen új kollektív gazdaságot sem, csupán a meglévő tagosságát növelték.⁷⁷² 1961-ben, a III. pártkongresszus után alakítottak négy kollektív gazdaságot. Tavasszal a kollektivizálás lelassult, az emberek a mezőgazdasági munkákra hivatkozva menekülnek az aktivisták elől. Az aktivisták csak keveset tartózkodtak a kijelölt falvakban, ezért nem volt előrelépés a kollektivizálásban.⁷⁷³ Több meglévő mezőgazdasági társasban nem dolgoztak közösen, ezért utasítást adtak, hogy gyűjtsék össze a vetőmagot tőlük, hogy ősszel együtt vessenek.

Megszervezték a szérűcséplést is, de egyesek csak az udvaron akarnak csépelni, például Gernyeszeg községben az emberek a tartományi pártbizottság küldötteit várták, mert azok az elmúlt évben (1960) is megengedték, hogy az udvaron csépeljenek, ezért egyeztetni kellene a tartomány és a rajoniak között.

Braşoveanu Ferdinand (a Ludas rajoni pártbizottság elnöke) jelentése szerint a rajon 80%-ban kollektivizálva volt ekkor, csak egy községben nem volt még kollektív gazdaság, és a rajonban már a kollektív gazdaságok egyesítését tervezték. A rajoni kollektív gazdaságok állatállomány csak 16 szarvasmarha /100 Ha volt, a létszámnövelés korlátja a takarmány- és épülethiány volt. Kifogásolta, hogy nincs összhang a búza- és takarmány termesztése között: a rajonban kevés a legelő, az is gyenge, juhok hullanak el az éhség miatt – ezért kérte a takarmánynövényekkel (lóherével) bevetett területek növelésének engedélyezését.⁷⁷⁴

Szabó József (a Csíkszereda rajoni pártbizottság elnöke) elmondta, hogy Csík rajonban 1960 májusától leállt a kollektivizálás.⁷⁷⁵

Csicsóban egy gyűlésen megkérdezték az emberek, hogy a RMP plenáris ülésén miért nem foglalkoznak a társulásokkal [miért csak a kollektív gazdaságokkal], és kifejtették, szerintük ez a csicsói mezőgazdasági társulások végét jelentené. 1959 végéig egyes aktivisták azt

⁷⁷¹ A MMAT pártaktív gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 82.

⁷⁷² A MMAT pártaktív gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 84.

⁷⁷³ A MMAT pártaktív gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 85.

⁷⁷⁴ A MMAT pártaktív gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 86.

⁷⁷⁵ A MMAT pártaktív gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 88.

mondták, hogy Csík rajon különleges helyzetű, de ezt az álláspontot egy 1959 őszi rajoni pártaktíva-gyűlésen elítélték.

1959 végén a rajonban 14%-os volt a szövetkezetesítés aránya.⁷⁷⁶ Innen 1961 nyarára elérték a 61,3%-ot a családok arányát tekintve, és 51,9%-ot a földterületeket tekintve. Eleinte úgy vélték, hogy az egész rajon (vagy jórésze) hegyvidéki terület, de valójában – kevés kivétellel – a rajon egész területe géppel megdolgozható.

1961 elején új lendülettel dolgoztak, egy kollektív gazdaságot alakítottak és a meglévő kollektív gazdaságokba főleg a Csíkszereda városhoz tartozó Csíkszépvizen (Frumoasa, Tusnád, Csíkszentlélek (Leliceni) be több mint 500 családot szerveztek be, 1.800 Ha-val. De az 1961 tavaszi, majd a nyári munkák alatt nem folytatták tovább az egyéni meggyőzést csak általános népgyűléseket folytattak, ezért nem haladtak. A meglévő mezőgazdasági társasoknál a mezei munkákat általában közösen végzik.

Szabó József jelezte, szerinte a következő két év alatt befejezik a rajon kollektivizálását (van 62 mezőgazdasági társulás, 11.000 családdal), a rajon főleg állattenyésztési profilú, és ezt kívánták erősíteni: takarmánynövények termesztésére és az állattenyésztésre kívántak összpontosítani.⁷⁷⁷

Mogoşiu Marcel (a tartományi Néptanács alelnöke) szerint a tartomány csak 31%-ban kollektivizált, amit kevésnek minősített.⁷⁷⁸ A fa kollektív gazdaságok épületeihez szükséges fa kitermelés joga a kollektív gazdaságtól közvetítőkhöz került, azok meg felstrófolták az árát, így az építkezések látták ennek kárát.

Cozma Ioan mezőgazdasági miniszter az ülés végén dörgedelmes kritikában részesítette a tartományi pártapparátust a lassú kollektivizálás miatt: A MAT-ban a kollektivizálható földterület 31%-át kollektivizálták csak, és ezzel az eredménnyel országosan az utolsó előtti (12-ik) a tartomány. Cozma ráparancsolt a pártapparátusra, hogy dolgozzanak, és szerinte hibás az a nézet, mely szerint ne dolgozzunk, hogy ne hibázzunk! A tartományi pártbizottság határozatokat hozott a kollektivizálásról, de nem ellenőrizte a végrehajtásukat; nem szabtak határidőket a határozatokhoz, nem rendeltek felelősöket a végrehajtásukhoz. Cozma szerint a túl sok gyűlés helyett konkrétan kell dolgozni: meg kell szabadulni a magántulajdontól, és be kell fejezni a kollektivizálást! A mezőgazdasági társulások átmenetiek, a cél áttérni a kollektív gazdaságokra,

⁷⁷⁶ A MMAT pártaktíva gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 89.

⁷⁷⁷ A MMAT pártaktíva gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 90.

⁷⁷⁸ A MMAT pártaktíva gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 93.

és 1962 végéig be kell fejezni a kollektivizálást, amit a legfontosabb problémának kell tekinteni!⁷⁷⁹ Cozma szerint azért kevés a munkanap értéke a kollektív gazdaságokban, mert túl drágák lettek a beruházások. A mezőgazdasági miniszter gúnyolódott a tartományi pártbizottsággal is.⁷⁸⁰

A gyűlésen kitűzték a kollektivizálási célokat a tartományban, és elfogadtak egy intézkedéssorozatot is, a cél: 1961-ben kollektivizálni Ludas és Udvarhely rajont, 1962-ben a kollektivizálás befejezése Marosvásárhely, Dicső és Régen rajonokban, és a szövetkezetesítés befejezése Csík, Gyergyó, Hévíz rajonokban, ezekben a rajonokban 1964 előtt be akarták fejezni a kollektivizálást.⁷⁸¹

1961. augusztus 28-án a Maros tartományi pártbizottság plenáris ülésén leváltották Csupor Lajos elsőtitkárt. Az ülésen résztvevő Dalea Mihai, a RMP KB titkára közölte, hogy a KB Politikai Bűrója ajánlja Csupor Lajos leváltását (akit egy bukaresti, másik munkakörbe helyeznek át) és helyette Banc Iosif megválasztását, a tartományi pártbizottság pedig ennek megfelelően szavazott.⁷⁸² (Bancról Iosifról elmondta, hogy a KB tagja, MAT-beli, itt pártaktivista volt, az utóbbi 8 évben Arad tartományi párt-elsőtítkárr volt, és az utolsó 3 évben elvégezte a moszkvai pártfőiskolát.)

A személycserét követő beszélgetésen (felszólalásokban) szóba került a kollektivizálás is: Cozma Ioan felrótta Csupor Lajosnak, hogy az 1961 tavaszán nagy lendületben lévő kollektivizálást lefékeztek.⁷⁸³ Dalea Mihai közölte, hogy a tartomány a kollektivizálás terén az utolsók között van, és hogy át kell térni a mezőgazdasági társasokról a kollektív gazdaságokra.⁷⁸⁴

1961. szeptember 1-én a tartomány kollektivizálható területének 42%-a volt a kollektív gazdaságokban, amit a tartományi pártbizottság kevésnek értékelt. Úgy ítélték meg, hogy Ludas és Udvarhely rajonokban 1961-ben be tudják fejezni a kollektivizálást, és 1962-ben „nagy

⁷⁷⁹ A MMAT pártaktív gyűlése 1961. augusztus 3-án. SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 97-106.

⁷⁸⁰ Pl. a tartományi pártbizottság gyűléseken azt is tárgyalták, hogy megy a vadászat, hány nyúl, fácán van – főleg azért, mert az elvtársak szeretnek vadászni! SJAN Mureş, CRM-PCR 293, f. 99.

⁷⁸¹ SJAN Mureş, CRM-PCR 305, f. 104-105.

⁷⁸² Jegyzőkönyv a MMAT pártbizottság agrár aktívájának gyűléséről, 1961. szeptember 6. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 159-160.

⁷⁸³ Jegyzőkönyv a MMAT pártbizottság agrár aktívájának gyűléséről, 1961. szeptember 6. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 167.

⁷⁸⁴ Jegyzőkönyv a MMAT pártbizottság agrár aktívájának gyűléséről, 1961. szeptember 6. SJAN Mureş, CRM-PCR 292, f. 182.

vonalakban” Marosvásárhely, Dicső és Régen rajonokban.⁷⁸⁵ A rajoni pártbizottságok konkrét terveket készítettek arról hogy melyik községet mikorra kollektivizálják.⁷⁸⁶

1961. október 1-én a tartományban 267 kollektív gazdaság volt 172.901 Ha-val, az augusztusi adathoz képest egy 5.262 Ha-s területnövekedés történt.⁷⁸⁷

Egy 1961. november 5-i jelentés szerint Maros tartományban a kollektivizálás érdekében augusztustól novemberig intenzív munkát fejtettek ki a párt- és Néptanács szervek.⁷⁸⁸ Októberben 17 mezőgazdasági társulás (2247 családdal és 6589 Ha-val) átalakult kollektív gazdasággá.⁷⁸⁹

1961. november 17-én a tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottsága és a tartományi pártbizottság tanácskozást szervezett a kollektivizálási munka menetéről a tartományban, összesen 700 személy részvételével. Megállapították, hogy a kollektivizálás tömegessé vált, és eldöntötték, hogy Marosvásárhely, Udvarhely, Gyergyó, Régen rajonokban nagyfokú mozgósítást alkalmaznak kollektivizálás felgyorsításáért.⁷⁹⁰

1961. december 1-én a tartományban 290 kollektív gazdaság létezett, 59.561 családdal és 189.244 Ha-val, ami a földművelő családok 36,8%-a, és a kollektivizálható terület 36,4%-a volt. A mezőgazdasági társulásokból megszűnt 24 (4.919 családdal és 15.090 Ha-val), amelyeket átszerveztek kollektív gazdaságokká.⁷⁹¹

Az 1961. decemberi élmunkás kollektivisták országos találkozásán is a hangsúlyt a kollektivizálásra fektették. 1962. január 1-én a tartomány mezőgazdasággal foglalkozó lakosságának 41,1%-a és a tartomány kollektivizálható területének 40,6%-a a kollektív gazdaságok tulajdonában volt. (Ha a hegyvidéki területek nélküli mezőgazdasági területekre számították az arányt, akkor már a kollektivizálható területek 54,7%-a, és a családok 554,3%-a a kollektív gazdaságok tulajdonában volt.) 1961 decemberében a tartományban 30 új kollektív

⁷⁸⁵ 10. sz. tájékoztató jegyzék, 1961. szeptember 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 305, f. 127.

⁷⁸⁶ 10. sz. tájékoztató jegyzék, 1961. szeptember 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 305, f. 132.

⁷⁸⁷ Ebből 4.998 Ha-s területnövekedés oka, hogy Ludas rajon eddig az időpontig csak a kollektív gazdaságok mezőgazdasági földterületét jelentette, nem a teljes földterületeket, és Dicső rajonból is „előkerült” 264 Ha földterület a kollektív gazdaságoknál végzett földfelmérések alkalmával. Tájékoztató jegyzék, 1961. október 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 305, f. 145.

⁷⁸⁸ Tájékoztató jegyzék, 1961. november. 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 305, f. 200.

⁷⁸⁹ Tájékoztató jegyzék, 1961. november 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 305, f. 201.

⁷⁹⁰ Tájékoztató, 1961. december 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 305, f. 226., 229.

⁷⁹¹ Tájékoztató, 1961. december 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 305, f. 230.

gazdaságot alakítottak (5.673 családdal és 17.418 Ha-val), a meglévő kollektív gazdaságokba pedig belépett 1.376 család 5.165 Ha-val.⁷⁹²

1962. március 1-én a tartományban 430 kollektív gazdaság volt (99.649 családdal és 313.243 Ha-val), ami a tartomány kollektivizálható területének 80,9%-a volt (nem számítva a domb- és hegyvidéki községeket). Februárban felavattak 93 kollektív gazdaságot 20.510 családdal és 57.371 Ha-val, és a meglévő kollektív gazdaságokba belépett 4.954 család 14.664 Ha-val. A kollektivizálást befejezettek nyilvánították Udvarhely, Marosvásárhely, Dicsőszentmárton és Régen rajonokban.⁷⁹³

Kollektivizálással szembeni ellenállás Marosvásárhely rajonban Szentgerice, Nagyadorján és Nyárádszentlászló helységekben volt, ahol a rendszert szidták, és „a kollektív gazdaság ellen voltak”, Iszló, Vécke és Nagyadorján falvakban egyes gazdák azt mondták, hogy minden amit az újság ír nem igaz, és amit írnak, az az emberek megtévesztésére szolgál.⁷⁹⁴

Bözöd faluban (Marosvásárhely rajon) 17 családfő, akik a Jehova tanúi vallási közösség tagjai voltak („pocăiți”), kategorikusan visszautasították, hogy beálljanak a kollektív gazdaságokba, Parajd faluban 3 személy, ugyancsak a Jehova tanúi vallási közösség tagjai írásos nyilatkozatot adtak, hogy nem léphetnek be a kollektív gazdaságba, mivel azt a Román Munkáspárt vezeti, feltehetően a RMP ateista nézetei jelentették az akadályt.⁷⁹⁵

Márciusban létrehoztak 88 kollektív gazdaságot 33.289 családdal és 104.916 Ha-val, és a meglévő kollektív gazdaságokba belépett 10.281 család 40.589 Ha-val, az elért eredmény a hónap folyamán „bevetett” 17 ezer (!) agitátornak és 3.700 helyi képviselőnek volt köszönhető.

1962. március 10-én befejezettek nyilvánították a Maros tartományi kollektivizálást. A hó végén (március 31-én) a tartományban 465 kollektív gazdaság volt, 140.645 családdal és 435.616 Ha-val (amiből 299.797 Ha szántó volt).

A tartományban ekkor még volt 61 mezőgazdasági- és állattenyésztési társulás, 10.782 családdal és 24.318 Ha-val.⁷⁹⁶

Az új kollektív gazdaságok megalakításával párhuzamosan zajlott a kollektív gazdaságok összevonása is: Ludas rajonban 2 hónap alatt 91-ről 49-ra csökkent a kollektív gazdaságok száma, így egy kollektív gazdaságra átlagosan 1.437 Ha mezőgazdasági terület (benne több mint

⁷⁹² 1/1962 sz. tájékoztató jegyzék, 1962. január 4. SJAN Mureș, CRM-PCR 305, f. 1-2.

⁷⁹³ 4/1962 sz. tájékoztató jegyzék, 1962, március 6. SJAN Mureș, CRM-PCR 334, f. 28.

⁷⁹⁴ 4/1962 sz. tájékoztató jegyzék, 1962, március 6. SJAN Mureș, CRM-PCR 334, f. 28-29.

⁷⁹⁵ 4/1962 sz. tájékoztató jegyzék, 1962, március 6. SJAN Mureș, CRM-PCR 334, f. 29.

⁷⁹⁶ 5/1962 sz. tájékoztató jegyzék, 1962. április 5. SJAN Mureș, CRM-PCR 334, f. 36.

1.300 Ha szántóterülettel) jutott. Marosvásárhely rajonban 125-ről 102-re csökkent az összevonásokkal a kollektív gazdaságok száma.⁷⁹⁷

Habár papírforma szerint ekkorra már lezárult a kollektivizálás, de 1962. áprilisában még felavattak egy kollektív gazdaságot Udvarhely rajonban 417 családdal és 1.309 Ha-val.⁷⁹⁸

Áprilisban a tartományban összevontak 69 kisebb kollektív gazdaságot 25 nagyobb kollektív gazdasággá. A már meglevő közös gazdaságokban még beiratkozott 240 család 1023 Ha-val, és egy mezőgazdasági társulás átalakult kollektív gazdasággá.⁷⁹⁹

1962. július 1-én a tartományban 394 kollektív gazdaság létezett, 141.786 családdal és 438.925 Ha-al, amiből 303.195 Ha szántó volt.

Júniusban a meglevő kollektív gazdaságokba beiratkozott 464 család 225 Ha-val. Így júniusban 2100 Ha szántóterülettel nőtt a kollektív gazdaságok területe, amiből 144 Ha az új tagok révén került a kollektív gazdaságokba, 1.956 Ha pedig Udvarhely rajoni és Marosvásárhely városi területek voltak.⁸⁰⁰

1962. augusztus 1-én a tartományban 392 kollektív gazdaság volt (142.016 családdal és 448.696 Ha mezőgazdasági területtel, amiből szántóföld 311.096 Ha volt). Júliusban (!) is még alakítottak Régen rajonban egy kollektív gazdaság 94 családdal és 320 Ha-val. A tartományban régi kollektív gazdaságaiba még beiratkozott 179 család 229 Ha-val.⁸⁰¹

Következtetés. A kollektivizálás folyamata ötvözte a kényszerítő, ösztönző módszereket a fizikai erőszakkal. A ninestelen vidéki réteget a kis háztáji földek ígéretével csábították be az új gazdaságokba, a gazdaréteget pedig zsarolással, megfélemlítéssel vagy akár fizikai erőszakkal iratták be a kollektív gazdaságba.

Természetesen a földműves társadalom ellenállt, ami néha egy-egy vidéket átfogó megmozdulásokban csúcsosodott ki. A hatalom ezeket leverte, de néha időleges meghátrálásra, vagy kompromisszumokra rákényszerült – de legfeljebb csak lassítani lehetett a folyamatot, amely bő másfél évtized alatt legyűrte a vidéki társadalmat. A szervezés folyamán az aktivisták, pártszervezők is magyar nemzetiségűek voltak, akárcsak az átszervezés alanyai, a gazdálkodók

⁷⁹⁷ 5/1962 sz. tájékoztató jegyzék, 1962. április 5. SJAN Mureş, CRM-PCR 334, f. 39.

⁷⁹⁸ 7/1962. sz. tájékoztató jegyzék, SJAN Mureş, CRM-PCR 334, f. 56.

⁷⁹⁹ 7/1962. sz. tájékoztató jegyzék, SJAN Mureş, CRM-PCR 334, f. 56.

⁸⁰⁰ Udvarhely rajonban nem módosult a földterület nagysága, csak a kategóriák változtak (ugyanis kiderült, hogy a terület egy része szántó). Tájékoztató jegyzék, 1962. július 1. SJAN Mureş, CRM-PCR 334, f. 77.

⁸⁰¹ Magyarázó jegyzék, 1962. augusztus 6. SJAN Mureş, CRM-PCR 334, f. 96.

is: valószínűleg a hatalom tudatosan nem terhelte meg az átszervezés nehézségeit más nemzetiségű aktivisták miatti ellenállással is.

A hatalom a kollektivizálás során erőszakos eszközökhöz legelőször 1950 nyarán nyúlt, megfélemlítő célú kivégzéseket is alkalmazva. A vidéki társadalom reakciója megmozdulásokban öltött testet, de az ellenállást a hatalom – ha kellett fegyverrel – leverte. Egy konszolidációs időszakot követően 1952 nyarán újra tömeges kollektivizálásra került sor, de Sztálin halála után nemsokára leállították a további szervezést. 1955 végéig stagnált a kollektivizálás, és a következő évben is a magyarországi események miatt kevés előrehaladás történt a Székelyföldön. Kollektivizálás helyett a szövetkezetesítésre fektették a hangsúlyt, azaz mezőgazdasági társulásokot alakítottak meg, egyre gyorsuló ütemben: ezek területe 1956-ban félszeresével bővült, 1957-ben megkétszereződött, 1958-ban megötszöröződött, 1959-ben megduplázódott; taglétszámuk 1957-ben több mint kétszeresére nőtt, 1958-ban megháromszorozódott (lásd 1 sz. melléklet).⁸⁰²

A Székelyföldön a kollektív gazdaságok számbeli növekedése jóval mérsékeltebb maradt 1961-ig, de ebben az évben megkezdődött a mezőgazdasági társulások kollektív gazdaságokká alakítása: a mezőgazdasági társulások és a kollektív gazdaságok együttes taglétszáma, valamint össz-földterületük az év folyamán – ingadozásokkal ugyan – de az év elején és végén nagyjából ugyanannyi, csak év közben a terület és a tagság egyrészét „átszervezték” a kollektív gazdaságokba. A folyamat 1962 márciusáig tartott, utána már elkezdődött a kollektív gazdaságok összevonása.

⁸⁰² Lásd a mellékletből a mezőgazdaság átszervezésének adatait a vonatkozó évekre.

12. A kollektivizálás következményei

A több mint egy évtizedes kollektivizálási folyamat eredményeképpen gyökeres változások történtek a vidék életében. Felszámolták a gazdasági önállóság alapját: a földet, erdőt, szőlősöket, gyümölcsösöket elvették, az ezeket igazgató köztestületeket (erdő-közbirtokosság, hegyközség) feloszlottak, az egyéni földtulajdon megszűnt, a megalakult kollektív gazdaságok nem a helyi közösségek, hanem az állam érdekeit szolgálták ki. A magán-földtulajdon megszüntetése mélyreható társadalmi következményekkel járt: a vállalkozói és nagygazda elit megszűnt. Addig nincstelen vagy szegényparasztokat – a kommunista pártba való belépésük után – tettek meg a helyi közigazgatási és gazdasági egységek (kollektív gazdaságok) vezetésére, lehetőséget adva egy felfelé tartó társadalmi mobilitási pályára.

A megélhetés létalapjának, a magántulajdonú földnek az elvétele kényszerű mobilitást indított el: a nagyobb fizetés jelentette vonzerő mellett elsősorban a megélhetési kényszer miatt a fiatal korosztály tömegesen választott városi munkahelyeket, és telepedett át vagy ingázott városra.

Teljes korosztályok kiesése miatt a helyi szokások is megritkultak. Bizonyos vallásos ünnepeket betiltottak (nagyénteki körmenetek a keresztfához), és eltűntek egyes, a magántulajdonú mezőgazdasághoz kötődő szokások (a nagygazdáknak végzett közös aratás, és az ezt követő aratóbál). Az '50-es évek közepétől a javuló anyagi jólét más szokásokat tüntetett el (pl. fonó kaláka). A megmaradt szokásokat az értelmiség elit (tanügyi káderek) szervezik tovább identitásmegőrző céllal. Érzékelhető a szokások uniformizálódása (szüreti bálokat honosítanak meg olyan helységekből, ahol szőlő nem terem meg), illetve a ruhadivatok hatása a „népviseletre”.

A kollektivizálás időszaka alatt az életmód is megváltozott, a '40-es évek végén az áruhiány és a nagymértékű elvonások miatt a minél nagyobb fokú önellátás kerül előtérbe (ruhakészítés a családnak, szappan házi főzése, stb.), de az '50-es évek második felétől a javuló anyagi helyzet, az áruválaszték bővülése, az új technikai eszközök megváltoztatják az életmódot.

Az értékrend és a morál megváltozik, hiszen a „közös”, a kollektív gazdaság javaiból legitimnek tekintik a lopást, így egy kettős mércéjű közerkölcs alakul ki. A szorgalom, pontosság, alaposág, tisztességes munka többé már nem kifizetődő a közös gazdaság keretei között, ehelyett az „ügyeskedés” (lopás a közösből) és a szerteágazó kapcsolatháló válik fontosabb értéké.

Felhasznált levéltári források

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Mureș (SJAN Mureș), Marosvásárhely

Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala

- Comitetul Județean de Partid Mureș (CJM-PCR) – A Román Kommunista Párt Maros Megyei Bizottsága iratai
- Comitetul Regional Mureș al Partidului Comunist Român (CRM-PCR) – A Román Kommunista Párt Martos Tartományi Bizottsága iratai
- Direcția Regională a Ministerului Afacerilor Interne-Mureș Autonomă Maghiară (Dir. Reg. MAI-MAM) – A Belügyminisztérium Maros Magyar Autonóm Tartományi Igazgatóságának iratai
- Reforma Agrară a Județului Mureș – Maros Megyei Földreform iratai
- Sfatul Popular al Raionului Tîrgu-Mureș (SP-RaiTM) - Marosvásárhely rajon Néptanácsa iratai
- Sfatul Popular al Regiunii Mureș Autonomă Maghiară (SP-RMAM) – A Maros-Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa iratai

Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (DANIC), Bukarest

Román Történeti Levéltárak Központi Igazgatósága

- Comitetul Central al Partidului Comunist Român (CC al PCR), Secția Agrară – A Román Kommunista Párt Központi Bizottsága, Mezőgazdasági Ügyosztály iratai

Felhasznált könyvészet

- Balogh László: *Történelem a homlokráncban. Gidófalva 1950.* Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2000. (Balogh)
- Buletinul Oficial [Hivatalos Közlöny]. (BO)
- Colecția de Legi, Decrete și Hotărîri [Törvények, rendeletek és határozatok gyűjteménye]. (CLDH)
- Colecția de legi și regulamente [Törvények és szabályrendeletek gyűjteménye].(CLR)
- Dan Cătănuș – Octavian Roske: *Colectivizarea agriculturii în România vol. I. Dimensiunea politică 1949-1953.* [A mezőgazdaság kollektivizálása Romániában. I. kötet. A politikai dimenzió]. INST, București, 2000. (Cătănuș-Roske 2000)

- Dorin Dobrinu: Colectivizarea, cote și revolte țărănești în vestul României (1949) [Kollektivizálás, beszolgáltatás és parasztlázadások Románia nyugati részén]. *Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă* [A Román Jelenkorkutató Intézet Évkönyve], I. köt. IRIR, București, 2002.
- (szerk. László Márton): Máthé János: *Magyarhermány kronológiája*. Pro-Print, Csíkszereda, 2008. (Máthé)
- Marius Oprea: „Transformarea socialistă a agriculturii”: asaltul final 1953-1962 [„A mezőgazdaság szocialista átalakítása”: a végső roham 1953-1962]. (szerk.): Dorin Dobrinu, Constantin Iordachi: *Țărănimea și puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România* [A hatalom és a parasztság. A kollektivizálás folyamata Romániában]. Polirom, Iași, 2005. (Dobrinu-Iordachi)
- Monitorul Oficial [Hivatalos Közlöny]. (MO)
- Octavian Roske-Florin Abraham-Dan Cătănuș: *Colectivizarea agriculturii în România. Cadrul legislativ 1949-1962*. INST, București, 2007. (Roske-Abraham-Cătănuș 2007)
- Oláh Sándor: Rendeleti tulajdonkiszajátítás a Magyar Autonóm Tartományban 1952-1960. Oláh Sándor: *Kivizsgálás. Írások az állam és a társadalom viszonyáról a Székelyföldön*. Pro-Print, Csíkszereda, 2008. (Oláh)
- Pándi Lajos-Bárdi Nándor: *Köztes-Európa 1763-1993 (Térképgyűjtemény)*. Osiris, Budapest, 1997.
- Stefano Bottoni: *Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története (1952-1960)*. Pro-Print, Csíkszereda, 2008.
- *A Román Munkáspárt II. Kongresszusa*. Állami Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1956.
- Colecția de Legi, Decrete și Hotărâri [Törvények, rendeletek és határozatok gyűjteménye]. (CLDH)
- *Dezvoltarea agriculturii RPR. Culegere de date statistice* [A Román Népköztársaság mezőgazdaságának fejlődése. Válogatás statisztikai adatokból]. Direcția Centrală de Statistică, București, 1965.
- *Statutul Cooperativelor Agricole de Producție* [A mezőgazdasági termelő szövetkezetek alapszabályzata]. Editura Agro-Silvică, București, 1966.

Használt rövidítések

- BO – Buletinul Oficial [Hivatalos Közlöny]
- CLDH – Colecția de Legi, Decrete și Hotărâri [Törvények, rendeletek és határozatok gyűjteménye]
- CLR – Colecția de legi și regulamente [Törvények és szabályrendeletek gyűjteménye]
- KB – Központi Bizottság
- MO – Monitorul Oficial [Hivatalos Közlöny]
- MTH – Minisztertanácsi határozat
- RMP – Román Munkáspárt

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat. Az 1947. évi mezőgazdasági adó alá eső földbirtokok	21
2. táblázat. Az 1949. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagjövedelem-csoportok	22
3. táblázat. Az egyéni gazdaságok adókulcsa 1949-ben	23
4. tábl. A megyék mezőgazdasági területének termékenysége szerinti besorolása 1949-ben	23
5. táblázat. A megyék állattartás szerinti besorolása 1949-ben	24
6. tábl. A megyék mezőgazdasági területének termékenysége szerinti besorolása 1950-ben	24
7. táblázat. A megyék állattartás szerinti besorolása 1950-ben	24
8. táblázat. Az 1952. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagjövedelem-csoportok	25
9. táblázat. Az egyéni gazdaságokra kivetett mezőgazdasági adó 1952-ben	26
10. táblázat. Az 1953. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagtermések	27
11. táblázat. Az 1954. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagjövedelem-csoportok	28
12. táblázat. Az 1955. évi mezőgazdasági adóalapot képező átlagjövedelem-csoportok	29
13. táblázat. A MAT-ban az államnak átadott földek 1953 áprilisáig	56
14. táblázat. A MAT-ban átvett földterületek 1953 májusáig	57
15. táblázat. A 115/1959 számú rendelettel átvett földterületek a MAT-ban	59
16. táblázat. A 115/1959 számú rendelettel átvett földterületek megoszlása a MAT-ban	59
17. táblázat. A Sepsiszentgyörgyi járás kollektív gazdaságai 1950. szeptember 8-ig	89
18. táblázat. A Kézdivásárhelyi járás kollektív gazdaságai 1950. szeptember 8-ig	95
19. táblázat. A Kovásznai járás kollektív gazdaságai 1950. szeptember 8-ig	100
20. táblázat. A Baróti járásban megalakult kollektív gazdaságok 1950. szeptember 8-ig	112
21. táblázat. A Háromszék megyei megmozdulások nyomán elhurcolt családok száma	119
22. táblázat. Az 1953. évi kilépési kérések a MAT koll. gazd-ból és mezőg. társulásaiból	164
23. táblázat. Az 1953. évi szövetkezetesítés eredményei a MAT-ban	166
24. táblázat. Kimutatás a MAT mezőgazdasági területeiről 1956 augusztus 22-én	170
25. táblázat. Az 1958. évi kollektivizálási terv a MAT-ban	174
26. táblázat. A MAT-beli rajonok kollektivizálásának helyzete 1958. aug. 31-én	175
27. táblázat 1961. február 1-én a MAT-beli koll. gazd-ban dolgozó családok aránya	180
28. táblázat. A tartományi mezőgazdasági területek helyzete 1961. július 1-én	185
29. táblázat. A mezőg. átszervezésének helyzete 1961. júl./aug. 1-én a MAT-ban	185

Mellékletek

1. számú melléklet: A mezőgazdaság átszervezésének adatai a MAT/MMAT-ban

A mezőgazdaság átszervezésének adatai 1953-ben a MAT-ban

Hónap	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások		
	száma	Családok száma	Terület (Ha)	száma	Családok száma	Terület (Ha)
1952 december				43	1.717	2.488
január	104	10.218	39.202		1.686	3.072
február				42	1.710	3.090
március					1.915	3.450
április						
május				49	1.782	2.973
június	119			49		
július						
augusztus						
szeptember						
október	120			51		
november						
december	120	10.599	43.773	55	1.835	3.199

K.g. – kollektív gazdaság

M.t. – mezőgazdasági társulás

Forrás: SJAN Mureş SP-RMAM 51/1953, 64-65/1953, 81/1954

A mezőgazdaság átszervezésének adatai 1954-ben a MAT-ban

Hónap	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások		
	száma	Családok száma	Terület (Ha)	száma	Családok száma	Terület (Ha)
január						
február						
március	120	10.599	43.773	57	1874	3187
április 30.	-	-	-	-	1830	3156
április	120	10.599	43.773	71	2115	3740
május	-	-	-	-	2094	3702
június		11251	44.454	72	2117	3714
július	121	11.309	43.173	72	2077	3545
augusztus	121	11.309	43.179	73		
szeptember	122	11329	43252	74	2145	3546
szeptember	122	11.386	44.884	75	2163	3741
szeptember	122	11329	43829	74	2145	3546
október (1)	122	11.290	44.912	79	2212	3777
október (2)	122	11.340	43833	76	2194	3602
november (1)	122	11.345	43.844	77	2233	3637
november (2)	122	11.295	44.912	82	2298	3959
december	-	-	-	-	-	-

Forrás: SJAN Mureş SP-RMAM 50/1954, 81/1954

A mezőgazdaság átszervezésének adatai 1955-ben a MAT-ban

Hónap	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások		
	száma	Családok száma	Terület (Ha)	M.t+á.t.-ok száma	Családok száma	Terület (Ha)
1954. december		11.366	46.691	85	2.544	4.010
1955. január	122	11.366	-	86	2.558	4.030
február	122	11.329	-	87	2.587	4.041
március	122	-	-	89	-	-
április	123			96		
május		11.512		101	2.723	4.490
június						
július	123			104		
augusztus						
szeptember						
október	123	11.579	47.660	112	2.925	5.325
november						
december	123	11.740	47.859	119+7	3.101+97	5.503+118

á.t. – állattenyésztési társulás

Forrás: SJAN Mureş SP-RMAM 108/1955, 519/1956

A mezőgazdaság átszervezésének adatai 1956-ben a MAT-ban

Hónap	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások		
	száma	Családok száma	Terület (Ha)	száma	Családok száma	Terület (Ha)
1955 december	123	11.740	47.859	126	3.101	5.503
január	123	11.805	47.882	128	3.258	5.660
február	123	11.950	48.244	134	3.547	5.979
március	-	-	-	-	-	-
április	-	-	-	-	-	-
május	125	12.050	50.668	183	5.253	8.104
június	125	12.072	50.831	189	5.389	8.277
július	125	12.073	50.887	191	5.450	8.321
augusztus	125	12.072	50.902	192	5.469	8.335
szeptember	125	12.068	50.902	193	5.528	8.391
október	125	12.076	50.907	194	5.636	8.522
november	125	12.079	50.907	198	5.782	8.755
december	125	12.093	50.917	199	5.814	8.782

Forrás: SJAN Mureş SP-RMAM 519/1956, 50/1957

A mezőgazdaság átszervezésének adatai 1957-ben a MAT-ban

Hónap	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások			Járadékos m.t.sz.-ek		
	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)
január	125	12.094	50.971	199	5.830	8.845	-	-	-
február	125	12.082	50.984	200	5.915	8.937	1	11	27
március	125	12.160	50.990	203	6.064	9.135	2	23	58
április	125	12.199	50.991	210	6.249	9.502	2	23	58
május	126	12.226	51.035	214	6.383	9.587	2	23	58
június	126	12.245	51.038	219	6.460	9.687	2	23	58
július	126	12.244	51.038	219	6.472	9.714	2	24	58
augusztus	126	12.242	51.038	223	6.558	9.798	2	24	58
szeptember	126	12.261	51.039	225	6.613	9.841	2	24	58
október	127	12.341	51.230	228	6.794	10.024	2	24	58
november	127	12.521	51.983	236	7.457	10.647	2	24	59
december	128	13.504	53.499	283	13.761	16.695	2	24	60

m.t.sz. – mezőgazdasági termelő szövetkezet

Forrás: SJAN Mureş SP-RMAM 50/1957

A mezőgazdaság átszervezésének adatai 1958-ben a MAT-ban

Hónap	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások			Járadékos m.t.sz.-ek		
	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)
január	128	13.892	54.996	316	16.644	19.806	2	27	60
február	128	14.007	55.213	326	17.862	21.764	2	29	76
március	129	14.171	55.651	334	18.817	22.928	2	29	76
április	129	14.272	55.692	342	19.433	24.001	2	29	76
május	130	14.358	56.023	353	20.814	24.814	2	29	76
június	130	14.358	56.025	362	20.814	25.736	2	29	76
július	130	14.377	56.048	372	21.344	26.404	2	29	76
augusztus	132	14.448	56.278	410	23.177	28.256	2	30	77
szeptember	132	14.600	56.584	436	25.604	31.685	2	34	87
október	132	14.701	56.850	457	30.106	40.179	2	34	87
november	-	-	-	-	-	-	-	-	-
december	132	15.175	58.090	513	49.388	103.271	2	34	87

Forrás: SJAN Mureş SP-RMAM 169/1958

A mezőgazdaság átszervezésének adatai 1959-ben a MAT-ban

Hónap	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások			Járadékos m.t.sz.-ek		
	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)
január	-	-	-	-	-	-	-	-	-
február	132	15.734	59.203	531	54.359	119.210	2	35	98
március	132	16.138	60.002	557	60.892	138.982	2	35	98
április	132	16.433	60.729	564	66.708	156.023	2	35	98
május	132	16.640	61.326	596	75.159	177.673	2	68	229
június	132	16.694	61.583	602	76.495	181.392	2	68	229
július	132	16.725	61.620	608	77.664	184.129	2	68	229
augusztus	132	16.793	61.763	616	79.951	190.846	2	68	229
szeptember	136	17.550	64.237	618	81.324	197.123	2	69	229
október	139	18.360	67.150	61	84.483	211.924	2	73	242
november	141	19.129	71.242	615	89.278	228.190	2	21	253
december	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Forrás: SJAN Mureş SP-RMAM 51/1959

A mezőgazdaság átszervezésének adatai 1960-ban a MAT-ban

Hónap	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások			Járadékos m.t.sz.-ek		
	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)
január									
február									
március									
április	154	24.232	87.579	623	102.634	276.087	1	21	53
május									
június									
július									
augusztus	156	24.943	90.433						
szeptember									
október									
november									
december 1.	157	26.459	95.034	619	104.951	285.830			

Forrás: SJAN Mureş SP-RMAM 182/1960, CRM-PCR 293, f.38.

A mezőgazdaság átszervezésének adatai 1961-ben a MMAT-ban

Hónap	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások			Járadékos m.t.sz.-ek		
	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)	száma	Csal-ok száma	Terület (Ha)
január (31)	230	46.108	146.973	576	96.299	264.966	1	26	78
február	248	49.214	157.798	557	93.102	254.311	1	26	78
március	253	50.101	160.576	554	92.260	251.931	1	26	78
április	254	50.324	161.084	554	92.019	251.495	1	26	78
május	258	50.746	162.391	554	91.527	250.409	1	26	78
június	-	-	-	-	-	-	-	-	-
július	259	50.841	163.551	554	91.096	249.984	1	26	
augusztus. 1	259	50.841	163.551						
augusztus	262	51.119	164.211	554	90.848	249.582	m	m	m
szeptember 1.	262	51.119	164.211						
október 1.	267	52.387	172.901						
október	276	54.643	174.156	536	87.330	239.609	m	m	m
november. 1.	276	54.643	174.156						
november	286	62.968	195.013	521	80.060	218.873	m	m	m
december. 1.	290	59.561	189.244						
december (31)	320	66.544	211.747	480	75.828	202.774	m	m	m

m - megszűnik

Forrás: SJAN Mureş SP-RMAM 42/1961, CRM-PCR 305.

A mezőgazdaság átszervezésének adatai 1962-ben a MMAT-ban

Hónap	Kollektív gazdaságok			Mezőgazdasági társulások		
	száma	Családok száma	Terület (Ha)	száma	Családok száma	Terület (Ha)
január						
február 1.	348	74.185	241.208			
március 1.	430	99.649	313.243			
március 31.	465	140.645	435.616	61	10.782	24.318
április						
május 1. ⁸⁰³	422	141.272	437.948	60	10.824	24.282
június						
július 1.	394	141.786	438.925	59	10.930	24.288
augusztus 1.	392	142.016	448.696	15 (?)	10.331	26.064
szeptember						
október						
november						
december						

Forrás: SJAN Mureş CRM-PCR 334.

⁸⁰³ A dokumentum május 10-án keltezett, de a felhasznált adatok általában az előző hónap utolsó napján vagy az illető hónap első napján keltezettek. CRM-PCR 334., f. 56.

2. melléklet

Egy vidéki gazdálkodó meggyilkolása: Kiss István-Vadad

Történetünk kiinduló eseménye Kiss István vadadi gazdálkodó 1950. július 20/21-i meggyilkolása a Securitate által.⁸⁰⁴ Retorikai kérdésünk az, hogy miért kellett meghalnia az ismert gazdálkodónak, mi volt a hatalom célja ezzel a cselekménnyel. Tágabb összefüggésben arra keressük a választ, hogy a hatalom milyen szempontok alapján választotta ki azokat a személyeket, akiket meggyilkoltatott; miért volt erre szüksége, milyen mechanizmusa volt a kivégzéseknek, milyen csatornákon keresztül zajlott az információáramlás, amíg jóváhagytak és végrehajtottak egy kivégzést.

Kiss István meggyilkolása nem volt egy egyedi jelenség. A romániai kommunista hatalomátvétel (1947) után, 1949-ben az akkori Maros megye területén, a szérűcséplésre való áttérés kierőszoalolásáért két gazdálkodót végeztek ki, 1950-ben pedig a kollektivizálás miatti ellenállás letörésére végeztek ki két másik gazdát.

Ezeknek a kulák-gyilkosságoknak nincs szakirodalma, pár újságcikk jelent meg csupán egyik-másik esetről, ezekben helybeliek szóbeli információit közölték. A feltárás elsősorban levéltári forrásokra támaszkodott, amit kiegészítettek a helyszínen szóbeli közlések során nyert információk.

A Kiss István meggyilkolásához vezető eseménysorozat valamikor 1947-1948-ban kezdődött, akkor, amikor az államapparátus és a kommunista párt igyekezett egyre szorosabb ellenőrzése alá vonni a vidéki társadalmat. Ehhez informátorokra volt szüksége, olyan emberekre, akik saját falustársaikról hajlandóak voltak jelentéseket írogatni. Ezek használhatóságához azonban nélkülözhetetlenek voltak bizonyos beazonosítási elemek: ki, mikor, hol, mit mondott, és kinek. Ilyen mértékű dokumentáláshoz egyes informátorok jegyzetfüzeteket használtak. Nos, egy ilyen jegyzetfüzetet vesztített el egy bálban Fülöp Albert, helybeli kommunista párttag, és az Kiss Vencel volt csendőrhöz került, aki megtalálta lejegyezve benne, hogy az ő édesapja, Kiss György nyilvános helyeken miket beszélt. Ezért este, amikor Fülöp Albert a fiával együtt jött haza egy szekér fával, Kiss Vencel a szekér után ballagó Fülöp Albertet belökte a sánca, és szidalmazta, hogy miket is írogat össze az ő apjáról.

⁸⁰⁴ Vadad a mai Maros megye egyik települése Romániában.

Fülöp Albert ezek után értesítette a felettes szerveket, és 1948. március 24-én kiszállt a faluba a mikházi csendőrőrösről az szolgálatos csendőr többedmagával, egy terepjáró gépkocsival, hogy őrizetbe vegye Kiss Vencelt. De egy helybeli meghúzta a harangot – és az ősi vészjelre a falu haranglábjainál összeszaladó helybeliek Kiss Vencel védelmére keltek. Látva az összesereglett kaszás-kapás tömeget, a csendőr nem mert Kiss Vencelhez nyúlni – visszaemlékezések szerint a csendőrök úgy összehúzódtak félelmükben a gépkocsiban, hogy csak a fegyvereik csövét merték kidugni, miközben elhajtottak a faluból.

Az esetet utólag Mihály Sándor, a Securitate Maros Megyei vezetője így értékelte: „1948-ban egy lázadás volt, amikor is alig tudták megmenteni az illető csoportban lévő elvtársak életét akiknek az volt a feladatuk, hogy kivizsgálásra őrizetbe vegyenek egy volt hortista csendőrt.”

A csendőr tehát elment, de még aznap éjjel egy teherautónyi katona szállt ki, és összegyűjtöttek 9 falubeli személyt: Kacsó Sándort, Kilyén Istvánt, id. Kiss Györgyöt, ifj. Kiss Györgyöt, Bányai Györgyöt, Boér Gyulát, Gyórfi Esztert, és a marosvásárhelyi Sigurancára/Securitatéra vitték őket. Hat hét verés/vallatás után a Kolozsvári Katonai Törvényszék csoportos ítélettel Bányai Györgyöt és Kacsó Sándort 6-6 hónapra, Kiss Györgyöt 3 hónap és 1 napra, Varga Ferencet, Bányai Esztert, Kilyén Istvánt, Boér Gyulát, Varga Jánost 3-3 hónap börtönbüntetésre ítélte. Az elítéltek büntetésüket a szamosújvári börtönben töltötték le. Kiss Vencel az őrizetbevételi kísérlet után korondi rokonai segítségével az ottani erdőkben bujkált, végül elfogták és őt is börtönbüntetésre ítélték.

A Securitate vezetők egyik, 1949-ben tartott értekezletén engedélyezték a területi vezetőknek, hogy – abban az esetben, amikor a begyűjtés sikeressége forog kockán egyes felbujtó kulákok miatt, és úgy ítélik meg a helyzetet, döntést hozhatnak arról, hogy a felbujtó kulákot lelőjék, ha ezzel lázadások kitörését előzik meg. A veszélyesnek ítélt helyzetről tájékoztatniuk kellett a felettes szerveket, és a gyilkosságot szökési kísérletként, vagy a Securitate szervekkel szembeni tevőleges ellenszegülésnek kellett beállítani. Az utasítás eredményeképpen gyilkolták meg Maros megyében a két kulák-minősítésű gazdát 1949-ben.

1950-ben is valószínűleg egy hasonló típusú utasítást kaphattak, engedélyezhették vagy utasíthattak az ellenszegülők meggyilkolására azokban a helységekben, ahol a lakosság nem akart beállni a megszervezendő kollektív gazdaságba.

Ezekután dönthetett Mihály Sándor, a Securitate Maros Megyei Szolgálatának főnöke, arról, hogy kulák-minősítésű gazdákat gyilkoltat meg. Már csak az volt a kérdés, hogy hol és kit gyilkoljanak meg. Kézenfekvő volt, hogy a rebellisnek minősített Vadadra esett a választás itt kell kezdeni a megfélemlítést, innen választottak ki egy embert, akit lelőjenek. Az illető személyről egy iratsomót kellett összeállítani, amelyben „ellenséges tevékenységét” dokumentálták.

Ezzel a céllal érkezhettek 1950 július 13-án Tóth Zoltán Securitate főtörzsőrmester Vadadra, ahol több helybeli párttaggal nyilatkozatot készíttetett amelyben azok Kiss Istvánt különféle „ellenséges” cselekményekkel vádolták. (Néveszerint: Ráduly Sándor a vadadi párt-alapszervezet titkára, Máthé András, a vadadi párt-alapszervezet második titkára, Kiss Márton, a Vadad községi Néptanács elnöke, Tinka Gyula és Fülöp Albert párttagok.) Mindegyikük nyilatkozata gépelt, román nyelvű, aláírásukkal ellátott.

Máthé András, Kiss Márton, Ráduly Sándor nyilatkozata nagyrészt ugyanazt tartalmazza. Három dologgal vádolták Kiss Istvánt. Először is, hogy amikor szekérrel az úton ment, azzal biztatta az ökreit, hogy „hí, demokrácia, ezután esztek demokráciát” majd csúful káromkodott és szidta a község és az ország vezetőit. Másodszor, hogy nem végezte el a cukorrépa harmadik kapálását, hogy ezzel szabotálja a termést. Harmadszor, hogy 1950. július 12-én több középgazdával beszélgetett, és arra biztatta őket, hogy ne álljanak be az akkor szerveződő kollektív gazdaságba, mert éhen fognak halni, és emiatt az említett gazdák a helyi Néptanácsnál kérték a beiratkozási nyilatkozatuk megsemmisítését.

Máthé András azzal vádolta, hogy mióta a *Népújóság* című lapban egy cikkben leleplezték, azóta „mindenféle helyekre jár” (bujkál?) és emiatt nem fejezte be az aratást és a tarlóhántást.

(A *Népújóság* c. napilap 1950. június 25-i számában valóban megjelent egy cikk, ebben Kiss Istvánt azzal vádolták, hogy 1945-ben döglött ökrének a húsát eladta a falubelieknek, hogy 1947-ben kőistállót épített; ugyanabban az évben a Lengyel József négygyerekes éhező szegényparasztnak nem adott kölcsön búzát; 1949-ben három hektár földjét eltitkolta, és nem fizetett utána mezőgazdasági adót.)

Az akkor 20 éves Tinka Gyula (nincstelen földműves) kollektivizálás-ellenességgel vádolta Kiss Istvánt.

Fülöp Albert, (a falu tehénpásztora a '40-es években) azzal vádolta Kiss Istvánt, hogy 1940-1944-ben a feljelentette őt mint kommunistát, emiatt őt minden héten a csendőrök

zaklatták. Azt is közölte, hogy amikor ő tehénpásztor volt, Kiss István (akkoriban falubíró volt) megverte a fiát, mert a fiú által őrzött marhák bementek a földjére és nagy kárt tettek. Emellett azzal is vádolta, hogy beperelte őt. Végül azzal is vádolta, hogy 1946-ban, mint községi vezető, a szegényparasztra túlzott burgonya-beszolgáltatást rótt, míg a gazdagparasztra kisebbeket, emiatt a szegényparasztaok télire burgonya nélkül maradtak.

Mennyire hitelesek ezek a nyilatkozatok, illetve a nyilatkozó személyek? Egyesek közülük más helységben születtek (Tinka Gyula, Máthé Endre, Ráduly Sándor), elképzelhető, hogy a falu mint „jöttmenteket” esetleg idegeneket tekintette őket, és ha nem emiatt, akkor a földnélküliségük (Tinka Gyula), illetve a foglalkozásuk okán (tehénpásztor) a falu gazdaközösségének periferiáján voltak.

Hogyan készülhettek a nyilatkozatok? A nyilatkozók szóbeli információit valaki megszerkesztették, majd román nyelven legépelték, és aláírták velük. Nem valószínű, hogy nyomást gyakoroltak volna rájuk, hiszen pl. Máthé András más újságban, saját nevében is adott információkat ellene, másrészt meg a gyilkosság után soha nem mondták, hogy kényszer alatt tették volna. Mi több, Ráduly Sándor a gyilkosság másnapján bíróságon tanúskodott az elhunyt ellen.

A felhozott vádpontok nevetségesek: a népi demokrácia elleni állítólagos kifakadás ürügyén az ország lakosságának többségét büntetni lehetett volna, hiszen a szegénység, a rossz élelmiszer- és áruellátás a lakosság nagyrészét a rendszer ellen hangolta, és rengeteg hasonló megnyilatkozást jegyeztek fel, ilyen drasztikus ellenlépések nélkül.

A kollektivizálás ellen biztatás is elképzelhető, de ez sem volt egyedi vagy elszigetelt jelenség. A kapálás vagy aratás elmulasztása – ha valóban így volt – általában objektív okok miatt történt. A nagyobb földdel rendelkező gazdák 1949-ig részesművelésre kiadták területeik egyrészét, vagy napszámosokat fogadtak. A kuláklisák összeállítása után ez a gyakorlat nagyon kockázatosá vált, hiszen emiatt a gazdát „kizsákmányolás” címen kuláklisára tették. Nem csoda, ha sokan így képtelenné váltak a megművelésére.

Egyszóval, a nyilatkozatvétel csak írásos fedezet összegyűjtéseként értékelhető a már eldöntött kivégzés megindoklásához.

De hogyan váltak ennyire ellenségeivé saját falustársuknak a nyilatkozók? Elképzelhető, hogy az addigi nagygazda iránti irigység volt az egyik indítóok. (Egy visszaemlékezés szerint Kiss István cédulán fenyegetést kapott, melyszerint ha nem osztja ki a gabonáját a szegények

között, „vízhordó kalákát” csinálnak, azaz felgyűjtják a csűrjét.) De a kommunista rendszer volt a legfőbb felelős: a rendszer adta kezükbe a hatalmat, amivel ők hozzájárultak saját falustársuk megöléséhez; enélkül csak irigykedő, áskálódó, tehetetlen emberek maradtak volna – de a rendszernek pontosan ilyen emberekre volt szüksége, és felhasználta őket is saját céljaira. A kommunista rendszer volt az, amely folyamatosan hirdette az „osztályharcot”, a kulákok megsemmisítését. A vadadi párt-alapszervezet szinte mindegyik gyűlésén erről szónokoltak a járási küldött „elvtársak”. De nemcsak szavakról volt szó: 1949-1950-ben munkatervvé vált az „osztályharc” a kulákokkal szemben, és kimutatásokat kellett készíteni róluk. És ezt a munkatervet végre is hajtották, legalábbis az 1950 első negyedévi munkaterv kiértékelésén a vadadi párt-alapszervezet tagok jelentették, hogy: „[...] az osztályharc kellő képpen megy mert a föld mérésnél három kulákot lepleztünk le amelyekről a kellő intézkedéseket meg is tettük.”

A nyilatkozatok felhasználásával Lőte 1950. július 20-án egy átiratot készített a Maros Megyei Securitate Hivatalnak, amelyben Kiss Istvánt „az adminisztratív és politikai szervek” akadályozásával vádolta. „Ellenséges tevékenységének” vázolója után őrizetbe vételét és ügyének kivizsgálását javasolta, valamint a „legpéldásabb büntetés” kiszabását.

Jelentésében kissé csúsztatott (azaz az elvárásoknak megfelelően módosított), ugyanis pl. míg Fülöp Albert nyilatkozatában azt áll, hogy minden héten csendőrök „vizsgálták és üldözték” („*cercetat și persecutat*” – valószínűleg behívhatták és kikérdezhették), addig Lőte már azt írta, hogy Fülöpöt verték és gúnyt űztek belőle („*băteau și-l batjocorau*”).

Ugyanaznap Lőte László egy másik összefoglaló jelentést is írt, a „földművelők problémakör”-ben. Ebben Kiss Istvánt a kollektivizálás elleni agitációval vádolta, és azzal, hogy emiatt a kollektív gazdaságba már beiratkozott tagok ki akarnak lépni a kollektív gazdaságból.

A Kiss Istvánról szóló iratcsomót Mihály Sándor felküldte Kolozs Tartományi Securitate Igazgatóság vezetőjéhez, Patriciu Mihai ezredesnek vagy annak helyetteséhez, Cuteanu Gheorghe alezredesnek. A jelentés célbeérkezése után Mihály Sándor telefonon felhívta az említettek egyikét, és engedélyt kért a gyilkosság végrehajtásához, amire szóbeli engedélyt kapott – de elképzelhető, hogy egy már a gyilkosság után történt, mintegy utólagos jóváhagyásképpen. De mindenképpen Mihály Sándor még aznap kiadta a parancsot, hogy Kiss Istvánt vegyék őrizetbe, és kísérik be a Securitate Maros Megyei Hivatalához.

Kiss Istvánt 1950. július 20-án éjszaka vadadi házában vette őrizetbe Lőte László Securitate hadnagy, Tóth Zoltán és Turcu Adrian Securitate főtörzsőrmesterek (a Securitate Szovátai Osztályának beosztottai), majd elindultak vele Csíkfalva felé.

21-ére virradó éjjel, 2 óra körül Lőte telefonon értesítette Mihály Sándort, a Securitate Maros [Megyei] Szolgálatának (Serviciul de Securitate al Poporului Mureş) főnökét, hogy Kiss István – miközben gyalogosan kísérték a csíkfalvi Milícia-őrs fele, lelökte a földre Lőtét, majd elszaladt, hogy megszökjön. Többször felszólításra sem állt meg, ezért fegyvert használtak, és lelőtték. (Mihály Sándor egy 1950. október 12-i nyilatkozatában azt vallotta, hogy Lőte László hadnagy lőtte le Kiss Istvánt.)

Mihály Sándor felvette a kapcsolatot Ioan C. Pogannal, a Marosvásárhelyi Törvényszék főügyészevel, és kimentek a helyszínre. Útközben felvették Molnár Miklós orvost, a Nyárádszeredai Járás Ideiglenes Bizottsága Egészségügyi Részlegének (Secțiune) vezetőjét.

Amikor kiérkeztek (éjszaka 4 óra körül), a holttest a Csíkfalva-Deményháza főúttól kb. 200 méterre feküdt, Tóth Zoltán és Turcu Adrian őrizték.

Elmondásuk – (és későbbi nyilatkozatuk) – szerint éjszaka 12 óra körül Kiss Istvánt letartóztatták, majd gyalogszerrel kísérték a Csíkfalvi milícia-őrs felé. Kiss István mellett jobbról Lőte haladt, 2-3 méterrel hátrább jobbról és balról Tóth Zoltán és Turcu Adrian. Mintegy 200 méterre a Csíkfalva-Deményháza főúttól, egy náddal benőtt híd közelében Kiss István – kihasználva a sötétséget, lelökte a földre Lőtét, majd elszaladt a hídnál lévő nádas fele, azzal a szándékkal, hogy megszökjön. Mivel a szóbeli felszólításokra nem állt meg, amikor már kb. 20 méterre eltávolodott, a szolgálati pisztolyaiból kilőtt lövedékekkel lelőtték. Lőte Tóth Zoltánra és Turcúra bízta a holttest őrzését, majd elment az első telefonkészülékig (csíkfalvi milícia-őrs?), és jelentette az eseményt. Fél kettő-kettő óra körül vette fel a kapcsolatot a nyárádszeredai orvossal, Molnár Miklóssal, és értesítette a feletteseit is az eseményről.

A helyszínen Molnár Miklós megvizsgálta a holttestet. Az ő törvényszéki orvosi jelentése szerint a holttest a Csíkfalva-Deményháza főúttól mintegy 200 méterre, a főutat Vadaddal összekötő út „közvetlen szélén” [kiemelés - L.M.] arcra borulva feküdt. A holttesten külső erőszak nyomai nem voltak. „Tarkóján egy kerek seb észlelhető [...] a homlokon látszik a kimeneti nyílás. Egy másik seb a bal lapocka táján észlelhető, a kimeneti nyílással a jobb mellkasfélen, az ötödik bordaközben a jobb mellbimbó szintjén.” A jelentése szerint a halált a kb. 16-20 méterről leadott két lövés okozta.

Közben a faluból a Milícia több kulákot értesített, hogy jelenjenek meg a községháza előtt, és hozzanak magukkal lapátokat és pokrócot. Balla Péter, Györffi János, Györffi Sándor, Bányai Györffi György, Szakács Márton kuláknak minősített gazdákat gyűjtötték össze, majd kimentek velük a patak mellé, ahol egy fűzfa alatt volt Kiss István holtteste. A holttestet egy pokrócba tetették, a kiömlött vére az út porát szórátták. A testet átvitették a patak mellől a Csíkfalva-Deményháza főúton túl, és egy réten ásattak sírt. A talaj köves volt, és mivel a kirendeltek nem vittek magukkal csákányokat, nagyon nehezen ment az ásás, emiatt csak egy térdig érő gödröt tudtak ásni. Ebben temették el Kiss Istvánt, reggel 6 óra körül.

Kiss István felesége, Kiss Irma reggel felkereste a nem messze lakó Kiss Idát „s mondta: Pistát elvitték az éjjel”, és megindultak utána, megkeresni. A falu végénél látták a kifelé menő embereket, s követték őket, a határból, a fák mögül nézték mit tesznek, de túl messze voltak, csak azt látták, amint összegyűlve tevékenykedtek (valószínűleg ekkor ásták a sírt), majd szétrebbentek, és elindultak hazafelé.

Kiss Ida elmondása alapján a faluból kivezető út hídján túl, egy fűzfabokor egy helyen porral volt leszórva, s a por felitta a sok vért. Összeseperték a port, s abban megtalálták Kiss István egy fogát. A fogat s a véres port aztán eltemették a Kiss István házának udvarán álló kútgém tövébe.

Másnap, 1950. július 22-én értesítette Mihály Sándor a Kolozs Tartományi Securitate Igazgatóságot, hogy lelőtték Kiss Istvánt, az eset kivizsgálását tartalmazó dossziét pedig július 24-én küldte fel a fentebb említett igazgatósághoz.

A kivégzés másnapján, 1950. június 21-én a Maros Megyei Ügyészség nyilvános bírósági ülésen Kiss István vádlott ügyét tárgyalta. Kiss István ugyanis még előzőleg idézést kapott az ügyészségtől, azzal gyanúsították, hogy mintegy 1 Ha földterületet eltitkolt, hogy kisebb kötelező beszolgáltatást rójanak ki rá. A tárgyalást Nánási János bíró vezette, és résztvettek Pop Mihai és Maistrancu Petre népi ülnökök, Grünfeld Ella ügyész, Apolinaire Culinovschi jegyző. Tanúként beidézték a vadadi Ráduly Sándort párttagot is. A vádemelés ellentmondásos, az ülés iratanyagában a vádlott földterületének nagyságát többféleképpen adják meg, hasonlóképpen az eltitkolt földterületét is. Ráadásul két másik tanú (Bányai Albert és Nagy Dániel) azt vallotta, hogy a községi Ideiglenes Bizottság tévedésből egy hektár kaszálót szántóföldként tüntetett fel Kiss István esetében. Mindezek ellenére a vádlottat egy és fél évi börtönre, és teljes

ingatlanvagyonának elkobzására ítélték! A per egy komédia volt csupán, hogy a kivégzett vagyonát átjuttassák a megalakulandó kollektív gazdaságnak.

És ez nem volt egyedi eset: egy 1950. őszi, országos vizsgálat jelentése szerint addig csupán Maros megyében 27 esetben koboztak el ingatlanokat a törvényes formások betartásával (bírói tárgyalás ítéletének végrehajtásaképp), 5 esetben „illegálisan” (mindenféle bírósági eljárás nélkül), 20 esetben pedig vagy a kuláknak minősített tulajdonos elmenekült, elvitték, vagy elhagyta a helységet (minden bizonnyal megfelelő nyomásgyakorlás után) és a helyi Néptanács „kezelésébe” vette az ingatlant, amelybe legtöbbször kollektív gazdaság székházat rendeztek be.

Persze a folyamat nem volt véletlenszerű: a bírósági ítélettel végrehajtott 27 elkobzás esetében a meghozott ítéleteket Maros Megye Ideiglenes Bizottságának mezőgazdasági ügyekért felelős vezetője, Bodor András sugalmazta. Voltak, akik megpróbálták ellenállni: azt a Stoica nevezetű bírót, aki egy ilyen ügyben különvéleményt fogalmazott meg, eltávolították a bírósági párt-alapszervezetből, ami szakmai pályafutása végét jelentette. (A pártból való kizárás a munkahelyről való eltávolítás előfeltétele volt.) Egyes párttagok a bírósági alapszervezetből nem értettek egyet a kizárásával, őket a felettes pártszerv megfeddés után önkritikára kényszerítette.

Kiss István feleségét másnap kilakoltatták, egy szekérnyi ingóságot vihetett magával, Csíkfalvára ment egy rokonához. Kiss István állatai, földje a kollektív gazdaságé lett, házában pedig kollektív gazdaság székház lett.

A kivégzés után a kollektív gazdaság megalakításával kapcsolatos gyűlést tartottak a faluban, ahol Kiss Márton a községi Néptanács elnöke azt mondta a jelenlevőknek: „ha nem állnak be a kollektívbe, következhet más is” – utalva ezzel a meggyilkolt Kiss Istvánra. Ezek után igen gyorsan ment a beiratkozás.

Löte László 1950. augusztus 5-én írt összefoglaló jelentésében jelentette, 87 család iratkozott be a vadadi kollektív gazdaságba, és „a hangulat megfelelő”, és nem voltak semmiféle „esetek” Kiss István meggyilkolása kapcsán.

1950. augusztus 6-án már fel is avatták a vadadi „Új Élet” kollektív gazdaságot.

Valamikor 1950 őszén, Bukarestből vizsgálatot kezdeményeztek az 1950 nyarán, a Securitate Kolozs Tartományi Igazgatóságának hatáskörében levő területen történt gyilkosságok ügyében. Ez igazából egy hatalmi harc része volt: Alexandru Nicolschi, egyik vezető Securitate tábornok adatokat gyűjtött a Securitate Kolozs Tartományi Igazgatóságának főnöke, Patriciu

Mihai ezredes ellen, valószínűleg kompromittáló adatokat gyűjtött a vetélytársnak tekintett ezredesről. Ennek részeként adatokat kerestek az általa engedélyezett „törvénytelenések” dokumentálására, így többször is nyilatkozatot írtak az 1950 nyarán Torda és Maros megyében történt gyilkosságokról.

Több más kihallgatott között Mihály Sándor 1950. október 12-i nyilatkozatában írt a Maros megyei két gyilkosságról. Leírta, hogy a Securitate vezetők egyik eligazításán engedélyezték a területi vezetőknek, hogy a felbujtó kulákokat lelőjék, megelőzendő nagykiterjedésű lázadások kitörését.

Ezek után döntött arról Mihály Sándor, a Securitate Maros Megyei Szolgálatának vezetője, hogy kulák minősítésűeket gyilkoltat meg, és hogy Vadadon Lóte László hadnagy lőtte le Kiss Istvánt. Ugyanakkor Mihály Sándor elismerte, hogy hamis jelentést készített, mert az előző eligazítások alkalmával Mihai Patriciu arra utasította őket, hogy jelentéseikben ne szerepeljen, hogy a kivégzések utasítások alapján történtek. (Patriciu utólag csak annyit kért Mihály Sándortól, hogy milyen hatása volt a lakosságra a kulák kivégzése.)

A vizsgálatok eredményét érdemi büntetés nem követte, csupán túlbuzgóságért rótták meg Patricu Mihai ezredest és Kovács Mihai Securitate őrnagyot. Patriciu Mihait később áthelyezték, a Brassói Securitate Tartományi Igazgatóság főnökévé tették meg.

Összegzésképpen elmondható, hogy a kommunista hatalom megfélemlítésképp – a kollektivizálással szembeni ellenállás letörésére gyilkoltatta meg az ismert vadadi gazdálkodót. A kiválasztásában közrejátszódhatott az a tény is, hogy Kiss István fia meghalt a második világháborúban. Mindenképpen a kommunista párt helyi tagjai szolgáltatottak adatokat a faluban lévő potenciális áldozatokról, a kulákokról. És ha nem is ők jelölték ki, hogy kit gyilkoljanak meg, de a Kiss István ellen szóló nyilatkozataikkal érveket szolgáltatottak annak meggyilkolásának indoklásához.

A gyilkosság élménye megtörte az összetartó vadadi faluközösség kollektivizálással szembeni ellenállását. Az új államhatalom kikényszerítette akaratát ebben a félreeső helységben is.